

Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury

**PRAKTYCZNY
PRZEWODNIK W ZAKRESIE
MIĘDZYNARODOWEJ
POMOCY PRAWNEJ
W SPRAWACH KARNYCH**

dr Przemysław Domagała

Lublin 2023

Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury

**PRAKTYCZNY PRZEWODNIK
W ZAKRESIE MIĘDZYNARODOWEJ
POMOCY PRAWNEJ
W SPRAWACH KARNYCH**

dr Przemysław Domagała

Lublin 2023

Wydawca:

Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury

Ośrodek Szkolenia Ustawicznego i Współpracy Międzynarodowej

ul. Krakowskie Przedmieście 62

20-076 Lublin

© Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury, Lublin 2023

ISBN 978-83-952072-8-0

Korekta: Bogumiła Mancewicz

Projekt okładki, skład i łamanie

Edyta Wojciechowska-Jadczak

Druk

Edyta Wojciechowska-Jadczak E-BIT

edyta@e-bit.pl

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW	4
ZAGADNIENIA DOTYCZĄCE SĄDOWEJ WSPÓŁPRACY MIĘDZYNARODOWEJ W SPRAWACH KARNYCH	7
1. Uniwersalny system ochrony praw człowieka i jego znaczenie dla krajowej praktyki sądowej	8
2. Europejski system ochrony praw człowieka	18
3. Czynności sądów w sprawach z zakresu postępowania karnego w stosunkach międzynarodowych	26
4. Polskie prawo karne międzynarodowe i obce prawo karne	40
5. Praktyczne aspekty stosowania baz danych i innych narzędzi informatycznych wspomagających współpracę międzynarodową	54
6. Ochrona danych osobowych w obrocie prawnym z zagranicą	63
7. Współpraca sądów powszechnych z konsulami RP	75
8. Wzajemna pomoc prawna, przejęcie i przekazanie ścigania, ekstradycja, przejmowanie i przekazywanie orzeczeń do wykonania	96
SĄDOWA WSPÓŁPRACA MIĘDZYNARODOWA W SPRAWACH KARNYCH W RAMACH UNII EUROPEJSKIEJ I PAŃSTW EUROPEJSKICH NIENALEŻĄCYCH DO UE	119
1. Ogólne zasady współpracy sądowej w sprawach karnych na podstawie prawa Unii Europejskiej	120
2. Europejski nakaz dochodzeniowy (i zabezpieczenie środków dowodowych w UE), europejski nakaz ochrony i europejski nakaz aresztowania	129
3. Konwencja o pomocy prawnej w sprawach karnych pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej wraz z Protokołem dodatkowym	137
4. Zasada wzajemnego uznawania wyroków skazujących na karę pozbawienia wolności lub innych środków polegających na pozbawieniu wolności, stosowanie zasady wzajemnego uznawania kar i środków probacyjnych, kar o charakterze pieniężnym, przepadku, zasady wzajemnego uznawania zabezpieczenia mienia w UE	146
5. Przekazywanie osób skazanych w stosunkach z państwami europejskimi niebędącymi członkami UE	156
6. Wzajemna pomoc prawna oraz współpraca w sprawach karnych w zakresie innym niż ekstradycja i przekazywanie osób skazanych w stosunkach z państwami europejskimi niebędącymi członkami UE	173
7. Ekstradycja w stosunkach z państwami europejskimi niebędącymi członkami UE	188
Spis tabel	196
Teksty źródłowe	196
Załączniki do rozporządzenia OZ mające zastosowanie w sprawach karnych (Dz. U. z 2014 r. poz. 1657 z późn. zm.)	197
Standardowa informacja dotycząca Konwencji o przekazywaniu osób skazanych (Dz. U. z 1995 r. Nr 51, poz. 280)	209
Załączniki do rozporządzenia Parlamentu i Rady 2018/1805 z dnia 14 listopada 2018 r. w sprawie wzajemnego uznawania nakazów zabezpieczenia i nakazów konfiskaty (Dz. U. UE L 303, s. 1-38)	211

WYKAZ SKRÓTÓW

- DODO** – Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/680 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych przez właściwe organy do celów zapobiegania przestępczości, prowadzenia postępowań przygotowawczych, wykrywania i ścigania czynów zabronionych i wykonywania kar, w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchyłająca decyzję ramową Rady 2008/977/WSiSW
- EKPC** – Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. wraz z Protokołami dodatkowymi
- ETPC** – Europejski Trybunał Praw Człowieka
- Karta Praw Podstawowych** – Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej (2016/C 202/02)
- k.k.** – Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny
- k.p.k.** – Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego
- k.w.** – Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń
- Konwencja CAT** – Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 10 grudnia 1984 r. (*Convention Against Torture*)
- Konwencja RE o ekstradycji** – Europejska konwencja o ekstradycji, sporządzona w Paryżu dnia 13 grudnia 1957 r.
- Konwencja o prawie morza** – Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawie morza, sporządzona w Montego Bay dnia 10 grudnia 1982 r.
- Konwencja RE o pomocy prawnej** – Europejska Konwencja o pomocy prawnej w sprawach karnych, sporządzona w Strasburgu dnia 20 kwietnia 1959 r.

- Konwencja RE o przekazywaniu skazanych** – Konwencja o przekazywaniu osób skazanych, sporządzona w Strasburgu dnia 21 marca 1983 r.
- Konwencja UE MLA** – Konwencja ustanowiona przez Radę zgodnie z art. 34 Traktatu o Unii Europejskiej o pomocy prawnej w sprawach karnych pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej
- Konwencja wykonawcza do układu z Schengen** – Konwencja wykonawcza do układu Schengen z dnia 14 czerwca 1985 r. między Rządami Państw Unii Gospodarczej Beneluxu, Republiki Federalnej Niemiec oraz Republiki Francuskiej w sprawie stopniowego znoszenia kontroli na wspólnych granicach, sporządzona w Schengen dnia 19 czerwca 1990 r.
- Konwencja z Lanzarote** – Konwencja Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych, sporządzona w Lanzarote dnia 25 października 2007 r.
- Konwencja stambulska** – Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, sporządzona w Stambule dnia 11 maja 2011 r.
- MPPOiP** – Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r.
- Protokół MLA UE** – Protokół ustanowiony przez Radę zgodnie z art. 34 Traktatu o Unii Europejskiej do Konwencji o pomocy prawnej w sprawach karnych pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej z dnia 29 maja 2000 r., sporządzony w Luksemburgu dnia 16 października 2001 r.
- RODO** – Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych)

Rozporządzenie OZ	– Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 stycznia 2002 r. w sprawie szczegółowych czynności sądów w sprawach z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego oraz karnego w stosunkach międzynarodowych
Rozporządzenie ws. zabezpieczenia i konfiskaty	– Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady 2018/1805 z dnia 14 listopada 2018 r. w sprawie wzajemnego uznawania nakazów zabezpieczenia i nakazów konfiskaty
r.u.s.p.	– Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 r. Regulamin urzędowania sądów powszechnych
Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego	– Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego, sporządzony w Rzymie dnia 17 lipca 1998 r.
TFUE	– Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej
TSUE	– Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
TUE	– Traktat o Unii Europejskiej
Traktat z Lizbony	– Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, podpisany w Lizbonie dnia 13 grudnia 2007 r.
unijna konwencja MLA	– Konwencja, ustanowiona przez Radę zgodnie z artykułem 34 Traktatu o Unii Europejskiej, o pomocy prawnej w sprawach karnych pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej oraz Protokół ustanowiony przez Radę zgodnie z art. 34 Traktatu o Unii Europejskiej do Konwencji o pomocy prawnej w sprawach karnych pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej
u.s.p.	– Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych
ustawa o KRK	– Ustawa z dnia 24 maja 2000 r. o Krajowym Rejestrze Karnym
Zarządzenie ws. biurowości	– Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 czerwca 2019 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej

ZAGADNIENIA DOTYCZĄCE
SĄDOWEJ WSPÓŁPRACY
MIĘDZYNARODOWEJ
W SPRAWACH KARNYCH

1. UNIWERSALNY SYSTEM OCHRONY PRAW CZŁOWIEKA I JEGO ZNACZENIE DLA KRAJOWEJ PRAKTYKI SĄDOWEJ

Ramy prawne

Prawa i wolności człowieka chronione są przez całą społeczność międzynarodową, nie tylko w ramach organizacji regionalnych takich jak Rada Europy, ale także w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych. Z uchwalonej dnia 10 grudnia 1948 r. przez Zgromadzenie Ogólne ONZ Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka wynika, że źródłem wolności i praw jest przyrodzona i niezbywalna godność człowieka, której uznanie jest podstawą wolności, sprawiedliwości i pokoju świata, a jednakowe ich rozumienie tych praw ma olbrzymie znaczenie dla ich pełnej realizacji. Takie podejście do praw człowieka (powiązanie ich z kwestią pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego oraz wywiedzenie ich ze źródła innego niż prosta wola państw wyrażona w traktacie międzynarodowym) pozwoliło ONZ na przyjęcie, iż zobowiązania z zakresu praw człowieka są zaciągane przez państwa w stosunku do społeczności międzynarodowej jako całości (tzw. zobowiązania *erga omnes* – zob. wyrok Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 5 lutego 1970 r. w sprawie *Barcelona Traction (Belgia v. Hiszpania)*, I.C.J. Reports 1970, § 33), prawa takie jak prawo do życia, wolność od tortur, wolność od wymuszonych zaginięć są przyjęte i uznane przez międzynarodową społeczność państw jako całość za normy, od których żadne odstępstwo nie jest dozwolone (tzw. normy *ius cogens*, zob. wyrok Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 20 lipca 2012 r. w sprawie *Questions relating to the Obligation to Prosecute or Extradite (Belgia v. Senegal)*, I.C.J. Reports 2012, § 99).

Powszechny system ochrony praw człowieka funkcjonujący w ramach ONZ tworzą dwa filary. Pierwszy z nich ma charakter polityczny. Jego fundament stanowi Powszechna Deklaracja Praw Człowieka i Karta Narodów Zjednoczonych, która przyznała ONZ kompetencje do zajmowania się ochroną praw człowieka. Aby działać na tym obszarze w sposób jak najbardziej efektywny, Zgromadzenie Ogólne ONZ powołało specjalny organ pomocniczy – Radę Praw Człowieka. W jej skład wchodzi 47 państw wybranych na 3-letnie kadencje. Zajmuje się ona przypadkami naruszania praw człowieka i koordynuje prace ONZ na rzecz ich ochrony. W ramach filaru politycznego istnieje możliwość zgłaszania problemów dotyczących praw człowieka tzw. „procedurom specjalnym” (*special procedures*) czyli powołanym przez Radę Praw Człowieka grupom roboczym lub specjalnym sprawozdawcom. Ich mandat (zakres działania) może obejmować określone terytorium (państwo) lub zagadnienia (problematykę). Stanowiska procedur specjalnych mogą być przydatne przy ocenie stopnia przestrzegania praw człowieka w danym kraju i wykładni prawa międzynarodowego. Kolejny ważny komponent filaru politycznego ochrony praw człowieka to Powszechny Przegląd Okresowy Praw Człowieka (*Universal Periodic Review*).

Mechanizm ten pozwala na monitorowanie przez Radę Praw Człowieka wypełniania przez każde państwo-członka ONZ jego zobowiązań dotyczących przestrzegania praw człowieka. Przegląd odbywa się w ten sposób, że co 4 lata każde państwo składa raport Sekretarzowi Generalnemu ONZ z przestrzegania praw człowieka. Raport ten zostaje poddany ocenie przez członków Rady Praw Człowieka, którzy mogą zgłaszać ocenianemu państwu odpowiednie rekomendacje. Ocena ta dokonywana jest w oparciu o informacje zawarte w raporcie, informacje przedstawione Radzie przez krajowe i międzynarodowe organizacje pozarządowe oraz wyjaśnienia przedstawicieli rządu przedstawione podczas publicznego posiedzenia Rady Praw Człowieka. Po posiedzeniu i wysłuchaniu delegacji ocenianego rządu Rada przyjmuje sprawozdanie, obejmujące m.in. rekomendacje skierowane do ocenianego państwa oraz aneks wskazujący, które rekomendacje państwo przyjmuje, a które odrzuca. Z punktu widzenia praktyki sądowej raporty Rady Praw Człowieka stanowią bardzo dobre źródło pozwalające ocenić poziom przestrzegania praw człowieka w danym państwie i jego stosunek do zaciąganych zobowiązań międzynarodowych.

Drugi filar uniwersalnego systemu ochrony praw człowieka ma charakter prawny (traktatowy). Dany traktat jest wiążący tylko dla tych państw, które go ratyfikowały. Jednak – z punktu widzenia ONZ – związanie się umową z zakresu praw człowieka nadaje jej status szczególny. Umowy takie zajmują szczególną pozycję w systemie prawa międzynarodowego. Mają skutecznie i trwale zabezpieczyć określone prawa ludności podległej jurysdykcji danego państwa na danym terytorium (zob. § 3-4 *Komentarza ogólnego Komitetu Praw Człowieka ONZ dotyczącego kontynuacji zobowiązań*, CCPR/C/21/Rev.1/Add.8/Rev.1). W związku z tym, w razie konfliktu różnego rodzaju norm z zakresu prawa międzynarodowego, normy z zakresu praw człowieka będą miały przewagę (art. 30 ust. 2 Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów).

Ponieważ – stosownie do art. 9 Konstytucji RP – Rzeczpospolita Polska przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego – uwagi te nie mogą pozostać bez wpływu na polską praktykę sądową. Jest to element szerszego zjawiska umiędzynarodowienia prawa krajowego. **Polskie zobowiązania międzynarodowe z zakresu praw człowieka – rozumiane w wyżej wskazany sposób – stoją na przeszkodzie takiej wykładni krajowych lub międzynarodowych przepisów o międzynarodowej współpracy w sprawach karnych, w tym dwustronnych lub wielostronnych umów o wzajemnej pomocy prawnej, ekstradycji, przekazywaniu skazanych itp., która prowadziłaby do naruszenia praw człowieka. Taka wykładnia byłaby sprzeczna z podstawowymi zasadami polskiego i międzynarodowego porządku prawnego.**

Polska jest stroną następujących podstawowych ONZ-owskich umów międzynarodowych z zakresu praw człowieka (*core human rights treaties*):

- 1) Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. z Protokołem fakultatywnym do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, uchwalonym przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w dniu 16 grudnia 1966 r. w Nowym Jorku i Drugim Protokołem Fakultatywnym do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych w sprawie zniesienia kary śmierci przyjętym w Nowym Jorku 15 grudnia 1989 r.

- 2) Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r.
- 3) Międzynarodowa konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej otwarta do podpisu w Nowym Jorku dnia 7 marca 1966 r.
- 4) Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 18 grudnia 1979 r., z Protokołem Fakultatywnym do Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, przyjętym przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 6 października 1999 r.
- 5) Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 10 grudnia 1984 r. z Protokołem Fakultatywnym do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r.
- 6) Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. z Protokołem Fakultatywnym do Konwencji o prawach dziecka w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne, przyjętym w Nowym Jorku dnia 25 maja 2000 r. i Protokołem Fakultatywnym do Konwencji o prawach dziecka w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii, przyjętym w Nowym Jorku dnia 25 maja 2000 r.
- 7) Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r.

Na podstawie każdej z nich powołano komitet, który monitoruje jej przestrzeganie. Są to tzw. ciała (komitety) traktatowe ONZ, ang. *UN treaty bodies* (zob. tabela 1).

Tabela 1. Ciała traktatowe ONZ

Nazwa (anglojęzyczny skrót)	Podstawa prawna działania	Zakres działania
Komitet przeciwko Torturom (CAT)	Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania	Prawa osób pozbawionych wolności, stosowanie tortur lub niehumanitarnego bądź poniżającego traktowania albo karania oraz nadużycie środków przymusu bezpośredniego
Komitet do spraw Likwidacji Dyskryminacji Rasowej (CERD)	Międzynarodowa konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej	Przeciwdziałanie dyskryminacji rasowej i innym formom nietolerancji, w tym efektywność przeciwdziałania (zapobieganie, ściganie i karanie) przestępstw popełnionych z pobudek rasistowskich, ksenofobicznych, np. nawoływaniu do nienawiści lub propagowaniu totalitaryzmu
Komitet do spraw Likwidacji Dyskryminacji Kobiet (CEDAW)	Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet	Prawa kobiet, w tym zakaz dyskryminacji ze względu na płeć, przemoc wobec kobiet i przemoc domowa; efektywność przeciwdziałania (zapobieganie, ściganie, karanie) znęcaniu się nad osobami najbliższymi oraz przestępstw przeciwko własności seksualnej
Komitet Praw Człowieka (HRC)	Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych	Ochrona praw obywatelskich i politycznych
Komitet Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (CESCR)	Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych	Ochrona praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych
Komitet Praw Dziecka (CRC)	Konwencja o prawach dziecka	Prawa osób małoletnich, które nie ukończyły 18 lat, w szczególności jako ofiary lub sprawcy przestępstwa
Komitet Praw Osób Niepełnosprawnych (CRPD)	Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych	Prawa osób, które mają długotrwałe naruszoną sprawność fizyczną, umysłową, intelektualną lub w zakresie zmysłów co może, w oddziaływaniu z różnymi barierami, utrudniać im pełny i skuteczny udział w życiu społecznym, na zasadzie równości z innymi osobami

Metody i formy pracy komitetów są do siebie podobne. Komitety w szczególności rozpoznają cykliczne sprawozdania państw z wykonywania danej umowy międzynarodowej i wydają stosowne rekomendacje. Mogą też, jeśli państwo podda się ich jurysdykcji,

rozpoznawać skargi indywidualne od osób fizycznych, które uważają, że padły ofiarą naruszeń praw chroniących daną umową. Skarga indywidualna składana do komitetów nazywana jest „zawiadomieniem” (ang. *communication*), natomiast ostateczna decyzja Komitetu nosi nazwę „opinii” (ang. *view*). Skargi do ciał traktatowych mogą mieć też charakter międzypaństwowy, kiedy jedno państwo-strona podnosi, że drugie nie wywiązuje się z obowiązku przestrzegania zagwarantowanych danym traktatem praw. Według prawa polskiego orzeczenie ciała traktatowego ONZ może skutkować koniecznością wznowienia postępowania karnego na korzyść oskarżonego (art. 540 § 3 k.p.k.) nie tylko w sprawie, do której bezpośrednio odnosi się dane orzeczenie, ale także w innych sprawach, w których zaistniało tożsame naruszenie praw człowieka, a to w celu zapobiegnięcia wydaniu przeciwko Polsce rozstrzygnięcia stwierdzającego takie naruszenie (uchwała składu 7 sędziów SN z dnia 26 czerwca 2014 r., I KZP 14/14, OSNKW 2014, nr 8, poz. 59). Ciała traktatowe przygotowują też *Komentarze ogólne* (ang. *general comments*), w których przedstawiają swoje stanowisko na określone kwestie prawne w oderwaniu od konkretnych stanów faktycznych. Praktyka wydawania komentarzy ogólnych wydatnie zwiększa transparentność i przewidywalność działania uniwersalnego systemu ochrony praw człowieka, dając państwom możliwość przewidzenia, jak na dane zagadnienia prawne zapatruje się dany komitet.

Ściganie przestępstw związanych z pozbawieniem życia oraz z nieludzkim bądź poniżającym traktowaniem lub karaniem, których sprawcami są funkcjonariusze publiczni

Stosownie do art. 6 ust. 1 MPPOiP każda istota ludzka ma przyrodzone prawo do życia. Prawo to powinno być chronione przez ustawę. Nikt nie może być samowolnie pozbawiony życia. Przepis ten nakłada na państwo także obowiązki materialne sprowadzające się do zakazu arbitralnego pozbawienia życia. Jeśli do naruszenia prawa do życia doszło państwo ma także proceduralny obowiązek „podjęcia z należytą starannością wszelkich właściwych środków aby przeprowadzić skuteczne śledztwo, ukarać sprawców, zapobiec podobnym zdarzeniom w przyszłości, naprawić szkodę (*Komentarz Ogólny Komitetu Praw Człowieka ONZ nr 31* [80] o naturze zobowiązań prawnych zaciągniętych przez państwo-strony na podstawie Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych). Nietrudno zauważyć, że standard ten odzwierciedlony został w art. 2 § 1 k.p.k.

Stosownie do art. 1 Konwencji CAT „tortury” to każde działanie, którym jakiegokolwiek osobie umyślnie zadaje się ostry ból lub cierpienie, fizyczne bądź psychiczne, w celu uzyskania od niej lub od osoby trzeciej informacji lub wyznania, w celu ukarania jej za czyn popełniony przez nią lub osobę trzecią albo o którego dokonanie jest ona podejrzana, a także w celu zastraszenia lub wywarcia nacisku na nią lub trzecią osobę albo w jakimkolwiek innym celu wynikającym z wszelkiej formy dyskryminacji, gdy taki ból lub cierpienie powodowane są przez funkcjonariusza państwowego lub inną osobę występującą w charakterze urzędowym lub z ich polecenia albo za wyraźną lub milczącą zgodą. Określenie to nie obejmuje bólu lub cierpienia wynikających jedynie ze zgodnych z prawem sankcji, nieodłącznie związanych z tymi sankcjami lub wywołanych przez nie przypadkowo.

Stosownie do art. 4 Konwencji CAT każde państwo-strona zapewnia, aby wszelkie akty tortur stanowiły przestępstwa w rozumieniu jego prawa karnego oraz przewiduje

odpowiednie kary za te przestępstwa przy uwzględnieniu ich poważnego charakteru. Polska nie zdecydowała się na dosłowne przeniesienie konwencyjnej definicji tortur do krajowego kodeksu karnego, gdyż wszystkie przypadki tortur są ścigane i karane na podstawie przepisów o spowodowaniu uszczerbku na zdrowiu, przekroczeniu uprawnień, wymuszaniu zeznań, znęcaniu się itp.

Aby odzwierciedlić pełen ciężar przestępstwa i zadośćuczynić standardowi międzynarodowemu, omawiane przepisy należy stosować kumulatywnie. Według prawa polskiego sprawca popełnia jeden czyn, ale wypełniający znamiona tylu przepisów ustawy karnej, ile naruszył swym zachowaniem. Karę wymierza się w zakresie przewidzianym przez przepis najsurowszy, a środki karne można wymierzyć na podstawie wszystkich naruszonych przepisów. Pozwala na to przepis art. 11 k.k. nakazujący sądowi zbudowanie konkretnego typu czynu zabronionego z elementów zawartych w kodeksie karnym, tak aby dostosować kwalifikację prawną do niepowtarzalnych i indywidualnych warunków każdego stanu faktycznego. Taka elastyczność i modułowa budowa jest wpisana w tradycję polskiego prawa karnego. Należy ją w pełni wykorzystywać przy ściganiu przestępstw, o których mowa w Konwencji CAT.

Elementy, z których należy budować opis i kwalifikację prawną przestępstwa tortur we wszystkich jego odmianach, to w prawie polskim: okrutne znęcanie się nad osobą pozbawioną wolności (art. 247 § 2 k.k.), wymuszanie zeznań (art. 246 k.k.), nadużycie władzy (art. 231 § 1 k.k.), groźby (art. 190 § 1 k.k.), uszczerbek na zdrowiu fizycznym lub psychicznym: lekki (art. 157 § 2 k.k.), średni (art. 157 § 1 k.k.), ciężki (art. 156 § 1 k.k.).

W praktyce oznacza to, że w opisie czynu zbudowanym oddzielnie dla potrzeb każdej konkretnej sprawy (z dostarczonych sądowi w ustawie karnej elementów) uwzględnione powinno być to, że: (1) akt tortur został popełniony przez funkcjonariusza publicznego, z jego inspiracji, za jego zgodą; (2) celem tortur było uzyskanie informacji, ukaranie, zastraszenie, dyskryminowanie; (3) akt tortur spowodował ostry ból lub cierpienie fizyczne lub psychiczne. Dobrą praktyką jest zarówno wskazywanie w opisie czynu zabronionego, że zachowanie oskarżonego stanowiło tortury w rozumieniu Konwencji CAT, jak i powoływanie się ten fakt jako okoliczność obciążającą przy wymiarze kary.

Aby materialnoprawne przepisy Konwencji CAT realnie chroniły ofiary tortur zostały uzupełnione o komponent procesowy. Stosownie bowiem do art. 7 ust. 1 Konwencji CAT państwo-strona przekazuje sprawę swoim właściwym organom w celu przeprowadzenia postępowania karnego jeśli w zakresie jego jurysdykcji mogło dojść do stosowania tortur. Owo postępowanie musi być prowadzone w sposób szybki, energiczny i efektywny zarówno na etapie przesądowym, jak i po ewentualnym wniesieniu aktu oskarżenia. Od organów procesowych wymaga się szczególnej staranności w dochodzeniu do prawdy o zdarzeniu (w prawie polskim obowiązek taki wynika z art. 2 § 2 i art. 366 § 1 k.p.k.). Dla praktyki procesowej istotne znaczenie mają realizujące standardy międzynarodowe *Wytyczne Prokuratora Generalnego z 27 czerwca 2014 r. w sprawie prowadzenia przez prokuratorów postępowań o przestępstwa związane z pozbawieniem życia oraz z nieludzkiem bądź poniżającym traktowaniem lub karaniem, których sprawcami są funkcjonariusze policji lub inni funkcjonariusze publiczni*. Są one wiążące dla organów ścigania (co należy także uwzględnić, orzekając w przedmiocie zażalenia na odmowę wszczęcia lub umorzenie postępowania). Z punktu widzenia sądu mogą być traktowane jako zbiór nie wiążących, ale wartych stosowania dobrych praktyk.

Przeciwdziałanie przestępstwom z nienawiści

Związek praw człowieka z kwestiami międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa w systemie ONZ wyraża się w szczególności w podejściu tej organizacji do zwalczania tzw. „mowy nienawiści”, tj. jakiegokolwiek wypowiedzi, w tym werbalnej lub symbolicznej, atakującej, poniżającej lub dyskryminującej osobę lub grupę ze względu na to, kim jest, innymi słowy, ze względu na religię (tu zwraca się uwagę na uprzedzenia wobec żydów, i muzułmanów oraz prześladowanie chrześcijan), pochodzenie etniczne, narodowość, rasę, kolor skóry, pochodzenie, płeć lub inne przyczyny (Strategia i plan działania ONZ w kwestii mowy nienawiści zainaugurowana dnia 18 czerwca 2019 r. przez Sekretarza Generalnego ONZ; zob. też rezolucję Zgromadzenia Ogólnego ONZ w sprawie promowania dialogu międzyreligijnego i międzykulturowego oraz tolerancji w przeciwdziałaniu mowie nienawiści, A/RES/75/309).

ONZ wskazuje, że mowa nienawiści podlega do przemocy, zagraża różnorodności i jedności społecznej, a także wspólnym wartościom i zasadom leżących u podstaw tej organizacji. Propaguje rasizm, ksenofobię i dwulicowość, dehumanizuje jednostki i społeczności, a także ma poważny wpływ na wysiłki na rzecz pokoju i bezpieczeństwa, praw człowieka i zrównoważonego rozwoju. Słowa mogą powodować szkody materialne. Eskalacja od mowy nienawiści do przemocy odegrała znaczącą rolę w najbardziej przerażających i tragicznych zbrodniach współczesnego świata, od antysemityzmu, który doprowadził do Holocaustu, po ludobójstwo Tutsi w Rwandzie w 1994 roku. Internet i media społecznościowe znacznie przyspieszyły rozpowszechnianie mowy nienawiści, umożliwiając tym samym jej niekontrolowany przepływ przez granice.

Z powyższych względów efektywne zwalczanie mowy nienawiści i innych przestępstw popełnionych z pobudek rasistowskich lub ksenofobicznych ma bardzo duże znaczenie wizerunkowe nawet dla państw, w których występują one sporadycznie. Szkody wywołane przez choćby pozór pobłażania i tolerancji dla tego zjawiska mogą być bardzo poważne. Zniwelowanie ich wymaga czasu i znacznego wysiłku dyplomacji danego państwa, przez co odciąża ją od innych zadań i utrudnia osiągnięcie postawionych przed nią celów. Dlatego najskuteczniejszą metodą dbania o pozycję międzynarodową państwa jest – w omawianym obszarze – efektywne wdrażanie standardów ONZ już na etapie ścigania i karania sprawców. Z punktu widzenia polskiego prawa karnego kwestia ta aktualizuje się w szczególności w sprawach o przestępstwa z art. 126a, 119, 255, 256 i 257 k.k. (zamachy na osobę z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej lub z powodu jej bezwyznaniowości, nawoływanie do nienawiści, propagowanie totalitaryzmu, pochwalanie przestępstwa). W tym kontekście należy zwrócić uwagę na obowiązek wykładni przepisów kodeksu karnego zgodnie ze standardami międzynarodowymi (wyrok SN z dnia 21 marca 2013 r., III KK 256/12).

Stosownie do art. 4 lit a Międzynarodowej konwencji ONZ w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej państwa zobowiązują się uznać za przestępstwo rozpowszechnianie idei opartych na wyższości lub nienawiści rasowej, podżeganie do dyskryminacji rasowej, akty przemocy na tle rasowym lub podżeganie do tego rodzaju aktów, a także udzielanie pomocy w prowadzeniu działalności rasistowskiej. Oznacza to, że państwa są zobowiązane do ścigania i karania osób, które czczą pamięć Adolfa Hitlera

lub jego towarzyszy albo posługują się faszystowskim symbolami, okrzykami lub gestami (orzeczenie Komitetu ONZ ds. Dyskryminacji Rasowej z 15.8.2005 r., *Gmina Żydowska w Oslo i in. v. Norwegia*, skarga nr 30/2003, pkt 2.1-2.2 w zw. z pkt 12). Ideologia faszystwu opiera się na nienawiści rasowej, nie tylko ją dopuszcza ale wręcz zakłada. Zatem publiczne posługiwanie się swastyką (symbolem nie tylko państwa faszystowskiego, ale także faszystwu jako ideologii i faszystowskiego ustroju) musi być uznane także za nawoływanie do nienawiści rasowej. W związku z tym za słuszny należy uznać pogląd polskiego Sądu Najwyższego zgodnie z którym propagowanie ustroju totalitarnego może mieć także postać wystawienia na widok publiczny symboli takiego państwa czy też wykonywania określonych gestów identyfikowanych z takim ustrojem (uchwała SN z dnia 28 marca 2002 r., I KZP 5/02, OSNKW 2002, nr 5-6, poz. 32). Jest tak dlatego, że eksponowanie symbolu danego ustroju lub ideologii w przestrzeni publicznej oswoja z nim ludzi, sprawia, że jest on postrzegany jako coś zwyczajnego i akceptowalnego, ułatwia przyjęcie za swoje treści, jakie nosi. Oznakowanie przestrzeni publicznej symbolami danego ustroju czy ideologii wzmacnia więzi wewnątrz popierającej je grupy, ułatwia jej działanie i pozyskiwanie nowych członków, zachęcając do jej poparcia. Stanowi więc formę propagandy tego, co dany znak symbolizuje (ustroju lub ideologii).

Kto publicznie posługuje się symbolami państw o ustroju totalitarnym lub ideologii zakładających wprowadzenie takiego ustroju, chce propagować tego rodzaju ustrój. „Chęć” to pojęcie techniczno-prawne. Zachodzi ona także wtedy, gdy istnieje pewność, że wraz z urzeczywistnieniem stanu rzeczy, którego sprawca rzeczywiście chce, zrealizowany zostanie drugi stan rzeczy jako nieunikniony produkt uboczny pierwszego. Zamiar bezpośredni występuje zatem niezależnie od faktu, że sprawca – świadom co prawda konieczności realizacji znamion jakiegoś przestępstwa – subiektywnie nie traktuje go jako celu swej aktywności (J. Giezek, *Komentarz do art. 9 Kodeksu karnego*, LEX, teza 11; A. Zoll, *Komentarz do art. 9 Kodeksu karnego*, LEX, teza 15). Kto posługuje się publicznie symbolami totalitarnymi, nawet jeśli nie działa „w celu” propagowania totalitarnego ustroju lub ideologii (której elementem jest ustrój), pokazuje, że jest ona społecznie akceptowalna i może być głoszona bez obaw, przez co podnosi jej atrakcyjność i ułatwia powszechną akceptację (zjawisko „społecznego dowodu słuszności”). Tym samym można przypisać mu działanie z zamiarem bezpośrednim (zob. P. Domagała, *Jeszcze o propagowaniu faszystowskiego ustroju państwa w świetle polskiego prawa karnego*, „Państwo i Prawo” 2019, nr 5, s. 118-119).

Dla praktyki procesowej istotne znaczenie mają realizujące standardy międzynarodowe *Wytyczne Prokuratora Generalnego z dnia 26 lutego 2014 r. w zakresie prowadzenia postępowań o przestępstwa z nienawiści*. Są one wiążące dla organów ścigania (co należy uwzględnić orzekając w przedmiocie zażalenia na odmowę wszczęcia lub umorzenie postępowania). Z punktu widzenia sądu mogą być traktowane jako zbiór nie wiążących, ale wartych stosowania dobrych praktyk (zob. też *Komentarz ogólny nr 35 Komitetu CERD w sprawie zwalczania rasistowskiej mowy nienawiści z dnia 26 września 2013 r.*, CERD/C/GC/35).

Ekstradycja a prawa człowieka

Stosownie do art. 1 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka uznanie przyrodzonej godności oraz równych i niezbywalnych praw wszystkich członków wspólnoty ludzkiej jest

podstawą wolności, sprawiedliwości i pokoju świata, a wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi pod względem swej godności i swych praw. Ponieważ źródłem praw człowieka jest przyrodzona i niezbywalna godność osobowa każdej istoty ludzkiej, ich przestrzeganie nie może być uzależnione od przestrzegania przez podmiot praw obowiązków wobec innych ludzi i wspólnoty, w której żyje, jako całości (orzeczenie Komitetu ONZ przeciwko Torturom z dnia 28 kwietnia 1997 r., w sprawie *Tapia Paez v. Szwecja*, skarga nr 39/1996, § 14.5). Gwarancje ochrony podstawowych praw człowieka w postępowaniu ekstradycyjnym obowiązują zatem niezależnie od charakteru przestępstw popełnianych przez osobę ściganą w państwie żądającym ekstradycji – nie tylko w razie ścigania za przestępstwa polityczne, ale także kryminalne. Nie bez znaczenia jest fakt, że współcześnie państwa niedemokratyczne unikają przyznania, że ścigają daną osobę z przyczyn politycznych, a wobec osób prześladowanych politycznie formułują zarzuty o charakterze kryminalnym (niekiedy bardzo drastycznym).

Międzynarodowe standardy ochrony praw człowieka nie mogą być rozumiane w ten sposób, że państwa nie mogą wydać jednostki do państwa, w którym standardy przestrzegania praw człowieka są niższe niż w państwie wydającym. Państwa chronią tylko prawa osób znajdujących się pod ich jurysdykcją (zob. np. art. 2 ust. 1 MPPOiP). Przy wykładni prawa międzynarodowego nie można przejść do porządku dziennego nad pożytkami płynącymi z praktycznego stosowania ekstradycji jako narzędzia zapobiegającego bezkarności sprawców przestępstw. Nie oznacza to jednak niczym nieskrępowanej dowolności w zakresie ekstradycji. Ukształtowana w praktyce międzynarodowej „zasada *non-refoulement*” stanowi, że żadne państwo nie może wydalić, dostarczyć ani w inny sposób – w tym w trybie ekstradycji – wydać osoby do innego państwa, jeśli zachodzi uzasadniona obawa, że narazi ją przez to na niebezpieczeństwo ciężkiego naruszenia jej praw podstawowych (zob. drugi *Komentarz ogólny Komitetu Praw Człowieka ONZ* do art. 7 MPPOiP, GenC20/44). W orzecznictwie ciał traktatowych ONZ przyjmuje się, że wydanie naruszałoby standardy międzynarodowe, gdyby zachodziła uzasadniona obawa, że podstawowe prawa osoby ściganej zostaną w sposób rażący naruszone przez państwo ścigania. W praktyce przyjmuje się, że chodzi o uzasadnioną obawę naruszenia prawa do życia, poddania danej osoby torturom albo okrutnemu lub poniżającemu traktowaniu, przeprowadzenie postępowania w sposób stanowiący w istocie odmowę wymiaru sprawiedliwości np. przez pozbawienie prawa do obrony w aspekcie materialnym lub formalnym albo wykorzystanie jako dowodów zeznań wymuszonych torturami.

Standard międzynarodowy nie wymaga, by prawdopodobieństwo naruszenia podstawowych praw człowieka było wysokie, graniczące z pewnością. Wystarczy stwierdzenie istnienia „uzasadnionej obawy”. Inaczej zatraciłby się ochronny charakter zasady *non-refoulement*.

Okoliczności, jakie bierze się pod uwagę, oceniając ryzyko dla osoby ściganej, to w szczególności ogólna sytuacja w zakresie praw człowieka w państwie żądającym wydania. Przy jej ocenie można posługiwać się raportami procedur specjalnych i ciał traktatowych oraz sprawozdaniami z UPR. Uwzględnić należy także stopień otwartości państwa żądającego wydania na współpracę ze społecznością międzynarodową w zakresie ochrony praw człowieka (jakimi międzynarodowymi instrumentami się związało i czy poddało się procedurom kontrolnym, w tym skargowym oraz monitoringowym).

Nawet stwierdzenie ewentualnych poważnych naruszeń nie jest z jednej strony konieczne, a z drugiej nie musi być wystarczające do stwierdzenia, iż wydanie jest niedopuszczalne. Wydanie do kraju, w którym masowo są naruszane prawa człowieka, nie musi samo przez się przesądzać o naruszeniu prawa międzynarodowego, choć oczywiście taka ogólnie zła sytuacja w danym państwie stanowi silny argument przeciwko wydaniu (M. Nowak, E. McArthur, *The United Nations Convention against Torture: A Commentary*, Oxford 2008, s. 168-177 i cyt. tam orzecznictwo międzynarodowe). Do stwierdzenia niedopuszczalności wydania konieczne jest dodatkowe stwierdzenie uzasadnionej obawy, że konkretna osoba byłaby narażona na zindywidualizowane ryzyko naruszenia praw.

Ciała traktatowe ONZ nakazują branie pod uwagę następujących okoliczności (*Komentarz ogólny Nr 1 Komitetu ONZ przeciwko Torturom: Wdrożenie art. 3 Konwencji CAT w kontekście jej art. 22 (wydalenie i zawiadomienia)*, § 8; M. Nowak, E. McArthur, *The United Nations Convention against Torture: A Commentary*, Oksford 2008, s. 171-177):

- 1) Czy osoba ścigana podejmowała działalność negatywnie postrzeganą przez władze państwa żądającego wydania lub wprost będącą celem represji (np. polityczną, społeczną, w tym religijną), a jeśli tak, to kiedy?
- 2) Czy osoba ścigana należy do określonej grupy politycznej, religijnej, etnicznej, społecznej lub innej, której członkowie są negatywnie postrzegani przez władze państwa żądającego wydania albo wprost są celem represji? Dotyczy to także przynależności do zrzeseń, w tym partii politycznych, stowarzyszeń, kościołów i związków wyznaniowych (w państwie żądającym wydania lub jakimkolwiek innym).
- 3) Czy osoba ścigana była już ofiarą złego traktowania lub czy grożono jej takim traktowaniem?
- 4) Czy osoby w analogicznej sytuacji (np. należące do tej samej grupy społecznej lub oskarżone w tej samej sprawie) stały się ofiarami naruszeń praw człowieka? W pewnych przypadkach także okoliczności odnoszące się do bliskich osoby ściganej mogą uprawdopodobniać, że także ona stanie się ofiarą represji.
- 5) Jaka jest ogólna wiarygodność osoby ściganej? Czy jej relacje są spójne, logiczne i konsekwentne, a jeśli nie, to czy w stopniu pozwalającym odmówić jej wiary w zakresie narażenia na pogwałcenie praw podstawowych?
- 6) Jakie są okoliczności opuszczenia państwa żądającego wydania (czy dana osoba wyjechała oficjalnie i z ważnym paszportem, czy też z niego uciekła, a jeśli uciekła, to czy niezwłocznie, czy też po upływie znacznego czasu od poprzednich represji)?
- 7) Czy osoba ścigana dobrowolnie odwiedzała państwo żądające wydania?

Ochronna funkcja zasady *non-refoulement* wymusza jej rozumienie w ten sposób, że należy też zbadać sytuację osoby ściganej w państwie trzecim (innym niż żądające wydania), gdyby miała tam być przekazana z państwa żądającego wydania, np. deportowana po odbyciu kary (orzeczenie Komitetu CAT z dnia 27 kwietnia 1994 r. w sprawie *Mutombo v. Szwajcaria*, skarga nr 13/1993, § 10).

2. EUROPEJSKI SYSTEM OCHRONY PRAW CZŁOWIEKA

Ramy prawne

W Europie prawa człowieka chronione są przede wszystkim w ramach dwóch organizacji międzynarodowych: Unii Europejskiej i Rady Europy. W tej pierwszej najważniejszym mającym zastosowanie aktem normatywnym jest Karta Praw Podstawowych, a właściwym sądem międzynarodowym jest Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej z siedzibą w Luksemburgu. W tej drugiej najważniejszym aktem prawnym jest Europejska Konwencja Praw Człowieka (dalej EKPC) a właściwym sądem międzynarodowym Europejski Trybunał Praw Człowieka (dalej ETPC). Poza ETPC w ramach systemu Rady Europy funkcjonują wyspecjalizowane ciała monitorujące. Nie mają one charakteru sądowego, ale – działając na różnych podstawach prawnych i w ramach różnych mandatów – wydają raporty, sprawozdania, zalecenia, opinie i rekomendacje dotyczące przestrzegania praw człowieka w poszczególnych dziedzinach (zob. tabela 2).

Tabela 2. Ciała monitorujące Rady Europy

Nazwa (skrót)	Podstawa prawna działania	Zakres działania
Europejski Komitet ds. Zapobiegania Torturom (CPT)	Europejska konwencja o zapobieganiu torturom oraz nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, sporządzona w Strasburgu w dniu 26 listopada 1987 r.	Prawa osób pozbawionych wolności, nadużycie środków przymusu bezpośredniego
Europejska Komisja przeciw Rasizmowi i Nietolerancji (ECRI)	Rezolucja Res(2002)8 Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie Statutu Europejskiej Komisji przeciw Rasizmowi i Nietolerancji, przyjęta dnia 13 czerwca 2002 r.	Przeciwdziałanie dyskryminacji rasowej i innym formom nietolerancji, w tym efektywność przeciwdziałania (zapobieganie, ściganie i karanie) przestępstwom popełnionym z pobudek rasistowskich ksenofobicznych, np. nawoływaniu do nienawiści lub propagowaniu totalitaryzmu
Grupa Ekspertów ds. Przeciwdziałania Przemocy wobec Kobiet i Przemocy Domowej (GREVIO)	Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, sporządzona w Stambule dnia 11 maja 2011 r.	Przemoc wobec kobiet i przemoc domowa, w tym efektywność przeciwdziałania (zapobieganie, ściganie, karanie) znęcaniu się nad osobami najbliższymi oraz przestępstwom przeciwko wolności seksualnej

Komitet Doradczy ds. Konwencji Ramowej o Ochronie Mniejszości Narodowych (FCNM)	Konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych, sporządzona w Strasburgu dnia 1 lutego 1995 r.	Przeciwdziałanie dyskryminacji osób należących do mniejszości narodowych, w tym efektywność przeciwdziałania (zapobieganie, ściganie, karanie) przestępstwom popełnionym z pobudek rasistowskich i ksenofobicznych
Europejski Komitet Praw Społecznych (ESC)	Europejska Karta Społeczna, sporządzona w Turynie dnia 18 października 1961 r.	Ochrona praw gospodarczych, socjalnych i kulturalnych
Grupa Ekspertów ds. Działań przeciwko Handlowi Ludźmi (GRETA)	Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi, sporządzona w Warszawie dnia 16 maja 2005 r.	Efektywność przeciwdziałania (zapobieganie, ściganie, karanie) handlowi ludźmi
Grupa Państw przeciwko Korupcji (GRECO)	Porozumienie o ustanowieniu Grupy Państw przeciwko Korupcji (GRECO) w skład którego wchodzi rezolucje Komitetu Ministrów Rady Europy (99)5 i (98)7 oraz Statut GRECO (załącznik do rezolucji (99)5)	Efektywność przeciwdziałania (zapobieganie, ściganie, karanie) nadużyciom powierzonej władzy publicznej dla prywatnej korzyści

Europejska Konwencja Praw Człowieka uzupełniona protokołami dodatkowymi chroni następujące prawa: prawo do życia, zakaz stosowania kary śmierci, zakaz tortur, zakaz niewolnictwa i pracy przymusowej, prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego, prawo do rzetelnego procesu sądowego, zakaz karania bez podstawy prawnej, prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, wolność myśli, sumienia i wyznania, wolność wyrażania opinii, wolność zgromadzania się i stowarzyszania się, prawo do zawarcia małżeństwa, prawo do skutecznego środka odwoławczego, zakaz dyskryminacji w zakresie praw i wolności wymienionych w EKPC, ochrona własności, prawo do nauki, prawo do wolnych wyborów, zakaz pozbawiania wolności za długi, swoboda poruszania się i osiedlania się na terytorium państwa, zakaz wydalania własnych obywateli, zakaz zbiorowego wydalania cudzoziemców, proceduralne gwarancje dotyczące wydalania cudzoziemców, prawo do apelacji w sprawach karnych, odszkodowanie za niesłuszne skazanie, zakaz ponownego sądzenia lub karania za ten sam czyn, równość praw i obowiązków małżonków w sferze cywilnoprawnej.

Zgodnie z art. 1 EKPC Wysokie Układające się Strony zapewniają każdemu człowiekowi, podlegającemu ich jurysdykcji, prawa i wolności określone w Konwencji i protokołach dodatkowych, którymi się związały. „Zapewnienie” każdemu należnych mu praw oznacza, że na państwie ciąży zarówno obowiązki negatywne (musi powstrzymać się od naruszania praw i wolności) jak i pozytywne (aktywnie działać, aby prawa i wolności nie były naruszane, w tym przez podmioty prywatne). Zakres

obowiązków pozytywnych zależy od natury poszczególnych praw, ale na obecnym etapie rozwoju prawa międzynarodowego bezsporne jest to, że należy do nich obowiązek kontrolowania działania podmiotów prywatnych, w tym za pomocą prawa karnego (pozytywne obowiązki materialne). Jeśli dojdzie do naruszenia praw człowieka, w tym przez podmiot niepaństwowy, państwo musi podjąć działania w celu wyjaśnienia okoliczności zdarzenia, w tym ustalenia i ukarania sprawcy (pozytywne obowiązki proceduralne). Państwo jest zobowiązane do stworzenia infrastruktury przepisów – materialnych i proceduralnych – zapewniających respektowanie przez podmioty prywatne tych wszystkich praw i wolności, które zachowują relewantność także w sferze prywatnej (L. Garlicki, (w:) red. L. Garlicki, *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, t. I, Komentarz do artykułów 1-18*, Warszawa 2010, s. 55).

Z punktu widzenia praktyki strasburskiej najpoważniejszym problemem z zakresu ochrony praw człowieka jest kwestia przewlekłości postępowań sądowych i efektywności skargi na przewlekłość postępowania. Istotne są także problemy związane z poszanowaniem praw ofiar przestępstw przeciwko wolności seksualnej oraz przemocy domowej.

Prawo do efektywnej skargi na przewlekłość postępowania

Stosownie do art. 6 ust. 1 EKPC każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie, a stosownie do art. 5 ust. 3 EKPC każdy zatrzymany lub aresztowany ma prawo być sądzony w rozsądnym terminie albo zwolniony na czas postępowania. Niezależnie od tych praw funkcjonuje, określone w art. 13 EKPC, prawo każdego, czyje prawa i wolności zawarte w EKPC zostały naruszone, do skutecznego środka odwoławczego do właściwego organu państwowego. Prawo to przysługuje także w razie naruszenia prawa do rozpoznania sprawy karnej w rozsądnym terminie (wyrok ETPC z dnia 26 października 2000 r. w sprawie *Kudła v. Polska*, skarga nr 30210/96). Krajowy środek odwoławczy musi być „rzeczywiście dostępny”, a więc korzystanie z niego nie może być nadmiernie utrudnione czy sformalizowane. Zasada ta ukształtowała się na gruncie ochrony cudzoziemców, a więc oceniając, czy środek jest dostępny i nienadmiernie sformalizowany należy przyjąć punkt widzenia osoby nieznającej krajowych realiów, stosunków, języka. Musi być też „efektywny”, tzn. dawać ochronę podobną do tej, jaką można uzyskać na forum międzynarodowym.

Stosownie do art. 6 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (dalej „ustawa o skardze”) skarga powinna czynić zadość wymaganiom przewidzianym dla pisma procesowego (art. 119 k.p.k.), a nadto zawierać żądanie stwierdzenia przewlekłości postępowania w sprawie i przytoczenie okoliczności uzasadniających żądanie. Ustawa nie wymaga od skarżącego wskazania konkretnych czynności procesowych, których sąd nie podjął lub dokonał wadliwie (konkretnych zarzutów). Tego rodzaju wymóg nie byłby możliwy do wprowadzenia jako sprzeczny z powszechnie uznanymi zasadami prawa międzynarodowego dotyczącymi dostępności krajowych środków odwoławczych. Samo wskazanie w uzasadnieniu skargi, że postępowanie sądowe trwało kilka lat, wystarcza dla wyczerpania przesłanki ustawowej polegającej na wskazaniu okoliczności uzasadniających skargę (wyrok ETPC z dnia 17 lutego 2007 r. w sprawie *Wawrzyńkiewicz v. Polska*, skarga

nr 73191/01). Żądania skargi można formułować w języku potocznym (wyrok ETPC z dnia 24 września 2007 r. w sprawie *Wende i Kukówna v. Polska*, skarga nr 56026/00).

Odpowiedzialność międzynarodowa państwa, w tym za naruszenie art. 5 i 6 EKPC, jest niezależna od winy. Państwo zobowiązane jest tak zorganizować swój system prawny, by do naruszeń praw człowieka nie dochodziło, a sądy były w stanie rozpoznawać sprawy w rozsądnym terminie. Prawo międzynarodowe nie wymaga wskazania konkretnego funkcjonariusza lub organu państwa, który odpowiadałby za naruszenie. Ma to bardzo istotne znaczenie dla praktyki, gdyż przewlekłość postępowania spowodowana jest zwykle czynnikami niezależnymi od sędziego lub prokuratora prowadzącego dane postępowanie (np. niedostateczna liczba sędziów i urzędników w stosunku do liczby przydzielonych im spraw, niedostatki w organizacji pracy danego sądu, zbyt długie oczekiwanie na opinie biegłych, brak konwoju, wielokrotne uchylanie orzeczenia).

Konwencja nie określa, co należy rozumieć przez rozpoznanie sprawy w rozsądnym terminie. W praktyce bierze się pod uwagę łącznie:

- złożoność sprawy (np. duża liczba zarzutów, oskarżonych lub świadków, konieczność dopuszczenia skomplikowanego dowodu z opinii biegłych, konieczność dokonywania czynności w drodze pomocy prawnej, konieczność zwrócenia się z pytaniem prawnym do SN, TK lub TSUE),
- znaczenie sprawy dla skarżącego (np. powaga zarzutu i jego wpływ na wizerunek danej osoby w opinii osób trzecich, to, czy oskarżony jest tymczasowo aresztowany),
- zachowanie skarżącego (np. uchylanie się od sądu albo nadużywanie praw procesowych, w tym składanie oczywiście niedopuszczalnych środków zaskarżenia),
- zachowanie się organu sądowego (np. czy sąd dyscyplinuje świadków i biegłych, czy przeciwdziała obstrukcji procesowej, czy działa w sposób terminowy, sprawny, racjonalny i celowy, w szczególności czy orzeczenia sądu pierwszej instancji nie są pochopnie uchylane (postanowienie SA w Katowicach z dnia 10 czerwca 2014 r., I S 107/13, uchwała SN (7) z dnia 13 lutego 2008 r., III SPZ 2/07, OSNP 2009, nr 5-6, poz. 85).

W praktyce strasburskiej w zasadzie nie spotyka się spraw, w których – niezależnie od stopnia zawilości – stwierdzono brak przewlekłości, jeśli postępowanie w jednej instancji trwało dłużej niż 3 lata, w dwóch instancjach 5 lat, z udziałem Sądu Najwyższego 6 lat. W praktyce istnieje domniemanie, że tak długo trwająca sprawa dotknięta jest przewlekłością. Domniemanie to można obalić, ale jest to tym trudniejsze, im dłużej trwa dane postępowanie. Proces karny, który trwa latami bez konkretnego efektu, nie może być uznany za toczący się w rozsądnym terminie, nawet jeśli w sprawie nie było długo-trwałych okresów beczynności sądu lub prokuratora (wyroki ETPC z dnia 6 kwietnia 2000 r. w sprawie *Comingresoll v. Portugalia*, skarga nr 35382/97, z dnia 9 stycznia 2007 r., w sprawie *Uoti v. Finlandia*, skarga nr 61222/00, z dnia 24 października 2006 r. w sprawie *Szwagrún-Baurycza v. Polska*, skarga nr 41187/02). Za przewlekłe mogą zostać uznane także postępowania trwające krócej.

Praktycznym problemem dostrzegalnym przez ETPC w sprawach polskich jest zbyt niska w stosunku do standardów strasburskich wysokość rekompensaty przyznawanej

skarżącemu po stwierdzeniu przewlekłości. W wyroku pilotażowym z dnia 7 lipca 2015 r. w sprawie *Rutkowski i in. v. Polska*, skarga nr 72287/10 i in. ETPC wskazał następujący oczekiwany przez siebie sposób obliczania jej wysokości, aby skarga na przewlekłość została uznana w danej sprawie za efektywny środek ochrony prawnej:

- sąd polski powinien przyjąć kwotę bazową (ok. 1.000 zł), w oparciu o którą będzie ustalana wysokość rekompensaty za każdy rok trwania postępowania, a nie opóźnienia;
- kwota powinna być zwiększona, gdy sprawa ma szczególne znaczenie dla skarżącego;
- kwota powinna być zmniejszona przy uwzględnieniu stopnia skomplikowania sprawy, w tym liczby instancji, w których sprawa była rozpoznawana (przy czym w sprawach polskich ETPC za trzecią instancję uznaje także Sąd Najwyższy) oraz stopnia przyczynienia się skarżącego do opóźnienia postępowania;
- wynik sprawy nie ma wpływu na wysokość kwoty.

Stosownie do art. 1 ust. 3 ustawy o skardze owe wypracowane w orzecznictwie ETPC standardy są dla sądu wiążące. W związku z tym, stosownie do art. 12 ust. 4 ustawy o skardze, wysokość rekompensaty wynosi nie mniej niż 500 złotych za każdy rok dotychczasowego trwania postępowania, niezależnie od tego, ile etapów postępowania dotyczy stwierdzona przewlekłość. Sąd może przyznać rekompensatę wyższą niż 500 złotych za każdy rok dotychczasowego trwania postępowania, jeżeli sprawa ma szczególne znaczenie dla skarżącego, który swoją postawą nie przyczynił się w sposób zawiniony do wydłużenia czasu trwania postępowania. Zwrócić należy uwagę (P. Domagała, M. Kielbik, *Nowelizacja ustawy o skardze na przewlekłość postępowania*, „Przegląd Sądowy” 2017, nr 3, s. 93-95), że przyznanie sumy wyższej niż 500 zł za każdy rok przewlekłego postępowania nie następuje „tylko” w sprawach o szczególnym znaczeniu dla skarżącego, który nie przyczynił się do przewlekłości. Kwotę wyższą niż wskazana można więc przyznać w każdej sprawie, w której wymagać tego będą standardy wynikające z EKPC (*verba legis* art. 1 ust. 3 ustawy o skardze).

Ochrona przed przemocą seksualną

Art. 3 EKPC stanowi, że nikt nie może być poddany torturom ani nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu. Art. 8. EKPC stanowi, że każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego. W skład prawa do prywatności wchodzi prawo do decydowania o swoim życiu seksualnym. W aspekcie wolności seksualnej powołane przepisy rodzą obowiązek, aby wprowadzić w życie przepisy prawa karnego, które skutecznie karzą za zgwałcenie i stosować je w praktyce poprzez skuteczne dochodzenie i ściganie. Zgodnie ze współczesnymi normami i tendencjami w tej dziedzinie pozytywne obowiązki państw muszą być postrzegane jako wymagające penalizacji i skutecznego ścigania wszelkich aktów seksualnych odbytych bez przyzwolenia, nawet przy braku oporu fizycznego ze strony ofiary. W przypadku osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji (np. młody lub podeszły wiek, niepełnosprawność) władze muszą zachować szczególną czujność i zapewnić zwiększoną ochronę. Prawo materialne i procesowe powinno być stosowane zgodnie z tym standardem, aby skutecznie i efektywnie odstraszać od zamachów na wolać seksualną (wyrok ETPC z dnia 4 grudnia 2003 r. w sprawie *M. C. v. Bułgaria*, skarga nr 39272/98).

Nie można uzależniać karalności zgwałcenia od istnienia bezpośredniego dowodu w postaci użycia siły przez sprawcę oraz fizycznych obrażeń pokrzywdzonego broniącego się przed sprawcą czy zeznań naocznych świadków. Wprawdzie w praktyce czasami może być trudno udowodnić brak zgody na daną czynność seksualną, takich jak ślady przemocy lub zeznania naocznych świadków, ale organy prowadzące postępowanie karne i kontrolujące zasadność zaniechania ścigania muszą dopilnować, aby zbadano wszystkie fakty i podjąć decyzję na podstawie oceny wszystkich okoliczności konkretnej sprawy. Śledztwo i jego wnioski muszą się koncentrować na kwestii braku zgody (wyrok ETPC z dnia 15 maja 2012 r. w sprawie *I. G. v. Mołdowa*, skarga nr 53519/07). To, że na ciele pokrzywdzonej nie stwierdzono oznak przemocy i że nie wezwała ona pomocy, ani natychmiast nie poinformowała nikogo o zdarzeniu, nie może być samo przez się powodem do uznania, że wyraziła ona zgodę na daną czynność seksualną. Uwzględnić należy, że penalizowane powinno być także dopuszczenie się czynności seksualnej z wykorzystaniem bezradności pokrzywdzonego. Bezradność to faktyczna niezdolność do efektywnej obrony w szczególności z uwagi na czas i miejsce zdarzenia, np. noc, odludne miejsce, zamknięte pomieszczenie albo liczbę sprawców fizycznie dominujących nad pokrzywdzonym (wyrok ETPC z dnia 24 maja 2016 r. w sprawie *I. C. v. Rumunia*, skarga nr 36934/08).

W prawie polskim autonomia seksualna jest dobrem chronionym przez przepisy rozdziału XXV k.k. („Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności”). Wyżej wskazane standardy strasburskie mają znaczenie zarówno dla wykładni ustawowych znamion przestępstw przeciwko wolności seksualnej, jak i przy ocenie sposobu prowadzenia postępowania w tego rodzaju sprawach. W prawie polskim przestępstwem jest doprowadzenie innej osoby do obcowania płciowego lub innej czynności seksualnej bez świadomie i swobodnie wyrażonej zgody, tj. za pomocą:

- przemocy, groźby bezprawnej, podstępny (art. 197 k.k.),
- wykorzystania bezradności innej osoby lub wynikającego z upośledzenia umysłowego lub choroby psychicznej braku zdolności tej osoby do rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem (art. 198 k.k.),
- nadużycia stosunku zależności lub wykorzystania krytycznego położenia (art. 199 k.k.);
- wykorzystania młodego wieku pokrzywdzonego (art. 200 k.k.).

Okoliczności te obejmują wszystkie dające się pomyśleć przypadki kiedy zgody bądź nie było, bądź nie była świadoma i swobodna. W tym też kierunku wypowiada się nauka prawa wskazując, że przestępstwo zgwałcenia może mieć miejsce jedynie wtedy, gdy nie wystąpiło skuteczne zezwolenie osoby uprawnionej na określone zachowanie sprawcy (por. np. M. Mozgawa (w:) M. Budyn-Kulik i in., *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2020).

Dla praktyki procesowej istotne znaczenie mają realizujące standardy strasburskie *Wytyczne Prokuratora Generalnego z dnia 18 grudnia 2015 r. dotyczące zasad postępowania w sprawach o przestępstwo zgwałcenia*. Są one wiążące dla organów ścigania (co należy uwzględnić, także orzekając w przedmiocie zażalenia na odmowę wszczęcia lub umorzenie postępowania). Z punktu widzenia sądu mogą być traktowane jako zbiór nie wiążących, ale wartych stosowania dobrych praktyk.

Standardy te w pełni uwzględnia orzecznictwo ETPC. Wymagają, aby pokrzywdzonego traktować z należytym taktem, kulturą, profesjonalizmem i poszanowaniem godności, zapobiegając zjawisku wtórnej dyskryminacji i mając na uwadze, że czynności procesowe dotyczą szczególnie wrażliwej sfery prywatności. Nakazują w sposób szczególny baczyć, by czynności procesowe z udziałem pokrzywdzonego były jak najmniej uciążliwe, nie naruszały jego godności i nie wpływały negatywnie na jego stan fizyczny i psychiczny. Wskazują, że sporządzając uzasadnienie decyzji procesowej, należy dokładać starań, by dobra osobiste, w tym część pokrzywdzonego, nie zostały bezpodstawnie naruszone. W celu ochrony pokrzywdzonego można korzystać w szczególności z możliwości zakazania podejrzanemu kontaktowania się z pokrzywdzonym lub z innymi osobami, zbliżania się do określonych osób na wskazaną odległość, przebywania w określonych miejscach, wyłączeniu jawności rozprawy, obowiązku uchylania pytań nieistotnych lub niestosownych, możliwości zobowiązania oskarżonego do czasowego opuszczenia sali sądowej.

Ochrona przed przemocą domową

W swoim zaleceniu Rec(2002)5 z dnia 30 kwietnia 2002 r. w sprawie ochrony kobiet przed przemocą Komitet Ministrów Rady Europy stwierdził m.in., że państwa członkowskie powinny wprowadzić, rozwijać i/lub ulepszać w razie potrzeby polityki krajowe przeciwko przemocy w oparciu o maksymalne bezpieczeństwo i ochronę ofiar, wsparcie i pomoc, przystosowanie prawa karnego i cywilnego, podnoszenie świadomości społecznej, szkolenie osób zawodowo stykających się z przemocą wobec kobiet.

W odniesieniu do przemocy domowej Komitet Ministrów zalecił, aby państwa członkowskie zakwalifikowały wszystkie jej formy jako przestępstwa i przewidziały możliwość podjęcia środków, m.in. w celu umożliwienia sądom przyjęcia środków tymczasowych mających na celu ochronę ofiar, zakazania sprawcy kontaktowania się, komunikowania się lub zbliżania do ofiary, zamieszkiwania lub dostępu do określonych miejsc.

Przemoc domowa przybiera rozmaite formy: przemocy fizyczna, psychiczna ataki słowne itp. Jest powszechnym problemem dotyczącym wszystkich państw członkowskich Rady Europy. Nie zawsze jest widoczna, bo dochodzi do niej w relacjach osobistych lub w zamkniętych kręgach. Dotyka nie tylko kobiet. Mężczyźni również mogą być ofiarami przemocy domowej, podobnie jak dzieci, które są częstymi ofiarami tego zjawiska: bezpośrednio lub pośrednio. Z punktu widzenia EKPC pozytywne materialne i proceduralne obowiązki państwa do ochrony wszelkich osób przed przemocą domową wywodzone są z prawa do życia (art. 2 EKPC), wolności od niehumanitarnego lub poniżającego traktowania (art. 3), prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego (art. 8). Wiodącym orzeczeniem ETPC ustanawiającym niżej przedstawione standardy w tego rodzaju sprawach jest wyrok z dnia 9 czerwca 2009 r. w sprawie *Opuz v. Turcja*, skarga nr 33401/02).

Państwo ma obowiązek nie tylko wstrzymać się od umyślnego i bezprawnego odebrania życia ludzkiego, ale również podejmować kroki służące jego ochronie. Obejmuje to podstawowy obowiązek państwa polegający na zabezpieczeniu prawa do życia poprzez wprowadzenie skutecznych przepisów prawa karnego, które będą odstraszać od popełnienia przestępstwa przeciwko osobie, wspieranym mechanizmem egzekwowania prawa służącym zapobieganiu przypadkom naruszenia takich przepisów, ograniczaniu ich i karaniu.

W stosownych okolicznościach obowiązek ten rozszerza się również na ciążące na władzach podejmowanie działań prewencyjnych w celu ochrony osoby, której życie jest zagrożone, przed czynami zabronionymi innych osób. EKPC wymaga od państw także podjęcia środków mających na celu zapewnienie, że jednostki podlegające ich jurysdykcji nie będą poddawane torturom ani nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu przez osoby prywatne (np. znęcanie się, poważne lub powtarzające się zamachy na zdrowie, wolność, cześć lub nietykalność cielesną). W sprawach o przemoc domową należy mieć także na uwadze, że pokrzywdzony jest często zastraszony i psychicznie wyczerpany, a ponadto uzależniony finansowo od sprawcy. Podejmowane działania powinny te fakty uwzględniać. Prawa sprawców nie mogą przeważać nad prawami ofiar do życia oraz integralności fizycznej i psychicznej. Dopuszczenie do sytuacji, w której osoby pokrzywdzone w wyniku przemocy domowej są zmuszone do opuszczenia mieszkania i szukania bezpiecznego schronienia gdzie indziej, oznacza niedopełnienie przez państwo pozytywnych obowiązków w zakresie zapewnienia ochrony ofiarom przemocy i tym samym naruszenie art. 3 EKPC (wyrok ETPC z dnia 15 września 2009 r. w sprawie *E.S. i in. v. Słowacja*, skarga nr 8227/04). Z punktu widzenia polskiego prawa karnego procesowego standardy te należy uwzględnić przy okazji stosowania środków zapobiegawczych w sprawach o przemoc domową.

Pozytywne zobowiązania określone w art. 2 i 3 EKPC wymagają, aby ustanowiony został skuteczny i niezależny system sędowo-prokuratorski, za pomocą którego można ustalić przyczynę zabójstwa (w tym w wyniku przemocy domowej) lub złego traktowania, aby ustalić i ukarać winnych. Zasadniczym celem takiego postępowania jest szybkie i skuteczne wdrażanie przepisów krajowych, które chronią prawo do życia oraz integralność fizyczną i psychiczną jednostki. Wymóg szybkości i skuteczności jest dorozumiany w kontekście śledztwa w sprawach objętych art. 2, 3 i 8 EKPC. Należy przyjąć, że mogą istnieć przeszkody lub trudności, które w konkretnej sytuacji uniemożliwiają szybkość postępowania przygotowawczego i sądowego. Niemniej jednak szybka reakcja władz – energiczne prowadzenie postępowania w sprawie przemocy domowej – ogólnie rzecz biorąc, jest kluczowa dla utrzymania zaufania publicznego co do przestrzegania praworządności i zapobiegania wszelkim pozorom tolerancji czynów niezgodnych z prawem. Z punktu widzenia polskiego prawa karnego procesowego standardy te należy uwzględnić przy okazji sądowej kontroli prokuratorskich decyzji o odmowie wszczęcia lub umorzeniu postępowania w sprawach dotyczących przemocy domowej oraz przy rozpoznawaniu skarg na przewlekłość postępowania przygotowawczego w tego rodzaju sprawach. Dla praktyki procesowej istotne znaczenie mają realizujące standardy strasburskie *Wytyczne Prokuratora Generalnego z dnia 22 lutego 2016 r., dotyczące zasad postępowania powszechnych jednostek prokuratury w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie*. Są one wiążące dla organów ścigania (co należy uwzględnić także orzekając w przedmiocie zażalenia na odmowę wszczęcia lub umorzenie postępowania). Z punktu widzenia sądu mogą być traktowane jako zbiór nie wiążących, ale wartych stosowania dobrych praktyk.

3. CZYNNOŚCI SĄDÓW W SPRAWACH Z ZAKRESU POSTĘPOWANIA KARNEGO W STOSUNKACH MIĘDZYNARODOWYCH

Ramy prawne

Czynności sądów w sprawach karnych z zakresu postępowania karnego w stosunkach międzynarodowych uregulowane są przede wszystkim w następujących aktach prawnych:

- 1) Kodeks postępowania karnego
- 2) Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 stycznia 2002 r. w sprawie szczególnych czynności sądów w sprawach z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego oraz karnego w stosunkach międzynarodowych (dalej: rozporządzenie OZ)
- 3) Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (dalej: r.u.s.p.)
- 4) Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (dalej: u.s.p.)
- 5) Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 czerwca 2019 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej (dalej: zarządzenie ws. biurowości)

W kodeksie postępowania karnego (dział XIII „Postępowanie w sprawach karnych ze stosunków międzynarodowych”) uregulowane są:

- Immunitety osób należących do przedstawicielstw dyplomatycznych i urzędów konsularnych państw obcych
- Pomoc prawna i doręczenia w sprawach karnych
- Wystąpienie do lub z państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie orzeczenia o zatrzymaniu dowodów lub mającego na celu zabezpieczenie mienia
- Wystąpienie do lub z państwa członkowskiego Unii Europejskiej o przeprowadzenie czynności dochodzeniowych na podstawie europejskiego nakazu dochodzeniowego
- Przejęcie i przekazanie ścigania karnego
- Wystąpienie o wydanie (ekstradycja) lub przewóz osób ściganych lub skazanych przebywających za granicą oraz o wydanie przedmiotów i wykonywanie analogicznych wniosków państw obcych
- Wystąpienie do lub z państwa członkowskiego Unii Europejskiej o przekazanie osoby ściganej na podstawie europejskiego nakazu aresztowania

- Wystąpienie do lub z państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie środka zapobiegawczego (orzeczenia wydanego w celu zapewnienia prawidłowego toku postępowania)
- Przejęcie i przekazanie orzeczeń do wykonania (przede wszystkim przekazywanie osób skazanych)
- Wystąpienie do lub z państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie orzeczenia dotyczącego grzywny, nieważki, świadczenia pieniężnego lub orzeczenia zasądającego od sprawcy koszty procesu (kar o charakterze pieniężnym)
- Wystąpienie do lub z państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie orzeczenia przepadku
- Współpraca z Międzynarodowym Trybunałem Karnym (i odpowiednio z międzynarodowymi trybunałami karnymi i ich organami działającymi na podstawie umów międzynarodowych, których Rzeczpospolita Polska jest stroną, albo powołanymi przez organizacje międzynarodowe ukonstytuowane umową ratyfikowaną przez Rzeczpospolitą Polską)
- Wystąpienie do lub z państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie kary pozbawienia wolności
- Wystąpienie do lub z państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie orzeczenia skazującego na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, karę ograniczenia wolności, samoistnie orzeczony środek karny, a także orzeczenia o warunkowym zwolnieniu oraz warunkowym umorzeniu postępowania karnego (orzeczenia karnego związanego z poddaniem sprawcy próbie)
- Wystąpienie do lub z państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie europejskiego nakazu ochrony

Przepisów k.p.k. nie stosuje się, jeżeli umowa międzynarodowa, której Rzeczpospolita Polska jest stroną, albo akt prawny regulujący działanie międzynarodowego trybunału karnego stanowi inaczej.

Zgodnie z art. 615 § 3 k.p.k. przepisów o postępowaniu ze stosunków międzynarodowych fakultatywnie można nie stosować wobec państwa obcego, z którym Rzeczpospolita Polska nie ma w tym przedmiocie umowy, a państwo to nie zapewnia wzajemności.

Zasada ta koreluje z dyspozycją art. 44 § 2 u.s.p. stanowiącym, że sądy są obowiązane udzielać pomocy sądowej, również na żądanie sądów zagranicznych, jeżeli wzajemność jest zapewniona; żądanie pomocy sądowej, skierowane przez Ministra Sprawiedliwości, jest wiążące dla sądu wezwanego. Zasada ta pozwala Polsce współpracować nawet z tymi państwami, z którymi nie zawarto umowy międzynarodowej, przy czym brak wzajemności jest jedynie fakultatywną podstawą odmowy współpracy. Istotą wzajemności jest zaciągnięcie zobowiązania przez państwa wzywające i wezwane, przez które państwo wzywające zobowiązuje się zrealizować w przyszłości wnioski pochodzące z państwa wezwanego analogiczne do tego, który kieruje w danej sprawie. W prawie polskim pragmatycznie ujęto tę zasadę od strony negatywnej. Stwierdzenie wzajemności nie jest warunkiem realizacji wniosku. To jej brak może być ewentualnie podstawą odmowy realizacji. Stwierdzenie braku wzajemności nie może nastąpić tylko dlatego, że w przeszłości nie miały miejsca próby współpracy. Konieczne jest ustalenie, że dane państwo odmówiło współpracy, gdy władze

polskie wystąpiły ze stosowanym wnioskiem, jako podstawę odmowy wskazując nie okoliczności konkretnej sprawy, a przyczyny natury ogólnej (systemowej) lub oświadczyło, że z takich właśnie przyczyn będzie odmawiać współpracy w przyszłości. W razie wątpliwości w przedmiocie istnienia wzajemności w stosunkach z państwem obcym sąd może zwrócić się o informację do Ministra Sprawiedliwości, określając szczegółowo zagadnienie prawne wymagające wyjaśnienia oraz przesyłając akta sprawy na żądanie Ministra Sprawiedliwości.

Z wyjątkiem wypadków określonych w prawie Unii lub umowach międzynarodowych z mającymi siedzibę za granicą organami obcego państwa oraz z osobami korzystającymi z immunitetu dyplomatycznego lub konsularnego sądy każdorazowo porozumiewają się, w tym przy doręczaniu pism procesowych, za pośrednictwem Ministra Sprawiedliwości, a ten, w razie potrzeby, za pośrednictwem ministra właściwego do spraw granicznych.

Sądy mogą w wypadkach określonych w rozporządzeniu OZ porozumiewać się z urzędami konsularnymi obcego państwa w Rzeczypospolitej Polskiej bez pośrednictwa MS, z tym że sądy rejonowe w niektórych wypadkach korzystają z pośrednictwa prezesa sądu okręgowego. Zgodnie z rozporządzeniem OZ niekiedy przekazywanie pism sądowych z zakresu współpracy międzynarodowej odbywa się za pośrednictwem prezesa sądu okręgowego, a niekiedy bez jego udziału (jedynie przez prezesa danego sądu rejonowego). Bezpośrednio sąd rejonowy komunikuje się z sądami i innymi organami państw obcych w sprawach niedotyczących pomocy prawnej (§ 16 rozporządzenia OZ) oraz w razie zwrócenia się do sądu przedstawicielstwa dyplomatycznego i konsula państwa obcego w Rzeczypospolitej Polskiej (§ 23 rozporządzenia OZ). Przepisy te są *lex specialis* w stosunku do ogólnej zasady pośrednictwa prezesa sądu okręgowego (§ 14 ust. 3 rozporządzenia OZ).

Wydatki poniesione w związku z czynnościami z zakresu współpracy międzynarodowej pokrywa państwo obce, które złożyło wniosek o dokonanie czynności, chyba że umowa międzynarodowa lub akt prawa Unii stanowią inaczej. Organy państwa polskiego mogą odstąpić od żądania zwrotu poniesionych wydatków, jeżeli państwo obce zapewnia wzajemność.

Szczegółowy porządek czynności sądowych w tym zakresie zawierają dwa rozporządzenia wykonawcze do u.s.p.: r.u.s.p. i rozporządzenie OZ.

Rozporządzenie OZ określa porządek czynności sądów w sprawach z zakresu postępowania karnego w stosunkach międzynarodowych, w tym: uwierzytelnianie dokumentów przeznaczonych do użytku za granicą, sposób wykonywania czynności dotyczących osób korzystających z immunitetów i przywilejów dyplomatycznych i konsularnych oraz czynności z udziałem tych osób, czynności związane ze stawiennictwem przed sądami, tryb ustalania obywatelstwa, **szczegółowy tryb występowania o pomoc prawną i udzielania takiej pomocy sądom i innym organom państw obcych, szczegółowy tryb występowania o wydanie osób ściganych lub skazanych, inne formy współpracy w sprawach karnych. Należy pamiętać, że przepisy tego rozporządzenia mają zastosowanie do czynności sądów powszechnych tylko wówczas, gdy czynności te nie są uregulowane w przepisach odrębnych (prawa wewnętrznego bądź międzynarodowego, w tym w umowach międzynarodowych, których Rzeczpospolita Polska jest stroną lub międzynarodowym prawie zwyczajowym), lub zostały w nich uregulowane w sposób nie dość szczegółowy.**

Zarządzenie ws. biurowości określa urządzenia ewidencyjne stosowane w sprawach ze stosunków międzynarodowych (§ 91 – kontrolka KWMPK, § 385 – wykaz Kop), zasady

biurowości w tych sprawach (w szczególności §§ 456-457, dział XVI „Biurowość w sprawach z zakresu międzynarodowego postępowania sądowego”), w tym zasady współpracy z TSUE (§ 57 i załącznik nr 4).

Prawo o ustroju sądów powszechnych określa zadania koordynatora ds. współpracy międzynarodowej i praw człowieka w sprawach karnych (art. 16d). Określa także język urzędowania sądów i prawo do tłumacza (art. 5), obowiązek udzielania międzynarodowej pomocy sądowej na zasadzie wzajemności (art. 44 § 2), zasady i tryb zasięgnięcia informacji o prawie obcym i praktyce jego stosowania (art. 51b) oraz o przywilejach i immunitetach wynikających z prawa międzynarodowego (art. 51a).

Koordinator ds. współpracy międzynarodowej i praw człowieka w sprawach karnych

Zagadnienia współpracy międzynarodowej, prawa europejskiego i praw człowieka są na tyle specyficzne, że wymagają specjalizacji wymuszonej przez decentralizację obrotu. W sądach funkcjonują sędziowie, asesory lub referendarze, którzy szczególnie angażują się w problematykę prawnomiędzynarodową i dzielą się swoją wiedzą i doświadczeniem z innymi orzecznikami i urzędnikami. Aby zinstytucjonalizować tego rodzaju działania, utworzono funkcję koordynatora ds. współpracy międzynarodowej i praw człowieka.

Koordinator wykonuje swoje zadania we wszystkich sądach powszechnych (rejonowych, okręgowym i ewentualnie apelacyjnym) na obszarze właściwości danego sądu okręgowego. Nie działa na rzecz organów ścigania, sądów wojskowych, Sądu Najwyższego, sądów administracyjnych (nawet gdy rozpoznają one sprawy karno-administracyjne). Koordynatorem może być każdy orzecznik (sędzia, asesor, choćby nie powierzono mu czynności sędziowskich, referendarz), jeśli tylko wyróżnia się wiedzą z zakresu współpracy międzynarodowej, prawa europejskiego i praw człowieka oraz wykazuje się odpowiednią znajomością języków obcych. Ustawa nie określa jaka znajomość ma być „odpowiednia” i o jakie języki obce chodzi, ale z uwagi na wymogi praktyki oczywista jest konieczność czynnej i biernej znajomości co najmniej języka angielskiego co najmniej na poziomie umożliwiającym swobodne czytanie tekstów prawnych i komunikację. Znajomość języków obcych nie musi być potwierdzona formalnym dyplomem czy certyfikatem. Weryfikacja tych cech i umiejętności należy do prezesa sądu okręgowego, który powołuje i odwołuje koordynatora w drodze dyskrecjonalnej decyzji. Ustrojowe usytuowanie Koordynatora jest wzorowane na usytuowaniu koordynatora ds. mediacji.

Ustawa nie wyklucza, by funkcję koordynatora pełnił prezes sądu, przewodniczący wydziału, kierownik sekcji lub wizytator. Może się to zdarzyć zwłaszcza w sądach, w których funkcjonują stanowiska wizytatorów ds. obrotu międzynarodowego lub wyspecjalizowane w takich sprawach wydziały (sekcje). Pełnienie przez jedną osobę kilku funkcji jest ustawowo dopuszczalne, ale zakresy zadań i kompetencji tej samej osoby są ściśle rozdzielone.

Koordinator działa „w sprawach karnych”, przez co należy rozumieć wszystkie sprawy rozpoznawane w wydziałach karnych: sprawy z zakresu szeroko pojętego prawa karnego powszechnego i skarbowego, w tym prawa karnego wykonawczego, prawa wykroczeń i odpowiedzialności podmiotów zbiorowych. Chodzi o sprawy prowadzone na podstawie kodeksu postępowania karnego (także stosowanego „odpowiednio”),

kodeksu karnego wykonawczego, kodeksu karnego skarbowego, kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia, ustawy z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary. „Sprawą karną” może być więc zatem także sprawa cywilna w znaczeniu materialnym – rozpoznawana w wydziale karnym sprawa o odszkodowanie za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie.

„Sprawami karnymi” będą także sprawy zgodności z prawdą oświadczeń lustracyjnych (ustawa z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów). Będą nimi także rozpoznawane w wydziale rodzinnym sprawy o czyn karalny w rozumieniu ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich, a także sprawy dotyczące wykonywania środka poprawczego orzeczonego na jej podstawie.

Wreszcie „sprawami karnymi” będą sprawy z związane z kontrolą pozyskiwania danych telekomunikacyjnych, pocztowych i internetowych przez Policję, Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Straż Graniczną, Centralne Biuro Antykorupcyjne, Służbę Ochrony Państwa, Służbę Celno-Skarbową i Biuro Nadzoru Wewnętrznego.

Sprawami karnymi nie będą natomiast sprawy prowadzone na podstawie ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób. Postępowanie wobec tych osób nie ma charakteru „karnego” ani w rozumieniu polskiego prawa krajowego, ani jakiegokolwiek instrumentu międzynarodowego.

Do właściwości koordynatora należy podchodzić pragmatycznie. W praktyce obrotu międzynarodowego nie jest niekiedy jasne do jakiej kategorii spraw zaliczyć dane postępowanie. W szczególności różnie klasyfikowana bywa kwestia odpowiedzialności nieletnich lub odpowiedzialności odszkodowawczej za szkody wyrządzone pozbawieniem wolności na potrzeby postępowania karnego. Zatem w praktyce może okazać się, że w konkretnej sprawie „karnej” – w rozumieniu art. 16d u.s.p. – w kontekście konieczności rozwiązania konkretnego problemu prawnego w stosunkach z konkretnym państwem właściwe będą międzynarodowe instrumenty z zakresu współpracy w sprawach cywilnych. W takim wypadku stosownego wsparcia udzieli sądowi koordynator ds. współpracy międzynarodowej i praw człowieka w sprawach cywilnych.

W tak określonych sprawach karnych, w zakresie dotyczącym współpracy międzynarodowej, prawa europejskiego i praw człowieka w sprawach karnych, koordynator:

- 1) udziela sędziom, asesorum sądowym, referendarzom sądowym i asystantom sędziów na ich wnioski informacji:
 - a) o zasadach i trybie uzyskania informacji o prawie i praktyce państwa obcego,
 - b) z zakresu techniki pracy oraz wykonywania czynności administracji sądowej istotnych dla prawidłowego przygotowania wniosku o pomoc prawną, europejskiego nakazu aresztowania oraz innych orzeczeń podlegających wzajemnemu uznawaniu,
 - c) o zasadach i trybie współpracy w ramach Europejskiej Sieci Sądowej,
 - d) o zasadach i trybie ustalenia organu właściwego w państwie obcym do wykonania wniosku o pomoc prawną lub udzielenia informacji dotyczącej stanu realizacji tego wniosku,

- e) o zasadach i trybie ustalenia organu właściwego w państwie obcym do wykonania europejskiego nakazu aresztowania lub innego orzeczenia podlegającego wzajemnemu uznawaniu lub udzielenia informacji dotyczącej stanu realizacji tego nakazu lub orzeczenia,
- f) o sposobie uzyskania informacji o treści standardów wynikających z Europejskiej Konwencji Praw Człowieka;
- 2) informuje prezesa właściwego sądu lub przewodniczącego właściwego wydziału o celowości zorganizowania narady sędziów, asesorów sądowych i referendarzy sądowych, w szczególności w celu przedstawienia zagadnień prawnych budzących wątpliwości oraz zagadnień, w których orzecznictwo jest niejednolite, a także w celu zapewnienia przestrzegania standardów wynikających z Europejskiej Konwencji Praw Człowieka oraz może brać w niej udział;
- 3) informuje prezesa właściwego sądu o potrzebie analizy orzecznictwa i ewentualnego wystąpienia z informacją o stwierdzonych istotnych rozbieżnościach orzecznictwa do Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego;
- 4) informuje sędziów, asesorów sądowych, referendarzy sądowych i asystentów sędziów o istotnym bieżącym orzecznictwie Sądu Najwyższego i organów międzynarodowych;
- 5) kontroluje aktualność informacji umieszczonych na stronach internetowych sądu.

W zakresie obowiązków informacyjnych zwrócić uwagę należy na to, że – z zastrzeżeniem informowania o bieżącym orzecznictwie organów międzynarodowych – to sąd decyduje czy w ogóle szukać w danej sprawie wsparcia koordynatora i jak potraktować udzielone informacje. Działanie na wniosek sądu minimalizuje ryzyko postrzegania koordynatora jako czynnika wpływającego na treść orzeczenia w konkretnej sprawie. Drugim elementem gwarancyjnym jest to, że informacja koordynatora nie jest dla sądu w jakiegokolwiek mierze wiążąca, nie tylko w sferze orzecniczej (co oczywiste), ale także w sferze administracyjnej. Koordynator nie jest elementem systemu wewnętrznego lub zewnętrznego nadzoru administracyjnego i nie podlega w zakresie swoich zadań organom sprawującym ten nadzór (z wyłączeni oczywiście swoich czynności administracyjnych np. związanych z prowadzeniem kontrolki KWMPC).

To prezesi sądów okręgowych swobodnie powołują i odwołują koordynatorów. Jednocześnie, poza wymogami merytorycznymi, prawo o ustroju sądów powszechnych nie zawęża kręgu potencjalnych koordynatorów. Mogą być nimi także asesorzy sądowi lub referendarze sądowi. Tego typu usytuowanie instytucjonalne nie prowadzi do obniżenia rangi oraz znaczenia koordynatorów. Skuteczne wykonywanie zadań w tym zakresie opiera się na formalnej roli zawodowej oraz budowanym na wiedzy i doświadczeniu autorytecie. Także osoby niemające statusu sędziego mogą mieć taki autorytet wśród sędziów w danym okręgu sądowym.

Warto także pamiętać, że sprawy międzynarodowe lub z zakresu praw człowieka w niektórych sytuacjach mogą budzić emocje społeczne czy wręcz polityczne. Z wyżej wskazanych względów (gwarancje proceduralne, ale także wymogi kwalifikacyjne) nie zachodzi ryzyko, że koordynatorzy mogą wykorzystywać swoją wiedzę oraz możliwości działania w sposób selektywny, że ich uwaga skupiać się będzie tylko na niektórych sprawach o istotnej wadze politycznej. Te same względy wykluczają niebezpieczeństwo, że

możliwość zapoznawania się z aktami sądowymi przez koordynatorów będzie prowadzić do wydawania swoistych instrukcji postępowania w danej sprawie, co z kolei może zagrażać samodzielności orzeczniczej sędziów. Przepisy tego nie przewidują i dotychczasowa praktyka do tego nie doprowadziła.

Koordinatorowi przysługuje dodatek funkcyjny (rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 marca 2018 r. w sprawie funkcji oraz sposobu ustalania dodatków funkcyjnych przysługujących sędziom). Wysokość dodatku jest uznaniowa. Przy jej ustalaniu uwzględnia się zakres obowiązków związanych z powierzoną funkcją, na co wpływa ilość spraw z elementem międzynarodowym w danym okręgu (a nie wielkość okręgu jako takiego) oraz oczekiwania właściwego prezesa sądu odnośnie do stopnia szczegółowości przekazywanych przez koordynatora informacji. Te same kryteria należy brać pod uwagę, określając wskaźnik procentowy udziału w przydziale wpływających do wydziału spraw, który dla koordynatora nie może być mniejszy niż 50% (§ 68 ust. 1 pkt 2 lit. d r.u.s.p.).

Ustawa nie precyzuje metod i form działalności koordynatora. Będą się one różnić w zależności od specyfiki pracy w konkretnym okręgu sądowym. Stosowna sygnalizacja lub informacja może być przekazana w każdy sposób: ustnie, pisemnie, e-mailem itp. W zależności od specyfiki okręgu koordynator może działać w sposób mniej lub bardziej sformalizowany, np. może, ale nie musi, dokumentować udzielenia telefonicznej informacji w notatce służbowej.

Koordinator jako orzecznik zawsze jest przydzielony do co najmniej jednego z wydziałów swojego sądu. Pracownik sekretariatu tego wydziału będzie prowadził obsługę spraw koordynatora. W wydziale tym będzie prowadzona kontrolka KWPMC w której obligatoryjnie rejestruje się sprawy przekazane koordynatorowi wraz z aktami. Jeśli koordynator przydzielony jest do więcej niż jednego wydziału, kontrolkę prowadzi się w wydziale wskazanym przez prezesa właściwego sądu okręgowego. Rejestracja spraw przekazanych z aktami jest niezbędna do celu zachowania kontroli nad ruchem akt, do których z mocy ustawy koordynator ma dostęp. Rejestracja w kontrolce innych spraw jest fakultatywna. Kopie wniosków nadesłanych do koordynatora i kopie odpowiedzi można przechowywać w przeznaczony do tego celu teczce, a to do celu zapewnienia ciągłości działania i stworzenia swego rodzaju „banku danych” – pamięci instytucjonalnej. Pełniąc swoją funkcję, która właśnie z tego powodu nie jest ograniczona kadencją (co jest możliwe także dlatego, że koordynator nie ma żadnych uprawnień władczych), koordynator nabywa unikatowej wiedzy i doświadczenia. Stabilność personalna w ramach tej funkcji oraz umiejętność i techniczna możliwość przekazania zdobytej wiedzy i dobrych praktyk po zakończeniu jej pełnienia (a tym jest właśnie pamięć instytucjonalna) powinna dodatkowo wpłynąć na jakość współpracy międzynarodowej w dłuższym horyzoncie czasowym. Celowe jest zatem, aby koordynator gromadził w teczce nie tylko materiały ze spraw wyjątkowych, skomplikowanych i precedensowych, ale także reprezentatywne materiały w sprawach typowych.

Wyjaśnić należy, że r.u.s.p. upoważnia przewodniczącego wydziału do organizowania narad w przedmiocie orzecznictwa i informowania sędziów o bieżącym orzecznictwie SN i organów międzynarodowych. Z założenia koordynator ma być merytorycznym wsparciem dla przewodniczącego. W zakresie swojej specjalizacji koordynator może i powinien zasignalizować właściwemu przewodniczącemu problemy wymagające omówienia na forum wydziału. Ma też możliwość zwrócenia prezesowi sądu uwagi na celowość

wystąpienia do SN z sygnalizacją niejednorodności orzecznictwa. Jest to uzasadnione specjalistycznym charakterem omawianych zagadnień i może przyczynić się do ujednoczenia orzecznictwa w skali lokalnej i ogólnokrajowej.

Kolejnym z zadań koordynatora jest wspieranie współpracy międzynarodowej w ramach Europejskiej Sieci Sądowej. Niedostateczne wykorzystanie skutecznego, szybkiego i odformalizowanego narzędzia współpracy, jakim jest ta sieć, bywa powodowane w szczególności tym, że wiedza o tej instytucji nie była dostatecznie upowszechniona. Ponieważ punkty kontaktowe sieci usytuowane są w prokuraturze, bywa ona postrzegana jako instytucja obca sądom, a korzystanie z niej niekiedy jawi się jako skomplikowane. Koordynator nie jest członkiem sieci, ale mając w zakresie obowiązków informowanie, na wniosek zainteresowanego orzecznika, o zasadach i trybie współpracy w jej ramach, może być pośrednikiem między sądami a punktami kontaktowymi sieci. Może przybliżać orzecznikom praktyczne aspekty jej funkcjonowania i wyjaśniać ewentualne niejasności. W razie wątpliwości może w tym zakresie konsultować się z punktami kontaktowymi sieci w prokuraturze i Ministerstwie Sprawiedliwości.

Tak zarysowany zakres działań koordynatora przede wszystkim uprości i przyspieszy postępowania sądowe z elementem międzynarodowym. Umieszczenie bezpośrednio w sądzie pierwszej instancji osoby wyspecjalizowanej w problematyce obrotu międzynarodowego z pewnością ograniczy ilość błędów i uchybień natury administracyjnej dostrzeganych w codziennej działalności sądów.

Koordynator realizuje także zadania z zakresu ochrony praw człowieka. W praktyce szczególne znaczenie dla tego obszaru jego działalności ma Europejska Konwencja Praw Człowieka. Stanowi ona część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowa. Jej treść konkretyzuje orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Stosownie zaś do art. 46 Konwencji Wysokie Układające się Strony zobowiązują się do przestrzegania ostatecznego wyroku ETPC we wszystkich sprawach, w których są stronami.

Koordynatorzy realizują zadania związane z zapewnieniem, by prawa gwarantowane Konwencją nie były „teoretyczne i iluzoryczne”, ale „skuteczne i efektywne”. Jak wynika z deklaracji państw członkowskich Rady Europy „Implementacja Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Wspólna odpowiedzialność”, przyjętej w Brukseli dnia 27 marca 2015 r., wykonywanie wyroków Trybunału może wymagać zaangażowania sądownictwa. Deklaracja potwierdza też, że władze krajowe, a w szczególności sądy, są pierwszymi strażnikami praw człowieka gwarantującymi pełne, skuteczne i bezpośrednie stosowanie Konwencji – w świetle orzecznictwa Trybunału – w ich narodowych systemach prawnych, zgodnie z zasadą subsydiarności. W związku z tym państwa-strony powinny zwiększyć wysiłki na poziomie krajowym w celu udoskonalenia szkolenia m.in. sędziów na temat EKPC oraz jej implementacji, w tym w kwestiach dotyczących wykonywania wyroków ETPC, promowania dostępności wyroków Trybunału, a także prowadzenia na poziomie krajowym regularnych debat na temat wykonywania wyroków z udziałem m.in. władzy sądowniczej. Deklaracja postuluje utworzenie punktów kontaktowych do spraw praw człowieka w ramach m.in. właściwych władz sądowych oraz stworzenia między nimi sieci współpracy poprzez organizowanie spotkań, wymiany informacji, udziału w posiedzeniach lub przekazywania rocznych lub tematycznych raportów i newsletterów. Do tych zadań nawiązują przepisy art. 16d u.s.p. Wskazane przez deklarację metody i formy są dostępne dla koordynatora.

Konieczność upowszechniania informacji na temat EKPC jako takiej oraz orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wynika także z zalecenia Rec (2002)13 Komitetu Ministrów Rady Europy dla państw członkowskich w sprawie publikacji i rozpowszechniania w państwach członkowskich tekstu Europejskiej Konwencji Praw Człowieka oraz orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i z zalecenia Rec (2004)4 Komitetu Ministrów Rady Europy z dnia 12 maja 2004 r. dla państw członkowskich w sprawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka w kształceniu uniwersyteckim oraz szkoleniu zawodowym.

Orzecznictwo EPTC dostarcza licznych przykładów niezgodnej ze standardami strasburskimi praktyki orzeczniczej sądów polskich (por. m.in. wyrok pilotażowy z dnia 7 lipca 2015 roku w sprawie *Rutkowski i in. v. Polska*). W sprawie tej ETPC wydał wyrok pilotażowy wskazujący na istnienie w Polsce poważnego problemu systemowego.

Uzasadnia to zobowiązanie koordynatorów do udzielania niezbędnych informacji w zakresie sposobów pozyskania informacji o treści obowiązujących standardów konwencyjnych, co zwiększać będzie ich upowszechnienie w sądach. Jest to niezbędne w szczególności z uwagi na to, że w powołanym wyroku pilotażowym ETPC wskazał na konieczność podjęcia przez władze krajowe odpowiednich działań, w tym legislacyjnych, mających na celu zagwarantowanie zgodności orzecznictwa sądów krajowych z ugruntowanymi standardami wynikającymi z Konwencji. Mając powyższe na względzie, do ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki wprowadzono przepis, w myśl którego „przepisy ustawy stosuje się zgodnie ze standardami wynikającymi z Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993 r. poz. 284 z późn. zm.)”. Warunkiem wstępnym stosowania tych standardów jest upowszechnienie ich wśród sędziów. Realne działania koordynatorów, którzy zajmują się m.in. informowaniem o sposobie uzyskania wiedzy o ich treści, przyczyni się do nadania wskazanemu przepisowi realnej wagi i umożliwi wykazanie Trybunałowi, że rozwiązania przyjmowane dla wykonania wyroku pilotażowego mają charakter spójny i systemowy, nie tylko legislacyjny, ale także organizacyjny.

Przywileje i immunitety wynikające z prawa międzynarodowego

Stosownie do art. 17 § 1 pkt 8 k.p.k. nie wszczyna się postępowania, a wszczęte umarza, gdy sprawca nie podlega orzecznictwu polskich sądów karnych. Nie podlega takiemu orzecznictwu w szczególności osoba, która korzysta z immunitetu wynikającego z prawa międzynarodowego.

O wadze kwestii immunitetów wynikających z prawa międzynarodowego świadczy to, że orzeczenie w stosunku do osoby objętej immunitetem podlega bezwzględnemu uchyleniu (niezależnie od granic zaskarżenia i podniesionych zarzutów oraz wpływu uchybienia na treść orzeczenia) w trybie przepisów k.p.k. (art. 439 § 1 pkt 9 k.p.k.) albo – gdyby było to niemożliwe – unieważnieniu (także w sprawie karnej). Stosownie bowiem do art. 96 § 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym Sąd Najwyższy na wniosek Prokuratora Generalnego unieważnia prawomocne orzeczenie wydane w sprawie, która w chwili orzekania ze względu na osobę nie podlegała orzecznictwu sądów polskich, jeżeli orzeczenie to nie może być wzruszone w trybie przewidzianym w ustawach o postępowaniach

sądowych. Unieważnienie dotyczy każdego orzeczenia (także postanowienia, także niekończącego postępowania w sprawie), niezależnie od jego treści. Może nastąpić w każdym czasie. Następuje w interesie publicznym wyrażającym się w konieczności przestrzegania przez Polskę prawa międzynarodowego. Interes ten jest oderwany od interesu stron oraz niezależny od ich postawy – aktywności albo zaniechań. Uprawnienie Prokuratora Generalnego ma charakter dyskrecjonalny i stanowi gwarancję prawa publicznego.

Stosownie do art. 51b u.s.p. w razie wątpliwości co do istnienia przywileju lub immunitetu wynikającego z prawa międzynarodowego sąd może zwrócić się do ministra właściwego do spraw zagranicznych o informację nie przesyłając akt sprawy, ale zwięźle przedstawiając informację o stanie faktycznym i przedmiocie sprawy oraz poczynionych ustaleniach co do immunitetu danej osoby.

Przepisów o immunitecie nie stosuje się, gdy właściwe państwo zrzeknie się w sposób wyraźny immunitetu w stosunku do danej osoby. Wobec funkcjonariuszy organizacji międzynarodowych korzystających z immunitetu o zrzeczeniu rozstrzyga właściwa organizacja międzynarodowa. W przypadku zrzeczenia się przez państwo obce lub organizację międzynarodową immunitetu przysługującego danej osobie sąd, po otrzymaniu zawiadomienia o zrzeczeniu, przesyła do ministra właściwego do spraw zagranicznych (Protokołu Dyplomatycznego MSZ) przeznaczony dla danego podmiotu biorącego udział w postępowaniu odpis pisma wszczynającego postępowanie oraz wezwanie na termin posiedzenia lub rozprawy. Wezwanie sporządza się z uwzględnieniem tego, że zrzeczenie się immunitetu jurysdykcyjnego nie pociąga automatycznie za sobą zrzeczenia się nietykalności (nie uprawnia sądu do stosowania środków przymusu).

To, że właściwe państwo lub organizacja międzynarodowa może zrzec się immunitetu, nie oznacza jednak, że ściganie uzależnione jest od jej zezwolenia w rozumieniu art. 17 § 1 pkt 10 k.p.k. Oznacza to, że w sprawach osób chronionych immunitetem nie ma zastosowania art. 17 § 2 k.p.k., zgodnie z którym do chwili otrzymania zezwolenia władzy, od którego ustawa uzależnia ściganie, organy procesowe mogą dokonywać czynności niecierpiących zwłoki w celu zabezpieczenia śladów i dowodów, a także czynności zmierzających do wyjaśnienia, czy zezwolenie będzie wydane.

Wyróżnia się dwa rodzaje immunitetów od obcej jurysdykcji karnej. Pierwszy to immunitet obcych funkcjonariuszy publicznych, a drugi – immunitet dyplomatyczny (konsularny). Obydwa wynikają ze zwyczajowego prawa międzynarodowego, z tym że ten drugi został skodyfikowany w Konwencji wiedeńskiej o stosunkach dyplomatycznych, sporządzanej w Wiedniu dnia 18 kwietnia 1961 r. oraz Konwencji wiedeńskiej o stosunkach konsularnych, sporządzonej w Wiedniu dnia 24 kwietnia 1963 r.

Zgodnie z prawem międzynarodowym z immunitetu funkcjonariuszy publicznych korzystają wszelkie osoby działające w imieniu państwa lub wykonujące funkcje państwowe; pojęcie to obejmuje tak obecnych, jak i byłych funkcjonariuszy publicznych. Istnieją dwa rodzaje tego immunitetu; stanowiskowy i przedmiotowy. Immunitet stanowiskowy (*ratione personae*) przysługuje Głowie Państwa, Szefowi Rządu i Ministrowi Spraw Zagranicznych w czasie zajmowania danego stanowiska i obejmuje ich wszelkie czyny. Oznacza to, że osoby te w czasie pełnienia urzędu nie podlegają obcej jurysdykcji karnej w żadnych okolicznościach. Immunitet ten pozostaje bez uszczerbku dla drugiego immunitetu – przedmiotowego (*ratione materiae*). Immunitet ten przysługuje wszelkim

funkcjonariuszom publicznym, a więc także wyżej wymienionym, ale tylko odnośnie do czynności urzędowych (wszelkich aktów dokonanych przez danego funkcjonariusza publicznego, których przedmiotem jest wykonywanie władzy publicznej). Immunitet *ratione materiae* nie wygasa wraz z utratą funkcji publicznej. Immunitetem *ratione materiae* nie są objęte: ludobójstwo, zbrodnie wojenne, zbrodnie przeciwko ludzkości, apartheid, tortury, wymuszone zaginięcia. Przed wszczęciem postępowania przeciwko osobie objętej immunitetem należy drogą dyplomatyczną zawiadomić o sprawie zainteresowane państwo, które może powołać się na immunitet albo się go zrzec. Powołanie się na immunitet powinno mieć formę pisemną. Zrzeczenie się immunitetu powinno być wyrażone wprost i mieć formę pisemną. W razie wątpliwości polski sąd może zasięgnąć niezbędnych informacji w Ministerstwie Spraw Zagranicznych (Departament Prawno-Traktatowy).

Od immunitetu obcych funkcjonariuszy publicznych należy odróżnić, pozostający dla nich bez uszczerbku, immunitet dyplomatyczny lub konsularny.

Ze względu na immunitet dyplomatyczny nie podlegają orzecznictwu polskich sądów karnych:

- 1) uwierzytelnieni w Rzeczypospolitej Polskiej szefowie przedstawicielstw dyplomatycznych państw obcych,
- 2) osoby należące do personelu dyplomatycznego tych przedstawicielstw,
- 3) osoby należące do personelu administracyjnego i technicznego tych przedstawicielstw,
- 4) członkowie rodzin osób wymienionych w pkt 1-3, jeżeli pozostają z nimi we wspólnocie domowej,
- 5) inne osoby korzystające z immunitetów dyplomatycznych na podstawie ustaw, umów lub powszechnie uznanych zwyczajów międzynarodowych.

Osoby korzystające z immunitetu dyplomatycznego nie są obowiązane do składania zeznań w charakterze świadka lub do występowania w charakterze biegłego lub tłumacza; można jednak zwrócić się o wyrażenie przez te osoby zgody na złożenie zeznań albo na wystąpienie w charakterze biegłego lub tłumacza. W razie wyrażenia zgody wezwania doręczone tym osobom nie mogą zawierać zagrożenia stosowaniem środków przymusu, a w razie niestawiennictwa na wezwanie lub odmowy złożenia zeznań, opinii lub tłumaczenia nie można wobec nich stosować tych środków.

Jeżeli zachodzi potrzeba przesłuchania w charakterze świadka lub występowania w charakterze biegłego lub tłumacza osoby korzystającej z immunitetu dyplomatycznego, sąd zwraca się do tej osoby, za pośrednictwem ministra właściwego do spraw zagranicznych, o wyrażenie zgody. Powyższe zasady stosuje się odpowiednio, gdy zachodzi potrzeba przedstawienia przez te osoby pisemnych wyjaśnień, dokumentu lub przedmiotu oględzin.

Ze względu na immunitet konsularny nie podlegają orzecznictwu polskich sądów karnych w zakresie czynności pełnionych podczas i w związku z wykonywaniem ich funkcji urzędowych, a na zasadzie wzajemności w pozostałym zakresie:

- 1) kierownicy urzędów konsularnych i inni urzędnicy konsularni państw obcych,
- 2) osoby zrównane z nimi na podstawie umów lub powszechnie uznanych zwyczajów międzynarodowych.

Przepis ten należy interpretować w świetle art. 43 Konwencji wiedeńskiej o stosunkach konsularnych, stanowiącej w tym zakresie kodyfikację międzynarodowego prawa zwyczajowego, zgodnie z którym urzędnicy konsularni i pracownicy konsularni nie podlegają jurysdykcji władz sądowych i administracyjnych państwa przyjmującego w odniesieniu do czynności dokonanych w wykonaniu funkcji konsularnych. Polski Protokół Dyplomatyczny stoi na stanowisku, że nie są objęte immunitetem zdarzenia drogowe związane z prowadzeniem pojazdu (wypadki, kolizje, przekroczenia prędkości itp.), albowiem prowadzenie pojazdu nie mieści się w pojęciu „wykonywania funkcji konsularnych”. Może być co najwyżej z ich wykonywaniem w pewien sposób związane, jeśli podróż ma charakter służbowy, ale nawet wtedy sprawca zdarzenia drogowego nie może korzystać z ochrony płynącej z immunitetu.

Wzory legitymacji potwierdzających korzystanie z immunitetu dyplomatycznego lub konsularnego określone są w rozporządzeniu Ministra Spraw Zagranicznych z dnia 8 kwietnia 2015 r. w sprawie wiz oraz dokumentów potwierdzających pełnienie funkcji członków misji dyplomatycznych i urzędów konsularnych państw obcych. Dokumenty, takie jak paszporty dyplomatyczne, pisma lub „legitymacje” z placówek dyplomatycznych, świadczące o faktycznej lub rzekomej współpracy, nie potwierdzają korzystania przez daną osobę z immunitetu zgodnie z prawem międzynarodowym.

W razie wątpliwości co do autentyczności zgodnej ze wzorem legitymacji można skorzystać z art. 51b. u.s.p. („w razie wątpliwości co do istnienia przywileju lub immunitetu wynikającego z prawa międzynarodowego sąd może zwrócić się do ministra właściwego do spraw zagranicznych o informację”) oraz z § 26 rozporządzenia OZ („Sąd, zwracając się do ministra właściwego do spraw zagranicznych o informację, czy dana osoba lub jednostka organizacyjna korzysta w Rzeczypospolitej Polskiej z immunitetu wynikającego z prawa międzynarodowego, przedstawia zwięzłą informację o stanie faktycznym i przedmiocie sprawy oraz poczynionych ustaleniach co do immunitetu danej osoby”). Komórką właściwą w MSZ w tego rodzaju sprawach jest Protokół Dyplomatyczny. Zapytanie można przedstawić także w formie elektronicznej (e-mailem). Zwracanie się do obcych przedstawicielstw dyplomatycznych lub konsularnych jest nieprawidłowe, tym bardziej że w praktyce zdarza się, że niektóre konsulaty honorowe mogą udzielać informacji nieprawdziwych lub nieścisłych, błędnie wskazujących lub sugerujących korzystanie przez daną osobę z immunitetu. Zapytanie w trybie art. 51b u.s.p. może dotyczyć także tego, czy państwo obce zapewnia wzajemność w zakresie immunitetu w sprawach o wykroczenia.

Kierownik urzędu konsularnego oraz inni urzędnicy konsularni państw obcych podlegają zatrzymaniu lub tymczasowemu aresztowaniu jedynie w razie zarzutu popełnienia zbrodni lub w wykonaniu prawomocnego wyroku sądu podlegającego wykonaniu w Rzeczypospolitej Polskiej. O ich zatrzymaniu lub tymczasowym aresztowaniu zawiadamia się niezwłocznie Ministra Spraw Zagranicznych (Protokół Dyplomatyczny).

Osoby korzystające z immunitetu konsularnego nie są obowiązane do składania zeznań w charakterze świadka lub do występowania w charakterze biegłego, jeżeli okoliczności, których zeznania lub opinie mają dotyczyć, związane są z wykonywaniem przez te osoby funkcji urzędowych lub służbowych, a na zasadzie wzajemności także w zakresie innych okoliczności. Można wtedy zwrócić się o wyrażenie przez te osoby zgody na złożenie zeznań albo na wystąpienie w charakterze biegłego. Osoby takie można powołać

do występowania w charakterze tłumacza tylko za ich zgodą. W razie wyrażenia zgody wezwania doręczone tym osobom nie mogą zawierać zagrożenia stosowaniem środków przymusu, a w razie niestawiennictwa na wezwanie lub odmowy złożenia zeznań, opinii lub tłumaczenia nie można wobec nich stosować tych środków.

W sprawach, w których zachodzi potrzeba przesłuchania w charakterze świadka lub występowania w charakterze biegłego członka urzędu konsularnego), sąd wzywa go bezpośrednio (art. 44 Konwencji wiedeńskiej o stosunkach konsularnych), chyba że dwustronne konwencje konsularne zawarte przez Rzeczpospolitą Polską stanowią inaczej.

Powyższe zasady stosuje się odpowiednio, gdy zachodzi potrzeba przedstawienia przez te osoby pisemnych wyjaśnień, dokumentu lub przedmiotu oględzin.

Sąd, zwracając się o wyrażenie zgody na przesłuchanie osoby korzystającej z immunitetu dyplomatycznego lub konsularnego, określa przedmiot przesłuchania i dołącza wezwanie ze wskazaniem proponowanego terminu przesłuchania. Wezwanie sporządza się według wzoru określonego w załączniku nr 3 do rozporządzenia OZ. Prawidłowość sporządzenia wezwania sprawdza, przed jego wysłaniem, prezes sądu lub upoważniony sędzia, asesor sądowy lub referendarz sądowy. Może to być koordynator ds. współpracy międzynarodowej i praw człowieka. Termin przesłuchania, poza przypadkami niecierpiącymi zwłoki, wyznacza się w taki sposób, aby między datą wysłania wezwania a zamierzonym przesłuchaniem upłynął okres umożliwiający osobie wezwanej dokładne zapoznanie się z treścią wezwania i przygotowanie się do przesłuchania.

Osoby korzystające z immunitetu dyplomatycznego i konsularnego nie są obowiązane do przedstawienia korespondencji i dokumentów odnoszących się do tych funkcji.

Przeszukania pomieszczeń przedstawicielstwa dyplomatycznego można dokonać tylko za zgodą szefa tego przedstawicielstwa lub osoby czasowo pełniącej jego funkcje. Do przeszukania pomieszczeń konsularnych konieczna jest zgoda kierownika urzędu konsularnego lub osoby czasowo pełniącej jego funkcje albo szefa przedstawicielstwa dyplomatycznego.

Pisma przeznaczone do doręczenia podmiotom korzystającym z przywilejów i immunitetów wynikających z prawa międzynarodowego w sprawach:

- 1) funkcjonowania misji dyplomatycznych, urzędów konsularnych lub przedstawicielstw organizacji międzynarodowych akredytowanych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz członków ich akredytowanego personelu,
- 2) osób zatrudnionych przez misje dyplomatyczne, urzędy konsularne lub przedstawicielstwa organizacji międzynarodowych, a niebędących członkami akredytowanego personelu,

– przesyła się do ministra właściwego do spraw zagranicznych (Protokołu Dyplomatycznego MSZ).

Pisma te nie mogą zawierać zagrożenia karą porządkową lub innymi środkami przymusu. Za pośrednictwem MSZ doręcza się także pisma sądowe obywatelom polskim przebywającym za granicą, którzy korzystają z immunitetu dyplomatycznego lub konsularnego.

Przepisów o immunitecie dyplomatycznym i konsularnym nie stosuje się do osób w nich wymienionych w zakresie czynności niepełnionych podczas i w związku z wykonywaniem

ich funkcji urzędowych, jeżeli są obywatelami polskimi lub mają w Rzeczypospolitej Polskiej stałe miejsce zamieszkania.

Wskazać należy na specyfikę immunitetu dyplomatycznego i konsularnego w sprawach o wykroczenia.

Stosownie do art. 5 § 1 pkt 6 k.p.w. nie wszczyna się postępowania, a wszczęte umarza, gdy obwiniony jest:

- a) uwierzytelnionym w Rzeczypospolitej Polskiej, szefem przedstawicielstwa dyplomatycznego państwa obcego,
- b) osobą należącą do personelu dyplomatycznego tego przedstawicielstwa,
- c) osobą należącą do personelu administracyjnego lub technicznego tego przedstawicielstwa,
- d) członkiem rodziny osób wymienionych w lit. a-c i pozostaje z nimi we wspólnocie domowej,
- e) inną osobą korzystającą z immunitetu dyplomatycznego, na podstawie ustaw, umów lub powszechnie uznanych zwyczajów międzynarodowych,
- f) kierownikiem urzędu konsularnego lub innym urzędnikiem konsularnym państwa obcego albo inną osobą zrównaną z nimi na podstawie ustaw, umów lub powszechnie uznanych zwyczajów międzynarodowych.

W myśl art. 5 § 1 pkt 7 k.p.w. nie wszczyna się postępowania, a wszczęte umarza także wtedy, gdy obwiniony z mocy przepisów szczególnych nie podlega orzecznictwu na podstawie tego kodeksu.

Z art. 5 § 2 i 3 k.p.k. wynika z kolei, że przepisu § 1 pkt 6:

- 1) nie stosuje się do osób w nim wymienionych, jeżeli są obywatelami polskimi lub mają w Polsce miejsce stałego zamieszkania, przy czym osoby, o których mowa w lit. f, nie podlegają orzecznictwu na podstawie k.p.w. tylko w zakresie czynności pełnionych w toku i w wykonaniu funkcji urzędowych,
- 2) nie stosuje się jeżeli umowa międzynarodowa, której Rzeczpospolita Polska jest stroną, stanowi inaczej,
- 3) można nie stosować do obywatela państwa obcego, z którym nie ma w tym przedmiocie umowy, a państwo to nie zapewnia wzajemności.

Kształtująca się w ostatnich latach praktyka międzynarodowa coraz powszechniej wyłącza z zakresu immunitetu dyplomatycznego i konsularnego drobne czyny zabronione, w praktyce przede wszystkim wykroczenia drogowe. Z tego powodu coraz częściej od polskich dyplomatów za granicą oczekuje się uiszczenia mandatu lub grzywny za wykroczenie; podobne oczekiwania kierowane są do obcych dyplomatów akredytowanych w Polsce. Ma tu zastosowanie zasada wzajemności. Ministerstwo Spraw Zagranicznych opublikowało na swoich stronach internetowych wykaz państw, w których osoby chronione immunitetem dyplomatycznym podlegają odpowiedzialności wykroczeniowej. O wyjaśnienie ewentualnych wątpliwości w tym zakresie można zwrócić się bezpośrednio do Protokołu Dyplomatycznego MSZ.

4. POLSKIE PRAWO KARNE MIĘDZYNARODOWE I OBCE PRAWO KARNE

Jurysdykcja krajowa w sprawach karnych

Stosownie do art. 17 § 1 pkt 8 k.p.k. nie wszczyna się postępowania, a wszczęte umarza, gdy sprawca nie podlega orzecznictwu polskich sądów karnych. Niepodleganie sprawcy orzecznictwu polskich sądów karnych może wynikać także z faktu, że dopuścił się czynu, co do którego orzekanie nie następuje przed polskimi sądami karnymi (brak jurysdykcji krajowej). Zakres orzekania polskich sądów karnych wynika z mających zastosowanie przepisów prawa materialnego.

Zgodnie z art. 5 k.k. ustawę karną polską stosuje się do sprawcy, który popełnił czyn zabroniony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jak również na polskim statku wodnym lub powietrznym, chyba że umowa międzynarodowa, której Rzeczpospolita Polska jest stroną, stanowi inaczej.

Według art. 6 ustawy z dnia 12 października 1990 r. o ochronie granicy państwowej Rzeczpospolita Polska wykonuje swoje zwierzchnictwo nad terytorium lądowym oraz wnętrzem ziemi znajdującym się pod nim, morskimi wodami wewnętrznymi i morzem terytorialnym oraz dnem i wnętrzem ziemi znajdującymi się pod nimi, a także w przestrzeni powietrznej znajdującej się nad terytorium lądowym, morskimi wodami wewnętrznymi i morzem terytorialnym. Każdy, kto fizycznie znajduje się na tak określonym terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, podlega jej jurysdykcji, choćby dostał się na nie nielegalnie, nie przeszedł jeszcze kontroli granicznej, był zobowiązany do jego opuszczenia itp. Terytorium Rzeczypospolitej Polskiej to także tereny zajmowane przez obce placówki dyplomatyczne i konsularne. Pojęcie „eksterytorialności” jest pewnym upraszczającym skrótem myślowym.

Polskie statki wodne nie są „pływającą częścią terytorium” państwa polskiego, ale Polska sprawuje na nich jurysdykcję na zasadach określonych w Konwencji o prawie morza (w szczególności art. 27 oraz art. 92 – art. 97). Konwencja ta stanowi w szczególności, że statki na morzu pełnym podlegają wyłącznej jurysdykcji państwa bandery (a więc ewentualne wkroczenie w sferę tej jurysdykcji musi być uzasadnione równie mocno co wkroczenie w sferę wyłącznej jurysdykcji terytorialnej), chyba że Konwencja stanowi inaczej. Owe odmienne postanowienia dotyczą w szczególności jurysdykcji karnej odnośnie do wypadku w żegludze, do którego doszło na morzu pełnym. Wypadek w żegludze to nagłe zdarzenie, do którego doszło przy prowadzeniu żeglugi, mające wpływ na jej przebieg, np. zdarzenie, wejście na brzeg lub mieliznę, zerwanie kabla podmorskiego, uszkodzenie statku lub ładunku, zdarzenie bezpośrednio związane z używaniem statku powodujące jeden ze skutków określonych w kodeksie postępowania w sprawach o wypadki Międzynarodowej

Organizacji Morskiej, w tym nieumyślne spowodowanie śmierci człowieka. Postępowanie karne dotyczące wypadku w żegludze przeciwko kapitanowi lub innej osobie zatrudnionej na statku może być wszczęte wyłącznie przed władzami sądowymi państwa bandery albo państwa, którego obywatelstwo posiada ta osoba. Jeśli do takiego wypadku doszło na pełnym morzu i odpowiadać za niego ma obywatel polski – zbędne jest badanie kwestii podwójnej karalności, albowiem jurysdykcja polska nie ma tu charakteru zastępczego. Z uwagi na stopień kodyfikacji przepisów o bezpieczeństwie morskim nie ma tu niebezpieczeństwa konfliktu obowiązków jednostki.

Polskie statki wodne to statki zarejestrowane w polskich rejestrach, a mianowicie: rejestrze okrętowym (art. 23 § 1 Kodeksu morskiego), rejestrze administracyjnym (art. 39 Kodeksu morskiego), rejestrze statków rybackich (art. 13 ustawy z dnia 19 grudnia 2014 r. o rybołówstwie morskim), albo zarejestrowane na podstawie przepisów ustawy z dnia 12 kwietnia 2018 r. o rejestracji jachtów i innych jednostek pływających o długości do 24 m. Decydują kwestie administracyjne, a nie to, czy dany statek stanowi „polską własność” w rozumieniu prawa (art. 73 § 1 kodeksu morskiego). Na potrzeby k.k. za statek wodny uważa się także stałą platformę umieszczoną na szelfie kontynentalnym (art. 115 § 15 k.k.).

Polskie statki powietrzne to statki zarejestrowane w polskich rejestrach, a mianowicie rejestrze: cywilnych statków powietrznych (art. 34 ust. 1 ustawy z dnia 3 lipca 2002 r. Prawo lotnicze), wojskowych statków powietrznych (art. 43 ust. 1 ustawy z dnia 3 lipca 2002 r. Prawo lotnicze), statków powietrznych lotnictwa służb porządku publicznego (art. 44 ust. 1 ustawy z dnia 3 lipca 2002 r. Prawo lotnicze). Podobnie jak wypadku statków wodnych decydujące znaczenia mają kwestie administracyjne, a nie cywilnoprawnie rozumiana własność statku.

Miejsce popełnienia przestępstwa

Stosownie do art. 6 § 2 k.k. czyn zabroniony uważa się za popełniony w miejscu, w którym:

- 1) sprawca działał lub zaniechał działania, do którego był obowiązany, lub
- 2) gdzie skutek stanowiący znamię czynu zabronionego nastąpił lub według zamiaru sprawcy miał nastąpić.

Dla przyjęcia jurysdykcji krajowej wystarczy, by w Polsce zaszła tylko jedna z ww. przesłanek. W art. 6 § 2 przyjęto bowiem zasadę wielomiejscowości, przez co znacznie rozszerzono polską jurysdykcję zgodnie z zasadą terytorialności. Polską ustawę karłą stosuje się do sprawcy, który popełnił czyn na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, choćby równocześnie popełnił go także poza nim. Zasada ta dotyczy wszystkich czynów zabronionych, zarówno jednoaktowych, jak i takich, których popełnienie jest rozciągnięte w miejscu i czasie (czyn ciągły, przestępstwo trwałe, przestępstwo wieloczynowe). To, czy dane zdarzenie (dane zachowania) należy uznać za jeden czy kilka czynów zabronionych, nie zależy od tego, czy doszło do nich na terytorium Polski, czy też poza nim. Kwestia jedności/wielości czynów jest bowiem pierwotna w stosunku do kwestii jurysdykcyjnych. Podkreślić należy, że odrębnej ocenie w zakresie jurysdykcji podlegają przestępstwa wchodzące w skład ciągu przestępstw (art. 91 § 1 k.k.), albowiem z istoty tej instytucji wynika, że każde z przestępstw wchodzących w jego skład jest odrębne od pozostałych, podlega odrębnemu prawnokarnemu wartościowaniu i odrębnej kwalifikacji prawnej.

Z punktu widzenia prawa międzynarodowego **do przyjęcia jurysdykcji krajowej nie jest wymagane, by dany czyn został popełniony w danym państwie „tylko” lub „w całości”**. Wymogu takiego nie stawia też polskie prawo krajowe. Tym samym Polska ma jurysdykcję krajową nad całością rozciągniętego w miejscu i czasie czynu zabronionego, nawet jeśli został on popełniony w części na terytorium innego państwa. Nieprawidłowa jest występująca gdzieś praktyka dzielenia jednego czynu ciągłego, przestępstwa trwałego, przestępstwa wieloczynowego na część „krajową” i „zagraniczną” i rozważanie jurysdykcji krajowej odrębnie odnośnie do każdej z nich lub uzależnienie jurysdykcji krajowej od spełnienia warunku podwójnej karalności.

Stosownie do art. 12 § 1 k.k. czyn ciągły to dwa lub więcej zachowań, podjętych w wykonaniu z góry powziętego zamiaru, w krótkich odstępach czasu; jeżeli przedmiotem zamachu jest dobro osobiste, warunkiem uznania wielości zachowań za jeden czyn zabroniony jest tożsamość pokrzywdzonego. Stosownie do art. 12 § 2 k.k. odpowiada jak za jeden czyn zabroniony wyczerpujący znamiona przestępstwa ten, kto w krótkich odstępach czasu, przy wykorzystaniu tej samej albo takiej samej sposobności lub w podobny sposób popełnia dwa lub więcej umyślnych wykroczeń przeciwko mieniu, jeżeli łączna wartość mienia uzasadnia odpowiedzialność za przestępstwo. „Wykroczenie” w rozumieniu art. 12 § 2 k.k. to czyn zabroniony jako wykroczenie według prawa polskiego, niezależnie od jego kwalifikacji prawnej w miejscu, w którym go popełniono. Dla oceny, czy za dwa lub więcej wykroczeń sprawca odpowiadać będzie jak za jeden czyn zabroniony, nie ma znaczenia to, czy ponosiłby odpowiedzialność za każde z nich oddzielnie na zasadach określonych w art. 3 k.w. (Na zasadach określonych w tym kodeksie odpowiada ten, kto popełnił wykroczenie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jak również na polskim statku wodnym lub powietrznym. Odpowiedzialność za wykroczenie popełnione za granicą zachodzi tylko wtedy, gdy przepis szczególny taką odpowiedzialność przewiduje).

Pojęcia przestępstwa trwałego i wieloczynowego zostały ukształtowane w nauce prawa. Istotą przestępstwa trwałego jest to, że sprawca swym zachowaniem wywołuje bezprawny stan i utrzymuje go przez dłuższy czas (np. niealimentacja). Stan ten trwa tak długo, jak długo utrzymuje go sam sprawca lub dopóki nie zostanie przerwany przez kogoś innego, lub przez jakiegokolwiek inne zewnętrzne czynniki. Przesłanie przestępstwa trwałe należy odróżnić od przestępstwa o skutkach trwałych, tj. pojedynczego zachowania, gdzie tylko skutek trwa w czasie (np. bigamia). Z kolei przestępstwo wieloczynowe składa się z wielu zachowań, które dopiero razem wzięte stanowią o przekroczeniu normy sankcjonowanej (np. znęcanie się).

Od ww. przestępstw należy odróżnić tzw. przestępstwo tranzytowe, w którym zarówno miejsce, gdzie sprawca działał lub zaniechał działania oraz miejsce, gdzie ich skutek nastąpił lub według zamiaru sprawcy miał nastąpić, leżą poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, ale związek przyczynowy przebiega przez Polskę. Przykładem może być tu przesłanie z Ukrainy do Niemiec przez Polskę ładunku wybuchowego, który eksploduje w Niemczech. Polska nie ma jurysdykcji terytorialnej nad tego rodzaju czynami, o ile nie wypełniają one znamion innego przestępstwa, np. w podanym przykładzie sprawdzenia niebezpieczeństwa powszechnego.

Jurysdykcja pozaterytorialna

Rzeczpospolita Polska może także wykonywać jurysdykcję karną poza swoim obszarem: na terytorium niepodlegającym żadnej władzy państwowej albo w miejscu takiej władzy podlegającym. Wkroczenie przez jedno państwo w sferę zwierzchnictwa (jurysdykcji terytorialnej lub jurysdykcji na zasadzie bandery) drugiego państwa musi być uzasadnione istnieniem łącznika (szczególnej okoliczności) pozwalającej na jej wykonywanie. Do takich przewidzianych prawem polskim i dopuszczalnych prawem międzynarodowych łączników należą: polskie obywatelstwo sprawcy (art. 109 k.k.), polskie obywatelstwo lub przynależność państwowa pokrzywdzonego albo skierowanie przestępstwa przeciwko interesom Rzeczypospolitej Polskiej (art. 110 § 1 k.k.), powaga czynu sprawcy przebywającego na terytorium RP, którego nie postanowiono wydać (art. 110 § 1 *in fine* i art. 110 § 2 k.k.).

Z powołanych przepisów wynika, że ustawę karną polską stosuje się do obywatela polskiego (*lege non distinguente* czy to w czasie czynu, czy w czasie orzekania), który popełnił przestępstwo za granicą oraz do cudzoziemca (cudzoziemcem jest ten, kto nie posiada obywatelstwa polskiego, a więc także bezpaństwowiec, jeśli dana osoba posiada oprócz obywatelstwa polskiego także obywatelstwo innego państwa uważa się ją za obywatela polskiego), który popełnił za granicą czyn zabroniony skierowany przeciwko interesom Rzeczypospolitej Polskiej, obywatela polskiego, polskiej osoby prawnej lub polskiej jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej oraz do cudzoziemca, który popełnił za granicą przestępstwo o charakterze terrorystycznym.

Porządek czynności sądowych przy ustalaniu obywatelstwa określa rozporządzenie OZ. Przewiduje ono, że sąd ustala obywatelstwo osoby zamieszkałej lub przebywającej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie posiadanych przez nią dokumentów, w szczególności:

- 1) dowodu osobistego, paszportu lub potwierdzenia posiadania obywatelstwa polskiego, wydanych przez organ polski,
- 2) paszportu lub innego dokumentu tożsamości wydanego przez organ państwa obcego,
- 3) wydanej przed dniem 1 lipca 2001 r. karty stałego pobytu lub karty czasowego pobytu albo karty pobytu wydanej po dniu 1 lipca 2001 r.,
- 4) dokumentu podróży przewidzianego w Konwencji dotyczącej statusu uchodźców, sporządzonej w Genewie dnia 28 lipca 1951 r., polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca, tymczasowego polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca oraz polskiego dokumentu tożsamości cudzoziemca,
- 5) dokumentów wydanych na podstawie ustawy z dnia 14 lipca 2006 r. o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej i członków ich rodzin (Dz. U. z 2014 r. poz. 1525).

W razie wątpliwości co do dokumentu okazanego przez obywatela państwa obcego należy zwracać się o wyjaśnienie do Szefa Urzędu do spraw Cudzoziemców lub Komendanta Głównego Straży Granicznej. Ustalenia obywatelstwa można dokonać także na podstawie informacji z rejestrów publicznych, w szczególności systemu PESEL i Centralnego Rejestru Danych o Nabyciu i Utracie Obywatelstwa Polskiego.

W celu ustalenia obywatelstwa osoby zamieszkałej lub przebywającej za granicą sąd może zwrócić się w szczególności do:

- 1) wojewody właściwego ze względu na ostatnie miejsce zamieszkania tej osoby w Rzeczypospolitej Polskiej,
- 2) właściwego urzędu konsularnego państwa obcego w Polsce lub, za pośrednictwem Ministra Sprawiedliwości, przedstawicielstwa dyplomatycznego takiego państwa w Polsce o nadesłanie informacji, czy dana osoba, która zamieszkuje w tym państwie, posiada jego obywatelstwo.

Ustawę karną polską stosuje się w razie popełnienia przez cudzoziemca za granicą czynu zabronionego innego niż wymieniony powyżej, jeżeli czyn zabroniony jest w ustawie karnej polskiej zagrożony karą przekraczającą 2 lata pozbawienia wolności, a sprawca przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i nie postanowiono go wydać.

Przestępstwem o charakterze terrorystycznym jest czyn zabroniony zagrożony karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 5 lat, popełniony w celu:

- 1) poważnego zastraszenia wielu osób,
 - 2) zmuszenia organu władzy publicznej Rzeczypospolitej Polskiej lub innego państwa albo organu organizacji międzynarodowej do podjęcia lub zaniechania określonych czynności,
 - 3) wywołania poważnych zakłóceń w ustroju lub gospodarce Rzeczypospolitej Polskiej, innego państwa lub organizacji międzynarodowej
- a także groźba popełnienia takiego czynu.

Podwójna karalność

W wypadku popełnienia przestępstwa w miejscu podlegającym obcej władzy państwowej, ewentualnie na obcym statku wodnym lub powietrznym Polska w wykonywaniu jego jurysdykcji zastępuje państwo właściwe terytorialnie lub na zasadzie bandery. Z uwagi na ten „zastępczy” charakter jurysdykcji polskiej – zgodnie z art. 111 § 1 k.k. – w takich wypadkach zasadniczo rzecz biorąc warunkiem odpowiedzialności jest to, aby ścigany czyn był uznany za przestępstwo również przez ustawę obowiązującą w miejscu jego popełnienia (w państwie bandery). Jeżeli zachodzą różnice między ustawą polską a ustawą obowiązującą w miejscu popełnienia czynu, stosując ustawę polską, sąd może uwzględnić te różnice na korzyść sprawcy. Możliwość taka ma charakter fakultatywny. Brak ustawowych kryteriów pozostawia w tym zakresie sądowi swobodę uznania. Im jednak silniejszy związek zdarzenia z Polską (obywatelstwo sprawcy, pokrzywdzonego, wystąpienie następstw przestępstwa niebędących jego skutkami należącymi do ustawowych znamion na terytorium Polski), tym mniejsza możliwość uwzględniania prawa obcego.

Poza zakresem oceny z punktu widzenia art. 111 k.k. pozostają okoliczności, które nie decydują o tym, czy dany czyn jest przestępstwem, a decydują jedynie o możliwości ukarania sprawcy, w szczególności przedawnienie karalności (zob. D. Zając, *Odpowiedzialność karna za czyny popełnione za granicą*, Wolters Kluwer, Kraków 2017, s. 452). Skoro polski k.k. każe uwzględnić to, czy dany czyn był uznany za przestępstwo również przez ustawę obowiązującą w miejscu jego popełnienia, a to w celu ujednoczenia norm

mogących mieć wpływ na sytuację sprawcy z perspektywy momentu jego działania lub zaniechania, należy odnotować, że przedawnienie nie zachodzi w chwili czynu. Przedawnienie nie stanowi żadnego prawa podmiotowego sprawcy, które nabywałby przez popełnienie czynu. Odmowa pociągnięcia sprawcy do odpowiedzialności, którą według prawa polskiego może i powinien ponieść (skoro polski okres przedawnienia jeszcze nie upłynął), byłaby trudna do obrony ze względów sprawiedliwościowych. Nie bez znaczenia jest też to, że w wielu systemach prawnych przedawnienie – inaczej niż w Polsce – jest instytucją procesową, a nie materialnoprawną, a obcego prawa procesowego sąd nie stosuje. Te wszystkie względy przemawiają za niestosowaniem art. 111 k.k. do przedawnienia.

Art. 111 § 1 k.k. wiąże „podwójną karalność” z tym, czy dany czyn jest w miejscu jego popełnienia uznawany za przestępstwo. Stosownie do art. 7 § 1 polskiego k.k. w Polsce przestępstwo jest zbrodnią albo występkiem. Poza przestępstwami polski system prawny wyróżnia odrębną kategorię czynów zabronionych pod groźbą kary kryminalnej, a mianowicie wykroczenia (art. 1 k.w.). W niektórych jednak systemach prawnych, zwłaszcza romańskich i *common law*, tego rodzaju podziału nie da się sensownie przeprowadzić. Drobne czyny zagrożone karami kryminalnymi w zależności od konwencji językowej mogą być określane słowem, które można na polski tłumaczyć jako „wykroczenie”, ale nie zmienia to faktu, iż miejscowe prawo traktuje je bez jakościowej różnicy w stosunku do innych przestępstw (ważną praktyczną wskazówką jest tu to czy informacja o skazaniu za dane „wykroczenie” przekazywana jest partnerom zagranicznym w celu odnotowania w ich rejestrach karnych).

Jeśli ustawa uzależnia możliwość pociągnięcia sprawcy do odpowiedzialności od tego, czy dany czyn zabroniony jest przestępstwem według prawa obowiązującego w miejscu jego popełnienia, brak spełnienia tej przesłanki oznacza, że sprawca nie podlega orzecznictwu polskich sądów karnych.

Z oczywistych względów warunek podwójnej karalności nie ma zastosowania do przestępstwa popełnionego w miejscu niepodlegającym żadnej władzy państwowej.

Warunek podwójnej karalności nie ma charakteru bezwzględnie obowiązującego. Nie ma on bowiem zastosowania:

- 1) do polskiego funkcjonariusza publicznego, który pełniąc służbę za granicą, popełnił tam przestępstwo w związku z wykonywaniem swoich funkcji,
- 2) do przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu wewnętrznemu lub zewnętrznemu Rzeczypospolitej Polskiej,
- 3) do przestępstwa przeciwko polskim urządům lub funkcjonariuszom publicznym oraz przestępstwa wyłudzenia poświadczenia nieprawdy od polskiego funkcjonariusza publicznego lub innej osoby uprawnionej na podstawie prawa polskiego do wystawienia dokumentu,
- 4) do przestępstwa przeciwko istotnym polskim interesom gospodarczym,
- 5) do przestępstwa fałszywych zeznań, złożenia fałszywego oświadczenia, opinii lub tłumaczenia, posłużenia się dokumentem stwierdzającym tożsamość innej osoby, poświadczającym nieprawdę lub fałszywym – wobec urzędu polskiego,
- 6) do przestępstwa, z którego została osiągnięta, chociażby pośrednio, korzyść majątkowa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,

- 7) w razie popełnienia przez obywatela polskiego lub cudzoziemca, którego nie postanowiono wydać za granicę (czyli albo postanowiono nie wydać, czyli podjęto negatywną decyzję w przedmiocie ekstradycji, albo nie wydawano żadnego postanowienia w tym przedmiocie w szczególności dlatego, że żadne państwo nie ubiegało się o ekstradycję) przestępstwa, do którego ścigania Rzeczpospolita Polska jest zobowiązana na mocy umowy międzynarodowej (przestępstwa konwencyjne) lub przestępstwa określonego w Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego.

Ściganie przestępstw konwencyjnych na zasadzie represji wszechświatowej uzasadnione jest tym, że skoro RP zobowiązała się międzynarodowo do ścigania określonych przestępstw i ma w okolicznościach konkretnej sprawy jurysdykcję pozaterytorialną (w sprawie zidentyfikowano jeden z opisanych wyżej łączników) realizacja tego zobowiązania nie może być zależna od woli innego państwa (na terytorium którego czyn popełniono). Uzależniałoby to bowiem zdolność RP do wywiązania się ze swoich zobowiązań międzynarodowych od woli państwa trzeciego. Najistotniejsze w praktyce konwencje międzynarodowe przewidujące obowiązek ścigania określonych przestępstw to:

- Konwencja ONZ o zwalczaniu nielegalnego obrotu środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi sporządzona w Wiedniu dnia 20 grudnia 1988 r. (art. 3 – przede wszystkim produkcja i handel narkotykami)
- Konwencja ONZ w sprawie zwalczania handlu ludźmi i eksploatacji prostytucji (art. 1 – niektóre postacie handlu ludźmi, stręczycielstwa, sutenerstwa i kuplerstwa)
- Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi (art. 18 – handel ludźmi)
- Konwencja z Lanzarote (art. 18-23 – przestępstwa dotyczące dziecięcej prostytucji pornografii dziecięcej, udziału dziecka w prezentacjach pornograficznych, demoralizacji, nagabywania dzieci dla celów seksualnych)
- Konwencja Rady Europy o cyberprzestępczości (art. 2-11 – nielegalny dostęp, przechwytywanie, naruszenie integralności danych lub systemów, obrót narzędziami, fałszerstwo lub oszustwo komputerowe, pornografia dziecięca, prawa autorskie) i Protokół dodatkowy do niej dotyczący penalizacji czynów o charakterze rasistowskim lub ksenofobicznym popełnionych przy użyciu systemów komputerowych
- Konwencja stambulska (art. 34-39 – przemoc fizyczna i psychiczna, uporczywe nękanie, zgwałcenie, wymuszone małżeństwa, okaleczanie genitaliów kobiet, zmuszanie do aborcji lub sterylizacji)
- Konwencja ONZ przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej (art. 5, 6, 8, 23 – udział w zorganizowanej grupie przestępczej, pranie pieniędzy, przekupstwo, pewne przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości) oraz trzy protokoły dodatkowe do niej dotyczące handlu kobietami i dziećmi, nielegalnego handlu i przewozu migrantów (łącznie z przewozem morskim), nielegalnego wytwarzania i handlu bronią palną, jej częściami, składnikami oraz amunicją.

Informacja o obcym prawie i praktyce sądowej

Stosownie do art. 51a § 1 zd. 1 u.s.p. sąd z urzędu ustala i stosuje właściwe prawo obce. Informowanie sądu o możliwych sposobach pozyskiwania informacji o prawie obcym i obcej praktyce sądowej należy do obowiązków koordynatora ds. współpracy międzynarodowej i praw człowieka. W szczególności na podstawie art. 51a § 1 zd. 2 u.s.p. w zw. z § 5 rozporządzenia OZ sąd może zwrócić się do Ministra Sprawiedliwości o udzielenie tekstu tego prawa oraz wyjaśnienie obcej praktyki sądowej, określając szczegółowo zagadnienie prawne wymagające wyjaśnienia, wskazując datę, na którą stan prawny powinien być ustalony, oraz na żądanie Ministra Sprawiedliwości przesyłając akta sprawy. Stosownie do art. 51a § 3 u.s.p. celem ustalenia treści prawa obcego lub obcej praktyki sądowej sąd może zastosować także inne środki, w tym zasięgnąć opinii biegłych. Przepisy nie nakładają na sąd obowiązku korzystania z opinii biegłego lub uzyskiwania stanowiska Ministerstwa Sprawiedliwości co do prawa obcego. **Tylko gdy sąd, korzystając z dostępnych środków, nie byłby w stanie ustalić treści prawa obcego we własnym zakresie, powinien skorzystać z opinii biegłego lub stanowiska MS.** Biegłym może być osoba fizyczna dostatecznie znająca prawo obce lub instytucja (np. polska wielonarodowa lub zagraniczna kancelaria prawna lub jedna ze szkół prawa obcego funkcjonujących na polskich wydziałach prawa).

W u.s.p. w sposób wyraźny zostały wskazane dwa sposoby ustalenia treści obcego prawa. Nie ulega jednak wątpliwości, że sąd może korzystać w tym celu także z innych środków, np. dzienników ustaw państw obcych, zbiorów tekstów prawnych, publikacji naukowych. W praktyce pierwszym źródłem informacji są strony internetowe, na których publikowane są teksty ustaw. Można też sięgnąć do instrumentów prawno międzynarodowych, wystosowując za granicę wnioski o pomoc prawną lub wnioski o informację o prawie obcym (niektóre umowy międzynarodowe przewidują odrębną od wniosku o pomoc prawną instytucję wniosku o informację o prawie). Współpracując na podstawie prawa UE, sąd może zwrócić się o informację o prawie obcym bezpośrednio do organu sądowego państwa członkowskiego (w szczególności na podstawie art. 611 tc, 611 fh § 4, 611 fw § 4, 611 ti § 3, 611 ue § 2 k.p.k.). O informację o prawie obcym można też zwrócić się do konsula RP.

Przydatnym instrumentem jest Konwencja europejska o informacji o prawie obcym, sporządzona w Londynie dnia 7 czerwca 1968 r. Wprawdzie dotyczy ona spraw cywilnych, ale Protokół dodatkowy do niej sporządzony w Strasburgu dnia 15 marca 1978 r. rozciąga jej zastosowanie na sprawy karne. Wniosek o dostarczenie informacji powinien wskazywać organ sądowy, który z nim występuje oraz przedmiot sprawy i przede wszystkim możliwie jak najbardziej dokładnie określać zakres żądanej informacji o prawie państwa wezwanego. Do wniosku dołącza się opis stanu faktycznego sprawy w zakresie niezbędnym do jej właściwego zrozumienia i sporządzenia dokładnej i precyzyjnej odpowiedzi. Wniosek o dostarczenie informacji i załączniki do niego powinny być sporządzane w języku lub w jednym z języków urzędowych państwa wezwanego lub nań przetłumaczone. Wniosek sporządza i tłumaczy na język obcy sąd jako organ właściwy i kieruje go za granicę do właściwego organu (ich lista wynika z oświadczeń państw-stron Konwencji dostępnych na stronie internetowej Biura Traktatowego Rady Europy) za pośrednictwem polskiego Ministra Sprawiedliwości jako organu wysyłającego.

Niemожność ustalenia treści prawa obcego nie jest podstawą do zawieszenia postępowania. W takich wypadkach zastosowanie mieć będzie art. 5 § 2 k.p.k., zgodnie z którym niedające się usunąć wątpliwości (*lege non distinguente* – faktyczne lub prawne) rozstrzyga się na korzyść oskarżonego. Ze względów gwarancyjnych nie jest możliwe nierozpoznanie sprawy w rozsądnym terminie tylko z uwagi na faktyczną niemożność ustalenia treści mającej zastosowanie normy obcej.

Ważność obcych wyroków karnych

Z punktu widzenia polskiego prawa karnego co do zasady nie jest istotne to, że za granicą postępowanie karne odnośnie do tego samego czynu tej samej osoby toczy się lub zostało prawomocnie zakończone. Art. 114 § 1 k.k. stanowi bowiem, że orzeczenie zapadłe za granicą nie stanowi przeszkody do wszczęcia lub prowadzenia postępowania karnego o ten sam czyn zabroniony przed sądem polskim (zasada irrelewantności obcego orzeczenia karnego). Nie ma tu znaczenia ani obywatelstwo sprawcy czynu zabronionego, ani to, czy zagraniczne orzeczenie ma charakter merytoryczny, czy jedynie formalny, ani to, przez jaki organ zostało wydane. Jeżeli tylko w rozpoznawanej sprawie znajdują zastosowanie polskie przepisy karne, to możliwe jest zarówno wszczęcie, jak i prowadzenie postępowania karnego w Polsce.

Z uwagi jednak na konieczność ochrony praw skazanego, w myśl § 2 powołanego przepisu, sąd zalicza na poczet orzeczonej kary okres rzeczywistego pozbawienia wolności za granicą oraz wykonywaną tam karę, biorąc pod uwagę różnice zachodzące między tymi karami (ze względów gwarancyjnych oczywiste jest, że różnice te uwzględnia się tylko na korzyść sprawcy). Chodzi tu o każde pozbawienie wolności w danej sprawie, a więc związane zarówno z odbywaniem każdego funkcjonalnego odpowiednika polskiej kary pozbawienia wolności (bez względu na jego nazwę i kwalifikację prawną w prawie miejscowym; chodzi tu o każdy środek prawnokarnej reakcji państwa na przestępstwo), jak i zastosowaniem środka zapobiegawczego lub zabezpieczającego albo kary porządkowej (znów bez względu na jego nazwę i techniczno-prawny status w prawie obcym). Zaliczeniu podlega także faktyczne pozbawienie wolności dokonane przez organy państwa bez zachowania jakiegokolwiek trybu lub podstawy prawnej, co niekiedy zdarza się w praktyce państw obcych. Brak przestrzegania za granicą podstawowych standardów i gwarancji procesowych nie może bowiem ujemnie wpływać na prawa skazanego w Rzeczypospolitej Polskiej. Funkcja unormowania zawartego w art. 114 § 2 k.k. sprowadza się do obowiązku uwzględniania dolegliwości doznanej za granicą. Nie chodzi tu jednak o złagodzenie represyjności, a zadośćuczynienie sprawiedliwości: zapewnienie, by sprawca przestępstwa otrzymał dokładnie to, co mu się należy.

Zasada irrelewantności obcego orzeczenia karnego nie ma zastosowania, jeżeli:

- 1) wyrok skazujący zapadły za granicą został przejęty do wykonania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- 2) orzeczenie zapadłe za granicą dotyczy przestępstwa, w związku z którym nastąpiło przekazanie ścigania,
- 3) orzeczenie zapadłe za granicą dotyczy przestępstwa, w związku z którym nastąpiło wydanie sprawcy z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,

- 4) orzeczenie wydał Międzynarodowy Trybunał Karny, działając na podstawie wiążącego Rzeczpospolitą Polską prawa międzynarodowego,
- 5) odnośnie do prawomocnych orzeczeń sądów lub innych organów państw obcych kończących postępowanie karne, wynikających z wiążącej Rzeczpospolitą Polską umowy międzynarodowej,
- 6) prawomocne orzeczenie skazujące za popełnienie przestępstwa zostało wydane przez sąd właściwy w sprawach karnych w państwie członkowskim Unii Europejskiej.

Pierwszym wyjątkiem od zasady irrelewantności obcego wyroku karnego jest przejście skazania. Umożliwia ono odbycie kary w państwie, z którym skazany jest związany, co sprzyja jego resocjalizacji oraz poszanowaniu życia rodzinnego. Następuje to na różnych podstawach prawnych. Poza licznymi umowami dwustronnymi w praktyce najważniejsza jest Konwencja RE o przekazywaniu skazanych. Zwykle zawierają one przepisy odnoszące się do znaczenia przejmowanego skazania dla państwa wykonania orzeczenia. Podkreślić należy, że jeżeli nastąpiło przejście obywatela polskiego, skazanego prawomocnie przez sąd obcego państwa, do wykonania wyroku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, sąd określa według polskiego prawa kwalifikację prawną czynu oraz podlegającą wykonaniu karę lub inny środek przewidziany w tej ustawie. Podstawę określenia kary lub środka podlegającego wykonaniu stanowi wyrok wydany przez sąd państwa obcego, kara grożąca za taki czyn w polskim prawie, okres rzeczywistego pozbawienia wolności za granicą oraz wykonana tam kara lub inny środek z uwzględnieniem różnic na korzyść skazanego.

Drugim wyjątkiem od zasady irrelewantności jest sytuacja, gdy obcy wyrok zapadł w sprawie o przestępstwo, którego ściganie Polska przekazała za granicę. Takie przekazanie skutkuje zakazem dalszego prowadzenia sprawy w Polsce oraz zakazem ponownego wszczęcia w Polsce postępowania o dany czyn zabroniony, chyba że za granicą doszło do bezpodstawnego zaniechania ścigania.

Trzecim wyjątkiem jest ekstradycja sprawcy przestępstwa z Polski lub przekazanie go za granicę w trybie europejskiego nakazu aresztowania, niezależnie od tego, czy doszło do tego na podstawie instrumentu dwustronnego, wielostronnego czy na zasadzie wzajemności. Instrumenty dot. ekstradycji zwykle zawierają szczegółowe przepisy dotyczące zasady *ne bis in idem* regulujące tę kwestię w sposób co do istoty zbieżny z omawianym przepisem k.k.

Czwarty wyjątek dotyczy sytuacji, w której obce orzeczenie zostało wydane przez międzynarodowy trybunał karny działający na podstawie wiążącego Rzeczpospolitą Polską prawa międzynarodowego. Wyjątek ten odnosi się zarówno do trybunałów o charakterze stałym (obecnie jest to Międzynarodowy Trybunał Karny), jak i powoływanych *ad hoc* na podstawie specjalnej umowy czy też Karty Narodów Zjednoczonych.

Piąty i szósty wyjątek dotyczą sytuacji, w których niedopuszczalność wszczęcia lub prowadzenia postępowania karnego w Polsce o ten sam czyn zabroniony wynika z wiążącej Rzeczpospolitą Polską umowy międzynarodowej lub prawa Unii. Wyjątki te pojawiły się w związku z koniecznością dostosowania polskiego prawa do uregulowań unijnych dotyczących współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych. W Unii zasada *ne bis in idem* ma charakter ponadpaństwowy. Orzeczenie wydane w jednym państwie

członkowskim uniemożliwia wszczęcie postępowania karnego o ten sam czyn wobec tej samej osoby we wszystkich innych. Problem konkurencji jurysdykcji został rozwiązany na zasadzie wzajemnego zaufania do prawidłowości orzeczeń pochodzących od organów sądowych innych państw. Co do zasady uznawanie orzeczeń wydanych przez inne państwa członkowskie ma charakter automatyczny. Zasada wzajemnego zaufania w zakresie ważności obcych wyroków karnych materializuje się w decyzji ramowej Rady 2008/675/WSiSW z dnia 24 lipca 2008 r. w sprawie uwzględniania w nowym postępowaniu karnym wyroków skazujących zapadłych w państwach członkowskich Unii Europejskiej i Konwencji wykonawczej do układu z Schengen.

Z decyzji ramowej i implementujących ją przepisów wynika, że w rozumieniu polskiego k.k. wyrokiem skazującym jest również prawomocne orzeczenie skazujące za popełnienie przestępstwa wydane przez sąd właściwy w sprawach karnych w państwie członkowskim Unii Europejskiej, chyba że według ustawy karnej polskiej czyn nie stanowi przestępstwa, sprawca nie podlega karze albo orzeczono karę nieznaną ustawie. W razie skazania przez sąd państwa członkowskiego w sprawach stosowania nowej ustawy karnej, która weszła w życie po wydaniu wyroku skazującego oraz zatarcia skazania – stosuje się ustawę obowiązującą w miejscu skazania. Nie stosuje się reguły jednoczesnego zatarcia wszystkich skazań. Powrót do zasady irrelewantności w wypadku skazujących wyroków unijnych może nastąpić jedynie wtedy, gdy informacje uzyskane z rejestru karnego lub od sądu państwa członkowskiego Unii Europejskiej nie są wystarczające do ustalenia skazania albo orzeczona kara podlega darowaniu w państwie, w którym nastąpiło skazanie.

Orzeczenia inne niż skazujące uwzględnia się na podstawie art. 54 Konwencji wykonawczej do układu z Schengen. Przewiduje on, że osoba, której proces zakończył się wydaniem prawomocnego wyroku na obszarze jednej umawiającej się strony, nie może być ścigana na obszarze innej umawiającej się strony za ten sam czyn, pod warunkiem że została nałożona i wykonana kara lub jest ona w trakcie wykonywania, lub nie może być już wykonana na mocy przepisów prawnych skazującej umawiającej się strony.

W przypadku wszczęcia w umawiającej się stronie ścigania osoby, której proces w odniesieniu do tych samych czynów został ostatecznie zakończony prawomocnym wyrokiem w innej umawiającej się stronie, każdy okres pozbawienia wolności odbyty w tej ostatniej umawiającej się stronie wynikający z powyższych czynów jest zaliczany na poczet nałożonej kary. W zakresie, w jakim dopuszczają to przepisy krajowe, bierze się także pod uwagę kary niebędące karami pozbawienia wolności.

W przypadku gdy umawiająca się strona oskarży osobę o popełnienie przestępstwa, a właściwe władze tej umawiającej się strony mają powody, aby przypuszczać, że oskarżenie dotyczy tych samych czynów, w odniesieniu do których proces danej osoby został ostatecznie zakończony prawomocnym wyrokiem w innej umawiającej się stronie, władze powyższe, jeśli uznają to za stosowne, żądają istotnych informacji od właściwych władz umawiającej się strony, na której terytorium wyrok został wydany.

Żądane informacje przekazywane są niezwłocznie oraz są brane pod uwagę przy dalszych działaniach podejmowanych w prowadzonym postępowaniu.

Z orzecznictwa TSUE wynika, że decydujące kryterium dla celów zastosowania art. 54 Konwencji wykonawczej do układu z Schengen stanowi kryterium tożsamości zdarzenia,

rozumianego jako istnienie całości, na którą składają się nierozdzielnie ze sobą związane zachowania, niezależnie od kwalifikacji prawnej tych zachowań lub chronionego interesu prawnego. Konwencja używa pojęcia „ten sam czyn”, a nie „to samo przestępstwo”, a zatem może odnosić się jedynie do danego czynu jako pewnego zdarzenia w czasie i w przestrzeni, wyłączając spod rozważań jego kwalifikację prawną. Zasadę *ne bis in idem* stosuje się także do orzeczenia organów sądowych umawiającego się państwa, na mocy którego oskarżony został prawomocnie uniewinniony z powodu braku dostatecznych dowodów lub postępowanie umorzono. W takich wypadkach transgraniczna ważność przeszkody procesowej *ne bis in idem* zachodzi, gdy decyzja o umorzeniu według prawa tego państwa, które jako pierwsze podjęło ściganie karne sprawcy, stanowi, że prawo oskarżyciela publicznego do oskarżania konkretnej osoby, przeciwko której prowadzono postępowanie przygotowawcze, definitywnie wygasa, a decyzja umarzająca postępowanie przygotowawcze została wydana w wyniku szczegółowo przeprowadzonego postępowania i w oparciu o ocenę zdarzenia co do istoty, przy czym brak przesłuchań pokrzywdzonego i ewentualnego świadka mogą wskazywać na brak takiego wnikliwego postępowania przygotowawczego. Możliwość wznowienia postępowania przygotowawczego w wypadku ujawnienia się nowych dowodów nie może podważać ostatecznego charakteru postanowienia o umorzeniu postępowania. TSUE wskazuje, że w istocie owa możliwość zakłada wszczęcie w drodze wyjątku – i to na podstawie innych dowodów – raczej odrębnego postępowania niż prostej kontynuacji postępowania już zamkniętego. Ponadto każde nowe postępowanie przeciwko tej samej osobie i w odniesieniu do tych samych czynów może być wszczęte wyłącznie w umawiającym się państwie, w którym wydano owo postanowienie.

W praktyce sądowej uwzględnić należy także to, że art. 54 Konwencji wykonawczej do układu z Schengen stoi na przeszkodzie zatrzymaniu i tymczasowemu aresztowaniu przez organy państwa członkowskiego osoby poszukiwanej na podstawie czerwonej noty Interpolu na wniosek państwa trzeciego, jeżeli w prawomocnym orzeczeniu sądowym wydanym w państwie – stronie Konwencji lub państwie członkowskim UE stwierdzono, że proces tej osoby zakończył się wydaniem prawomocnego wyroku za te same czyny, na których opiera się ta czerwona nota. Stoi też na przeszkodzie dokonaniu przez organy jednego z państw członkowskich ekstradycji obywatela państwa trzeciego do innego państwa trzeciego, jeżeli – z jednej strony – obywatel ten został prawomocnie skazany w innym państwie członkowskim za te same czyny co czyny wskazane we wniosku o ekstradycję i odbył orzeczoną tam karę, i z drugiej strony, wniosek o ekstradycję oparty jest na dwustronnym traktacie o ekstradycji ograniczającym zakres zasady *ne bis in idem* do wyroków wydanych w wezwanym państwie członkowskim.

Konieczność uwzględniania obcego orzeczenia skazującego w polskim postępowaniu karnym może niekiedy wynikać z umów międzynarodowych niebędących prawem Unii Europejskiej. Należy zwrócić uwagę na:

- Art. 7 Konwencji ONZ w sprawie zwalczania handlu ludźmi i eksploatacji prostytucji zgodnie z którym poprzednie wyroki skazujące, wydane w obcych państwach za przestępstwa w niej wymienione, powinny być w zakresie wskazanym przez prawo krajowe wzięte pod uwagę celem ustalenia recydywy lub dyskwalifikacji przestępcy w zakresie używania praw obywatelskich.
- Art. 25 Konwencji Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi zgodnie z którym każda strona podejmie takie środki ustawodawcze lub inne,

jakie mogą okazać się konieczne dla umożliwienia uwzględnienia przy określaniu wysokości kary ostatecznych wyroków wydanych przez inną stronę w związku z popełnieniem czynów uznanych za przestępstwa zgodnie z niniejszą Konwencją.

- Art. 29 Konwencji z Lanzarote, zgodnie z którym każda ze stron przyjmuje odpowiednie środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia możliwości uwzględnienia, przy ustalaniu wymiaru kary, prawomocnych wyroków skazujących wydanych przez inny organ w związku z przestępstwami określonymi zgodnie z tą Konwencją.
- Art. 47 Konwencji stambulskiej, zgodnie z którym strony podejmują konieczne działania ustawodawcze lub inne mające na celu umożliwienie uwzględnienia prawomocnych wyroków drugiej strony w stosunku do przestępstw, o których mowa w tej Konwencji, przy orzekaniu wyroku.

Konwencja ONZ w sprawie zwalczania handlu ludźmi i eksploatacji prostytucji dotyczy handlu ludźmi w postaci dostarczania, zwabiania lub uprowadzania w celach prostytucji innej osoby, nawet za jej zgodą, dla zaspokojenia namiętności innej osoby, sutenerstwa w postaci eksploataowania prostytucji innej osoby, nawet za jej zgodą, dla zaspokojenia namiętności innej osoby, kuplerstwa w postaci utrzymywania lub prowadzenia bądź świadomego finansowania domu publicznego albo brania udziału w jego finansowaniu, albo świadomego wynajmowania komuś lub odnajmowania od kogoś budynku bądź innego pomieszczenia, lub jakiegokolwiek ich część dla celów prostytucji innych osób.

Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi dotyczy werbowania, transportu, przekazywania, przechowywania lub przyjmowania osób z zastosowaniem groźby lub użyciem siły bądź innych form przymusu, uprowadzenia, oszustwa, podstępny, nadużycia władzy lub wykorzystania słabości, wręczenia lub przyjęcia płatności, lub korzyści dla uzyskania zgody osoby sprawującej kontrolę nad inną osobą. Wykorzystanie obejmuje, jako minimum, wykorzystywanie prostytucji innych osób lub inne formy wykorzystywania seksualnego, przymusową pracę lub służbę, niewolnictwo lub praktyki podobne do niewolnictwa, zniewolenie albo usunięcie organów.

Konwencja z Lanzarote dotyczy wykorzystania seksualnego, przestępstw dotyczących dziecięcej prostytucji (rekrutacja, korzystanie, zmuszanie lub wykorzystywanie dziecka do prostytucji), przestępstw dotyczących pornografii dziecięcej (produkcja, oferowanie, dystrybucja, pozyskiwanie, posiadanie, świadome pozyskiwanie dostępu za pośrednictwem technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych), przestępstw dotyczących udziału dziecka w prezentacjach pornograficznych (rekrutacja, zmuszanie, czerpanie korzyści, inne wykorzystywanie, świadome uczęszczanie), demoralizacji (powodowanie sytuacji w celach seksualnych, w której dziecko jest świadkiem obcowania seksualnego lub czynności seksualnych), nagabywania dzieci dla celów seksualnych.

Konwencja stambulska dotyczy przemocy fizycznej i psychicznej, uporczywego nękania, zgwałcenia, zmuszania do małżeństwa, okaleczania genitaliów kobiet, niedobrowolnej aborcji lub sterylizacji kobiet.

Każda z powołanych konwencji zawiera własne szczegółowe definicje ww. przestępstw.

Wskazać należy, że konieczność uwzględnienia obcego wyroku karnego nie wynika sama przez się z tego, że został on odnotowany w polskim Krajowym Rejestrze Karnym.

Kwestia wymiany informacji pomiędzy rejestrami karnymi i kwestia uwzględniania wyroków skazujących wydanych w jednym państwie przez sądy innego państwa to dwa odrębne zagadnienia prawne. W systemie Rady Europy pierwsze regulowane przez art. 22 Europejskiej konwencji o pomocy prawnej w sprawach karnych sporządzonej w Strasburgu dnia 20 kwietnia 1959 r., a drugie przez Europejską konwencję o ważności wyroków karnych sporządzoną w Hadze dnia 28 maja 1970 r. (Polska nie jest jej stroną). W prawie Unii pierwsze jest regulowane przez decyzję ramową Rady 2009/315/WSiSW z dnia 26 lutego 2009 r. w sprawie organizacji wymiany informacji pochodzących z rejestru karnego pomiędzy państwami członkowskimi oraz treści tych informacji i dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/884 z dnia 17 kwietnia 2019 r. zmieniającą decyzję ramową Rady 2009/315/WSiSW w odniesieniu do wymiany informacji dotyczących obywateli państw trzecich oraz w odniesieniu do europejskiego systemu przekazywania informacji z rejestrów karnych (ECRIS) i zastępującą decyzję Rady 2009/316/WSiSW, a drugie przez decyzję ramową 2008/675/WSiSW z dnia 24 lipca 2008 r. w sprawie uwzględniania w nowym postępowaniu karnym wyroków skazujących zapadłych w państwach członkowskich Unii Europejskiej. W ustawodawstwie polskim pierwsze regulowane są przez art. 1 ust. 1 pkt 4, art. 1a ust. 1 pkt 2, art. 11 ust. 1 pkt 4 i ust. 5 i 6, art. 14 ust. 8 ustawy o KRK, a drugie przez wyżej omówione przepisy prawa karnego materialnego. W aktualnym stanie prawnym zasadą jest irrelevantność obcego wyroku karnego (art. 114 § 1 k.k.), z zastrzeżeniem jednak wyjątków przewidzianych w art. 114 § 2 i 3 k.k. oraz art. 114a k.k., a także przepisach konwencji: w sprawie zwalczania handlu ludźmi i eksploatacji prostytutki, w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi, z Lanzarote, stambulskiej. Nie zostało jednoznacznie rozstrzygnięte w orzecznictwie to, czy możliwe jest uwzględnianie w polskim postępowaniu karnym wyroków skazujących wydanych na podstawie ww. konwencji mimo braku nakazującego tego przepisu ustawy. Takie uwzględnienie uznać jednak należy za zasadne. Nie chodzi tu bowiem o zastosowanie art. 114a *per analogiam*, ale o wykładnię przepisów takich jak art. 64 czy 66 k.k. Skoro ww. konwencje wprost zobowiązują Rzeczpospolitą Polską do uwzględniania zagranicznych wyroków skazujących i to niekiedy nie tylko przez podjęcie działań „ustawodawczych”, ale także „innych”, a więc należących do sfery stosowania prawa (wykładniczych) na rzecz uwzględnienia wyroków w ww. sprawach, w polskim postępowaniu karnym działa argument konstytucyjny – obowiązek wykładni k.k. zgodnie z ratyfikowanymi przez Polskę umowami międzynarodowymi. Stosownie bowiem do art. 9 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego”.

5. PRAKTYCZNE ASPEKTY STOSOWANIA BAZ DANYCH I INNYCH NARZĘDZI INFORMATYCZNYCH WSPOMAGAJĄCYCH WSPÓŁPRACĘ MIĘDZYNARODOWĄ

Znaczenie elektronicznych baz danych dla praktyki sądowej

Większość informacji niezbędnych do sprawnego prowadzenia postępowania w sprawach karnych ze stosunków międzynarodowych jest dostępna w formie elektronicznej. Ich moc i wartość dowodowa jest równoznaczna z mocą i ważnością informacji pozyskanych w formie papierowej. Chodzi tu przede wszystkim o urzędowe zbiory orzeczeń lub urzędowo opublikowane teksty aktów prawnych.

W Polsce akty prawne i orzeczenia sądowe publikuje się w formie elektronicznej, w szczególności w Internetowym Systemie Aktów Prawnych (<https://isap.sejm.gov.pl/>), w Dzienniku Ustaw (<https://dziennikustaw.gov.pl/DU>), na Portalu Orzeczeń Sądów Powszechnych (<https://orzeczenia.ms.gov.pl/>), na stronach internetowych Sądu Najwyższego (http://www.sn.pl/orzecznictwo/SitePages/Baza_orzecen.aspx).

Z informacji opublikowanej na stornach internetowych Sejmu RP wynika, że Internetowy System Aktów Prawnych (ISAP) to system informacji prawnej redagowany przez zespół specjalistów w Ośrodku Informatyki Kancelarii Sejmu. ISAP jest częścią Systemu Informacyjnego Sejmu. Baza ISAP zawiera opisy bibliograficzne i teksty aktów prawnych opublikowanych na podstawie ustawy z dnia 20 lipca 2000 r. o ogłaszaniu aktów normatywnych i niektórych innych aktów prawnych w wydawnictwach urzędowych: Dzienniku Ustaw i Monitorze Polskim, wydawanych przez Rządowe Centrum Legislacji.

Stosownie do art. 2a ust. 2 i art. 21 ust. 1 pkt 1 powołanej ustawy Dziennik Ustaw wydaje w formie elektronicznej Prezes Rady Ministrów przy pomocy Rządowego Centrum Legislacji. Stosownie do art. 2a ust. 1 powołanej ustawy akty normatywne i inne akty prawne podlegające ogłoszeniu ogłasza się w formie dokumentu elektronicznego w rozumieniu ustawy z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne. Dniem ogłoszenia aktu prawnego jest dzień jego ogłoszenia w postaci elektronicznej na stronie internetowej organu wydającego Dziennik Ustaw. Dzień ogłoszenia aktu prawnego w postaci elektronicznej umieszczony jest w obrębie nagłówka strony.

O istnieniu tych baz danych, ich zawartości i zasad publikacji sąd polski może poinformować organ sądowy państwa członkowskiego Unii Europejskiej poszukujący w drodze kontaktu bezpośredniego informacji o polskim prawie i praktyce jego stosowania, co jest możliwe na podstawie instrumentów unijnych. W odpowiedzi na zapytanie sądu obcego można przesłać w formie elektronicznej link do konkretnego poszukiwanego aktu prawnego lub orzeczenia obrazującego praktykę sądową.

Internetowe bazy danych mogą być też przydatne dla sądu polskiego jako źródło poznania obcego prawa, orzecznictwa państw obcych i organów międzynarodowych oraz sposobu funkcjonowania (w tym właściwości) organów państw obcych.

Informacje na temat współpracy międzynarodowej w sprawach karnych, cywilnych i rodzinnych można znaleźć na stronach internetowych Ministerstwa Sprawiedliwości: <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/wspolpraca-miedzynarodowa>. W szczególności znajdują się tam informacje na temat obrotu w sprawach karnych z poszczególnymi państwami: <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/obrot-zagraniczny-z-poszczegolnymi-panstwami-w-sprawach-karnych>.

Prawo obce

W praktyce sądowej wiedza o prawie obcym i praktyce jego stosowania jest niezbędna przede wszystkim w celu ustalenia „podwójnej karalności”. Zwykle, aby dokonać niezbędnych ustaleń, wystarczy zapoznanie się z dostępnym publicznie obcym tekstem prawnym. W niektórych wypadkach niezbędne będzie dopuszczenie dowodu z opinii biegłego – osoby fizycznej lub instytucji specjalistycznej. Taką wyspecjalizowaną instytucją może być w szczególności jednostka organizacyjna polskiej uczelni wyższej prowadząca badania naukowe nad prawem obcym lub szkołę prawa obcego. Bezpośredni dostęp do tekstów prawa obcego oraz dane teleadresowe i szczegółowy zakres specjalizacji instytucji akademickich badających prawo obce można odnaleźć na następujących stronach internetowych:

- prawo austriackie
<https://www.ris.bka.gv.at/Bundesrecht/>
Kodeks karny: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002296>
historia zmian k.k.: <https://www.jusline.at/gesetz/stgb>
Uniwersytet Wrocławski: <https://prawo.uni.wroc.pl/szkoly-prawa-obcego>
Uniwersytet Jagielloński: <https://okspo.wpia.uj.edu.pl/szkola-prawa-austriackiego>
- prawo belgijskie
<http://www.ejustice.just.fgov.be/loi/loi.htm>
Kodeks karny: http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/loi_a1.pl?language=fr&caller=list&cn=1867060801&la=f&fromtab=loi
- prawo białoruskie
Uniwersytet w Białymstoku: <https://prawo.uwb.edu.pl/polsko-bialoruska-szkola-prawa>
- prawo chińskie
Uniwersytet Warszawski: <https://www.wpia.uw.edu.pl/pl/studia/szkoly-prawa-obcego/centrum-prawa-chińskiego>
Uniwersytet Gdański: https://prawo.ug.edu.pl/oferta_wpia/szkoly_prawa_obcego/szkola_prawa_chińskiego
Uniwersytet Jagielloński: <https://okspo.wpia.uj.edu.pl/spch>
Uczelnia Łazarskiego: <https://www.lazarski.pl/pl/oferta-edukacyjna/szkoly-praw-obcych/szkola-porownawczego-prawa-azjatyckiego/>

- prawo czeskie
<https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/>
Kodeks karny: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40/zneni-20191201?porov=20190201>
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej: <https://www.umcs.pl/>
- prawo francuskie
<https://www.legifrance.gouv.fr/>
Kodeks karny: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGI-TEXT000006070719>
Uniwersytet Warszawski: <https://www.wpia.uw.edu.pl/pl/studia/szkoly-prawa-obcego/centrum-prawa-francuskiego>
Uniwersytet Gdański: https://prawo.ug.edu.pl/oferta_wpia/szkoly_prawa_obcego/szkola_prawa_francuskiego
Uniwersytet Łódzki: <https://www.wpia.uni.lodz.pl/ksztalcenie/szkoly-praw-obcych/szkola-prawa-francuskiego>
Uczelnia Łazarskiego: <https://www.lazarski.pl/pl/oferta-edukacyjna/szkoly-praw-obcych/szkola-prawa-francuskiego/>
Uniwersytet w Białymstoku: <https://prawo.uwb.edu.pl/szkola-prawa-francuskiego>
Uniwersytet Wrocławski: <https://prawo.uni.wroc.pl/szkoly-prawa-obcego>
Uniwersytet Jagielloński: <https://okspo.wpia.uj.edu.pl/spf>
- prawo hiszpańskie i latynoamerykańskie
<https://www.boe.es/>
Kodeks karny: https://boe.es/legislacion/codigos/codigo.php?id=038_Codigo_Penal_y_legislacion_complementaria&modo=1
<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1995-25444>
Uniwersytet Warszawski: <https://www.wpia.uw.edu.pl/pl/studia/szkoly-prawa-obcego/centrum-prawa-hiszpanskiego-i-europejskiego>
Uniwersytet Gdański: https://prawo.ug.edu.pl/oferta_wpia/szkoly_prawa_obcego/szkola_prawa_hiszpanskiego_i_latynoamerykanskiego
Uniwersytet Wrocławski: <https://prawo.uni.wroc.pl/szkoly-prawa-obcego>
Uniwersytet Jagielloński: <https://okspo.wpia.uj.edu.pl/szkola-prawa-hiszpanskiego>
- prawo japońskie
<https://kanpou.npb.go.jp/>
Kodeks karny: <https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/3581/en>
Uniwersytet Jagielloński: <https://okspo.wpia.uj.edu.pl/spkj>
- prawo niderlandzkie
<https://wetten.overheid.nl/zoeken>
Kodeks karny: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001854/2020-01-01>

- prawo niemieckie
<https://www.gesetze-im-internet.de/>
Kodeks karny: <http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/>
historia zmian ważniejszych aktów prawnych:
<http://lexetius.com/leges/StGB/Inhalt?6>
<http://www.buzer.de/gesetz/6165/1.htm>
Uniwersytet Warszawski: <https://www.wpia.uw.edu.pl/pl/studia/szkoly-prawa-obcego/centrum-prawa-niemieckiego> i <https://spn.wpia.uw.edu.pl/pl/pl-homepage/>
Uniwersytet Gdański: https://prawo.ug.edu.pl/oferta_wpia/szkoly_prawa_obcego/szkola_prawa_niemieckiego
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza: <https://prawo.amu.edu.pl/kurs-szkola-prawa-niemieckiego-schule-des-deutschen-rechts/>
Uniwersytet Łódzki: <https://www.wpia.uni.lodz.pl/ksztalcenie/szkoly-praw-obcych/szkola-prawa-niemieckiego>
Uczelnia Łazarskiego: <https://www.lazarski.pl/pl/oferta-edukacyjna/szkoly-praw-obcych/szkola-prawa-niemieckiego/>
Uniwersytet w Białymstoku: <https://prawo.uwb.edu.pl/szkola-prawa-niemieckiego>
Uniwersytet Jagielloński: <https://okspo.wpia.uj.edu.pl/spn>
- prawo norweskie
<https://lovdata.no/>
Kodeks karny: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28>
- prawo słowackie
<https://www.slov-lex.sk/vyhľadavanie-pravných-predpisov>
Kodeks karny: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/300/>
Uniwersytet Jagielloński: <https://okspo.wpia.uj.edu.pl/szkola-prawa-slowackiego>
- prawo szwajcarskie
<https://www.admin.ch/gov/de/start/bundesrecht/systematische-sammlung.html>
Kodeks karny: <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19370083/index.html>
- prawo szwedzkie
<https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/?doktyp=sfs&dokstat=g%c3%a4lande+sfs>
Kodeks karny: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/brottsbalk-1962700_sfs-1962-700

- prawo Stanów Zjednoczonych
Prawo federalne: <https://uscode.house.gov/>
Prawo stanowe: <https://statelaws.findlaw.com/>
Uniwersytet Warszawski: <http://www.cpa.uw.edu.pl/>
Uniwersytet Gdański: https://prawo.ug.edu.pl/oferta_wpia/szkoly_prawa_obcego/szkola_prawa_amerykanskiego_chicago-kent
Uniwersytet Śląski: <https://us.edu.pl/wydzial/wpia/studiuj/the-school-of-us-business-law/>
Uniwersytet Łódzki: <https://www.wpia.uni.lodz.pl/ksztalcenie/szkoly-praw-obcych/szkola-prawa-amerykanskiego>
Uczelnia Łazarskiego: <https://www.lazarski.pl/pl/oferta-edukacyjna/llm/>
Uniwersytet w Białymstoku: <https://prawo.uwb.edu.pl/letnia-szkola-prawa-porownawczego-amerykanskiego-i-europejskiego>
Uniwersytet Jagielloński: <https://okspo.wpia.uj.edu.pl/spa>
- prawo włoskie
<https://www.ipsoa.it/normativa>
<https://www.altalex.com/codici-altalex>
Kodeks karny: <http://www.ipsoa.it/codici/cp>
Uniwersytet Warszawski: <https://www.wpia.uw.edu.pl/pl/studia/szkoly-prawa-obcego/centrum-prawa-wloskiego>
Uniwersytet im. Mikołaja Kopernika: <https://www.law.umk.pl/student/school-of-italian-law-szkola-prawa-wloskiego/>
- prawo Zjednoczonego Królestwa
<http://www.legislation.gov.uk/>
Uniwersytet Warszawski: <https://uw.britishlawcentre.co.uk/>
Uniwersytet Gdański: https://prawo.ug.edu.pl/oferta_wpia/szkoly_prawa_obcego/szkola_prawa_brytyjskiego
Uniwersytet imienia Adama Mickiewicza: <https://prawo.amu.edu.pl/kurs-prawa-brytyjskiego/>
Uniwersytet Wrocławski: <https://prawo.uni.wroc.pl/szkoly-prawa-obcego>
- Prawo Europy Wschodniej i Azji Centralnej
Uniwersytet Warszawski: <https://www.wpia.uw.edu.pl/pl/studia/szkoly-prawa-obcego>

Europejski Trybunał Praw Człowieka

Orzeczenia (wyroki, decyzje, opinie doradcze) Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu są publikowane tylko w formie elektronicznej w elektronicznej bazie danych HUDOC: <https://hudoc.echr.coe.int>. Baza zawiera oryginalne teksty orzeczeń w języku, w jakim zostały wydane (zwykle angielski, niekiedy francuski) wraz z tłumaczeniami, w tym na język polski. Wyszukiwanie jest możliwe m.in. na podstawie oznaczenia stron,

numeru skargi, daty wydania wyroku, słów kluczowych. Możliwe jest też wyszukiwanie pełnotekstowe.

Kancelaria ETPC przygotowała też opracowania tematyczne (*Fact sheets*) i opublikowała je na swoich stronach internetowych. Dostępne są one zarówno w języku angielskim, jak i polskim: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=press/factsheets&c=>

Materiały analityczne przygotowane przez Kancelarię Trybunału, w tym komentarze i komentarze orzecznicze („Przewodniki tematyczne”) do poszczególnych artykułów, dostępne są (niektóre także w języku polskim) na platformie Knowledge Sharing <https://ks.echr.coe.int/en/web/echr-ks/>. Dla sędziego orzekającego w sprawach karnych szczególne znaczenie mają przewodniki tematyczne odnoszące się do prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego (https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_5_POL.pdf) oraz prawa do rzetelnego procesu karnego (https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_POL.pdf).

Materiały z prac przygotowawczych nad EKPC stanowiące wskazówkę odnośnie do intencji jej twórców znaleźć można pod adresem: https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=library/collections&c=#n15923797162637264488232_pointer

Informacje o wykonywaniu orzeczeń ETPC znaleźć można w bazie HUDOC-EXEC: <https://hudoc.echr.coe.int>.

Informacje na temat Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i jego orzecznictwa, w tym zestawienia orzecznictwa (standardy) opracowane przez Ministerstwo Sprawiedliwości, można znaleźć na stronach internetowych MS: <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/etpcz>. Obejmują one:

- 1) Podstawowe informacje o ETPC i EKPC
- 2) Aktualności
- 3) Podstawowe informacje dotyczące składania skargi do ETPC
- 4) Orzecznictwo ETPC
- 5) Analizy orzecznictwa ETPC
- 6) Informacje o wykonywaniu wyroków ETPC
- 7) Przydatne linki i adresy

Ciała monitorujące Rady Europy

Sprawozdania, raporty i rekomendacje ciał monitorujących przestrzeganie praw człowieka i rządów prawa w systemie Rady Europy dostępne są w niżej wymienionych przeszukiwalnych bazach danych:

- Europejski Komitet do spraw Zapobiegania Torturom: <https://hudoc.cpt.coe.int> (HUDOC-CPT)
- Europejska Komisja przeciw Rasizmowi i Nietolerancji: <https://hudoc.ecri.coe.int> (HUDOC-ECRI)
- Grupa Ekspertów do spraw Przeciwdziałania Przemocy wobec Kobiet i Przemocy Domowej: <https://hudoc.grevio.coe.int> (HUDOC-GREVI0)

- Komitet Doradczy do spraw Konwencji Ramowej o Ochronie Mniejszości Narodowych: <https://hudoc.fcnm.coe.int> (HUDOC-FCNM)
- Europejski Komitet Praw Społecznych: <https://hudoc.esc.coe.int> (HUDOC-ESC)
- Grupa Ekspertów do spraw Działań Przeciwko Handlowi Ludźmi: <https://hudoc.greta.coe.int> (HUDOC-GRETA)
- Grupa Państw Przeciwko Korupcji: <https://hudoc.greco.coe.int> (HUDOC-GRECO)

Ciała traktatowe ONZ

Wszelkie dokumenty systemu ciał traktatowych systemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dostępne są w Bazie Danych Ciał Traktatowych ONZ (https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en).

Orzeczenia w sprawach indywidualnych dostępne są także w wyodrębnionej bazie danych Orzecznictwo (<https://juris.ohchr.org/>).

Stan zobowiązań międzynarodowych poszczególnych państw jest dostępny między innymi w bazie Wskaźniki (<https://indicators.ohchr.org/>), a zalecenia i rekomendacje kierowane do państw w bazie danych Powszechny Indeks Praw Człowieka (<https://uhri.ohchr.org/en/search-human-rights-recommendations>).

Z praktycznego punktu widzenia istotne znaczenie mają związane syntezy informacji zgromadzonych na temat stanu przestrzegania praw człowieka w poszczególnych państwach przez wszystkie instytucje systemu ONZ oraz odrębne związane syntezy informacji przekazywanych ONZ przez organizacje pozarządowe, którym ONZ nadała status konsultacyjny w trybie art. 71 Karty Narodów Zjednoczonych oraz rezolucji Rady Gospodarczej i Społecznej 1996/31 z dnia 25 lipca 1996 r. Te dokumenty (<https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/upr/documentation>) pozwalają oprzeć sądom ocenę ryzyka podejmowania współpracy w sprawach karnych z punktu widzenia ochrony praw człowieka na łatwo dostępnej, ale wiarygodnej podstawie faktycznej.

Umowy międzynarodowe

Dla praktyki sądowej ważne jest ustalenie zakresu zobowiązań międzynarodowych Polski i partnera, z którym sąd w danej sprawie współpracuje lub zamierza współpracować. Najczęściej wykorzystywane są w tym celu dwie bazy danych:

- Internetowa Baza Traktatowa Ministerstwa Spraw Zagranicznych (<https://traktaty.msz.gov.pl/>)
- sejmowy Internetowy System Aktów Prawnych (<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/search.xsp>)

Internetowa Baza Traktatowa MSZ zawiera wykazy i teksty traktatów wiążących Polskę teraz lub w przeszłości od 1918 r. Umowy zawarte ze Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich, Czechosłowacją, Niemiecką Republiką Demokratyczną i Socjalistyczną Federacyjną Republiką Jugosławii klasyfikowane są jako wygasłe, gdy są wyszukiwane pod ww. nazwami, a jako obowiązujące pod nazwą państwa – sukcesora. Baza

zawiera też informacje o wielu porozumieniach niebędących traktatami (np. zawierane przez Ministerstwo Sprawiedliwości lub Prokuraturę Krajową memoranda o porozumieniu z ich zagranicznymi partnerami). Możliwe jest wyszukiwanie według rodzaju traktatów: dwustronne, wielostronne, unijne (umowy wielostronne zawarte w ramach Unii Europejskiej albo pomiędzy Unią Europejską i jej państwami członkowskimi a państwem trzecim lub organizacją międzynarodową). Teksty umów dwustronnych dostępne są we wszystkich językach, w jakich sporządzono teksty autentyczne (w tym po polsku), a wielostronnych – w językach angielskim lub francuskim wraz z polskim tłumaczeniem. W przypadku umów ogłoszonych w Dzienniku Ustaw lub Monitorze Polskim baza zawiera także tekst złożonych do nich oświadczeń rządowych.

Internetowy System Aktów Prawnych zawiera opisy bibliograficzne i teksty umów międzynarodowych opublikowanych w Dzienniku Ustaw i Monitorze Polskim. Wyszukiwarka aktów prawnych umożliwia na podstawie słów kluczowych – w szczególności nazw państw – zidentyfikować umowy międzynarodowe łączące Polskę i danego partnera zagranicznego.

Umowy systemu Rady Europy i Organizacji Narodów Zjednoczonych

Wydział Traktatowy Biura Spraw Prawnych Organizacji Narodów Zjednoczonych i Biuro Traktatowe Rady Europy prowadzą bazy danych umów międzynarodowych i udostępniają je publicznie pod adresami:

- <https://treaties.un.org/>
- <https://www.coe.int/en/web/conventions/home>

Każda z baz uwzględnia teksty umów międzynarodowych zawieranych w ramach każdej z organizacji, a baza ONZ także umów zawartych poza ramami systemu ONZ, ale zarejestrowanych w ONZ na podstawie art. 102 Karty Narodów Zjednoczonych, zgodnie z którym każdy traktat zawarty przez członka ONZ po wejściu w życie Karty powinien być możliwie najprędzej zarejestrowany w Sekretariacie i przezeń ogłoszony pod rygorem niemożności powołania się nań wobec jakiegokolwiek organu ONZ. Bazy zawierają też – co szczególnie istotne dla praktyki – teksty wszystkich składanych na podstawie danej umowy oświadczeń, np. wskazania organu właściwego w danej sprawie albo zastrzeżeń lub skorzystania z opcji stosowania lub niestosowania określonego przepisu.

Baza ONZ umożliwia wyszukiwanie według tytułów poszczególnych umów albo złożonych kryteriów przedmiotowo-podmiotowych (https://treaties.un.org/Pages/AdvanceSearch.aspx?tab=UNTS&clang=_en), zaś baza Rady Europy według tytułów poszczególnych umów (<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list>) albo haseł przedmiotowych, państw, dat, rodzaju instrumentu (<https://www.coe.int/en/web/conventions/recent-changes-for-treaties>).

Prawo Unii

Informacje o prawie Unii Europejskiej (traktaty, akty prawne, skonsolidowane wersje tekstów, umowy międzynarodowe, dokumenty przygotowawcze, dokumenty EFTA, streszczenia aktów prawnych UE, orzecznictwo unijne i krajowe w sprawach europejskich, transpozycja prawa Unii do prawa krajowego) publikowane są w bazie danych EUR-LEX

(<https://eur-lex.europa.eu/homepage.html?locale=pl>). Dostępne są zaawansowane narzędzia wyszukiwawcze (<https://eur-lex.europa.eu/advanced-search-form.html>).

Orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości, Sądu i Sądu ds. Służby Publicznej można wyszukać także w bazie danych CURIA (https://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/pl/) według daty wydania, numeru sprawy, oznaczenia stron, daty wydania.

Informacje istotne dla praktyki stosowania unijnych instrumentów współpracy sądowej w sprawach karnych (w szczególności odzyskiwanie mienia, zbieg jurysdykcji, ENA, END, wspólne zespoły śledcze, wymiana informacji z rejestrów karnych, wideokonferencje) można znaleźć na stronie internetowej Eurojust (<https://www.eurojust.europa.eu/judicial-cooperation/instruments>).

Najistotniejsze praktyczne znaczenie mają informacje zamieszczone na stronie internetowej Europejskiej Sieci Sądowej (<https://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn2021/Home/PL>). Zamieszczone są też następujące narzędzia:

- Atlas sądowy: <https://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn/AtlasChooseCountry/PL> (identyfikacja właściwego organu)
- Kompendium: <https://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn/CompendiumChooseCountry/PL> (kreator wniosków dotyczących współpracy sądowej)
- Fiszki belgijskie: https://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn/EJN_FichesBelges/PL/-1/-1/-1 (praktyczne informacje o poszczególnych formach współpracy)
- Biblioteka sądowa: <https://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn/libcategories/PL/0/-1/-1/-1> (materiały dotyczące poszczególnych instytucji i obszarów współpracy, w tym teksty prawne, poradniki, zbiory orzeczeń, komentarze)
- Współpraca z państwami trzecimi i sieciami sądowymi: <https://www.ejnforum.eu/cp/network-atlas>
- Informacje o krajowych systemach prawnych: <https://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn2021/InfoAbout/PL> (ustrój sądów i innych organów, współpraca sądowa, linki, informacje praktyczne)

Obce przedstawicielstwa w Polsce i polskie przedstawicielstwa na świecie

Ministerstwo Spraw Zagranicznych publikuje na swoich stronach internetowych wykaz obcych przedstawicielstw w Polsce (<https://www.gov.pl/web/dyplomacja/misje-dyplomatyczne-urzedzy-konsularne-i-organizacje-miedzynarodowe-w-polsce>) i polskich placówek dyplomatycznych konsularnych za granicą (<https://www.gov.pl/web/dyplomacja/polskie-przedstawicielstwa-na-swiecie>).

6. OCHRONA DANYCH OSOBOWYCH W OBRODIE PRAWNYM Z ZAGRANICĄ

Ramy prawne

Zasada ochrony danych osobowych ma w prawie polskim rangę konstytucyjną. Stosownie bowiem do art. 47 Konstytucji RP każdy ma prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym. Nadto komplementarny wobec powołanego przepisu, bo stanowiący konkretyzację prawa do prywatności w aspekcie proceduralnym (wyrok TK z 19 maja 1998 r., sygn. U 5/97) art. 51 Konstytucji RP stanowi, że:

- Nikt nie może być obowiązany inaczej niż na podstawie ustawy do ujawniania informacji dotyczących jego osoby.
- Władze publiczne nie mogą pozyskiwać, gromadzić i udostępniać innych informacji o obywatelach niż niezbędne w demokratycznym państwie prawnym.
- Każdy ma prawo dostępu do dotyczących go urzędowych dokumentów i zbiorów danych. Ograniczenie tego prawa może określić ustawa.
- Każdy ma prawo do żądania sprostowania oraz usunięcia informacji nieprawdziwych, niepełnych lub zebranych w sposób sprzeczny z ustawą.
- Zasady i tryb gromadzenia oraz udostępniania informacji określa ustawa.

Odpowiednio art. 8 ust. 1 EKPC [Prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego] stanowi, że każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego, swojego mieszkania i swojej korespondencji.

Prawo do ochrony danych nie ma charakteru absolutnego. Może być bowiem ograniczane w trybie i na zasadach określonych w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Przepis ten przewiduje, że ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw. Podobny co do istoty art. 8 ust. 2 EKPC stanowi, że ingerencja władzy publicznej w korzystanie z prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego jest niedopuszczalna, z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności osób.

Wprawdzie wymienione akty prawne nie używają pojęcia „prawo do ochrony danych osobowych”, ale nie ma wątpliwości, że jest to jeden z aspektów zaliczanego do praw i wolności o charakterze osobistym prawa do prywatności. Jest to przejaw osobistej autonomii jednostki, której źródłem jest jej przyrodzona i niezbywalna godność osobowa.

Konstytucja i EKPC nie definiują pojęcia danych osobowych. Dla potrzeb praktycznych można przyjąć, że dane te to wszelkie informacje dotyczące zidentyfikowanej lub możliwej do zidentyfikowania żyjącej osoby fizycznej. Poszczególne informacje, które w połączeniu ze sobą mogą prowadzić do zidentyfikowania tożsamości danej osoby, także stanowią dane osobowe. Jest to definicja zaczerpnięta z prawa Unii, które w najpełniejszym zakresie chroni to prawo. Definicja unijna koreluje z definicją danych osobowych funkcjonującą w systemie Rady Europy zawartą w art. 2 lit a Konwencji Nr 108 Rady Europy o ochronie osób w związku z automatycznym przetwarzaniem danych osobowych, sporządzonej w Strasburgu dnia 28 stycznia 1981 r. i uznawaną przez Europejski Trybunał Praw Człowieka.

Najważniejsze instrumenty unijne chroniące prawo do ochrony danych osobowych to Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej i TFUE.

Art. 8 Karty [Ochrona danych osobowych] stanowi, że:

- Każdy ma prawo do ochrony danych osobowych, które go dotyczą.
- Dane te muszą być przetwarzane rzetelnie w określonych celach i za zgodą osoby zainteresowanej lub na innej uzasadnionej podstawie przewidzianej ustawą. Każdy ma prawo dostępu do zebranych danych, które go dotyczą, i prawo do dokonania ich sprostowania.
- Przestrzeganie tych zasad podlega kontroli niezależnego organu.

Z kolei art. 16 TFUE stanowi, że:

- Każda osoba ma prawo do ochrony danych osobowych jej dotyczących.
- Parlament Europejski i Rada, stanowiąc zgodnie ze zwykłą procedurą ustawodawczą, określają zasady dotyczące ochrony osób fizycznych w zakresie przetwarzania danych osobowych przez instytucje, organy i jednostki organizacyjne Unii oraz przez Państwa Członkowskie w wykonywaniu działań wchodzących w zakres zastosowania prawa Unii, a także zasady dotyczące swobodnego przepływu takich danych. Przestrzeganie tych zasad podlega kontroli niezależnych organów.

Nie bez znaczenia dla praktyki jest to, że prawo do ochrony danych osobowych jest wspólnym elementem tradycji konstytucyjnych wszystkich państw członkowskich.

Rozważając ewentualne zastosowanie Karty Praw Podstawowych w konkretnej rozpoznawanej przez sąd sprawie, uwzględnić jednak należy to, że stosownie do art. 51 [Zakres zastosowania] ma ona zastosowanie do instytucji, organów i jednostek organizacyjnych Unii przy poszanowaniu zasady pomocniczości oraz do państw członkowskich wyłącznie w zakresie, w jakim stosują one prawo Unii. Szanują one zatem prawa, przestrzegają zasad i popierają ich stosowanie zgodnie ze swymi odpowiednimi uprawnieniami i w poszanowaniu granic kompetencji Unii powierzonych jej w Traktatach. Karta nie rozszerza zakresu zastosowania prawa Unii poza kompetencje Unii, nie ustanawia nowych kompetencji ani zadań Unii, ani też nie zmienia kompetencji i zadań określonych w Traktatach.

Prawo Unii

Ochrona danych osobowych jest także przedmiotem regulacji prawa wtórnego Unii, którego sąd musi przestrzegać. Podstawowym aktem prawa Unii dotyczącym tej kwestii jest rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych – RODO). Akt ten przywołany jest jednak jedynie dla porządku, albowiem nie ma on zastosowania do przetwarzania danych osobowych w postępowaniu karnym, w tym w ramach współpracy międzynarodowej w sprawach karnych. Stanowi o tym jego art. 2 ust. 2 lit. d, w myśl którego RODO nie ma zastosowania do przetwarzania danych osobowych przez właściwe organy do celów zapobiegania przestępczości, prowadzenia postępowań przygotowawczych, wykrywania i ścigania czynów zabronionych lub wykonywania kar, w tym ochrony przed zagrożeniami dla bezpieczeństwa publicznego i zapobiegania takim zagrożeniom.

Przetwarzania danych osobowych w postępowaniu karnych teoretycznie mógłby ewentualnie dotyczyć komplementarny wobec RODO akt prawa Unii, tj. DODO (dyrektywa 2016/680 z 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych przez właściwe organy do celów zapobiegania przestępczości, prowadzenia postępowań przygotowawczych, wykrywania i ścigania czynów zabronionych i wykonywania kar, w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchyłająca decyzję ramową Rady 2008/977/WSiSW, mająca na celu zapewnienie ochrony danych osobowych obywateli w procesie przetwarzania danych osobowych przez organy ścigania), a ściślej wdrażająca ją do prawa polskiego ustawa z dnia 14 grudnia 2018 r. o ochronie danych osobowych przetwarzanych w związku z zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości. Z art. 1 DODO wynika, że ustanawia ona przepisy o ochronie osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych przez właściwe organy do celów zapobiegania przestępczości, prowadzenia postępowań przygotowawczych, wykrywania i ścigania czynów zabronionych i wykonywania kar, w tym ochrony przed zagrożeniami dla bezpieczeństwa publicznego i zapobiegania takim zagrożeniom.

Zważyć jednak należy, że art. 2 ust. 3 lit. a DODO stanowi, że nie ma ona zastosowania do przetwarzania danych osobowych w ramach działalności nieobjętej zakresem prawa Unii. Prawo Unii obejmuje swym zakresem współpracę międzynarodową w sprawach karnych jedynie wyjątkowo, gdyż Unia nie ma w tym zakresie kompetencji wyłącznych. Niektóre kompetencje Unii określa się jako kompetencje wyłączne *a priori* (są to dziedziny wymienione w art. 3 ust. 1 TFUE, jak np. unia celna czy wspólna polityka handlowa). Nie należy do nich współpraca międzynarodowa w sprawach karnych. Jednakże w niektórych sprawach kompetencje Unii nabrały wyłącznego charakteru w obszarach zdefiniowanych początkowo jako obszary kompetencji dzielonej, np. niektóre kwestie dotyczące współpracy międzynarodowej w sprawach karnych. Te kompetencje stały się wyłączne poprzez spełnienie tzw. trzeciej przesłanki wyłącznej kompetencji UE z art. 3 st. 2 TFUE, zgodnie z którą „Unia ma (...) wyłączną kompetencję do zawierania umów międzynarodowych (...) w zakresie, w jakim ich zawarcie może wpływać na wspólne zasady lub zmieniać ich zakres”. „Wspólne zasady” w rozumieniu art. 3 ust. 2 TFUE to przyjęte przez instytucje Unii akty prawa wtórnego. Dla przykładu Unia nie ma wyłącznej kompetencji

zewnętrznej w dziedzinie ekstradycji. Nie oznacza to jednak, że nie ma kompetencji do zawarcia umowy o ekstradycji z państwem trzecim, w tym nawet samodzielnie, bez udziału państw członkowskich. Możliwość wykonania tej kompetencji (w tym zakres, w jakim UE ją wykona) jest uzależniona od politycznej decyzji Rady. Jeśli Unia lub Unia i jej państwa członkowskie taką umowę zawrą, do współpracy prowadzonej na jej podstawie będzie mieć zastosowanie zasada ochrony danych osobowych.

Zatem jeśli Unia zawarła w obszarze współpracy sądowej w sprawach karnych umowę międzynarodową o charakterze wyłącznym lub mieszanym, musi być ona zgodna z zasadą ochrony danych osobowych (tylko do takich umów zastosowanie mogą mieć ewentualne zastosowanie unijne akty prawne o ochronie danych osobowych). Współpraca międzynarodowa w sprawach karnych w innym zakresie nie podlega prawu Unii. Do unijnych umów międzynarodowych (gdzie rozważyć należy zastosowanie przepisów prawa Unii o ochronie danych osobowych) należą w szczególności:

- Umowa o handlu i współpracy między Unią Europejską i Europejską Wspólnotą Energii Atomowej, z jednej strony, a Zjednoczonym Królestwem Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, z drugiej strony
- Umowa między Unią Europejską a Republiką Islandii i Królestwem Norwegii w sprawie procedury przekazywania osób pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej a Islandią i Norwegią
- Umowa w sprawie wzajemnej pomocy prawnej między Unią Europejską a Stanami Zjednoczonymi
- Umowa między Unią Europejską a Japonią w sprawie wzajemnej pomocy prawnej w sprawach karnych

Tylko współpraca na podstawie umów unijnych może ewentualnie podlegać unijnemu reżimowi ochrony danych osobowych. Zawierając takie umowy, Unia wykonuje swoje kompetencje dzielone z państwami członkowskimi (i tym samym nienależące do wyłącznej kompetencji państw członkowskich) tylko odnośnie do danego państwa trzeciego i tylko w określonym w umowie zakresie przedmiotowym.

Wracając zatem do normatywnej analizy zakresu zastosowania DODO, badając, czy ma ono zastosowanie do współpracy w ramach którejkolwiek z ww. umów, stwierdzić należy, że DODO ma zastosowanie do przetwarzania danych osobowych w sposób całkowicie lub częściowo zautomatyzowany oraz do przetwarzania w sposób inny niż zautomatyzowany danych osobowych stanowiących część zbioru danych lub mających stanowić część zbioru danych (art. 2 ust. 2 DODO).

Stosownie do art. 3 pkt 2 DODO przetwarzanie oznacza operację lub zestaw operacji wykonywanych na danych osobowych lub zestawach danych osobowych w sposób zautomatyzowany lub niezautomatyzowany, takie jak zbieranie, utrwalanie, organizowanie, porządkowanie, przechowywanie, adaptowanie lub modyfikowanie, pobieranie, przeglądanie, wykorzystywanie, ujawnianie poprzez przesłanie, rozpowszechnianie lub innego rodzaju udostępnianie, dopasowywanie lub łączenie, ograniczanie, usuwanie lub niszczenie. W polskim postępowaniu karnym dane osobowe nie są przetwarzane (w ww. rozumieniu) w sposób choćby częściowo zautomatyzowany. Wobec nieautomatycznego sposobu ich przetwarzania rozważyć więc należy, czy dane te stanowią lub mogą stanowić

część zbioru danych, przy czym stosownie do art. 3 pkt 6 DODO zbiór danych oznacza uporządkowany zestaw danych osobowych dostępnych według określonych kryteriów, niezależnie od tego, czy jest scentralizowany, zdecentralizowany czy rozproszony funkcjonalnie lub geograficznie.

Ustawa o ochronie danych osobowych przetwarzanych w związku z zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości

Przepisy DODO zostały prawidłowo implementowane w polskiej ustawie z dnia 14 grudnia 2018 r. o ochronie danych osobowych przetwarzanych w związku z zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości. W art. 2 wskazano, że ustawę stosuje się do przetwarzania danych osobowych przez właściwe organy w celach, o których mowa w art. 1 pkt 1, w sposób całkowicie lub częściowo zautomatyzowany lub inny niż zautomatyzowany, w przypadku gdy dane te stanowią lub mają stanowić część zbioru danych. Rozwiązania przyjęte w tym zakresie w ustawie odpowiadają zatem art. 2 ust. 2 DODO.

W art. 3 w pkt 1-2 ustawy o ochronie danych osobowych przetwarzanych w związku z zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości wskazano wyłączenia w odniesieniu do zakresu przedmiotowego ustawy. Zgodnie z nimi przepisów ustawy nie stosuje się do ochrony danych osobowych:

- 1) znajdujących się w aktach spraw lub czynności lub urządzeniach ewidencyjnych, w tym tworzonych i przetwarzanych z wykorzystaniem technik informatycznych, prowadzonych na podstawie ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2016 r. poz. 1654 oraz z 2017 r. poz. 773), ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 2018 r. poz. 652), ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2017 r. poz. 1904, 2405 oraz z 2018 r. poz. 5, 106, 138 i 201), ustawy z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz. U. z 2017 r. poz. 2226 oraz 2018 r. poz. 201), ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz. U. z 2018 r. poz. 475), ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (Dz. U. z 2014 r. poz. 24, z 2015 r. poz. 396 oraz z 2016 r. poz. 2205), ustawy z dnia 28 stycznia 2016 r. – Prawo o prokuraturze (Dz. U. z 2017 r. poz. 1767 oraz z 2018 r. poz. 5) oraz wydanych na ich podstawie aktów wykonawczych;
- 2) przetwarzanych w związku z zapewnieniem bezpieczeństwa narodowego, w tym w ramach realizacji zadań ustawowych Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego oraz Centralnego Biura Antykorupcyjnego.

Przywołane w pkt 1 ustawy określają z jednej strony zasady sprawowania wymiaru sprawiedliwości, z drugiej zaś strony prawa osób, których dane dotyczą, a będących uczestnikami postępowań.

Jako czynnik determinujący przyjęcie wyłączenia przedmiotowego określonego w art. 3 pkt 1 ustawy o ochronie danych osobowych przetwarzanych w związku z zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości należy wskazać zakres pojęciowy definicji zbioru

danych. Definicja zbioru danych, zawarta w art. 3 pkt 6 DODO, jest tożsama z definicją zawartą uprzednio w art. 2 lit c dawniej obowiązującej dyrektywy 95/46/WE oraz art. 7 pkt 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych, co oznacza, że do definicji zbioru danych w dalszym ciągu mają zastosowanie poglądy już wypracowane i utrwalone w doktrynie i orzecznictwie pod rządami dawnego prawa. Zgodnie z nimi zbiór danych osobowych cechują następujące kryteria:

- 1) musi to być zestaw danych osobowych,
- 2) dane w zbiorze są uporządkowane tak, aby można było odszukać żadaną informację bez potrzeby przeszukiwania całego zbioru,
- 3) dane są uporządkowane według co najmniej dwóch kryteriów odnoszących się do osób fizycznych.

Oznacza to, że dyrektywy nie stosuje się do akt takich jak akta postępowania karnego. Jak wynika z uzasadnienia projektu ustawy o ochronie danych osobowych przetwarzanych w związku z zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości (druk sejmowy VIII kadencji nr 2989), akta sprawy karnej nie spełniają kryteriów definicyjnych zbioru danych osobowych z trzech powodów:

- 1) nie są zbiorem danych „osobowych”,
- 2) nie są „uporządkowane” w rozumieniu dyrektywy,
- 3) kryteria, według których gromadzi się dokumenty w aktach, nie dotyczą danych osobowych.

Dane zawarte w zbiorze muszą być danymi o charakterze osobowym. Tymczasem w aktach spraw i czynności prowadzonych na podstawie ustaw wskazanych w art. 3 pkt 1 ustawy o ochronie danych osobowych przetwarzanych w związku z zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości gromadzi się różnego rodzaju informacje i materiały, na podstawie których organ prowadzący postępowanie i wydający rozstrzygnięcie kształtuje swoje stanowisko w przedmiocie procesu (czy został popełniony czyn zabroniony, czy stanowi on przestępstwo, kto ponosi za nie odpowiedzialność karną, w jakim wymiarze). Zgromadzone w aktach dowody nie tworzą zbioru danych osobowych. Sam fakt, że dokument, pośród innych informacji, zawiera m.in. dane osobowe, nie sprawia, że dokument taki staje się zestawem danych osobowych, a tym bardziej zbiorem danych. TSUE w wyroku z dnia 17 lipca 2014 r. w połączonych sprawach C-141/12 *YS i inni* i C-372/12 *Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel* wskazał, że dokumenty, w których zawarte są dane osobowe, np. dotycząca danej osoby analiza prawna, nie nabierają przez to charakteru „danych osobowych” w rozumieniu prawa Unii. Nie stanowią zatem danych osobowych ani tym bardziej zestawu takich danych dokumenty wchodzące w skład akt, np. protokół przesłuchania czy wyrok z uzasadnieniem. Co za tym idzie, zbiór gromadzący takie dokumenty nie jest zbiorem danych osobowych.

O uporządkowaniu danych osobowych możemy mówić wówczas, gdy dane są przedstawiane w określonym przestrzennym rozmieszczeniu albo w określonej fizycznej czy logicznej strukturze, co w oczywisty sposób nie ma zastosowania do akt postępowania karnego. Orzecznictwo wskazuje, że zestaw danych, podlegający definicji zawartej w prawie Unii, musi posiadać strukturę rozumianą jako jednorodna budowa zbioru (np. wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 29 kwietnia 2015 r., sygn. II

SA/Wa 1604/14). Również motyw 18 preambuły DODO stanowi, że „Zbiory lub zestawy zbiorów, jak i ich strony tytułowe, które nie są uporządkowane według określonych kryteriów, nie powinny wchodzić w zakres stosowania niniejszej dyrektywy”. Zbiór danych nie może być zatem luźnym zestawem, ale musi być zbiorem jednorodnym. Co więcej, powinien posiadać cechy pozwalające na odnalezienie informacji bez potrzeby przeglądania całego zestawu. Takich cech brak aktom sprawy karnej, które ani nie stanowią jednorodnego zestawu, ani nie można w nich wyszukiwać według określonych kryteriów danych osobowych zawartych w materiale dowodowym.

Zgodnie z definicją zbioru zawartą w art. 3 pkt 6 DODO dane osobowe w zbiorze muszą być uporządkowane według co najmniej dwóch kryteriów (zwraca uwagę użycie przez ustawodawcę liczby mnogiej). Wymóg istnienia kryteriów porządkujących dotyczy nie zbioru jako takiego, ale zawartych w nim danych osobowych. Toteż akta sądowe nie stanowią zbioru danych osobowych także dlatego, że nie są uporządkowane w oparciu o kryteria dotyczące osób fizycznych. Na osobowe kryterium wyszukiwania jako warunek konstytutywny istnienia zbioru danych osobowych wskazuje orzecznictwo (np. wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 16 marca 2007 r., II SA/Wa 2110/06483). Tym, co odróżnia zbiór danych osobowych od innych zestawów danych, jest istnienie cechy lub cech pozwalających na odnalezienie informacji bez potrzeby przeglądania całego zestawu. Toteż nie każdy zestaw informacji zawierający dane osobowe będzie zbiorem danych osobowych. Będzie nim tylko taki zestaw, w którym dostęp do danych będzie możliwy przez jakiegokolwiek kryterium osobowe, np. imię, nazwisko, numer PESEL. Uporządkowanie (struktura) zbioru może odnosić się albo do indywidualnych osób (oznaczonych np. nazwiskiem lub numerem identyfikacyjnym), albo do kryteriów grupowych stosowanych do większej liczby osób (np. wiek, wykonywana praca, preferencje co do zakupów, prawo do określonych przywilejów, członkostwo w organizacjach). Akta sprawy karnej nie są zorganizowane według kryteriów dotyczących osób fizycznych. Co więcej, sposób ich prowadzenia w ogóle nie uwzględnia kwestii ułatwienia dostępu do danych osobowych. Kryteria, według których organizowane są akta, odnoszą się nie do danych osobowych, a do kolejności przeprowadzania dowodów lub wątków postępowania dotyczących zwykle odrębnych czynów zabronionych. Kryteria te nie pozwalają na wyszukiwanie danych osobowych, które są rozproszone po całym materiale dowodowym.

Z powyższych trzech względów akta spraw wskazanych w art. 3 pkt 1 ustawy o ochronie danych osobowych przetwarzanych w związku z zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości nie stanowią zbioru danych, a zatem DODO nie ma do nich zastosowania. Nie oznacza to jednak, że dane osobowe zawarte w aktach są w obecnym stanie prawnym wyłączane spod ochrony prawnej. Postępowanie karne (a także jego odmiany wskazane powołanym w art. 3 pkt 1) nakierowane jest przede wszystkim na to, aby sprawca przestępstwa został wykryty i poniósł karę, zaś osoba niewinna nie poniosła odpowiedzialności karnej. Dane osobowe uzyskane w toku postępowania podlegają zwiększonej ochronie w stosunku do ochrony przewidzianej DODO, gdyż rygory w odniesieniu do ich przetwarzania i ujawniania są surowsze. Podstawą do przetwarzania danych w postępowaniu karnym są przepisy procedury karnej. Przetwarzaniu podlegają dane uzyskane zgodnie z określonymi wymogami formalnymi, przy czym dane te nie mogą być ujawniane w warunkach innych niż określone w przepisach. W postępowaniu karnym muszą być np. zachowane wymogi i ograniczenia określone w art. 156 k.p.k., zaś ujawnienie danych z tego postępowania,

zależnie od stanu faktycznego, może stanowić przestępstwo określone w art. 266 k.k. lub art. 241 k.k., a także uchybienie dyscyplinarne związane z naruszeniem art. 102 ustawy z dnia 28 stycznia 2016 r. – Prawo o prokuraturze czy art. 85 u.s.p. Z uwagi na to dane zawarte w aktach postępowań wskazanych w art. 3 są i pozostaną chronione na podstawie przepisów normujących poszczególne rodzaje procedur wskazanych w przytoczonym przepisie.

DODO przewiduje możliwość wprowadzenia odmiennego reżimu, odnoszącego się do postępowań karnych. Zgodnie z art. 18 DODO, a także motywami 20 i 49 jej preambuły ustawodawca krajowy może w taki sposób ukształtować ochronę danych osobowych, zgromadzonych w toku postępowań o charakterze karnym, aby pozostawało to w zgodzie z krajową procedurą, regulującą te postępowania. W motywie 20 DODO prawodawca unijny wskazał też, że dyrektywa ta nie powinna stanowić dla państw członkowskich przeszkody w określaniu w krajowym prawie karnym procesowym operacji i procedur przetwarzania danych osobowych przez sądy i inne organy wymiaru sprawiedliwości.

Należy ponadto zauważyć, że Unia Europejska przewiduje liczne gwarancje ochrony prawnej dla obywateli, ale może to czynić jedynie w ramach własnych kompetencji. Najważniejsze zadania państwa, jak zapewnienie bezpieczeństwa wewnętrznego, pozostają nadal w kompetencji państw członkowskich. Na prawo do ochrony danych osobowych trzeba zatem patrzeć przez pryzmat innych praw, mających pierwszeństwo w pewnej hierarchii praw podstawowych. Prawo to doznaje bowiem ograniczeń – przy zachowaniu zasad subsydiarności i proporcjonalności – w sytuacji, gdy może ono naruszyć prawo podstawowe, stojącym wyżej w hierarchii praw. Należy ponadto zauważyć, że obywatele mają prawo oczekiwać od organów państwa, aby postępowania karne przebiegały sprawnie i skutecznie, a bezpieczeństwo świadków i pokrzywdzonych było chronione. Ujawnienie informacji z akt postępowania przygotowawczego może narazić te prawa i zniweczyć cel postępowania. Z tego względu zarówno prawodawca unijny, jak ustawodawca krajowy powinni zachowywać szczególną ostrożność w regulacji uprawnień związanych z realizacją ochrony danych osobowych w postępowaniu karnym. Podobna ostrożność wynika z brzmienia motywów preambuły DODO, np. motywu 20 i 27, a przede wszystkim motywu 14. Prawodawca unijny w tym ostatnim zapisie wyraźnie podkreślił subsydiarny charakter regulacji związanych z ochroną danych osobowych w stosunku do pierwotnego priorytetu, jakim jest zapewnienie bezpieczeństwa.

Powyższe uwagi wskazane w uzasadnieniu ustawy o ochronie danych osobowych w związku z zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości prowadzą do wniosku, że do czasu radykalnego przeobrażenia sposobu prowadzenia akt postępowań karnych (np. ich digitalizacji, co sprawi, że zawarte w nich dane będą przetwarzane w sposób automatyczny), **w tym przesyłania ich za granicę, nie mają zastosowania przepisy DODO, nawet jeśli dane te są przekazywane na podstawie unijnych umów o współpracy w sprawach karnych.**

Dane osobowe w obrocie międzynarodowym

Unia Europejska uznaje, że jej model ochrony danych osobowych ma w skali globalnej charakter wzorcowy. Dzieli świat na kraje, które należycie (zgodnie z unijnym standardem) dbają o dane, oraz „państwa trzecie”. Różnice wynikają m.in. z odmiennego

umieszczenia jednostki w systemie prawnym, pojmowania roli organów administracji, spojrzenia na tworzenie i kształt przepisów. Odmienności te z perspektywy UE oceniane są negatywnie jako osłabiające ochronę jednostki i jej danych osobowych. W konsekwencji tej dychotomii przekazywanie danych do państw trzecich wymaga spełnienia szczególnych wymogów, ilekroć zastosowanie w danej sprawie ma prawo Unii. Ważne są tu uprawnienia Komisji, która może systemowo „udrażniać” przekazywanie danych osobowych do państw trzecich, m.in. uznając, iż określone państwo trzecie (a nawet terytorium czy sektor) zapewni ochronę równoważną tej obowiązującej w UE. Takie podejście dobrze sprawdza się przy przekazywaniu danych dla celów komercyjnych i biznesowych. W kontekście międzynarodowej współpracy prawnej odnotować jednak należy jego nieadekwatność. O ile można oczekiwać, że podmioty prywatne chcące dla celów biznesowych pozyskiwać dane z UE dobrowolnie zobowiążą się do przestrzegania unijnych standardów (np. zawierając stosowną umowę z podmiotem przekazującym im dane), to nie można oczekiwać, że państwa trzecie dostosują swoje przepisy o ustroju i organizacji sądownictwa oraz regulacje procesowe (np. dostęp do akt sprawy, kwestia jawności zewnętrznej postępowań) do oczekiwań Unii.

W tym zakresie należy odnotować, że np. ETPC ma świadomość rozbieżności w systemach ochrony praw podstawowych na linii UE-państwa trzecie i rozdziela standardy ustrojowo-procesowe obowiązujące w ramach europejskiej przestrzeni prawnej (wysokie) i poza nią (wystarczy przestrzeganie standardów minimalnych). To dualistyczne podejście ETPC wykształciło się na gruncie przekazywania osób (ekstradycja), ale *a maiori ad minus* powinno mieć zastosowanie także do przekazywania danych o osobach (np. wzajemna pomoc prawna). W chwili obecnej brak orzecznictwa TSUE, które pozwoliłoby na jego odrzucenie na gruncie prawa Unii.

Wyjęcie współpracy międzynarodowej w sprawach karnych z reżimu DODO nie oznacza, że dane osobowe przekazywane za granicę są pozbawione ochrony. Jest to ochrona szczególna, właściwa dla natury postępowań karnych i ich celów, w szczególności ochrony obywateli przed przestępczością.

Obowiązujące już w chwili obecnej przepisy zapewniają właściwą ochronę danych osobowych na każdym etapie realizacji wniosków o ekstradycję, pomoc prawną, przekazywanie skazanych oraz na etapie występowania z nimi. Ochrona danych osobowych jest jednak realizowana nie na podstawie DODO (i ustawy ją implementującej), ale w oparciu o przepisy mających zastosowanie umów międzynarodowych i polskiego prawa krajowego, w szczególności k.p.k. (np. art. 95b, 147 § 2c i 4, 148a, 181, 236, 355, 360-364) stanowiących uszczegółowienie (w zakresie postępowań karnych, w tym z elementem międzynarodowym) właściwych przepisów najwyższego prawa Rzeczypospolitej Polskiej – Konstytucji RP (m.in. art. 31 ust. 3, oraz art. 47 i 51). Sam prawodawca unijny, świadomy akceptowalnej odmienności procedur karnych w poszczególnych państwach członkowskich, taką możliwość przewidział nie tylko w preambule DODO (motywy 20 i 49), ale także w jej tekście normatywnym (w art. 18 DODO). Pozwolił, by ustawodawca krajowy utrzymał gwarancje ochrony danych osobowych w krajowych aktach prawnych regulujących procedurę karną. Z tej możliwości skorzystał polski ustawodawca. Funkcjonujący obecnie mechanizm ochrony danych osobowych w k.p.k. i w umowach międzynarodowych z zakresu współpracy prawnej w sprawach karnych przewiduje, że decyzję o przekazaniu konkretnych danych osobowych, ich zakresie, celach ich wykorzystania (zasada ograniczenia celu) oraz

ew. warunków, na jakich i przez jakie organy (ograniczenie dostępu) będą one mogły być przetwarzane przez partnera zagranicznego, podejmuje organ, który owe dane przekazuje za granicę. Jest on bowiem jedynym podmiotem będącym w posiadaniu odpowiednich informacji i wiedzy umożliwiających jej podjęcie. Mechanizm ten jest analogiczny do przewidzianego w art. 39 DODO. Decyzję tę organ podejmuje, uwzględniając m.in. standardy ochrony praw człowieka w państwie mającym uzyskać dane, w tym poziom ochrony danych osobowych, wynikający m.in. ze zobowiązań międzynarodowych, przepisów prawa wewnętrznego, oceny odpowiednich instytucji międzynarodowych. Do takiej analizy i oceny zobowiązuje sąd i prokurator art. 588 § 2 k.p.k., który stanowi, że „sąd i prokurator odmawiają udzielenia pomocy prawnej i przekazują odmowę właściwym organom obcego państwa, jeżeli żądana czynność byłaby sprzeczna z zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej albo naruszałaby jej suwerenność.” Nakazuje on badanie każdej czynności procesowej, w tym więc przekazania danych we wniosku albo odpowiedzi na niego pod kątem klauzuli porządku publicznego (*ordre public*), więc niesprzecznością z przepisami polskiego prawa krajowego oraz zobowiązań międzynarodowych, w tym wynikających z instrumentów prawa Unii Europejskiej, Rady Europy i Organizacji Narodów Zjednoczonych. W sytuacji uznania przez właściwy organ polski, iż partner zagraniczny nie gwarantuje właściwego poziomu ochrony praw człowieka, w tym w zakresie danych osobowych, organ ten zobligowany będzie do odmowy realizacji konkretnego wniosku bądź przekazania konkretnej informacji lub uzależnienia takiej czynności od spełnienia konkretnych warunków o charakterze gwarancyjnym. Istotne zabezpieczenia danych osobowych wprowadzają także przepisy, które precyzyjnie wyznaczają, jakie informacje, w tym zawierające dane osobowe, ma zawierać wniosek dotyczący współpracy międzynarodowej, zapewniając, że żadne inne dane, o ile nie są niezbędne do wykonania konkretnego wniosku, nie będą przekazywane (zasada minimalizacji).

Ww. obowiązki organów polskich zostały także ujęte w szczególnych przepisach umów międzynarodowych o współpracy w sprawach karnych, które – w zależności od stanowiska partnera zagranicznego – zawierają w szczególności regulacje przewidujące przesłanki odmowy wykonania wniosku, ograniczenie kręgu podmiotów uprawnionych do dostępu do przekazywanych danych, zasadę wykorzystania ewentualnie przekazanych danych jedynie do realizacji wniosku.

Krajowe środki ochrony danych osobowych

W polskim postępowaniu karnym dane osobowe chronione są na wiele sposobów.

Posiedzenia sądu, w tym wiele z tych, które dotyczą współpracy międzynarodowej w sprawach karnych, odbywają się z wyłączeniem jawności, chyba że ustawa stanowi inaczej albo prezes sądu lub sąd zarządzi inaczej (art. 95b § 1 k.p.k.). Nawet do posiedzeń, które co do zasady odbywają się jawnie, odpowiednie zastosowanie mają przepisy pozwalające na wyłączenie jawności. Możliwe jest także wyłączenie jawności rozprawy.

Na podstawie art. 360 § 1 pkt 1 lit. d k.p.k. sąd może wyłączyć jawność rozprawy w całości albo w części, jeżeli jawność mogłaby naruszyć ważny interes prywatny. Stosownie do art. 361 k.p.k. w razie wyłączenia jawności mogą być obecne na rozprawie, oprócz osób biorących udział w postępowaniu, tylko po dwie osoby wskazane przez oskarżyciela

publicznego, oskarżyciela posiłkowego, oskarżyciela prywatnego i oskarżonego. Jeżeli jest kilku oskarżycieli lub oskarżonych, każdy z nich może żądać pozostawienia na sali rozpraw po jednej osobie. Przewodniczący może także zezwolić poszczególnym osobom na obecność na rozprawie.

Na podstawie art. 362 k.p.k. przewodniczący poucza obecnych o obowiązku zachowania w tajemnicy okoliczności ujawnionych na rozprawie toczącej się z wyłączeniem jawności i uprzedza o skutkach niedopełnienia tego obowiązku. Stosownie bowiem do art. 241 § 2 k.k. kto rozpowszechnia publicznie wiadomości z rozprawy sądowej prowadzonej z wyłączeniem jawności podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Ochrona danych osobowych jest też uwzględniona w przepisach o rejestracji obrazu i dźwięku z rozprawy oraz protokołowaniu czynności procesowych. Zgodnie z art. 147 § 4 k.p.k. strona, obrońca, pełnomocnik i przedstawiciel ustawowy ma prawo otrzymać odpłatnie jedną kopię zapisu obrazu lub dźwięku, ale nie dotyczy to przebiegu rozprawy lub innej czynności odbywającej się z wyłączeniem jawności albo czynności w postępowaniu przygotowawczym. Z ważnych przyczyn, uzasadnionych ochroną interesu prywatnego osób biorących udział w rozprawie (a takim interesem jest konieczność ochrony danych osobowych), prezes sądu może jednak nie wyrazić zgody na sporządzenie dla stron, obrońców, pełnomocników i przedstawicieli ustawowych kopii zapisu obrazu z rozprawy.

Ważnym elementem polskiego systemu ochrony danych osobowych w postępowaniu karnym jest art. 148a k.p.k. ograniczający możliwość umieszczenia w protokole danych o miejscu zamieszkania i pracy pokrzywdzonych i świadków. Z powołanego przepisu wynika, że w protokole nie zamieszcza się danych dotyczących miejsca zamieszkania i miejsca pracy, a także numeru telefonu, telefaksu oraz adresu poczty elektronicznej pokrzywdzonych i świadków uczestniczących w czynności. Dane te, niezamieszczone w protokole, zamieszcza się w załączniku do protokołu, który przechowuje się w załączniku adresowym do akt sprawy do wiadomości organu prowadzącego postępowanie. Zakaz odnotowywania w protokole ww. danych nie dotyczy miejsca pracy świadka będącego funkcjonariuszem publicznym, składającego zeznania w związku z pełnioną funkcją, chyba że przeprowadzający czynność w postępowaniu przygotowawczym albo przewodniczący składu orzekającego przeprowadzający czynność uzna, iż dla dobra postępowania karnego nie powinno ono zostać zamieszczone w protokole. Jeżeli dane dotyczące miejsca zamieszkania, miejsca pracy, numeru telefonu, telefaksu i adresu poczty elektronicznej pokrzywdzonych i świadków zawarte są w dokumentach innych niż protokół, o którym mowa wyżej, dokumenty te, w całości lub w części, w jakiej zawierają te dane, przechowuje się w załączniku adresowym do akt sprawy, do wiadomości organu prowadzącego postępowanie. Do akt sprawy załącza się uwierzytelnione kserokopie dokumentów lub ich części, sporządzone w sposób uniemożliwiający zapoznanie się z tymi danymi.

Zasady te doznają racjonalnych ograniczeń, albowiem można zarządzić o odstąpieniu, w całości lub w części, od stosowania ww. zakazów:

- 1) jeżeli dane dotyczące miejsca zamieszkania, miejsca pracy, numeru telefonu, telefaksu lub adresu poczty elektronicznej pokrzywdzonego lub świadka są oskarżonemu znane,

- 2) w odniesieniu do danych dotyczących miejsca zamieszkania, miejsca pracy, numeru telefonu, telefaksu lub adresu poczty elektronicznej pokrzywdzonego lub świadka, jeżeli dane te są związane z miejscem prowadzenia działalności gospodarczej przez pokrzywdzonego lub świadka i zostały przekazane do publicznej wiadomości do właściwego rejestru lub ewidencji,
- 3) z powodu oczywistego braku potrzeby ochrony danych dotyczących miejsca zamieszkania, miejsca pracy, numeru telefonu, telefaksu lub adresu poczty elektronicznej pokrzywdzonego lub świadka z uwagi na charakter sprawy.

Priorytetem jest jednak dobro postępowania. Sąd lub organ prowadzący postępowanie przygotowawcze może ujawnić w niezbędnym zakresie ww. dane, jeżeli mają one znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy.

Polski system ochrony danych osobowych w postępowaniu karnym jest domknięty przez art. 236 k.p.k., zgodnie z którym na postanowienie dotyczące przeszukania, zatrzymania rzeczy i w przedmiocie dowodów rzeczowych oraz na inne czynności przysługuje zażalenie osobom, których prawa zostały naruszone. Zażalenie na postanowienie wydane lub czynność dokonaną w postępowaniu przygotowawczym rozpoznaje sąd rejonowy, w okręgu którego prowadzone jest postępowanie. Jeżeli jednak postanowienie albo zarządzenie zostało wydane przez referendarza sądowego, właściwym środkiem zaskarżenia jest sprzeciw. Kontrola niezawisłego i bezstronnego sądu dotyczy więc w szczególności odebrania rzeczy, zatwierdzenia zatrzymania rzeczy, otwarcia korespondencji lub przesyłki, zajęcia korespondencji, przesyłki oraz danych telekomunikacyjnych, zabezpieczenia danych informatycznych, przeszukania i jego zatwierdzenie, zwrotu rzeczy lub jego odmowy, złożenie rzeczy do depozytu, oddania przedmiotów na przechowanie, a nawet samego tylko sposobu przeprowadzenia przeszukania. Złożyć zażalenie może nie tylko strona postępowania, ale każdy, czyje prawa zostały naruszone (nie musi być to nawet naruszenie „bezpośrednie”), a więc także osoba niebędąca stroną, która zarzuca organowi procesowemu niedostateczną ochronę jej danych osobowych.

W razie wątpliwości partnerów zagranicznych odnośnie do zasad i trybu ochrony danych osobowych w postępowaniu karnym przedstawienie im ww. zasad powinno ich przekonać, że przekazane do Polski dane osobowe będą adekwatnie chronione.

7. WSPÓŁPRACA SĄDÓW POWSZECHNYCH Z KONSULAMI RP

Funkcje konsularne

Międzynarodowe stosunki konsularne istnieją między państwami od czasów najdawniejszych. Na płaszczyźnie międzynarodowej regulowane są przez prawo zwyczajowe, wielostronną Konwencję wiedeńską o stosunkach konsularnych, sporządzoną w Wiedniu dnia 24 kwietnia 1963 r. oraz szereg dwustronnych konwencji konsularnych dających niekiedy konsulom szczególne kompetencje. Dla praktyki obrotu prawnego Konwencja wiedeńska o stosunkach konsularnych stanowi zasadniczą ramę prawną. Prawo krajowe państwa wysyłającego i przyjmującego, i utrwalone zwyczaje często potwierdzone dwustronnymi konwencjami konsularnymi lub podstawową w stosunkach międzynarodowych zasadą wzajemności, uszczegóławiają zadania i funkcje konsulów oraz szczegółowy sposób ich wykonywania.

Ogólnie rzecz biorąc, zadaniem konsula Rzeczypospolitej Polskiej jest ochrona interesów Rzeczypospolitej Polskiej i jej obywateli za granicą, umacnianie więzi między Rzeczpospolitą Polską a jej obywatelami i osobami pochodzenia polskiego zamieszkałymi w państwie przyjmującym, a także popieranie rozwoju współpracy gospodarczej, naukowej, technicznej i kulturalnej między Rzeczpospolitą Polską a państwem przyjmującym.

Urząd konsularny (konsulat generalny, konsulat, wicekonsulat, agencja konsularna) może być ustanowiony na terytorium państwa przyjmującego jedynie za zgodą tego państwa. Siedziba urzędu konsularnego, jego ranga i okręg konsularny (obszar wyznaczony urzędowi konsularnemu do wykonywania funkcji konsularnych) są ustalane przez państwo wysyłające i podlegają aprobachie państwa przyjmującego. Konsul (urzędnik konsularny) może wykonywać funkcje poza swym okręgiem jedynie w szczególnych okolicznościach i za zgodą państwa przyjmującego. Państwo wysyłające może powierzyć swemu urzędowi konsularnemu ustanowionemu w innym państwie wykonywanie funkcji konsularnych w państwie trzecim po notyfikacji o tym zainteresowanym państwom i w braku wyraźnego sprzeciwu któregośkolwiek z nich.

W celu ułatwienia wykonywania funkcji konsularnych dotyczących obywateli państwa wysyłającego urzędnicy konsularni mają swobodę porozumiewania się z obywatelami państwa wysyłającego i udawania się do nich. Obywatele państwa wysyłającego mają taką samą swobodę w odniesieniu do porozumiewania się z urzędnikami konsularnymi państwa wysyłającego oraz udawania się do nich. Prawa te powinny być wykonywane zgodnie z ustawami i innymi przepisami państwa przyjmującego, z zastrzeżeniem jednak, że wspomniane ustawy i przepisy powinny umożliwiać pełną realizację ww. celów.

Przy wykonywaniu swych funkcji urzędnicy konsularni mogą zwracać się do właściwych władz miejscowych swego okręgu konsularnego oraz właściwych władz centralnych państwa przyjmującego, jeżeli to jest dopuszczalne i w zakresie, w jakim to jest dopuszczalne na podstawie ustaw i innych przepisów oraz zwyczajów państwa przyjmującego lub odpowiednich umów międzynarodowych.

Konsul działa na podstawie swojego prawa krajowego, ale w granicach prawa międzynarodowego i prawa krajowego państwa przyjmującego (z pełnym jego poszanowaniem). W Polsce krajowym aktem prawnym określającym funkcje konsulów i tryb postępowania przed konsulem jest z ustawa dnia 25 czerwca 2015 r. – Prawo konsularne.

Prawo konsularne stanowi, że funkcjami konsularnymi jest ogół działań i czynności, do których konsul jest uprawniony zgodnie z przepisami prawa polskiego, prawa międzynarodowego, prawa Unii Europejskiej oraz zwyczajami międzynarodowymi. Konsul w ramach wykonywania funkcji konsularnych w szczególności chroni prawa i interesy Rzeczypospolitej Polskiej oraz jej obywateli w granicach dozwolonych przez prawo międzynarodowe, czuwa w zakresie swojej właściwości nad wykonywaniem umów międzynarodowych obowiązujących w stosunkach między Rzeczpospolitą Polską a państwem przyjmującym, zapoznaje się z sytuacją w państwie przyjmującym, w szczególności ze stanem jego gospodarki, nauki i kultury, z ustawodawstwem państwa przyjmującego i umowami zawieranymi przez to państwo, jak również udziela informacji w tym zakresie zainteresowanym obywatelom polskim oraz właściwym organom i instytucjom w Rzeczypospolitej Polskiej.

Konsulem jest kierownik urzędu konsularnego, a w okręgu konsularnym, w którym nie utworzono urzędu konsularnego – powołany urzędnik konsularny w przedstawicielstwie dyplomatycznym. Urzędnikiem konsularnym jest konsul lub inny członek personelu dyplomatyczno-konsularnego wykonujący funkcje konsularne w państwie przyjmującym. Urzędnika konsularnego wyznacza dyrektor generalny służby zagranicznej.

Konsul co do zasady wykonuje funkcje konsularne osobiście. Może jednak upoważnić na piśmie podległych mu urzędników konsularnych do wykonywania funkcji konsularnych w jego imieniu. W uzasadnionych przypadkach, za zgodą ministra właściwego do spraw zagranicznych, konsul może na piśmie upoważnić na czas określony do wykonywania określonych czynności członków personelu dyplomatyczno-konsularnego albo personelu pomocniczego w rozumieniu ustawy z dnia 21 stycznia 2021 r. o służbie zagranicznej albo osoby zatrudnione w placówce zagranicznej Rzeczypospolitej Polskiej w rozumieniu ustawy z dnia 21 stycznia 2021 r. o służbie zagranicznej na podstawie umowy o pracę zawartej zgodnie z prawem państwa przyjmującego oraz na podstawie powołania w rozumieniu kodeksu pracy, w tym osoby zatrudnione na czas wykonywania funkcji w placówce przez członka rodziny. Czynności dokonywane przez te wszystkie osoby są ważne i nie podlegają zakwestionowaniu.

Konsul podlega służbowo ministrowi właściwemu do spraw zagranicznych, który sprawuje nadzór nad wykonywaniem funkcji konsularnych. W ramach sprawowanego nadzoru minister właściwy do spraw zagranicznych może wydawać wiążące wytyczne, formułować zalecenia oraz żądać od konsula informacji, wyjaśnień i dokumentów. W praktyce nadzór ten sprawowany jest za pośrednictwem Departamentu Konsularnego MSZ. Nie ma jednak przeszkód, by sądy polskie kontaktowały się z konsulami bez

pośrednictwa tej komórki organizacyjnej MSZ lub Ministerstwa Sprawiedliwości. Wskazać bowiem należy, że stosownie do art. 173 Konstytucji RP sądy są władzą odrębną i niezależną od innych władz. Pisma podlegające wysłaniu do konsulów Rzeczypospolitej Polskiej podpisuje sędzia; w zakresie powierzonych czynności pisma może podpisywać referendarz sądowy lub asesor sądowy. Pod podpisem wpisuje się pismem maszynowym imię i nazwisko oraz stanowisko służbowe osoby podpisującej lub umieszcza się stempel zawierający te dane a pismo opatruje się pieczęcią urzędową. Pisma sądu rejonowego dotyczące wzajemnej pomocy prawnej przesyła się do prezesa sądu okręgowego w celu nadania im dalszego biegu (§ 14 ust. 3 rozporządzenia OZ), a inne pisma przesyła się do konsula bezpośrednio (§ 16 rozporządzenia OZ).

Stosownie do § 19 rozporządzenia OZ w przypadku, gdy prośba osoby przebywającej lub mającej siedzibę za granicą dotyczy wydania dokumentów albo udzielenia informacji poza toczącym się postępowaniem sądowym (w praktyce dotyczy to najczęściej próśb o nadesłanie danych o karalności lub odpisów orzeczeń), od których należy się opłata, odpowiedź dla wnioskodawcy, wraz z przygotowanym dokumentem, przesyła się razem z pismem przewodnim do konsula Rzeczypospolitej Polskiej. W piśmie przewodnim należy zamieścić prośbę o doręczenie korespondencji za pobraniem należnych opłat, których wysokość należy wskazać w tym piśmie. Jeżeli w imieniu takiej osoby zwraca się przedstawicielstwo dyplomatyczne lub urząd konsularny jej państwa w Rzeczypospolitej Polskiej, dokument przesyła się temu przedstawicielstwu lub urzędowi, wskazując wysokość opłaty i numer rachunku bankowego sądu, na który należy dokonać wpłaty.

Funkcje konsularne mogą być, i w praktyce często bywają, wykonywane przez przedstawicielstwa dyplomatyczne (wydziały konsularne ambasad).

Współpraca sądu z konsulami odbywa się na podstawie art. 15 § 2 k.p.k., zgodnie z którym wszystkie instytucje państwowe i samorządowe są obowiązane w zakresie swego działania do udzielania pomocy organom prowadzącym postępowanie karne w terminie wyznaczonym przez te organy.

Zakres działania konsula w postępowaniu karnym, do którego odsyła art. 15 § 2 k.p.k., określony jest zarówno w przepisach prawa krajowego, jak i międzynarodowego. W praktyce jednak sąd karny najczęściej będzie współpracować z konsulami RP w następujących okolicznościach: (a) w toku przesłuchania zdalnego, (b) przy przeprowadzaniu dowodu w drodze pomocy prawnej, (c) przy pozyskiwaniu informacji o prawie obcym i praktyce jego stosowania. Dla kompletności wywodu wskazać jednak należy przepisy prawa konsularnego określające zarówno kompetencję konsula do wykonywania określonych czynności w (między innymi) postępowaniu karnym, jak też sposób oraz warunki ich wykonania.

Art. 26 prawa konsularnego stanowi, że na wniosek organu administracji publicznej w Rzeczypospolitej Polskiej, sądu lub prokuratora konsul:

- doręcza pisma i inne dokumenty,
- przesłuchuje strony, uczestników postępowania, świadków i podejrzanych,
- jest obecny w miejscu przebywania świadka przesłuchiwanego w sposób określony w art. 177 § 1a k.p.k.,
- przekazuje wnioski o udzielenie pomocy prawnej sądom i innym organom państwa przyjmującego.

Czynności te konsul wykonuje, stosując odpowiednio właściwe przepisy prawa polskiego, jeżeli odbiorca pisma lub innego dokumentu albo osoba, która ma być przesłuchana, jest obywatelem polskim i zgadza się dobrowolnie przyjąć pismo lub inny dokument albo złożyć zeznanie lub wyjaśnienie.

Z kolei art. 27 prawa konsularnego wskazuje, że na wniosek obywatela polskiego, organu administracji publicznej w Rzeczypospolitej Polskiej, sądu lub prokuratora konsul:

- występuje do sądów i innych organów państwa przyjmującego w sprawie uzyskania odpisów orzeczeń sądowych, dokumentów stanu cywilnego, świadectw pracy i innych dokumentów,
- wskazuje organ w kraju właściwy w danej sprawie.

Konsul nie jest uprawniony do stosowania środków przymusu, prowadzenia przeszkania, zajęcia albo żądania wydania przedmiotu.

Kierując do konsula wnioski o dokonanie czynności należy jednak uwzględnić to, że stosownie do art. 35 ust. 2 prawa konsularnego konsul może odmówić wykonania czynności, jeżeli jej wykonanie:

- mogłoby stanowić zagrożenie dla życia lub zdrowia jego lub innych osób,
- mogłoby wywołać poważną szkodę,
- wymagałoby nieproporcjonalnie dużych nakładów, a istnieją inne możliwości wykonania czynności łatwo dostępne dla składającego wniosek.

Informacja o prawie obcym i praktyce jego stosowania

Stosownie do art. 18 pkt 8 prawa konsularnego konsul w ramach wykonywania funkcji konsularnych zapoznaje się z sytuacją w państwie przyjmującym oraz z ustawodawstwem państwa przyjmującego i umowami zawieranymi przez to państwo, jak również udziela informacji w tym zakresie zainteresowanym obywatelom polskim oraz właściwym organom i instytucjom w Rzeczypospolitej Polskiej. Zapoznawanie się wszelkimi legalnymi sposobami z ustawodawstwem państwa przejmującego, zdawanie z tego sprawy rządowi państwa wysyłającego oraz udzielanie informacji osobom zainteresowanym jest ugruntowanym zwyczajowym w prawie międzynarodowym zadaniem konsulów funkcjonującym tak długo, jak istnieją stosunki konsularne między państwami.

Skierowanie zapytania do polskiego urzędu konsularnego jest więc jedną ze ścieżek, jaką sąd ma do dyspozycji, poszukując informacji o prawie obcym. Powinna być ona jednak wykorzystywana oględnie. Sąd, wybierając sposób pozyskania informacji o prawie obcym, musi bowiem uwzględnić wartości konstytucyjne. Jak wynika z preambuły do Konstytucji, wartościami leżącymi u jej podstaw, a więc wpływającymi na operacyjną wykładnię wszystkich przepisów prawa, są rzetelność i sprawność działania instytucji publicznych, a wśród zasad konstytucyjnych poczesne miejsce zajmują zasady pomocniczości i współdziałania władz. **Należy zatem mieć na uwadze uwarunkowania, w jakich pracuje konsul. Pozyskiwanie informacji o prawie obcym jest tylko jednym z jego wielu zadań. Aby mógł wywiązać się z niego rzetelnie i sprawnie, należy zwracać się do niego tylko w przypadkach, w których inne możliwości pozyskania niezbędnych sądowi informacji zostały wyczerpane.**

Przepisy nie określają szczegółowo formy ani treści takiego wniosku. Ze względów pragmatycznych postuluwać należy, aby sąd określił tak szczegółowo, jak to możliwe, zagadnienie prawne wymagające wyjaśnienia i wskazał datę, na którą stan prawny powinien być ustalony. Jeśli w okolicznościach danej sprawy jest to niezbędne, do wniosku można załączyć kopię dokumentów z akt sprawy, ale w praktyce są to wypadki niezwykle rzadkie. Redagując wniosek, należy uwzględnić konieczność ochrony danych osobowych.

Wniosek sporządza się w języku polskim. Jeśli konsul dysponuje informacjami własnymi pozwalającymi na jego załatwienie, będzie to wystarczające. W typowych przypadkach – skoro sąd nie był w stanie uzyskać stosownej informacji z powszechnie dostępnych źródeł (w tym urzędowych internetowych baz danych) – spodziewać się należy, że konsul będzie musiał zasięgnąć informacji właściwych organów państwa przyjmującego. Aby zatem przyspieszyć załatwienie wniosku, ze względów pragmatycznych celowe jest przetłumaczenie go na język urzędowy państwa przyjmującego. Tłumaczenie nie musi być przysięgłe; może je sporządzić np. przybrany jako tłumacz *ad hoc* pracownik sądu dostatecznie władający danym językiem obcym. Tekst obowiązujących w państwie przyjmującym przepisów i ewentualnie wyjaśnień udzielonych przez jego kompetentne organy konsul przekaże sądowi w języku obcym. Ich przetłumaczenie należy do sądu. Dobrą praktyką jest przesyłanie uzyskanych informacji do Departamentu Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka Ministerstwa Sprawiedliwości, co umożliwi przesłanie ich sądom poszukującym informacji o prawie obcym w podobnych sprawach.

Wniosek (i ewentualne załączniki) można przesłać do konsula w wersji papierowej lub – co wydatnie przyspieszy jego załatwienie – elektronicznej na publicznie dostępny w Internecie adres e-mail danej placówki. Pełne zastosowanie ma tu § 101 r.u.s.p., zgodnie z którym w miarę możliwości korespondencja z organami administracji publicznej odbywa się w drodze elektronicznej z wykorzystaniem adresów poczty elektronicznej, przy czym jeżeli z przyczyn technicznych dokument nie może być podpisany kwalifikowanym podpisem elektronicznym, podpisem zaufanym ani podpisem osobistym, przesyła się skan dokumentu sporządzonego w formie pisemnej.

Nauka prawa (red. R. Kierzyńska i in., *Komentarz do art. 586 Kodeksu postępowania karnego*, Legalis) podnosi, że informacji o prawie obcym może udzielić także konsul honorowy. Stosownie bowiem do art. 1 ust. 2 Konwencji wiedeńskiej o stosunkach konsularnych istnieją dwie kategorie urzędników konsularnych: zawodowi urzędnicy konsularni i honorowi urzędnicy konsularni. Konsulem honorowym Rzeczypospolitej Polskiej może być obywatel polski lub cudzoziemiec stale zamieszkały w państwie przyjmującym, posiadający wysoki autorytet oraz dający rękojmię wykonywania działań zgodnie z interesami Rzeczypospolitej Polskiej.

Przesłuchania zdalne

Stosownie do art. 177 § 1a. k.p.k. przesłuchanie świadka może nastąpić przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku. W postępowaniu przed sądem w czynności w miejscu przebywania świadka bierze udział referendarz sądowy, asystent sędziego lub urzędnik zatrudniony w sądzie, w którego okręgu świadek przebywa. Zgodnie

natomiast z art. 177 § 1b pkt 2 k.p.k. w miejscu przebywania świadka przesłuchiwanego w sposób określony w § 1a, zamiast osób wskazanych w tym przepisie, może być obecny urzędnik konsularny – jeżeli świadek będący obywatelem polskim przebywa za granicą.

Stosownie do art. 197 § 3 k.p.k. przepisy te mają odpowiednie zastosowanie do biegłego. Mają też zastosowanie wprost do specjalisty przesłuchiwanego w charakterze świadka (art. 206 § 2 k.p.k.).

Przesłuchanie zdalne obywatela polskiego przebywającego za granicą w tym trybie nie wymaga żadnych szczególnych warunków technicznych, w tym specjalistycznego sprzętu lub oprogramowania. Przesłuchanie można przeprowadzić przy pomocy każdego urządzenia zapewniającego jednoczesny bezpośredni przekaz dźwięku i obrazu. Wystarczy zestaw: kamera internetowa, mikrofon i głośnik albo smartfon. Wykorzystać można każdą z dostępnych urzędnikowi konsularnemu i sądowi aplikacji służących do prowadzenia zdalnych spotkań i telekonferencji. Oceny zeznań świadków w zakresie ich wiarygodności dokonuje się przez pryzmat art. 7 k.p.k. i nie mają w tym zakresie znaczenia warunki określone w zdaniu drugim art. 177 § 1b pkt 2 k.p.k., jeżeli jednocześnie skutecznie nie zakwestionowano samego faktu, że określonej treści depozycje złożone zostały przez konkretne osoby w warunkach pełnej swobody wypowiedzi.

Pamiętać należy, że rolą konsula przy tego rodzaju czynności nie jest przeprowadzanie dowodu. Przesłuchanie świadka w trybie art. 177 § 1a k.p.k. przeprowadza sąd, kontaktujący się ze świadkiem przy użyciu urządzenia technicznego. Urzędnik konsularny czuwa nad prawidłowością przebiegu tej czynności procesowej w miejscu znajdowania się świadka. Ponieważ urzędnik konsularny jedynie jest obecny przy tej czynności, ale nie przeprowadza jej (art. 177 § 1a k.p.k.), jego rola sprowadza się wyłącznie do dokonania czynności o charakterze techniczno-organizacyjnym, a to wezwania świadka na miejsce przesłuchania (może, ale nie musi być nim konsulat) albo udanie się do niego (jeśli przesłuchanie ma się odbyć w miejscu przesłuchania świadka), sprawdzenia stawiennictwa, personaliów oraz nadzorowania przygotowania i prawidłowej pracy urządzeń technicznych przekazujących obraz i dźwięk itp. Czynność procesowa polega na przesłuchaniu świadka na rozprawie przez sąd w drodze telekonferencji, do którego stosuje się art. 177 §§ 1a i 1b k.p.k. Błędem byłoby zatem zakładanie, że konsul ma jakikolwiek wpływ merytoryczny na przebieg przesłuchania świadka. Nie należy też oczekiwać od konsula aktywnego udziału w przesłuchaniu, udzielania świadkowi pouczeń, zawiadamiania o miejscu i terminie przesłuchaniu innych osób niż świadek (i ewentualnie jego pełnomocnik lub przedstawiciel ustawowy), w szczególności oskarżonego i jego obrońcy. Oskarżony i jego obrońca mogą przecież – zgodnie z zasadą bezpośredniości – obserwować zachowanie świadka oraz zadawać mu pytania, wysłuchać odpowiedzi, reagować na nie, jeśli stawiają się w sądzie na rozprawie, na której ta czynność jest przeprowadzana. Zawiadamianie oskarżonego i jego obrońcy o terminie rozprawy, na której przeprowadzono przesłuchanie świadka oraz umożliwienie im czynnego udziału w tejże rozprawie w siedzibie sądu, czyni zadość gwarancjom rzetelnego procesu, ale należy do sądu, a nie do konsula.

Dla porządku odnotować należy, że – jak słusznie wskazuje się w orzecznictwie (wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 1 lutego 2008 r., II AKa 382/08, Lex nr 446771), stosownie do art. 391 § 1 k.p.k. pobyt świadka za granicą stanowi w pełni samodzielną podstawę do odczytania na rozprawie protokołów złożonych poprzednio przez niego

zeznań. Jedynym warunkiem, jaki stawia się sądowi korzystającemu z uprawnień wynikających z art. 391 § 1 k.p.k., jest ustalenie, że pobyt świadka za granicą musi być długotrwały (lub stały), a nie związany jedynie z czasowym pobytym, wizytą, wycieczką, urlopem itp., choć ta przesłanka ukształtowana została głównie przez praktykę sądową respektującą w sposób należyty prawo oskarżonego do obrony w jawnym procesie opartym, na ile to tylko możliwe, na bezpośrednio przeprowadzonych dowodach, gdyż wskazywany przepis, w swej treści, wcale nie formułuje żadnych warunków co do terminu, w jakim świadek ma zza granicy powrócić.

W świetle jednak przepisu art. 177 § 1a k.p.k. przesłuchanie za pomocą środków technicznych świadka przebywającego za granicą może być przeprowadzone również w toku postępowania sądowego, w tym także w czasie rozprawy przed sądem i wówczas przy czynności tej jest obecny znajdujący się w miejscu pobytu świadka konsul. Przed zarządzeniem przesłuchania w tym trybie należy rozważyć relację pomiędzy przepisem art. 177 § 1a k.p.k., a art. 391 § 1 k.p.k., który zezwala bezwarunkowo na odczytanie w rozprawie protokołu zeznań świadka złożonych w postępowaniu przygotowawczym – m.in. wtedy, gdy świadek przebywa za granicą. Prawidłowa wykładnia obydwu wskazanych przepisów łącznie nie wyklucza jednak możliwości przesłuchania świadków, których zeznania można odczytać na podstawie art. 391 § 1 k.p.k. w sposób określony w przepisie art. 177 § 1a k.p.k., skoro przesłuchanie takie zapewnia w większym stopniu realizację zasady bezpośredniości niż odczytanie zeznań świadka. To, który z trybów wprowadzenia zeznań świadka do procesu (odczytanie zeznań z postępowania przygotowawczego czy zdalne przesłuchanie w obecności konsula) należy wybrać, zależy od okoliczności konkretnej sprawy, a przede wszystkim znaczenia okoliczności, na które świadek ma zeznawać dla jej rozstrzygnięcia.

Sądowe zagraniczne przesłuchanie zdalne w obecności konsula będzie mieć miejsce przede wszystkim w postępowaniu sądowym, ale może dojść do niego także w postępowaniu przygotowawczym.

Przepis art. 177 k.p.k. nie jest sam przez się wystarczającą podstawą do zarządzenia zdalnego przesłuchania świadka za granicą w obecności konsula. Takie przesłuchanie może nastąpić, tylko gdy państwo, na terytorium którego przebywa świadek, wyrazi na to zgodę. Powszechnie przyjmuje się, że w międzynarodowym obrocie prawnym przeprowadzenie dowodu z udziałem osoby przebywającej na terytorium innego państwa (z zeznań strony, świadka czy z opinii biegłego) wchodzi w zakres suwerenności tego innego państwa i wymaga zgody albo braku sprzeciwu właściwego sądu albo organu w tym państwie. W braku podstawy traktatowej ocena dopuszczalności bezpośredniego przeprowadzenia dowodu przez sąd zagraniczny z udziałem osoby przebywającej za granicą regulowana jest przez prawo krajowe państwa pobytu tej osoby. Stanowiska poszczególnych państw odnośnie do przeprowadzenia na ich terytorium przesłuchania w trybie art. 177 k.p.k. znajdują się w tabeli 3.

Tabela 3. Zdalne przesłuchania z udziałem konsula

Państwo	TAK	NIE	Ewentualne warunki	Uwagi, przyczyny odmowy
Albania		NIE		Przesłuchanie w drodze wideokonferencji może odbyć się w realizacji wniosku o pomoc prawną skierowanego do władz albańskich.
Algieria		NIE		Przesłuchanie możliwe jest na wniosek o pomoc prawną realizowany w ramach Umowy dotyczącej obrotu prawnego w sprawach cywilnych i karnych, która została podpisana w Algierze w dniu 9 listopada 1976 r., a w szczególności na podstawie art. 36 i 37 przytoczonego aktu prawnego.
Armenia	TAK		DOBROWOLNOŚĆ – zgoda obywatela polskiego/świadka.	
Australia	TAK		DOBROWOLNOŚĆ + spełnienie następujących warunków: – świadek nie jest urzędnikiem państwowym, – świadek nie posiada obywatelstwa Australii, – nie jest wymagane pośrednictwo lub wsparcie władz australijskich w realizacji czynności, – świadek nie jest osobą, która powinna być otoczona szczególną ochroną (ofiara przemocy, wymagającą pomocy w składaniu zeznań, małoletnią).	
Austria		NIE		Należy korzystać z END.
Azerbejdżan		NIE		Przesłuchanie dopuszczalne jedynie w drodze pomocy prawnej.
Belgia	TAK			
Bośnia i Hercegowina		NIE		Należy przekazać wniosek zgodnie z postanowieniami Europejskiej Konwencji o pomocy prawnej w sprawach karnych.
Bułgaria	TAK		DOBROWOLNOŚĆ – zgoda obywatela polskiego/świadka.	

7. Współpraca sądów powszechnych z konsulami RP

Państwo	TAK	NIE	Ewentualne warunki	Uwagi, przyczyny odmowy
Burkina Faso		NIE		Konieczne jest przekazanie wniosku o pomoc prawną Strony polskiej do władz Burkina Faso. W przekazaniu wniosku będzie pośredniczyć Ambasada Burkina Faso w Dakarze (Senegal).
Chile	TAK		DOBROWOLNOŚĆ – zgoda obywatela polskiego/świadka.	
Chiny	TAK		Zasadniczo władze CHRL nie dostrzegają przeszkód w wykonaniu czynności, podkreślając równocześnie konieczność wyprzedzającego skierowania wniosku w indywidualnej sprawie, na podstawie którego zostanie podjęta ostateczna decyzja.	
Chorwacja		NIE		Należy korzystać z END, za zgodą miejscowego organu dopuszcza się ewentualną obecność konsula podczas czynności wykonywanej przez organ chorwacki.
Dania		NIE		Należy przekazać wniosek zgodnie z postanowieniami Konwencji o pomocy prawnej w sprawach karnych pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej z dnia 29 maja 2000 r.
Etiopia	TAK		Przesłuchanie możliwe wyłącznie w obecności przedstawiciela Prokuratora Generalnego Federalnej Demokratycznej Republiki Etiopii, jedynie przy założeniu stosowania zasady wzajemności.	
Francja		NIE		
Gambia	TAK		DOBROWOLNOŚĆ + stosowanie zasady wzajemności oraz przesłuchanie powinno odbyć się w obecności urzędnika z gambijskiego Ministerstwa Sprawiedliwości występującego w charakterze obserwatora, a strona polska powinna zapewnić ochronę praw przesłuchiwanego świadka.	

Państwo	TAK	NIE	Ewentualne warunki	Uwagi, przyczyny odmowy
Gruzja	TAK		Na zasadzie wzajemności, po dokonaniu odpowiednich uzgodnień ze stroną gruzińską (uzyskanie zgody) w każdej indywidualnej sprawie.	
Iran	TAK		DOBROWOLNOŚĆ – wymagana jest zgoda obywatela polskiego.	
Irlandia		NIE		Ewentualna możliwość uzyskania indywidualnej zgody na wniosek skierowany do MSZ. Wnioski będą badane każdorazowo, odrębnie dla indywidualnej sprawy.
Islandia	TAK		DOBROWOLNOŚĆ – zgoda obywatela polskiego/świadka.	
Izrael		NIE		Należy korzystać z możliwości, które daje Drugi protokół dodatkowy do Europejskiej konwencji o pomocy w sprawach karnych. Władze Państwa Izrael nie wykluczają jednak ewentualnej możliwości udzielenia indywidualnej zgody w jednostkowym przypadku – wniosek rozpatrywać powinno Biuro Prokuratora Generalnego Państwa Izrael.
Jordania	TAK		DOBROWOLNOŚĆ + stosowanie zasady wzajemności.	
Kanada	TAK			
Kazachstan		NIE		
Kolumbia		NIE		Przesłuchanie w drodze wideokonferencji względem świadka przebywającego na terytorium Kolumbii będzie możliwe jedynie po skierowaniu wniosku o pomoc prawną do strony kolumbijskiej lub też na zasadach określonych w konwencji międzynarodowej, której RP i Kolumbia są stronami.
Korea PD		NIE		Przesłuchanie możliwe jest w drodze pomocy prawnej.

7. Współpraca sądów powszechnych z konsulami RP

Państwo	TAK	NIE	Ewentualne warunki	Uwagi, przyczyny odmowy
Kuwejt	TAK		DOBROWOLNOŚĆ oraz ZGODA każdorazowo uzyskana ze strony Biura Współpracy Międzynarodowej Prokuratury Państwa Kuwejtu, po przedstawieniu ogólnych ram sprawy (faktów) oraz przepisów prawa mających zastosowanie w sprawie. Wniosek o zgodę musi być złożony z deklaracją zastosowania zasady wzajemności w takich sprawach.	
Liban		NIE		
Litwa	TAK		DOBROWOLNOŚĆ – jeżeli obywatel polski nie wyraża zgody na dobrowolne przesłuchanie, a do przeprowadzenia takiego przesłuchania konieczne jest zwrócenie się o pomoc do organów śledczych Republiki Litewskiej, takie działanie może zostać podjęte dopiero po wydaniu przez właściwy organ Rzeczypospolitej Polskiej europejskiego nakazu dochodzeniowego.	
Łotwa	TAK		W wyjątkowych i stosownie uzasadnionych przypadkach, w których nie mogą być zastosowane tradycyjne instrumenty współpracy sądowej służące zbieraniu dowodów w sprawach karnych, w szczególności takie, jak europejski nakaz dochodzeniowy zgodnie z dyrektywą 2014/41/UE.	

Państwo	TAK	NIE	Ewentualne warunki	Uwagi, przyczyny odmowy
Macedonia PN		NIE		<p>Możliwe jest skorzystanie z instrumentu przewidzianego w macedońskiej ustawie o współpracy międzynarodowej w sprawach karnych (Dziennik Urzędowy RM nr 124/2010). Jeżeli zagraniczny organ sądowy wnioskuje o przesłuchania w charakterze świadka lub biegłego osoby znajdującej się w Republice Macedonii Północnej w drodze wideokonferencji, decyzję w sprawie wniosku podejmuje właściwy prokurator. Przesłuchanie w drodze wideokonferencji może być przeprowadzone przy zastosowaniu następujących zasad: Przesłuchanie w formie wideokonferencji ma być przeprowadzone przed krajowym organem sądowym zgodnie z prawem krajowym, a w razie potrzeby w obecności tłumacza. Krajowy organ sądowy, przed którym przeprowadzane jest przesłuchanie, ustala tożsamość osoby przesłuchiwanej. Krajowy organ sądowy, przed którym przeprowadzane jest przesłuchanie, zapewnia środki ochrony osobie przesłuchiwanej, która może powoływać się na prawo do odmowy składania zeznań w charakterze świadka lub biegłego. Podczas wideokonferencji zostaje sporządzony protokół, w którym należy wpisać datę i miejsce przesłuchania, tożsamość osób przesłuchiwanym, tożsamość i funkcje wszystkich innych osób, które brały udział w przesłuchaniu, wszystkie złożone przysięgi oraz warunki techniczne, w jakich odbyło się przesłuchanie.</p>

7. Współpraca sądów powszechnych z konsulami RP

Państwo	TAK	NIE	Ewentualne warunki	Uwagi, przyczyny odmowy
Mali		NIE		W celu uzyskania pomocy w przeprowadzeniu dowodu strona polska powinna skierować do strony malijskiej pisemny wniosek zgodnie z postanowieniami Konwencji Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej z 15.11.2000 r. Zasady współpracy opisane we wspomnianej Konwencji nie dopuszczają zastosowania wideokonferencji.
Maroko		NIE		Marokańskie prawo karne dopuszcza uczestnictwo przedstawiciela państwa obcego w charakterze obserwatora w procedurze realizacji wniosku o udzielenie pomocy prawnej. Warunkiem jest wyrażenie zgody przez Ministerstwo Sprawiedliwości.
Meksyk	TAK		DOBROWOLNOŚĆ – zgoda obywatela polskiego/świadka.	
Niderlandy		NIE		Należy korzystać z END.
Niemcy		NIE		Prośba strony niemieckiej o korzystanie z END.
Norwegia		NIE		Należy korzystać z istniejących instrumentów pozwalających na współpracę w sprawach karnych, tj. Konwencji o pomocy prawnej w sprawach karnych pomiędzy państwami członkowskimi z 29 maja 2000 r.
Portugalia		NIE		Udział konsula w przesłuchaniu w drodze wideokonferencji nie wpisuje się w funkcje konsularne opisane w art. 5 pkt j oraz m Konwencji wiedeńskiej o stosunkach konsularnych, zaś sama czynność byłaby sprzeczna z prawem portugalskim.

Państwo	TAK	NIE	Ewentualne warunki	Uwagi, przyczyny odmowy
Republika Cypru		NIE		Możliwości korzystania z procedur zawartych w Umowie między RP i Republiką Cypryjską o współpracy prawnej w sprawach cywilnych i karnych z dnia 14.11.1996.
Republika Czeska		NIE		Należy korzystać z END.
Rumunia		NIE		Należy korzystać z END, Konwencja wiedeńska o stosunkach konsularnych nie ma tu zastosowania.
Senegal		NIE		
Singapur	TAK		WARUNKOWO – DOBROWOLNOŚĆ (niedopuszczalne jest ukaranie świadka, który nie wyraża zgody na przesłuchanie), konieczność przekazania stronie singapurskiej informacji nt. prowadzonego postępowania, podstawowej informacji nt. sprawy, w tym zdarzenia będącego przedmiotem sprawy, wskazanie osób objętych postępowaniem, w tym osób prawnych. Po otrzymaniu takich informacji strona singapurska przewiduje udział Policji Singapuru w przebiegu czynności. Niedopuszczalne będzie wykorzystanie zeznań świadka w postępowaniu, w którym dana osoba będzie występować jako oskarżony (chyba że chodzi o składanie fałszywych zeznań czy obrazę sądu).	

7. Współpraca sądów powszechnych z konsulami RP

Państwo	TAK	NIE	Ewentualne warunki	Uwagi, przyczyny odmowy
Słowacja		NIE		Z uwagi na sposób, w jaki przesłuchanie świadka miałyby zostać przeprowadzone, czynność tę kompetentne organy Republiki Słowackiej nie uważają za czynność konsularną, lecz za czynność realizowaną w ramach pomocy prawnej. Zgodnie z przepisami prawa Republiki Słowackiej organy państw obcych nie mogą na terytorium Republiki Słowackiej samodzielnie dokonywać czynności w ramach pomocy prawnej. Sugerowanym rozwiązaniem jest korzystanie z END (europejski nakaz dochodzeniowy).
Specjalny Region Adm. CHRL Hongkong		NIE		
Specjalny Region Adm. CHRL Makau		NIE		
Szwajcaria		NIE		Czynność nie mieści się w ramach funkcji konsularnych nakreślonych postanowieniami artykułu 5 Konwencji wiedeńskiej o stosunkach konsularnych i jest sprzeczna z prawem miejscowym. Możliwość daje Drugi protokół dodatkowy do Europejskiej konwencji o pomocy w sprawach karnych.
Tajlandia		NIE		Odpowiedź nieformalna: przeprowadzenie dowodu w drodze wideokonferencji wymagać będzie indywidualnej zgody miejscowych władz.
Tajpej				Jedynym dopuszczalnym sposobem przesłuchania świadka, który przebywa na Tajwanie, jest tryb pomocy prawnej.
Tunezja		NIE		

Państwo	TAK	NIE	Ewentualne warunki	Uwagi, przyczyny odmowy
Turcja		NIE		Należy korzystać z możliwości, które daje Drugi protokół dodatkowy do Europejskiej konwencji o pomocy w sprawach karnych.
Ukraina	TAK		DOBROWOLNOŚĆ – wymagana jest zgoda świadka/obywatela polskiego.	
Węgry		NIE		Należy przekazać wniosek zgodnie z postanowieniami Konwencji o pomocy prawnej w sprawach karnych pomiędzy państwami członkowskimi z 29 maja 2000 r.
Wielka Brytania		NIE		
Wietnam	TAK		DOBROWOLNOŚĆ – w przypadku, gdy świadek wyrazi zgodę na przesłuchanie tą drogą oraz udzielona zostanie przez władze Wietnamu ZGODA na wykonanie przesłuchania w drodze wideokonferencji, będzie ono przeprowadzone w placówce dyplomatycznej państwa wnioskującego.	
Włochy		NIE		Należy korzystać z END, Konwencja wiedeńska o stosunkach konsularnych nie ma tu zastosowania.

Pomoc prawna

Jak wynika z art. 5 lit. j Konwencji wiedeńskiej o stosunkach konsularnych, funkcje konsularne polegają m. in. na przesyłaniu sądowych i pozasądowych dokumentów oraz wykonywaniu rekwizycji sądowych zgodnie z obowiązującymi umowami międzynarodowymi lub, w braku takich umów, w sposób zgodny z ustawami i innymi przepisami państwa przyjmującego. Analogiczne zapisy zawarte są w większości zawartych przez Polskę dwustronnych konwencji konsularnych. Kompetencje konsula dotyczą tylko obywateli polskich i uzależniają dokonanie czynności od ich dobrej woli, gdyż stosowanie środków przymusu państwowego zarezerwowane jest dla państwa sprawującego w danym miejscu zwierzchnictwo terytorialne. Odnotować jednak należy, że Szwecja nie akceptuje praktyki wykonywania przez konsulów pomocy prawnej w sprawach karnych a Dania, Malta i Arabia Saudyjska złożyły zastrzeżenia do powołanego przepisu Konwencji wiedeńskiej o stosunkach konsularnych, które w stosunkach z Polską aktualnie taką pomoc wykluczają.

Tabela 4. Zastrzeżenia do Konwencji wiedeńskiej o stosunkach konsularnych

Państwo	Treść zastrzeżenia
Dania	Odnosnie do artykułu 5 (j) placówki konsularne ustanowione w Danii przez państwa obce nie mogą, chyba że na podstawie specjalnej umowy, wykonywać pomocy sądowej lub przeprowadzać dowodów na rzecz sądów państwa wysyłającego i mogą przekazywać dokumenty sądowe i pozasądowe tylko w sprawach cywilnych i handlowych.
Malta	Rząd Malty oświadcza, że placówki konsularne ustanowione na Malcie nie mogą wykonywać pomocy sądowej lub przeprowadzać dowodów na rzecz sądów państwa wysyłającego ani przekazywać dokumentów sądowych lub pozasądowych.
Arabia Saudyjska	Doręczanie dokumentów sądowych i pozasądowych będzie ograniczone do kwestii cywilnych i handlowych, a we wszystkich innych wypadkach będzie dokonywane tylko na podstawie specjalnej umowy.

Z zastrzeżeniem powołanych wyjątków konsularna pomoc prawna w sprawach karnych jest jednak dopuszczalna. Stosownie zatem do art. 586 § 1 k.p.k. sąd lub prokurator zwraca się do polskiego przedstawicielstwa dyplomatycznego lub urzędu konsularnego o:

- doręczenie pisma przebywającej za granicą osobie, która ma obywatelstwo polskie, lub
- przesłuchanie takiej osoby w charakterze oskarżonego, świadka lub biegłego.

Tylko w razie niemożności dokonania czynności w ten sposób można zwracać się o ich dokonanie do sądu, prokuratury lub innego właściwego organu państwa obcego.

W doktrynie (red. R. Kierzyńska i in., *Komentarz do art. 586 Kodeksu postępowania karnego, Legalis*) słusznie podkreśla się, że wskazana w art. 586 § 2 k.p.k. niemożność dokonania czynności przez polskie przedstawicielstwo ma miejsce w następujących przypadkach:

- 1) czynność dotyczy obywatela obcego państwa,
- 2) wniosek o pomoc prawną dotyczy innych czynności niż wskazane w art. 586 k.p.k.,
- 3) brak jest polskiego przedstawicielstwa w kraju, w którym przebywa adresat pisma lub osoba, która ma zostać przesłuchana,
- 4) nie jest znany dokładny adres zamieszkania lub pobytu osoby, której należy doręczyć pismo bądź przesłuchać,
- 5) państwo, w którym przebywa adresat pisma lub osoba, która ma zostać przesłuchana, nie wyraża zgody na dokonywanie ww. czynności procesowych w postępowaniu karnym za pośrednictwem służb dyplomatycznych,
- 6) obywatel polski nie wyraził zgody na przeprowadzenie czynności lub odbiór przesyłki,
- 7) obywatel polski nie stawił się do polskiego przedstawicielstwa celem odbioru korespondencji bądź na przesłuchanie, mimo wezwania,
- 8) istnieje uzasadnione podejrzenie, że adresat nie stawi się do polskiej placówki celem odbioru korespondencji lub na przesłuchanie.

Wprawdzie art. 586 k.p.k. przewiduje pierwszeństwo konsularnego trybu pomocy prawnej w zakresie doręczeń pism i przesłuchań w stosunku do osób posiadających obywatelstwo polskie, a które przebywają za granicą, ale doręczenie lub przesłuchanie z pominięciem konsula nie stanowi podstawy do podważenia legalności takiej czynności. Art. 586 k.p.k. nie ma bowiem charakteru gwarancyjnego lecz porządkowy.

Zakres konsularnej pomocy prawnej uszczegóławia § 37 pkt 1-3 rozporządzenia OZ, zgodnie z którym przy zwracaniu się o udzielenie pomocy prawnej do konsula Rzeczypospolitej Polskiej, sądów i innych organów państw obcych sądy sporządzają wnioski o doręczenie pisma adresatowi przebywającemu za granicą i zwrócenie urzędowo poświadczonego potwierdzenia odbioru oraz o przesłuchanie osoby, w szczególności w charakterze świadka, o doręczenie świadkowi zamieszkałemu za granicą wezwania do dobrowolnego osobistego stawienia się w sądzie w celu przesłuchania lub konfrontacji.

Szczegółowy porządek czynności sądów w tych sprawach określają kolejne paragrafy rozporządzenia OZ. Wynika z nich, że wnioski o doręczenie pism i przesłuchanie obywateli polskich przebywających za granicą można kierować do konsulów Rzeczypospolitej Polskiej w celu wykonania w ramach ich kompetencji. Do wniosku o przesłuchanie osoby sąd dołącza listę pytań do osoby przesłuchiwanej. Jeżeli jednak osoba, która ma być przesłuchana, nie mieszka w miejscowości, w której znajduje się siedziba przedstawicielstwa dyplomatycznego lub konsula Rzeczypospolitej Polskiej, ale istnieją podstawy do przyjęcia, że może nie dojść do jej przesłuchania w ten sposób, do wniosku dołącza się jego tłumaczenie sporządzone przez tłumacza przysięgłego.

Sporządzając wniosek o doręczenie pisma przez konsula, należy uwzględnić to, że rozporządzenie OZ wymaga, aby sporządzić go i przesłać w dwóch egzemplarzach, z których tylko jeden adresuje się do właściwego przedstawicielstwa dyplomatycznego lub konsula. Wzór wniosku określa załącznik nr 4 do rozporządzenia OZ. W razie potrzeby dokonania doręczenia kilku osobom przez różnych konsulów należy sporządzić tyle odpowiednich wniosków, ilu konsulów będzie właściwych do ich wykonania. Terminy posiedzeń sądowych należy wyznaczyć z odpowiednim czasowym wyprzedzeniem z uwzględnieniem specyfiki państwa, w którym ma nastąpić doręczenie, oraz funkcjonowania poczty w stosunkach z tym państwem. Nie ma przeszkód, by przed wyznaczeniem terminu posiedzenia dokonać stosownych roboczych (np. telefonicznych lub mailowych) ustaleń z konsulem.

W przypadku zarządzenia doręczenia pism adresatowi przez zwykłe oddanie potwierdzeniem odbioru jest pokwitowanie podpisane przez adresata w formie zwrotnego poświadczenia pocztowego poczty zagranicznej, a w braku poświadczenia pocztowego – pismo poświadczające doręczenie bądź formularz potwierdzenia odbioru, wypełniony przez przedstawicielstwo dyplomatyczne lub konsula Rzeczypospolitej Polskiej.

Wniosek o przeprowadzenie dowodów przesyłany do przedstawicielstw dyplomatycznych lub konsulów Rzeczypospolitej Polskiej sporządza się według wzoru określonego w załączniku nr 16 do rozporządzenia OZ (winien on zatem spełniać takie same wymogi co wniosek kierowany do organu sądowego państwa wezwanego). Do wniosku o przesłuchanie należy załączyć formularz protokołu z mającymi zastosowanie pouczeniami.

Odnosząc się szerzej do „przesłuchania w charakterze oskarżonego”, jako prawidłową należy ocenić akceptację przez orzecznictwo sądowe utrwalonej prokuratorsko-konsularnej praktyki, zgodnie z którą konsul nie tylko przesłuchuje podejrzanego (zadając mu

pytania zawarte we wniosku prokuratora), ale także przedstawia mu sporządzony przez prokuratora zarzut oraz poucza o przysługujących mu uprawnieniach. Nie bez znaczenia jest tu fakt, że czynności te są dokonywane w znanym podejrzanemu języku polskim, a więc brak jest podstaw do twierdzenia, by którakolwiek z osób biorących w nich udział nie rozumiała znaczenia pytań lub odpowiedzi. Podejrzany zapoznaje się z treścią protokołu, co potwierdza własnoręcznym podpisem i jeśli zechce, może złożyć zastrzeżenia.

Odmienne od ogłoszenia zarzutów połączonego z przesłuchaniem podejrzanego należy potraktować możliwość realizacji przez konsula RP, na wniosek prokuratora, czynności przyjęcia zawiadomienia o przestępstwie określonej w art. 185c k.p.k., zwłaszcza w sprawach o przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności.

Wskazać bowiem należy, że regulacja art. 26 ustawy – Prawo konsularne pozwala konsulowi na realizację jedynie wąsko zakreślonego zakresu czynności względem osoby, której status w postępowaniu karnym został ściśle określony (świadka, biegłego albo podejrzanego). Wprawdzie w drodze wyjątku konsulowie RP realizują także inne czynności w postępowaniu karnym, np. wykonując wnioski prokuratorskie obejmujące nie tylko samo przesłuchanie, ale także uprzednie ogłoszenie zarzutów jako czynność immanentnie powiązaną z przesłuchaniem podejrzanego prowadzonym w ramach przedstawienia mu zarzutów, ale w wypadku przyjęcia zawiadomienia o przestępstwie chodzi o dokonanie czynności o odmiennym charakterze. Po pierwsze zawiadomienie o przestępstwie składane będzie z inicjatywy osoby pokrzywdzonej, a co za tym idzie, czynność taka nie powinna zostać objęta wnioskiem o konsularną pomoc prawną w rozumieniu art. 26 ust. 1 ustawy – Prawo konsularne. Przede wszystkim jednak w sprawach o przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności przesłuchanie pokrzywdzonego przeprowadza sąd z udziałem biegłego psychologa, a czynność przyjęcia do protokołu ustnego zawiadomienia o przestępstwie następuje w trybie i na zasadach określonych w art. 185c § 1 k.p.k. Przepis ten jest wyjątkiem od zasady przewidzianej w art. 304a k.p.k., który nakazuje sporządzenie wspólnego protokołu z przyjęcia ustnego zawiadomienia o przestępstwie i przesłuchania w charakterze świadka osoby zawiadamiającej.

W celu ochrony pokrzywdzonego ustawodawca wprowadził szczególny tryb wykonywania czynności podejmowanych w przypadku przestępstw określonych w art. 197-199 k.k. Procedura ta przewiduje wykonanie przesłuchania pokrzywdzonego w charakterze świadka przez sąd i traktuje tę czynność jako czynność śledczą zastrzeżoną do przeprowadzenia przez sąd w toku postępowania przygotowawczego w odróżnieniu od innych czynności sądu w postępowaniu przygotowawczym, które mogą mieć charakter decyzyjny (decyzyjno-śledczy). Przeprowadzenie czynności z udziałem biegłego psychologa ma charakter gwarancyjny dla pokrzywdzonego. Gwarancyjny charakter (zapobieżenie wtórnej wiktyimizacji) ma także zakaz wielokrotnego przesłuchiwanie osoby pokrzywdzonej. W związku z powyższym odmiennie uregulowano również procedurę możliwości odczytania w postępowaniu sądowym dokumentów sporządzonych w trybie art. 185c k.p.k.

Reasumując, stwierdzić należy, że nie jest prawnie dopuszczalne wykonanie przez konsula RP czynności z udziałem pokrzywdzonego polegającej na przyjęciu od niego ustnego zawiadomienia o przestępstwie i przesłuchanie w charakterze świadka. Nie jest natomiast uchybieniem procesowym wystąpienie przez prokuratora z wnioskiem do właściwego sądu o przeprowadzenie czynności śledczej przesłuchania pokrzywdzonego

w charakterze świadka w sposób określony w art 177 § 1a k.p.k. (tj. w obecności konsula RP w miejscu przebywania przesłuchiwanego).

Odnosząc się do zakresu podmiotowego konsularnej pomocy prawnej, wskazać należy, że dotyczy on obywateli polskich. Tylko w odniesieniu do tych osób dopuszczalne jest dokonywanie czynności za granicą za pośrednictwem polskich przedstawicielstw dyplomatycznych lub urzędów konsularnych. W odniesieniu do cudzoziemców o przeprowadzenie czynności, o których mowa w art. 586 § 1 k.p.k., w drodze pomocy prawnej należy zwrócić się do sądu, prokuratury lub innego właściwego organu państwa obcego (art. 586 § 2 k.p.k.). Dla interpretacji art. 586 § 2 k.p.k. kluczowe jest bowiem określenie zakresu przedmiotowego tego uregulowania, a nie regulacja zakresu podmiotowego art. 586 § 1 k.p.k. Skoro tak, to przyjąć należy, że art. 586 § 1 k.p.k. odnosi się do dokonywania czynności wprost tam wymienionych w odniesieniu do takich osób przebywających za granicą, które mają obywatelstwo polskie. W konsekwencji art. 586 § 2 k.p.k. przedmiotowo dotyczy czynności wskazanych w art. 586 § 1 zd. 1 k.p.k. oraz innych, o których mowa jest w jego zdaniu 2, podejmowanych w sytuacji, w której niemożliwe jest dokonanie czynności w trybie konsularnej pomocy prawnej. W trybie wskazanym w art. 586 § 1 k.p.k. nie można dokonać czynności tylko wówczas, gdy przebywająca za granicą osoba jest cudzoziemcem.

Stosownie do art. 3 pkt 2 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach „cudzoziemcem” jest każdy, kto nie posiada obywatelstwa polskiego, a więc kto posiada wyłącznie obywatelstwo obce lub nie posiada żadnego obywatelstwa. Wykładnia systemowa pozwala na przeniesienie tej administracyjnoprawnej definicji na grunt kodeksu postępowania karnego. Tym samym, kto posiada tzw. podwójne (wielokrotne) obywatelstwo nie jest w rozumieniu polskiego prawa krajowego cudzoziemcem, ma więc do niego zastosowanie art. 586 § 1 k.p.k. Polskie prawo krajowe nie stoi na przeszkodzie wykonywaniu czynności procesowych odnośnie do tych osób w drodze konsularnej pomocy prawnej. Należy jednak liczyć się z tym, że niekiedy państwo obce, na terytorium którego czynność ma być wykonana, może uznawać Polaka za obywatela własnego, jeśli ma on także jego obywatelstwo. Może też, z uwagi na konieczność ochrony swoich obywateli, sprzeciwić się wykonywaniu przez obcych konsuli czynności z udziałem takich osób na swoim terytorium. W praktyce nie będą to przypadki częste (zwłaszcza że w praktyce zlecający czynność sąd i wykonujący ją konsul mogą po prostu nie wiedzieć o podwójnym obywatelstwie Polaka). Wskazać też należy, że zgodnie z prawem międzynarodowym obywatelstwo nie jest więzią jedynie formalną (zasada efektywności obywatelstwa). Orzeczeniem wiodącym jest tu wyrok Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w Hadze z dnia 6 kwietnia 1955 r. w sprawie *Nottebohm* (*Nottebohm Case – Liechtenstein v. Guatemala (second phase)*), Judgment of April 6th, 1955, I.C.J. Reports 1955, s. 23). Wskazano w nim, że obywatelstwo to „prawna więź łącząca jednostkę z państwem, u podstaw której leży społeczny fakt przywiązania, efektywna solidarność bytu, interesów i uczuć, połączona z istnieniem wzajemnych praw i obowiązków. Jest ono prawnym wyrazem tego, że jednostka, która je posiada, jest faktycznie ściślej związana z ludnością danego terytorium niż z ludnością jakiegokolwiek innego”.

Obywatel musi mieć rzeczywiste związki z państwem macierzystym. Tym niemniej praktyka obrotu przyjmuje domniemanie, że jeśli dana osoba jest formalnie obywatelem danego państwa, to ma z nim rzeczywiste związki. Zatem we wskazanych wypadkach, jeśli konsul będzie mieć świadomość, że dana osoba jest także obywatelem państwa przyjmującego (jeśli sąd dysponuje taką informacją powinien ją konsulowi przekazać) i jeśli dane państwo sprzeciwia się wykonywaniu czynności z udziałem takich osób – czynność może nie zostać wykonana, a to z uwagi na jej sprzeczność z prawem miejscowym.

8. WZAJEMNA POMOC PRAWNA, PRZEJĘCIE I PRZEKAZANIE ŚCIGANIA, EKSTRADYCJA, PRZEJMOWANIE I PRZEKAZYWANIE ORZECZEŃ DO WYKONANIA

Ramy prawne

Problematyka wzajemnej pomocy prawnej, przejęcia i przekazania ścigania, ekstradycji, przekazywania orzeczeń do wykonania uregulowana jest w prawie międzynarodowym (przede wszystkim mających zastosowanie dwustronnych i wielostronnych umowach międzynarodowych; wielostronne instrumenty Rady Europy dotyczące tych kwestii przedstawione są w tabeli 5 zamieszczonej na końcu niniejszego rozdziału), kodeksie postępowania karnego oraz rozporządzeniu OZ.

Prawo krajowe ma zastosowanie w stosunkach z państwami, z którymi Polska nie zawarła umowy międzynarodowej. Gdy taka umowa została zawarta, prawo krajowe stosuje się na zasadzie subsydiarności. Ma ono wobec prawa międzynarodowego charakter uzupełniający. Stosuje się je tylko wtedy gdy prawo międzynarodowe nie reguluje danej kwestii materialnoprawnej lub proceduralnej. W razie sprzeczności prawa krajowego i międzynarodowe to drugie ma przewagę. Stosownie bowiem do art. 91 Konstytucji RP umowa międzynarodowa ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie ma pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli ustawy tej nie da się pogodzić z umową. Jeżeli wynika to z ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską umowy konstytuującej organizację międzynarodową, prawo przez nią stanowione jest stosowane bezpośrednio, mając pierwszeństwo w przypadku kolizji z ustawami. Regulacje krajowe obejmują:

- wzajemną pomoc prawną (art. 585-589f k.p.k. i § 57-64 rozporządzenia OZ)
- przejęcie i przekazanie ścigania (art. 590-592f k.p.k. i § 71-74⁵ rozporządzenia OZ)
- ekstradycję (art. 593-605a k.p.k. i § 65-70² rozporządzenia OZ)
- przejmowanie i przekazywanie orzeczeń do wykonania (art. 608- 611f k.p.k. i § 75-82 rozporządzenia OZ)

Pomoc prawna i doręczenia w sprawach karnych

W drodze pomocy prawnej mogą być dokonywane niezbędne czynności postępowania karnego, a w szczególności:

- 1) doręczanie pism osobom przebywającym za granicą lub instytucjom mającym siedzibę za granicą,

- 2) przesłuchiwanie osób w charakterze oskarżonych, świadków lub biegłych,
- 3) dokonywanie oględzin oraz przeszukiwanie pomieszczeń, innych miejsc i osób, zajęcie przedmiotów i wydawanie przedmiotów tych za granicę,
- 4) wzywianie osób przebywających za granicą do osobistego dobrowolnego stawienia się przed sądem lub prokuratorem w celu przesłuchania świadka lub konfrontacji, jak również doprowadzanie w tym celu osób pozbawionych w tym czasie wolności,
- 5) udostępnianie akt i dokumentów oraz informacji o karalności oskarżonych,
- 6) udzielanie informacji o prawie.

O doręczenie pisma przebywającej za granicą osobie, która ma obywatelstwo polskie, lub o przesłuchanie takiej osoby w charakterze oskarżonego, świadka lub biegłego sąd lub prokurator zwraca się do polskiego przedstawicielstwa dyplomatycznego lub urzędu konsularnego.

W razie niemożności dokonania czynności w wyżej opisany sposób można zwracać się o dokonanie tych czynności do sądu, prokuratury lub innego właściwego organu państwa obcego. W wypadku przeszukania, zajęcia i wydania przedmiotu należy do wniosku dołączyć odpis postanowienia sądu lub prokuratora nakazującego przeprowadzenie tej czynności w danej sprawie.

Wniosek o przesłuchanie stron, w tym oskarżonych oraz świadków lub biegłych w sprawach karnych, powinien zawierać:

- 1) oznaczenie organu wzywającego, łącznie ze wskazaniem numeru telefonu i telefaksu, a w miarę możliwości także właściwej osoby i adresu poczty elektronicznej,
- 2) przedmiot i podstawę wniosku,
- 3) imię, nazwisko, datę i miejsce urodzenia, miejsce zamieszkania lub pobytu, imiona rodziców oraz obywatelstwo osoby, o której przesłuchanie się wnosi,
- 4) imię i nazwisko oskarżonego,
- 5) w razie potrzeby, prośbę o dopuszczenie do udziału w czynności przedstawicieli zainteresowanych organów lub osób,
- 6) prośbę o dokonanie odpowiedniego pouczenia osoby przesłuchiwanej.

Do wniosku dołącza się teksty pouczeń, listę pytań, które należy zadać osobie przesłuchiwanej, zwięzły opis stanu faktycznego sprawy.

Wniosek o przesłuchanie świadka lub biegłego przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość (wzór wniosku określa załącznik nr 23 do rozporządzenia OZ) powinien ponadto zawierać przyczynę, dla której przesłuchanie ma odbyć się w tej formie, informację, że prawo polskie nie wymaga zgody osoby, która ma być przesłuchana w tej formie, w razie potrzeby, prośbę o zapewnienie udziału tłumacza.

Wniosek o przeprowadzenie innych czynności dowodowych lub o udostępnienie akt, dokumentów oraz informacji o karalności oskarżonych powinien zawierać informacje określone wyżej w pkt 1, 2, 4 i 5.

Wniosek o czasowe przekazanie osoby pozbawionej wolności za granicą do osobistego stawiennictwa przed sądem w celu przesłuchania w charakterze świadka, przeprowadzenia konfrontacji lub dokonania z jej udziałem innej czynności procesowej powinien zawierać, oprócz informacji wymienionych wyżej w pkt 1-4, zapewnienie, że osoba ta będzie pozbawiona wolności do chwili przekazania jej organom państwa wezwanego po wykonaniu wniosku. Ponadto dołącza się wniosek o doręczenie osobie, której on dotyczy, wezwania do stawiennictwa wraz z odpisem postanowienia o umieszczeniu jej w polskim zakładzie karnym lub areszcie śledczym na czas pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Jeżeli zachodzi potrzeba doręczenia pism osobom przebywającym za granicą i instytucjom mającym siedzibę za granicą, sąd sporządza wniosek o doręczenie według wzoru określonego w załączniku nr 24 do rozporządzenia OZ.

Przepisy k.p.k. nie nakładają żadnych ograniczeń przy odczytywaniu na rozprawie protokołów, które sporządzone zostały w postępowaniu prowadzonym przez organy śledcze lub sądowe państw obcych, jeżeli sposób przeprowadzenia czynności nie jest sprzeczny z zasadami porządku prawnego w Rzeczypospolitej Polskiej. Przyjęcie odmiennego stanowiska, niejako z góry dyskredytującego dowód przeprowadzony przez organ obcego państwa, byłoby nawiązaniem do teorii legalnej oceny dowodów, nie do pogodzenia z polskim systemem karnoprosocym i obowiązującą w nim zasadą prawdy materialnej.

Sporządzone na wniosek polskiego sądu lub prokuratora protokoły oględzin, przesłuchań osób w charakterze oskarżonych, świadków, biegłych lub protokoły innych czynności dowodowych, dokonanych przez sądy lub prokuratorów państw obcych albo organy działające pod ich nadzorem, mogą być odczytywane i ujawniane bez odczytywania na rozprawie na zasadach określonych w polskim k.p.k. (zob. art. 389, 391 i 393). Zasady odczytywania dokumentów w obcym procesie karnym nie mają tu znaczenia. Dopuszczalna jest także możliwość przeprowadzenia na rozprawie dowodu z protokołów wyjaśnień lub zeznań złożonych poprzednio przez oskarżonego lub świadka w postępowaniu prowadzonym poza ramami międzynarodowej pomocy prawnej przez organy ścigania lub wymiaru sprawiedliwości państwa obcego.

Każdorazowo sąd polski powinien rozważyć, czy czynność przeprowadzona za granicą nie naruszała fundamentalnych gwarancji rzetelnego procesu lub też czy nie pozostawała w ogólnej w kolizji z zasadami porządku prawnego w Rzeczypospolitej Polskiej. Gdyby zostało to dostrzeżone, sąd powinien taki dowód pominąć. Do pominięcia powinno dojść wtedy i tylko wtedy, ale zawsze wtedy, gdy wprowadzenie dowodu przeprowadzonego za granicą do polskiego procesu karnego sprawiałoby, że proces jako całość przestałby być rzetelny (sprawiedliwy) w rozumieniu odpowiednio art. 6 EKPC i art. 45 ust. 1 Konstytucji RP. Ocena w tym zakresie powinna mieć charakter skonkretyzowany i zindywidualizowany. Podstawowe zasady polskiego porządku prawnego to reguły natury ogólniejszej, np. gwarancje konstytucyjne, a także podstawowe zasady procesu karnego, takie jak prawo do obrony, prawo do odmowy składania wyjaśnień (tu aktualizować się będzie kwestia pouczenia osób przesłuchiwanej o jej prawach) czy też zakaz uzyskiwania dowodu w warunkach wyłączających swobodę wypowiedzi. Nie są nimi natomiast reguły o charakterze technicznym, administracyjnym czy porządkowym, np. odnoszące się do sposobu dokumentowania danej czynności.

Sądy i prokuratorzy udzielają pomocy prawnej na wniosek sądów i prokuratorów państw obcych. Sąd i prokurator odmawiają udzielenia pomocy prawnej i przekazują odmowę właściwym organom obcego państwa, jeżeli:

- 1) żądana czynność byłaby sprzeczna z zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej, albo
- 2) naruszałaby jej suwerenność.

Sąd i prokurator mogą odmówić udzielenia pomocy prawnej, jeżeli:

- 1) wykonanie żądanej czynności nie należy do zakresu działania sądu lub prokuratora według prawa polskiego,
- 2) państwo, od którego wniosek o udzielenie pomocy prawnej pochodzi, nie zapewnia w tym zakresie wzajemności,
- 3) wniosek dotyczy czynu, który nie jest przestępstwem według prawa polskiego.

Do czynności procesowych, dokonywanych na wniosek sądu lub prokuratora państwa obcego, stosuje się prawo polskie. Należy jednak uczynić zadość życzeniu tych organów, aby przy dokonaniu czynności zastosowano szczególny tryb postępowania lub szczególną formę, jeżeli nie jest to sprzeczne z zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej.

Polski sąd wezwany przy wykonywaniu wniosku o udzielenie pomocy prawnej stosuje, w miarę potrzeby, takie same środki przymusu jak przy wykonywaniu tego rodzaju wniosków pochodzących od sądów krajowych.

W protokole sporządzonym w wykonaniu wniosku o przesłuchanie osoby wskazuje się podstawę ustalenia tożsamości osoby przesłuchiwanej oraz jej obywatelstwo i miejsce zamieszkania. Protokół ten sporządza się pismem maszynowym, bez pomijania jakichkolwiek okoliczności lub pytań zawartych we wniosku o przesłuchanie oraz bez zamieszczania zarządzeń i notatek. Protokół jest podpisywany przez sędziego, protokolanta, osobę przesłuchiwaną i strony, jeżeli były obecne, bezpośrednio po złożeniu zeznań, a następnie przesyłany sądowi lub innemu organowi wzywającemu.

Jeżeli w toku posiedzenia przeprowadzono czynności tylko w języku polskim, przewodniczący zarządza sporządzenie transkrypcji protokołu sporządzonego za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk.

Jeżeli w toku posiedzenia przeprowadzono czynności również w języku obcym, przewodniczący zarządza sporządzenie transkrypcji protokołu sporządzonego za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk wyłącznie na wniosek sądu wzywającego.

Jeżeli do wniosku o doręczenie pism nie dołączono formularza potwierdzenia odbioru, sporządza się je według wzoru określonego w załączniku nr 18 do rozporządzenia OZ. W przypadku nadesłania pisma podlegającego doręczeniu w kilku egzemplarzach, na wniosek organu państwa wzywającego, potwierdzenie odbioru pisma można sporządzić na jednym z tych pism. Odpisy pism procesowych doręcza się tak, aby adresaci mieli możliwość we właściwym czasie, przed terminem rozprawy wyznaczonym w sądzie państwa obcego, podjąć wszelkie kroki potrzebne do obrony swoich praw.

W celu doręczenia pism, których tłumaczenie na język polski nie zostało dołączone, sąd wzywa adresata do stawienia się w sądzie, pouczając go o prawie do odmowy przyjęcia pisma, chyba że przepisy odrębne stanowią, że pismo podlega doręczeniu nawet bez tłumaczenia. Niestawiennictwo adresata jest równoznaczne z odmową przyjęcia pisma, jeśli z okoliczności sprawy wynika, iż brak jest podstaw do takiego wniosku. O odmowie przyjęcia pisma z powodu braku tłumaczenia na język polski sąd zawiadamia organ wzywający, zwracając wniosek wraz załącznikami.

Dokumenty sporządzone w wyniku wykonania wniosku o udzielenie pomocy prawnej, wraz z otrzymanym wnioskiem, przesyła się sądowi lub innemu organowi wzywającemu państwa obcego wraz z pismem przewodnim.

Koszty powstałe w związku z udzieleniem pomocy prawnej ustala się w złotych polskich. Skarb Państwa tymczasowo wykląda różnicę pomiędzy kosztami udzielenia pomocy prawnej a kwotą złożonej zaliczki. Po wykonaniu wniosku należy rozliczyć koszty udzielenia pomocy prawnej.

Żądanie zwrotu kosztów dołącza się do dokumentów dotyczących wykonania wniosku o udzielenie pomocy prawnej, wskazując nazwę banku i numer rachunku. W przypadku stwierdzenia braku wpłaty w ciągu 3 miesięcy od dnia wykonania wniosku o udzielenie pomocy prawnej przesyła się pismo ponagląjące, informując o tym Ministra Sprawiedliwości (Departament Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka).

Jeżeli do wniosku o doręczenie pism nie dołączono formularza potwierdzenia odbioru, sporządza się je według wzoru określonego w załączniku nr 24 do rozporządzenia OZ.

Sąd, który otrzymał wniosek o przesłuchanie świadka lub biegłego za pomocą urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość, ustala czas i miejsca jej dokonania, o czym niezwłocznie zawiadamia, we właściwym trybie, organ państwa obcego.

W zawiadomieniu należy podać również szczegółowe dane dotyczące warunków technicznych przesłuchania, zapytanie o potrzebę zapewnienia udziału tłumacza w przesłuchaniu oraz informację, iż organ wezwany będzie domagał się zwrotu poniesionych kosztów, w tym wynagrodzenia tłumacza.

Jeśli umowa międzynarodowa tak stanowi lub na wniosek organu wzywającego sąd, który dokonał przesłuchania, przekazuje organowi państwa obcego, we właściwym trybie, protokół z przesłuchania, który powinien zawierać:

- 1) datę i miejsce przesłuchania,
- 2) wskazanie tożsamości osoby przesłuchiwanej,
- 3) wskazanie tożsamości i charakteru, w jakim występowały inne osoby uczestniczące w przesłuchaniu reprezentujące stronę wzwaną,
- 4) ewentualne informacje o odebraniu przyrzeczenia,
- 5) opis warunków technicznych, w jakich przesłuchanie się odbyło.

Koszty udzielania pomocy prawnej ustala się na zasadach ogólnych (art. 616-619 k.p.k.).

Wezwany z zagranicy świadek lub biegły niebędący obywatelem polskim, który stawi się dobrowolnie przed sądem, nie może być ani ścigany, ani zatrzymany, ani też tymczasowo aresztowany z powodu przestępstwa będącego przedmiotem danego postępowania karnego i jakiegokolwiek innego przestępstwa popełnionego przed przekroczeniem polskiej granicy państwowej; nie może być także w stosunku do niego wykonana kara orzeczona za takie przestępstwo (*quasi-list żelazny*).

Świadek lub biegły traci ochronę *quasi-listu żelaznego*, jeżeli nie opuści terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, chociaż mógł to uczynić, w ciągu 7 dni od czasu, gdy sąd oznajmił mu, że obecność jego stała się zbędna.

Wezwanemu świadkowi lub biegłemu przysługuje zwrot kosztów podróży i pobytu oraz zwrot utraconego zarobku, a biegłemu – wynagrodzenie za sporządzenie opinii.

W wezwaniu doręczonym świadkowi lub biegłemu stale przebywającemu za granicą należy zamieścić pouczenie o *quasi-liście żelaznym* oraz należnościach. Nie należy natomiast zamieszczać zagrożenia stosowaniem środków przymusu z powodu niestawiennictwa.

W razie czasowego wydania osoby pozbawionej wolności na terytorium państwa obcego do Rzeczypospolitej Polskiej w celu złożenia zeznań w charakterze świadka lub dokonania z jej udziałem innej czynności procesowej przed polskim sądem lub prokuratorem sąd okręgowy miejsca wykonania czynności zarządza umieszczenie jej w polskim zakładzie karnym lub areszcie śledczym na czas jej pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, nieprzekraczający jednak czasu pozbawienia wolności określonego w państwie wydającym. Na postanowienie sądu zażalenie nie przysługuje.

Przejęcie i przekazanie ścigania karnego

W sprawie o przestępstwo popełnione za granicą przez:

- 1) obywatela polskiego,
- 2) osobę mającą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej stałe miejsce zamieszkania,
- 3) osobę, która odbywa lub będzie odbywać w Rzeczypospolitej Polskiej karę pozbawienia wolności,
- 4) osobę, przeciwko której zostało wszczęte w Rzeczypospolitej Polskiej postępowanie karne

– Minister Sprawiedliwości zwraca się, jeżeli wymaga tego interes wymiaru sprawiedliwości, do właściwego organu państwa obcego z wnioskiem o przekazanie ścigania albo może przyjąć taki wniosek od właściwego organu państwa obcego.

Przejęcie ścigania karnego uważa się za wszczęcie postępowania karnego według prawa polskiego.

Jeżeli przejęcie ścigania łączy się z przekazaniem przez państwo obce tymczasowo aresztowanego, maksymalne terminy tymczasowego aresztowania biegną w stosunku do osoby wydanej od chwili przejęcia jej przez właściwe organy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Okres tymczasowego aresztowania liczy się od dnia zatrzymania, także gdy zatrzymanie nastąpiło za granicą.

Do dowodów zebranych za granicą przed przejściem ścigania stosuje się odpowiednio reguły przewidujące możliwość wykorzystania w procesie dowodów przeprowadzonych w drodze pomocy prawnej (protokoły czynności dowodowych podlegają odczytaniu zgodnie z k.p.k., jeżeli sposób przeprowadzenia czynności dowodowej nie jest sprzeczny z zasadami porządku prawnego w Rzeczypospolitej Polskiej), choćby czynności dowodowe nie były podjęte na wniosek polskiego sądu lub prokuratora.

W sprawie o przestępstwo popełnione na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez cudzoziemca Minister Sprawiedliwości, z urzędu albo z inicjatywy sądu lub prokuratora, zwraca się, jeżeli wymaga tego interes wymiaru sprawiedliwości, do właściwego organu państwa:

- 1) którego osoba ścigana jest obywatelem,
- 2) w którym osoba ścigana ma stałe miejsce zamieszkania,
- 3) w którym osoba ścigana odbywa lub będzie odbywała karę pozbawienia wolności,
- 4) w którym zostało wszczęte przeciwko osobie ściganej postępowanie karne – z wnioskiem o przejęcie ścigania karnego albo może przyjąć taki wniosek od właściwego organu państwa obcego.

Sąd ustala dopuszczalność i ocenia celowość wystąpienia z wnioskiem o przejęcie ścigania przez właściwy organ państwa obcego. W wypadku oceny pozytywnej sąd sporządza wniosek (według wzoru określonego w załączniku nr 27 do rozporządzenia OZ) i przekazuje go w dwóch egzemplarzach Ministrowi Sprawiedliwości. Wniosek powinien zawierać:

- 1) oznaczenie organu wzywającego, łącznie ze wskazaniem numeru telefonu i telefaksu,
- 2) a w miarę możliwości także osoby odpowiedzialnej oraz jej adresu poczty elektronicznej,
- 3) przedmiot i podstawę wniosku,
- 4) imię, nazwisko, datę i miejsce urodzenia, obywatelstwo, miejsce zamieszkania lub pobytu oraz imiona rodziców oskarżonego,
- 5) zwięzły opis stanu faktycznego oraz informacje dotyczące rozmiaru szkody.

Do wniosku dołącza się uwierzytelnione odpisy lub wyciągi z akt sprawy, a jeżeli zostały złożone – również pozwy oraz wnioski o ściganie. Wniosek podlega tłumaczeniu przez tłumacza przysięgłego na język urzędowy państwa wezwanego lub inny wskazany język. Załączniki do wniosku tłumaczy się tylko wtedy, gdy jest to wymagane.

Jeżeli pokrzywdzonym jest obywatel polski, złożenie wniosku o przejęcie ścigania może nastąpić tylko za jego zgodą, chyba że uzyskanie jej nie jest możliwe.

Przed wystąpieniem z wnioskiem lub rozstrzygnięciem takiego wniosku pochodzącego od organu państwa obcego właściwy organ umożliwia osobie ściganej przebywającej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej zajęcie stanowiska ustnie lub na piśmie w przedmiocie przejęcia ścigania.

W razie pozytywnego rozstrzygnięcia wniosku o przekazanie ścigania dotyczącego osoby tymczasowo aresztowanej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej Minister Sprawiedliwości zwraca się do właściwego organu o niezwłoczne podjęcie czynności mających

na celu wydanie i przekazanie takiej osoby organom państwa obcego. Wraz z osobą przekazuje się akta sprawy, o ile nie zostały one uprzednio przekazane wraz z wnioskiem. Sąd sporządza nakaz wydania i przetransportowania oskarżonego do granicy Rzeczypospolitej Polskiej w terminie wskazanym przez Ministra Sprawiedliwości. Nakaz ten sąd przesyła dyrektorowi właściwego aresztu śledczego. Jeżeli oskarżony nie posiada dokumentu uprawniającego do przekroczenia granicy państwa, sąd przed przekazaniem nakazu dyrektorowi aresztu śledczego zwraca się o wydanie stosownego dokumentu do urzędu konsularnego lub przedstawicielstwa dyplomatycznego w Rzeczypospolitej Polskiej państwa, którego obywatelem jest tymczasowo aresztowany, a jeżeli nie jest to możliwe, występuje o wydanie tymczasowego polskiego dokumentu podróży cudzoziemca (art. 268 pkt 2 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach). Wraz z osobą tymczasowo aresztowaną przekazuje się organowi państwa obcego dowody rzeczowe, o ile ich charakter na to pozwala. Jeśli postanowiono o przekazaniu dowodów rzeczowych organowi państwa obcego w przypadkach innych niż wyżej wskazany, sąd zwraca się do organu państwa obcego o wskazanie czasu, miejsca i sposobu ich przekazania.

Jeżeli co do tego samego czynu tej samej osoby wszczęto postępowanie karne w Rzeczypospolitej Polskiej i w państwie obcym, Minister Sprawiedliwości przeprowadza konsultacje z właściwym organem państwa obcego i – gdy wymaga tego interes wymiaru sprawiedliwości – występuje z wnioskiem o przejęcie albo przekazanie ścigania karnego.

Jeżeli pokrzywdzonym jest obywatel polski, złożenie wniosku o przejęcie ścigania może nastąpić tylko za jego zgodą, chyba że uzyskanie jej nie jest możliwe. Przed wystąpieniem z wnioskiem lub rozstrzygnięciem takiego wniosku pochodzącego od organu państwa obcego właściwy organ umożliwi osobie ściganej przebywającej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej zajęcie stanowiska ustnie lub na piśmie w przedmiocie przejęcia ścigania.

Jeżeli na podstawie umowy międzynarodowej, której Rzeczpospolita Polska jest stroną, wszczęto w Rzeczypospolitej Polskiej postępowanie karne o przestępstwo popełnione za granicą, Minister Sprawiedliwości może wystąpić do właściwego organu państwa obcego o przejęcie ścigania przez organy tego państwa niezależnie od tego, czy w państwie obcym wszczęto ściganie co do tego samego czynu. Jeżeli pokrzywdzonym jest obywatel polski, złożenie wniosku o przejęcie ścigania może nastąpić tylko za jego zgodą, chyba że uzyskanie tej zgody nie jest możliwe.

W sprawie o przestępstwo popełnione za granicą przez obywatela polskiego przebywającego za granicą, jeżeli wymaga tego interes wymiaru sprawiedliwości, Minister Sprawiedliwości może wystąpić do właściwego organu państwa obcego o przejęcie ścigania przez organy tego państwa. Jeżeli pokrzywdzonym jest obywatel polski, złożenie wniosku o przejęcie ścigania może nastąpić tylko za jego zgodą, chyba że uzyskanie tej zgody nie jest możliwe. Przekazanie ścigania karnego uważa się za umorzenie postępowania karnego według prawa polskiego; nie stoi to na przeszkodzie ponownemu postępowaniu karne-
mu w razie bezpodstawnego zaniechania ścigania za granicą.

Jeżeli zachodzą okoliczności nasuwające przypuszczenie, że co do tego samego czynu tej samej osoby wszczęto postępowanie karne w Rzeczypospolitej Polskiej i w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej, sąd lub prokurator występuje do właściwego sądu lub innego organu państwa członkowskiego Unii Europejskiej z wnioskiem o udzielenie

informacji o tym postępowaniu, chyba że informacje o toczącym się postępowaniu karnym w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej powzięte zostały z urzędu.

W razie trudności w ustaleniu właściwego sądu lub innego organu państwa członkowskiego Unii Europejskiej sąd lub prokurator może również zwracać się do właściwych jednostek organizacyjnych Europejskiej Sieci Sądowej.

W sytuacji wystąpienia sądu lub innego organu państwa członkowskiego Unii Europejskiej o udzielenie informacji, czy toczy się postępowanie karne co do tego samego czynu tej samej osoby, sąd lub prokurator udziela odpowiedzi we wskazanym przez ten organ terminie. W razie braku takiego terminu lub w wypadku stosowania wobec oskarżonego środka polegającego na pozbawieniu wolności sąd lub prokurator udziela odpowiedzi niezwłocznie.

W przypadku niedotrzymania terminu sąd lub prokurator niezwłocznie informuje sąd lub inny organ państwa członkowskiego Unii Europejskiej o przyczynie opóźnienia i podaje przewidywany termin udzielenia informacji.

Jeżeli sąd lub prokurator, do którego zostało skierowane wystąpienie, nie jest właściwy do nadania mu biegu, przekazuje je właściwemu sądowi lub prokuratorowi i zawiadamia o tym sąd lub inny organ państwa członkowskiego Unii Europejskiej.

Jeżeli co do tego samego czynu tej samej osoby wszczęto postępowanie karne w Rzeczypospolitej Polskiej i w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej, sąd lub prokurator przeprowadza konsultacje z właściwym sądem lub innym organem państwa członkowskiego Unii Europejskiej i – jeżeli wymaga tego interes wymiaru sprawiedliwości – występuje z wnioskiem o przejęcie albo przekazanie ścigania karnego.

W trakcie konsultacji sąd lub prokurator przekazuje sądowi lub innemu organowi państwa członkowskiego Unii Europejskiej informacje o zastosowanych w postępowaniu środkach zapobiegawczych, a także inne informacje na wniosek właściwego organu.

Sąd lub prokurator może nie udzielić informacji, jeśli mogłoby to naruszyć bezpieczeństwo Rzeczypospolitej Polskiej lub narażałoby uczestnika postępowania na niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia.

Jeśli w wyniku konsultacji nie ustalono, które państwo członkowskie powinno przejąć ściganie, sąd lub prokurator może wystąpić do Eurojust w sprawach o przestępstwa należące do jego kompetencji z wnioskiem o pomoc w rozstrzygnięciu, które państwo mogłoby przejąć ściganie.

Po uzyskaniu opinii Eurojust sąd lub prokurator, jeżeli wymaga tego interes wymiaru sprawiedliwości, występuje z wnioskiem o przejęcie lub przekazanie ścigania karnego.

W wypadkach przejęcia lub przekazania do Polski sąd lub prokurator zawiadamia sąd lub inny organ państwa członkowskiego Unii Europejskiej o sposobie prawomocnego zakończenia postępowania karnego.

Wystąpienie o udzielenie informacji w przedmiocie tego, czy co do tego samego czynu tej samej osoby wszczęto postępowanie karne w Rzeczypospolitej Polskiej i w innym państwie członkowskim Unii, jak również konsultacje dotyczące ewentualnego przejęcia lub przekazania ścigania, nie wstrzymują czynności postępowania karnego.

Ekstradycja zza granicy, tranzyt, wydanie przedmiotów

Sądy i prokuratorzy zgłaszają za pośrednictwem Ministra Sprawiedliwości wnioski o wydanie przez państwo obce osoby, przeciwko której wszczęto postępowanie karne, o wydanie osoby w celu przeprowadzenia postępowania sądowego lub wykonania orzeczonej kary pozbawienia wolności, o przewóz osoby ściganej lub skazanej przez terytorium państwa obcego oraz o wydanie z terytorium państwa obcego dowodów rzeczowych lub przedmiotów uzyskanych przez sprawcę w wyniku przestępstwa. Ocena celowości wystąpienia z wnioskiem o wydanie osób oraz sporządzenie wniosku należy do sądu, przed którym toczy się sprawa lub który wydał orzeczenie w pierwszej instancji. Wniosek sporządza się według wzoru określonego w załączniku nr 25 lub 26 do rozporządzenia OZ. Sąd sporządza wniosek wraz z załącznikami w dwóch egzemplarzach i przesyła go do Ministra Sprawiedliwości w celu nadania dalszego biegu na co najmniej 7 dni przed upływem terminu, na jaki organ państwa obcego zastosował tymczasowe aresztowanie wobec osoby ściganej w celu wydania. Wniosek powinien zawierać w szczególności:

- 1) oznaczenie organu wzywającego, łącznie ze wskazaniem numeru telefonu i telefaksu, a w miarę możliwości także osoby odpowiedzialnej oraz jej adresu poczty elektronicznej,
- 2) przedmiot i podstawę wniosku,
- 3) imię, nazwisko, datę i miejsce urodzenia, miejsce zamieszkania lub pobytu oraz imiona rodziców osoby ściganej,
- 4) opis stanu faktycznego sprawy,
- 5) informacje o przedawnieniu karalności bądź wykonania kary wraz ze wskazaniem daty upływu terminu przedawnienia.

Do wniosku dołącza się:

- a) odpis postanowienia o tymczasowym aresztowaniu wraz z uzasadnieniem lub odpis prawomocnego wyroku skazującego na karę pozbawienia wolności,
- b) stwierdzenie posiadania obywatelstwa polskiego osoby ściganej, wydane przez właściwy organ, lub informację o jej obywatelstwie, jeżeli osoba ta nie jest obywatelem polskim,
- c) tekst przepisów mających zastosowanie w sprawie, w tym tekst przepisów o przedawnieniu,
- d) w przypadku osoby ściganej w celu wykonania kary pozbawienia wolności – informację o karze pozostającej do odbycia,
- e) w miarę możliwości: rysopis, fotografię, kartę daktyloskopijną osoby ściganej,
- f) tłumaczenie wniosku i załączników na język urzędowy państwa wezwanego lub inny wskazany język, sporządzone przez tłumacza przysięgłego.

Do wniosku dołącza się odpis postanowienia o tymczasowym aresztowaniu wraz z uzasadnieniem wyjaśniającym okoliczności faktyczne i podstawę prawną ścigania. W wypadku prawomocnego wyroku skazującego na karę pozbawienia wolności dołącza się zamiast postanowienia odpis tego wyroku. Dołącza się też dane o osobie, które mogą

ułatwić jej poszukiwanie, a przede wszystkim personalia, rysopis, znaki szczególne, miejsce zamieszkania i pracy z dołączeniem w miarę możliwości fotografii poszukiwanego.

W wypadkach niecierpiących zwłoki sąd lub prokurator może zwrócić się bezpośrednio do właściwego organu państwa obcego o tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie osoby, co do której ma być złożony wniosek o wydanie, po czym niezwłocznie składa wniosek za pośrednictwem MS.

W przypadkach niecierpiących zwłoki sąd, przed wystąpieniem z wnioskiem o wydanie, może zwrócić się do organów państwa, w którym przebywa osoba ścigana, o zastosowanie wobec niej tymczasowego aresztowania. Wniosek taki powinien zawierać informacje wymienione wyżej w pkt 1-5 i wskazywać na istnienie odpisu postanowienia o tymczasowym aresztowaniu wraz z uzasadnieniem lub odpisu prawomocnego wyroku skazującego na karę pozbawienia wolności. Wniosek przesyła się do właściwego organu państwa obcego bezpośrednio lub za pośrednictwem Ministra Sprawiedliwości albo komórki organizacyjnej Komendy Głównej Policji właściwej w sprawach współpracy międzynarodowej (Biuro Współpracy Międzynarodowej Komendy Głównej Policji, ul. Puławska 148/150, 02-624 Warszawa, tel. 47 72 123 72, faks 47 72 144 94, e-mail: bmwp.kgp@policja.gov.pl).

Sąd, który uzyskał informację o tymczasowym aresztowaniu na terytorium innego państwa osoby ściganej w celu wydania, zawiadamia o tym Ministra Sprawiedliwości w ciągu 2 dni od dnia uzyskania takiej wiadomości, wskazując datę i okres zastosowania aresztu. W tym samym terminie sąd zawiadamia Ministra Sprawiedliwości o przypadkach, w których konieczne będzie wystąpienie o wydanie w związku z niemożnością przekazania osoby ściganej na podstawie europejskiego nakazu aresztowania.

Sąd, który wnioskował o wydanie, zawiadamia Ministra Sprawiedliwości, w ciągu 3 dni od dnia uzyskania takiej wiadomości, o wszystkich okolicznościach mających istotne znaczenie dla postępowania o wydanie, w szczególności o okolicznościach skutkujących brakiem celowości lub podstaw do kontynuowania procedury o wydanie, przesyłając w razie potrzeby kopie orzeczeń lub innych dokumentów.

Osoba wydana nie może być bez zgody państwa wydającego ścigana, skazana ani pozbawiona wolności w celu wykonania kary za inne przestępstwo popełnione przed dniem wydania niż to, w związku z którym nastąpiło wydanie (zasada specjalności).

W razie zastrzeżenia przy wydaniu, że w stosunku do osoby wydanej orzeczone już kary będą wykonane tylko za te przestępstwa, co do których nastąpiło wydanie, sąd, który prawomocnie orzekł w sprawie, wydaje w razie potrzeby na posiedzeniu wyrok zmieniający orzeczenie w taki sposób, aby kary były wykonywane tylko za te przestępstwa, co do których nastąpiło wydanie sprawcy. Prokurator i osoba wydana mają prawo wziąć udział w posiedzeniu. Sąd, na wniosek ściganego pozbawionego wolności złożony w terminie 7 dni od zawiadomienia go o skierowaniu sprawy na posiedzenie, zarządza sprowadzenie go na rozprawę, chyba że uzna za wystarczającą obecność obrońcy. Wniosek złożony po terminie podlega rozpoznaniu, jeżeli nie powoduje to konieczności odroczenia posiedzenia. O prawie złożenia wniosku należy pouczyć ściganego. Jeżeli sąd nie zarządza sprowadzenia ściganego, który nie ma obrońcy, sąd, prezes sądu lub referendarz sądowy wyznacza obrońcę z urzędu.

Sąd, który wnioskował o wydanie, zawiadamia zakład karny lub areszt śledczy, w którym osadzono osobę wydaną, jakie postępowanie przed sądem lub jakie orzeczenie skazujące było podstawą wydania. Ponadto sąd, gdy istnieją do tego podstawy, zawiadamia, że osoba wydana nie może być bez zgody państwa wydającego ścigana, skazana ani pozbawiona wolności w celu wykonania kary za inne przestępstwo popełnione przed dniem wydania, niż to, w związku z którym nastąpiło wydanie.

Jeżeli osoba wydana przez państwo obce nie opuści bez usprawiedliwionej przyczyny terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w ciągu 45 dni od daty prawomocnego zakończenia postępowania, a w razie skazania – od daty odbycia lub darowania kary, albo jeżeli po opuszczeniu terytorium Rzeczypospolitej Polskiej powróci na nie, ograniczeń wynikających z zasady specjalności nie stosuje się.

Maksymalne terminy tymczasowego aresztowania biegną w stosunku do osoby wydanej od chwili przejęcia tej osoby przez właściwe organy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Okres tymczasowego aresztowania liczy się od dnia zatrzymania, także gdy zatrzymanie nastąpiło za granicą.

Po wydaniu prawomocnego orzeczenia w sprawie przeciwko osobie wydanej przez państwo obce sąd przesyła odpis wyroku Ministrowi Sprawiedliwości, który odpis ten przekazuje właściwemu organowi obcego państwa. W sprawach, w których wyłączono jawność ze względu na ważny interes państwa, przesyła się tylko odpis orzeczenia kończącego postępowanie w danej instancji, bez uzasadnienia. Przekazane przez państwo obce przedmioty uzyskane w wyniku przestępstwa zwraca się, jeżeli przy ich wydaniu zastrzeżono zwrot; tak samo należy postąpić z dowodami rzeczowymi.

Ekstradycja za granicę, tranzyt, wydawanie przedmiotów

W razie złożenia przez organ państwa obcego wniosku o wydanie osoby ściganej w celu przeprowadzenia przeciw niej postępowania karnego lub wykonania orzeczonej co do niej kary albo środka zabezpieczającego, prokurator przesłuchuje tę osobę i w miarę potrzeby zabezpiecza dowody znajdujące się w kraju, po czym wnosi sprawę do właściwego miejscowo sądu okręgowego.

Sąd okręgowy wydaje na posiedzeniu postanowienie w przedmiocie wniosku państwa obcego. Przed wydaniem postanowienia należy umożliwić osobie ściganej złożenie wyjaśnień ustnie lub na piśmie, a w razie wniosku o wydanie w celu przeprowadzenia postępowania karnego należy na uzasadniony wniosek tej osoby przeprowadzić dowody znajdujące się w kraju.

W posiedzeniu mają prawo wziąć udział prokurator i obrońca. Jeżeli sąd wydał postanowienie o niedopuszczalności wydania, wydanie nie może nastąpić. Na postanowienie sądu w przedmiocie wydania przysługuje zażalenie.

Sąd przekazuje prawomocne postanowienie wraz z aktami sprawy Ministrowi Sprawiedliwości, który po rozstrzygnięciu wniosku zawiadamia o tym właściwy organ państwa obcego.

Jeżeli umowa międzynarodowa, której Rzeczpospolita Polska jest stroną, tak stanowi, wniosek państwa obcego o zastosowanie tymczasowego aresztowania osoby ściganej zastępuje wniosek o wydanie. W takim wypadku prokurator podczas przesłuchania informuje osobę ściganą o możliwości wyrażenia przez nią zgody na wydanie lub zgody na wydanie połączonej ze zrzeczeniem się korzystania z zasady specjalności. Jeżeli osoba ścigana wyrazi wolę złożenia takiego oświadczenia, prokurator kieruje sprawę do sądu okręgowego, w którego okręgu prowadzi się postępowanie (uproszczona procedura ekstradycyjna).

Sąd na posiedzeniu rozstrzyga o tymczasowym aresztowaniu osoby ściganej, odbiera oświadczenie o wyrażeniu zgody na wydanie lub zgody na wydanie połączonej ze zrzeczeniem się korzystania z zasady specjalności, a także wydaje postanowienie w przedmiocie dopuszczalności wydania. Zgoda osoby ściganej oraz zrzeczenie się korzystania z zasady specjalności nie mogą zostać cofnięte, o czym poucza się osobę ściganą.

Sąd niezwłocznie przekazuje prawomocne postanowienie Ministrowi Sprawiedliwości wraz z aktami sprawy oraz informacją o stosowanym wobec osoby ściganej środku zapobiegawczym i okresie jego trwania. O wydaniu osoby rozstrzyga Minister Sprawiedliwości.

Odpis postanowienia Ministra Sprawiedliwości wydanego w wyniku rozstrzygnięcia wniosku państwa obcego sąd w razie potrzeby tłumaczy na właściwy język i wraz z tłumaczeniem doręcza osobie, której dotyczy wniosek, jej obrońcy i prokuratorowi. Sąd przesyła niezwłocznie Ministrowi Sprawiedliwości dowód doręczenia tej korespondencji.

W przypadku postanowienia o wydaniu osoby ściganej lub skazanej sąd ustala miejsce i datę przekazania tej osoby właściwym organom państwa wzywającego i podejmuje czynności niezbędne dla wykonania postanowienia. O miejscu i dacie przekazania sąd zawiadamia niezwłocznie Ministra Sprawiedliwości.

Jeżeli oświadczenie o wyrażeniu zgody na wydanie lub zgody na wydanie połączonej ze zrzeczeniem się korzystania z zasady specjalności nie zostało złożone lub sąd stwierdził, że osoba, której wniosek dotyczy, jest obywatelem polskim albo korzysta w Rzeczypospolitej Polskiej z prawa azylu, albo jeżeli posiedzenie zostało odroczone na czas przekraczający 7 dni, przesłuchuje się tę osobę i w miarę potrzeby zabezpiecza dowody znajdujące się w kraju i dalej proceduje na zasadach ogólnych, rozpoznając sprawę na posiedzeniu; możliwe jest zastosowanie tymczasowego aresztowania.

Sąd odmawia wydania, jeżeli:

- 1) osoba, której wniosek dotyczy, jest obywatelem polskim albo korzysta w Rzeczypospolitej Polskiej z prawa azylu,
- 2) czyn nie zawiera znamion czynu zabronionego albo gdy ustawa uznaje, że czyn nie stanowi przestępstwa albo że sprawca nie popełnia przestępstwa lub nie podlega karze,
- 3) nastąpiło przedawnienie,
- 4) postępowanie karne co do tego samego czynu tej samej osoby zostało prawomocnie zakończone (rozpoznanie wniosku o wydanie sąd może odroczyć do czasu odbycia przez osobę ściganą orzeczonej kary albo jej darowania; uprawnienie takie ma także Minister Sprawiedliwości na swoim etapie postępowania),

- 5) byłyby ono sprzeczne z polskim prawem,
- 6) zachodzi uzasadniona obawa, że w państwie żądającym wydania wobec osoby wydanej może zostać orzeczona lub wykonana kara śmierci,
- 7) zachodzi uzasadniona obawa, że w państwie żądającym wydania może dojść do naruszenia wolności i praw osoby wydanej,
- 8) dotyczy osoby ściganej za popełnienie bez użycia przemocy przestępstwa z przyczyn politycznych.

Minister Sprawiedliwości może odmówić wydania w szczególności, jeżeli:

- 1) osoba, której wniosek dotyczy, ma w Rzeczypospolitej Polskiej stałe miejsce zamieszkania,
- 2) przestępstwo zostało popełnione na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej albo na polskim statku wodnym lub powietrznym,
- 3) co do tego samego czynu tej samej osoby toczy się postępowanie karne (rozpoznanie wniosku Minister może jednak odroczyć do czasu ukończenia postępowania),
- 4) przestępstwo podlega ściganiu z oskarżenia prywatnego,
- 5) według prawa państwa, które złożyło wniosek o wydanie, przestępstwo jest zagrożone karą pozbawienia wolności do roku lub karą łagodniejszą albo orzeczono taką karę,
- 6) przestępstwo, w związku z którym żąda się wydania, jest przestępstwem o charakterze wojskowym lub skarbowym, albo o charakterze politycznym innym niż popełnione bez użycia przemocy z przyczyn politycznych,
- 7) państwo, które złożyło wniosek o wydanie, nie zapewnia wzajemności.

Jeżeli wniosek o wydanie dotyczy przestępstwa, którego sprawca podlega wydaniu, sąd okręgowy z urzędu lub na wniosek prokuratora może wydać postanowienie o tymczasowym aresztowaniu osoby ściganej. Przepisy o maksymalnym czasie tymczasowego aresztowania mają odpowiednie zastosowanie.

Przed złożeniem wniosku o wydanie sąd może wydać postanowienie o tymczasowym aresztowaniu ściganego na czas nie dłuższy niż 40 dni, jeżeli organ państwa obcego zwraca się o to, zapewniając, że wobec tej osoby zapadł w tym państwie prawomocny wyrok skazujący lub wydano decyzję o tymczasowym aresztowaniu.

Na postanowienie sądu w przedmiocie tymczasowego aresztowania przysługuje zażalenie.

O dniu tymczasowego aresztowania należy niezwłocznie powiadomić Ministra Sprawiedliwości Rzeczypospolitej Polskiej oraz przedstawicielstwo dyplomatyczne lub urząd konsularny albo organ ścigający państwa obcego.

Jeżeli dane zawarte we wniosku o wydanie są niewystarczające i sąd lub prokurator zażądał ich uzupełnienia, a państwo obce nie nadeszło w terminie miesiąca od dnia doręczenia żądania uzupełnienia wniosku o wydanie organowi, który je zgłosił, potrzebnych dokumentów lub informacji, postanowienie o tymczasowym aresztowaniu uchyla się.

W razie odmowy wydania, cofnięcia przez państwo obce wniosku o wydanie lub tymczasowe aresztowanie albo w razie gdy organ państwa obcego zawiadomiony o czasie i miejscu wydania żądanej osoby nie przejmuje jej w terminie 7 dni od ustalonego dnia wydania, zarządza się zwolnienie tymczasowo aresztowanego, jeżeli nie jest on pozbawiony wolności w innej sprawie.

Zatrzymanie osoby ściganej może nastąpić także na podstawie informacji o poszukiwaniu zamieszczonych w bazie danych Międzynarodowej Organizacji Policji Kryminalnej lub w Systemie Informacyjnym Schengen. Zatrzymanemu przysługuje zażalenie do sądu. W zażaleniu zatrzymany może domagać się zbadania zasadności, legalności oraz prawidłowości jego zatrzymania. Zażalenie przekazuje się niezwłocznie sądowi rejonowemu miejsca zatrzymania lub prowadzenia postępowania, który również niezwłocznie je rozpoznaje. W razie uznania bezzasadności lub nielegalności zatrzymania sąd zarządza natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego. W wypadku stwierdzenia bezzasadności, nielegalności lub nieprawidłowości zatrzymania sąd zawiadamia o tym prokuratora i organ przełożony nad organem, który dokonał zatrzymania. W razie zbiegu zażaleń na zatrzymanie i tymczasowe aresztowanie można rozpoznać je łącznie.

Przed złożeniem kierowanego do Rzeczypospolitej Polskiej wniosku o tymczasowe aresztowanie osoby ściganej sąd może zastosować wobec tej osoby tymczasowe aresztowanie na czas nie dłuższy niż 7 dni, jeżeli zwraca się o to właściwy organ państwa obcego poprzez wprowadzenie wpisu do bazy danych Międzynarodowej Organizacji Policji Kryminalnej lub do Systemu Informacyjnego Schengen, stanowiącego zapewnienie, że wobec osoby ściganej zapadł prawomocny wyrok skazujący lub wydano inną decyzję będącą podstawą pozbawienia wolności, a w przypadku rejestracji w bazie Międzynarodowej Organizacji Policji Kryminalnej – że państwo to wystąpi o jej wydanie.

Zezwolenia na przewóz osoby ściganej przez terytorium Rzeczypospolitej Polskiej udziela Minister Sprawiedliwości. Sąd okręgowy z urzędu lub na wniosek prokuratora może wydać postanowienie o tymczasowym aresztowaniu osoby ściganej. Jeżeli podróż odbywa się drogą powietrzną i nie przewiduje się lądowania, wystarczy powiadomienie Ministra Sprawiedliwości o przewożeniu osoby ściganej nad terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Do rozstrzygnięcia wniosków państwa obcego, dotyczących wydania przedmiotów stanowiących dowody rzeczowe lub uzyskanych w wyniku przestępstwa, właściwy jest prokurator lub sąd w zależności od tego, do czyjego rozporządzenia przedmioty te zostały zdeponowane. Sąd i prokurator odmawiają wydania przedmiotów i przekazują odmowę właściwym organom obcego państwa, jeżeli żądana czynność byłaby sprzeczna z zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej albo naruszałaby jej suwerenność. Do czynności procesowych, dokonywanych na wniosek sądu lub prokuratora państwa obcego, stosuje się prawo polskie. Należy jednak uczynić zadość życzeniu tych organów, aby przy dokonaniu czynności zastosowano szczególny tryb postępowania lub szczególną formę, jeżeli nie jest to sprzeczne z zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej.

Postanowienie o wydaniu przedmiotów powinno wymieniać rzeczy, które ulegają wydaniu państwu obcemu, oraz wskazywać rzeczy podlegające zwrotowi po ukończeniu postępowania karnego, prowadzonego przez organy państwa obcego.

Przejęcie i przekazanie orzeczeń do wykonania

W razie prawomocnego skazania obywatela polskiego przez sąd państwa obcego na karę pozbawienia wolności podlegającą wykonaniu albo prawomocnego orzeczenia wobec obywatela polskiego środka polegającego na pozbawieniu wolności, Minister Sprawiedliwości może wystąpić do właściwego organu tego państwa z wnioskiem o przejęcie skazanego albo osoby, wobec której orzeczono środek, w celu wykonania kary pozbawienia wolności lub środka w Rzeczypospolitej Polskiej.

W wypadku prawomocnego skazania przez sąd państwa obcego obywatela polskiego, osoby mającej miejsce stałego pobytu, posiadającej mienie lub prowadzącej działalność zawodową na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, na grzywnę lub w razie prawomocnego orzeczenia wobec niej zakazu zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej, zakazu prowadzenia pojazdów, przypadku albo środka zabezpieczającego niepolegającego na pozbawieniu wolności, Minister Sprawiedliwości może wystąpić do właściwego organu tego państwa z wnioskiem o przejęcie orzeczenia do wykonania w Rzeczypospolitej Polskiej.

Przed wystąpieniem z wnioskiem Minister Sprawiedliwości zwraca się do właściwego sądu o wydanie postanowienia w przedmiocie dopuszczalności przejęcia orzeczenia do wykonania w Rzeczypospolitej Polskiej.

W razie otrzymania wniosku państwa obcego o wykonanie wobec obywatela polskiego lub osoby mającej miejsce stałego pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej prawomocnie orzeczonej kary pozbawienia wolności lub środka polegającego na pozbawieniu wolności Minister Sprawiedliwości zwraca się do właściwego sądu o wydanie postanowienia w przedmiocie dopuszczalności przejęcia orzeczenia do wykonania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

W przypadku otrzymania wniosku państwa obcego o wykonanie wobec obywatela polskiego, osoby mającej miejsce stałego pobytu, posiadającej mienie lub prowadzącej działalność zawodową w Rzeczypospolitej Polskiej prawomocnie orzeczonej grzywny, zakazu zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej, zakazu prowadzenia pojazdów, przypadku albo środka zabezpieczającego niepolegającego na pozbawieniu wolności Minister Sprawiedliwości zwraca się do właściwego sądu o wydanie postanowienia w przedmiocie dopuszczalności przejęcia orzeczenia do wykonania w Rzeczypospolitej Polskiej.

W sytuacji prawomocnego skazania cudzoziemca przez sąd polski na karę pozbawienia wolności podlegającą wykonaniu albo prawomocnego orzeczenia wobec niego środka polegającego na pozbawieniu wolności Minister Sprawiedliwości może wystąpić do właściwego organu państwa, którego skazany albo osoba, wobec której orzeczono środek, jest obywatelem, z wnioskiem o przejęcie go w celu odbycia kary lub wykonania środka. W przypadku gdy cudzoziemiec wyrazi wobec sądu wolę odbycia kary albo środka polegającego na pozbawieniu wolności w innym państwie, sąd ten niezwłocznie zawiadamia o tym Ministra Sprawiedliwości, przesyłając jednocześnie pismo skazanego lub wyciąg z protokołu.

Przed wystąpieniem z wnioskiem Minister Sprawiedliwości zwraca się do właściwego sądu o wydanie postanowienia w przedmiocie dopuszczalności przekazania orzeczenia do wykonania za granicą.

W razie otrzymania wniosku państwa obcego o przejęcie cudzoziemca prawomocnie skazanego przez sąd polski na karę pozbawienia wolności podlegającą wykonaniu albo wobec którego prawomocnie orzeczono środek polegający na pozbawieniu wolności Minister Sprawiedliwości zwraca się do właściwego sądu o wydanie postanowienia w przedmiocie dopuszczalności przekazania orzeczenia do wykonania za granicą.

W przypadku prawomocnego skazania przez sąd polski osoby mającej miejsce stałego pobytu za granicą albo posiadającej mienie lub prowadzącej działalność zawodową za granicą na grzywnę lub prawomocnego orzeczenia wobec niej zakazu zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej, zakazu prowadzenia pojazdów, przypadku albo środka zabezpieczającego niepolegającego na pozbawieniu wolności sąd właściwy do wykonania kary lub środka może wystąpić za pośrednictwem Ministra Sprawiedliwości do właściwego organu państwa, na terytorium którego skazany lub osoba, wobec której orzeczono środek, stale przebywa, posiada mienie lub prowadzi działalność, z wnioskiem o wykonanie orzeczenia.

W sytuacji otrzymania wniosku państwa obcego o przejęcie do wykonania prawomocnego skazania przez sąd polski osoby mającej miejsce stałego pobytu w tym państwie albo posiadającej mienie lub prowadzącej działalność zawodową w tym państwie na grzywnę lub prawomocnego orzeczenia wobec niej zakazu zajmowania określonego stanowiska, zakazu wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej, zakazu prowadzenia pojazdów, przypadku albo środka zabezpieczającego niepolegającego na pozbawieniu wolności Minister Sprawiedliwości zwraca się do właściwego sądu o wydanie postanowienia w przedmiocie dopuszczalności przekazania orzeczenia do wykonania za granicą.

Właściwy do rozpoznania spraw o przejęcie do wykonania kary pozbawienia wolności lub środka polegającego na pozbawieniu wolności jest sąd okręgowy, w którego okręgu skazany ostatnio stale mieszkał lub czasowo przebywał. Jeżeli nie można ustalić właściwości według powyższych zasad, sprawę rozpoznaje Sąd Okręgowy w Warszawie.

Właściwy do rozpoznania spraw o przejęcie do wykonania innych kar i środków jest sąd rejonowy, w którego okręgu skazany stale mieszkał lub czasowo przebywał, a jeżeli tego nie ustalono, gdzie znajduje się mienie nadające się do egzekucji lub też skazany prowadzi działalność objętą zakazem, sprawę rozpoznaje sąd właściwy dla dzielnicy Śródmieście miasta stołecznego Warszawy.

Właściwy do rozpoznania spraw o przekazanie do wykonania kary pozbawienia wolności lub środka polegającego na pozbawieniu wolności jest sąd okręgowy, w którego okręgu wydano orzeczenie, którego wniosek dotyczy.

Sąd rozpoznaje sprawę dopuszczalności przejścia lub przekazania orzeczenia do wykonania na posiedzeniu, w którym ma prawo wziąć udział prokurator i skazany, jeżeli przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, oraz obrońca skazanego, jeżeli się na nie stawia. Jeżeli skazany, który nie przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, nie posiada obrońcy, prezes sądu właściwego do rozpoznania sprawy może mu wyznaczyć

obrońcą z urzędu. Jeżeli dane zawarte we wniosku są niewystarczające, sąd może zarządzić ich uzupełnienie. W tym celu sąd może odroczyć rozpoznanie sprawy.

Jeżeli sąd wydał postanowienie o niedopuszczalności przejęcia lub przekazania orzeczenia do wykonania, przejęcie ani przekazanie nie może nastąpić.

W wypadku prawomocnego skazania przez sąd polski osoby mającej miejsce stałego pobytu za granicą albo posiadającej mienie lub prowadzącej działalność zawodową za granicą na grzywnę lub prawomocnego orzeczenia wobec niej zakazu zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej, zakazu prowadzenia pojazdów, przypadku albo środka zabezpieczającego niepolegającego na pozbawieniu wolności sąd wydaje postanowienie o wystąpieniu z wnioskiem do organu obcego państwa o przejęcie orzeczenia do wykonania. Na postanowienie sądu w przedmiocie przejęcia lub przekazania orzeczenia do wykonania przysługuje zażalenie. Jeżeli postępowanie dotyczy przejęcia orzeczenia do wykonania, sąd może orzec środek zapobiegawczy.

Po uprawomocnieniu się postanowienia o dopuszczalności przejęcia do wykonania w Rzeczypospolitej Polskiej orzeczenia o karze pozbawienia wolności podlegającej wykonaniu lub środka polegającego na pozbawieniu wolności sąd przesyła niezwłocznie do Ministra Sprawiedliwości jego uwierzytelniony odpis, a jeżeli zastosowano tymczasowe aresztowanie – także odpis takiego postanowienia wraz ze stosownym nakazem przyjęcia.

Przejęcie orzeczenia do wykonania w Rzeczypospolitej Polskiej jest niedopuszczalne, jeżeli:

- 1) orzeczenie nie jest prawomocne albo nie podlega wykonaniu,
- 2) wykonanie orzeczenia mogłoby naruszać suwerenność, bezpieczeństwo lub porządek prawny Rzeczypospolitej Polskiej,
- 3) skazany na karę pozbawienia wolności lub osoba, wobec której orzeczono środek polegający na pozbawieniu wolności, nie wyraża zgody na przejęcie,
- 4) skazany na grzywnę albo wobec którego orzeczono przepadek, niezamieszkujący na stałe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, nie posiada mienia na jej terytorium,
- 5) czyn wskazany we wniosku nie stanowi czynu zabronionego według prawa polskiego,
- 6) czyn nie zawiera znamion czynu zabronionego albo gdy ustawa uznaje, że czyn nie stanowi przestępstwa albo że sprawca nie popełnia przestępstwa lub nie podlega karze,
- 7) nastąpiło przedawnienie,
- 8) byłoby ono sprzeczne z polskim prawem.

Przekazanie orzeczenia do wykonania w państwie obcym jest niedopuszczalne, jeżeli:

- 1) orzeczenie nie jest prawomocne albo nie podlega wykonaniu,
- 2) skazany na karę pozbawienia wolności lub osoba, wobec której orzeczono środek polegający na pozbawieniu wolności, nie wyraża zgody na przekazanie,

- 3) skazany na karę pozbawienia wolności lub osoba, wobec której orzeczono środek polegający na pozbawieniu wolności, jest obywatelem polskim albo korzysta z Rzeczypospolitej Polskiej z prawa azylu,
- 4) nastąpiło przedawnienie,
- 5) byłoby ono sprzeczne z polskim prawem.

Po przejściu orzeczenia do wykonania sąd zwraca się do Ministra Sprawiedliwości o informację co do treści oświadczenia złożonego organom państwa obcego odnośnie do warunków, na jakich nastąpiło przejście orzeczenia do wykonania (oświadczenie to jest dla sądu wiążące). Następnie sąd określa kwalifikację prawną czynu według prawa polskiego oraz karę i środek podlegające wykonaniu. Określając karę lub środek podlegające wykonaniu, sąd określa według polskiego prawa kwalifikację prawną czynu oraz podlegającą wykonaniu karę lub inny środek przewidziany w tej ustawie. Podstawę określenia kary lub środka podlegającego wykonaniu stanowi wyrok wydany przez sąd państwa obcego, kara grożąca za taki czyn w polskim prawie, okres rzeczywistego pozbawienia wolności za granicą oraz wykonana tam kara lub inny środek z uwzględnieniem różnic na korzyść skazanego.

Sąd dokonuje przeliczenia wysokości grzywny orzeczonej kwotowo lub wysokości stawki dziennej, określonych w obcej walucie, według kursu średniego walut określonego przez Narodowy Bank Polski na dzień wydania orzeczenia w państwie obcym. Jeżeli grzywnę wymierzono kwotowo, kwota grzywny nie może przekroczyć iloczynu wysokości stawki dziennej i ilości stawek dziennych.

Sąd rozpoznaje sprawę na posiedzeniu, w którym ma prawo wziąć udział prokurator i skazany, jeżeli przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, oraz obrońca skazanego, jeżeli się na nie stawia. Na postanowienie sądu przysługuje zażalenie. Jeżeli skazany, który nie przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, nie posiada obrońcy, prezes sądu właściwego do rozpoznania sprawy może mu wyznaczyć obrońcę z urzędu. Przewodniczący składu orzekającego po rozważeniu wniosków stron albo sąd z urzędu dopuszcza dowody, a przewodniczący zarządza ich sprowadzenie na posiedzenie. O przychylnym załatwieniu wniosku dowodowego strony, któremu inna strona nie sprzeciwiła się, rozstrzyga ostatecznie przewodniczący; w innych wypadkach sąd wydaje postanowienie.

Po uprawomocnieniu się postanowienia, określającego kwalifikację prawną czynu według prawa polskiego oraz karę lub środek podlegający wykonaniu, sąd przesyła niezwłocznie jego uwierzytelniony odpis do Ministra Sprawiedliwości wraz z obliczeniem okresu wykonania kary i informacją, w jakim zakładzie karnym skazany będzie odbywał karę. Sąd ten, gdy istnieją do tego podstawy, zawiadamia zakład karny, w którym skazany będzie odbywał karę, że nie może być on bez zgody państwa skazania ścigany, skazany ani pozbawiony wolności w celu wykonania kary za inne przestępstwo popełnione przed dniem przekazania niż to, w związku z którym nastąpiło jego przekazanie. Sąd ten zawiadamia także niezwłocznie Ministra Sprawiedliwości o odbyciu przez skazanego kary, o warunkowym zwolnieniu skazanego oraz o ucieczce skazanego z zakładu karnego.

Niezwłocznie po uprawomocnieniu się postanowienia o dopuszczalności przekazania orzeczenia do wykonania za granicą sąd przesyła Ministrowi Sprawiedliwości jego

uwierzytelniony odpis. Sąd, który wydał orzeczenie, przesyła niezwłocznie na wniosek Ministra Sprawiedliwości następujące dokumenty:

- 1) uwierzytelniony odpis orzeczenia skazującego wraz ze stwierdzeniem prawomocności i wykonalności,
- 2) treść przepisów prawnych, które były podstawą orzeczenia,
- 3) informację o karze lub środku karnym polegającym na pozbawieniu wolności, który został już wykonany wobec skazanego, informację o okresie tymczasowego aresztowania zaliczonym na poczet kary lub środka oraz o planowanym terminie zakończenia kary,
- 4) dokument zawierający zgodę na przekazanie,
- 5) inne dokumenty mające znaczenie dla sprawy.

Dokumenty te sąd przesyła, wraz z tłumaczeniem na język urzędowy państwa wezwanego lub inny wskazany język, sporządzonym przez tłumacza przysięgłego.

Po pozytywnym rozstrzygnięciu wniosku o przekazanie orzeczenia do wykonania za granicą sąd, który wydał wyrok skazujący lub orzekł środek polegający na pozbawieniu wolności, przesyła dyrektorowi zakładu karnego, w którym przebywa skazany, nakaz wydania i przetransportowania skazanego do granicy Rzeczypospolitej Polskiej w terminie wskazanym przez Ministra Sprawiedliwości. Kopię nakazu sąd przesyła niezwłocznie Ministrowi Sprawiedliwości. Jeżeli oskarżony nie posiada dokumentu uprawniającego do przekroczenia granicy państwa, sąd, przed przekazaniem dyrektorowi aresztu śledczego nakazu, zwraca się o wydanie stosownego dokumentu do urzędu konsularnego lub przedstawicielstwa dyplomatycznego w Rzeczypospolitej Polskiej państwa, którego obywatelem jest tymczasowo aresztowany, a jeżeli nie jest to możliwe, występuje o wydanie tymczasowego polskiego dokumentu podróży cudzoziemca (art. 268 pkt 2 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach).

Jeżeli w toku postępowania zajdą okoliczności uzasadniające wydanie orzeczenia o zabezpieczeniu majątkowym z uwagi na groźący przypadek przedmiotów albo mienia stanowiącego korzyść majątkową osiągniętą z popełnienia przestępstwa, a przedmioty te lub składniki tego mienia znajdują się na terytorium państwa obcego, sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator, może wystąpić za pośrednictwem Ministra Sprawiedliwości do właściwego organu tego państwa o zabezpieczenie przedmiotów lub mienia zagrożonych przypadkiem.

Jeżeli organ państwa obcego zwróci się o wykonanie prawomocnego orzeczenia o zabezpieczeniu mienia, gdy mienie podlegające zabezpieczeniu znajduje się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, właściwy do wykonania orzeczenia jest sąd rejonowy lub prokurator, w którego okręgu znajduje się to mienie.

Jeżeli skazany prawomocnym wyrokiem albo wobec którego prawomocnie orzeczono środek, opuści terytorium państwa skazania, udając się na terytorium państwa, którego jest obywatelem, zanim odbędzie orzeczoną karę albo zanim zostanie wykonany orzeczony wobec niego środek, przepisy o przejęciu i przekazaniu orzeczeń do wykonania stosuje się odpowiednio. Przejęcie i przekazanie jest możliwe bez zgody skazanego.

Przepisy o przejęciu lub przekazaniu grzywien stosuje się odpowiednio do przejęcia lub przekazania do wykonania orzeczeń o karach pieniężnych.

Tabela 5. Instrumenty Rady Europy

Państwo	Transfer	Transfer PD	Ekstradycja	Ekstradycja PD 1	Ekstradycja PD 2	MLA	MLA PD 1	MLA PD 2
Albania	x		x	x	x	x	x	x
Andora	x		x	x		x		
Armenia	x		x	x	x	x	x	x
Australia	x							
Austria	x	x	x		x	x	x	x
Azerbejdżan	x		x	x		x	x	
Bahamy	x							
Belgia	x	x	x	x	x	x	x	x
Boliwia	x							
Bośnia i Hercegowina	x		x	x	x	x		x
Bulgaria	x	x	x	x	x	x	x	x
Chile	x					x	x	x
Chorwacja	x	x	x	x	x	x	x	x
Cypr	x	x	x	x	x	x	x	x
Czarnogóra	x	x	x	x	x	x	x	x
Czechy	x	x	x	x	x	x	x	x
Dania	x	x	x	x	x	x	x	x
Ekwador	x							
Estonia	x	x	x	x	x	x	x	x
Finlandia	x	x	x		x	x	x	x
Francja	x	x	x		x	x	x	x
Ghana	x							
Grecja	x	x	x			x	x	
Gruzja	x	x	x	x	x	x	x	x
Hiszpania	x	x	x	x		x	x	x
Honduras	x							
Indie	x							
Irlandia	x	x	x		x	x	x	x
Islandia	x	x	x	x	x	x	x	
Izrael	x		x			x		x
Japonia	x							
Kanada	x							
Korea Południowa	x		x	x	x	x	x	
Kostaryka	x							
Liechtenstein	x	x	x	x		x		x
Litwa	x	x	x	x	x	x	x	x
Luksemburg	x	x	x	x		x	x	x

8. Wzajemna pomoc prawna, przejęcie i przekazanie ścigania, ekstradycja, przyjmowanie...

Państwo	Transfer	Transfer PD	Ekstradycja	Ekstradycja PD 1	Ekstradycja PD 2	MLA	MLA PD 1	MLA PD 2
Łotwa	x	x	x	x	x	x	x	x
Macedonia Północna	x	x	x	x	x	x	x	x
Malta	x	x	x	x	x	x	x	x
Mauritius	x							
Meksyk	x							
Mołdowa	x	x	x	x	x	x	x	x
Monako			x	x	x	x		
Mongolia	x							
Niderlandy	x	x	x	x	x	x	x	x
Niemcy	x	x	x		x	x	x	x
Norwegia	x	x	x	x	x	x	x	x
Panama	x							
Polska	x	x	x	x	x	x	x	x
Portugalia	x		x	x	x	x	x	x
Rosja	x	x	x	x	x	x	x	x
RPA			x	x	x			
Rumunia	x	x	x	x	x	x	x	x
San Marino	x	x	x			x		
Serbia	x	x	x	x	x	x	x	x
Słowacja	x		x	x	x	x	x	x
Słowenia	x	x	x	x	x	x	x	x
Stolica Apostolska	x	x						
Stany Zjednoczone	x							
Szwajcaria	x		x	x	x	x		x
Szwecja	x	x	x	x		x	x	x
Tonga	x							
Trynidad i Tobago	x							
Turcja	x	x	x	x	x	x	x	x
Ukraina	x	x	x	x	x	x	x	x
Wenezuela	x							
Węgry	x	x	x	x	x	x	x	x
Włochy	x	x	x		x	x	x	x
Zjednoczone Królestwo	x	x	x		x	x	x	x

Transfer – Konwencja o przekazywaniu osób skazanych, sporządzona w Strasburgu dnia 21 marca 1983 r.

Transfer PD – Protokół Dodatkowy do Konwencji o przekazywaniu osób skazanych, sporządzony w Strasburgu dnia 18 grudnia 1997 r.

Ekstradycja – Europejska konwencja o ekstradycji, sporządzona w Paryżu dnia 13 grudnia 1957 r.

Ekstradycja PD 1 – Protokół dodatkowy do Europejskiej konwencji o ekstradycji, sporządzony w Strasburgu dnia 15 października 1975 r.

Ekstradycja PD 2 – Drugi protokół dodatkowy do Europejskiej konwencji o ekstradycji, sporządzony w Strasburgu dnia 17 marca 1978 r.

MLA – Europejska Konwencja o pomocy prawnej w sprawach karnych, sporządzona w Strasburgu dnia 20 kwietnia 1959 r.

MLA PD 1 – Protokół dodatkowy do Europejskiej Konwencji o pomocy prawnej w sprawach karnych, sporządzony w Strasburgu dnia 17 marca 1978 r.

MLA PD 2 – Drugi Protokół dodatkowy do Europejskiej Konwencji o pomocy prawnej w sprawach karnych, sporządzony w Strasburgu dnia 8 listopada 2001 r.

x – Państwo jest stroną danej umowy międzynarodowej

SĄDOWA WSPÓŁPRACA
MIĘDZYNARODOWA
W SPRAWACH KARNYCH
W RAMACH UNII EUROPEJSKIEJ
I PAŃSTW EUROPEJSKICH
NIENALEŻĄCYCH DO UE

1. OGÓLNE ZASADY WSPÓŁPRACY SĄDOWEJ W SPRAWACH KARNYCH NA PODSTAWIE PRAWA UNII EUROPEJSKIEJ

Źródła prawa Unii

Unia Europejska jest ponadnarodową organizacją międzynarodową, wspólnotą opartą na prawie. Na podstawie Traktatu o Unii Europejskiej (dalej TUE) jego strony ustanowiły między sobą Unię Europejską, której przyznały kompetencje do osiągnięcia wspólnych celów. Podstawę Unii stanowi TUE oraz Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (dalej TFUE) zwane łącznie dalej „traktatami europejskimi”. Oba te Traktaty mają taką samą moc prawną. Wraz z Kartą Praw Podstawowych i Traktatem ustanawiający Europejską Wspólnotę Energii Atomowej (Euratom) tworzą korpus prawa pierwotnego Unii.

Na podstawie prawa pierwotnego, w ramach przekazanych jej kompetencji i w celu ich wykonania, na podstawie traktatów europejskich, Unia wydaje akty prawa wtórnego o charakterze ogólnym i abstrakcyjnym. Są to: rozporządzenia (art. 288 ust. 2 TFUE), dyrektywy (art. 288 ust. 3 TFUE), unijne umowy międzynarodowe (art. 216 i 217 TFUE).

Rozporządzenie ma zasięg ogólny. Wiąże w całości i jest bezpośrednio stosowane we wszystkich państwach członkowskich bez konieczności wdrożenia do prawa krajowego. Ma zapewniać maksymalnie jednolite stosowanie prawa Unii na całym jej terytorium.

Dyrektywa (według terminologii obowiązującej przed wejściem w życie Traktatu z Lizbony „decyzja ramowa”) wiąże każde państwo członkowskie, do którego jest kierowana, w odniesieniu do rezultatu, który ma być osiągnięty. Pozostawia jednak organom krajowym swobodę wyboru formy i środków osiągnięcia zakładanego rezultatu. Państwo członkowskie powinno wydać akt prawa krajowego wdrażający dyrektywę, który ma je dostosować do celów w niej określonych. Zasadniczo obywatele nabywają prawa i podlegają obowiązkowi dopiero po wdrożeniu dyrektywy. Państwa członkowskie mają pewną swobodę w procesie wdrażania dyrektywy do prawa krajowego (z zastrzeżeniem konieczności zapewnienia prawu Unii rzeczywistej skuteczności), co pozwala im uwzględnić specyfikę krajową.

Unia może zawierać umowy z jednym lub z większą liczbą państw trzecich lub organizacji międzynarodowych, jeżeli przewidują to traktaty europejskie, lub gdy zawarcie umowy jest niezbędne do osiągnięcia w ramach polityk Unii jednego z celów, o których mowa w tych traktatach, albo gdy zawarcie umowy jest przewidziane w prawie wiążącym Unii, albo gdy może mieć wpływ na wspólne zasady lub zmienić ich zakres. Może też zawrzeć z jednym lub większą liczbą państw trzecich lub organizacji międzynarodowych umowy tworzące stowarzyszenie, charakteryzujące się wzajemnością praw i obowiązków,

wspólnymi działaniami i szczególnymi procedurami. Umowy zawarte przez Unię wiążą instytucje Unii i państwa członkowskie niezależnie od ich ewentualnej ratyfikacji przez państwa członkowskie, tj. także wtedy gdy ich stroną jest tylko Unia (art. 216 ust. 2 TFUE).

Unia wydaje też zalecenia i opinie, które nie mają mocy wiążącej, nie przyznają adresatom praw ani nie nakładają na nich obowiązków, ale powinny być wzięte pod uwagę przy interpretowaniu i stosowaniu prawa Unii.

Interpretacja i stosowanie prawa Unii odbywa się z uwzględnieniem pewnych ogólnych zasad, do których należą: pierwszeństwo prawa Unii, bezpośrednie stosowanie prawa Unii, jednolitość stosowania prawa Unii, ochrona praw podstawowych, wzajemne zaufanie państw członkowskich.

Zasada pierwszeństwa

Traktaty europejskie (TUE i TFUE) to umowy międzynarodowe, które zostały ratyfikowane przez Rzeczpospolitą Polską. Ma więc do nich zastosowanie art. 91 ust. 1 i 2 Konstytucji RP, zgodnie z którym ratyfikowana umowa międzynarodowa, po jej ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, stanowi część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana, chyba że jej stosowanie jest uzależnione od wydania ustawy. Umowa międzynarodowa ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie ma pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli ustawy tej nie da się pogodzić z umową. Przepisy te odnoszą się także do Karty Praw Podstawowych, która ma moc równą traktatom europejskim.

Pozycję prawa wtórnego UE w Polsce określa art. 91 ust. 3 Konstytucji RP, zgodnie z którym – jeżeli wynika to z ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską umowy konstytuującej organizację międzynarodową – prawo przez nią stanowione jest stosowane bezpośrednio, mając pierwszeństwo w przypadku kolizji z ustawami.

Koreluje to z utrwalonym orzecznictwem TSUE, zgodnie z którym normy prawne wydane przez instytucje europejskie włączają się do systemu prawnego państw członkowskich, które zobowiązane są do ich przestrzegania. Prawo UE jest więc nadrzędne w stosunku do prawa krajowego. Jeśli norma krajowa jest sprzeczna z normą unijną, wszystkie władze państw członkowskich muszą stosować normę unijną. Prawo krajowe nie jest zniesione czy uchylone, ale nie może być stosowane (zob. wyrok TSUE z dnia 15 lipca 1964 r., C-6/64, *Costa*).

Zasada pierwszeństwa ma wymiar praktyczny i realny. Wynika z niej, że reguły krajowe nie mogą uniemożliwiać lub istotnie utrudniać w praktyce dochodzenia roszczeń i wykonywania uprawnień opartych na prawie Unii. W przypadku niezgodności aktu krajowego z prawem Unii organy państwa członkowskiego stosujące ten pierwszy akt muszą „tak dalece, jak to możliwe” (wykładnia prawa krajowego zgodnie z prawem Unii nie może nabrać charakteru *contra legem* ani też pogarszać sytuacji jednostki w ramach postępowania karnego wyłącznie na podstawie dyrektywy) dokonać jego wykładni w świetle tekstu i celu dyrektywy po to, by osiągnąć jej cel (wyrok TSUE z dnia 13 listopada 1990 r., C-106/89, *Marleasing*). Zasada pierwszeństwa jako dyrektywa wykładni wymaga, aby w odpowiednim przypadku sąd krajowy wziął pod uwagę całokształt prawa krajowego celem dokonania oceny, w jakim stopniu prawo to może zostać zastosowane w sposób,

który nie prowadziły do rezultatu sprzecznego z celem wytyczonym przez prawo Unii (wyrok TSUE z dnia 16 czerwca 2005 r., C-105/03, *Pupino*).

Zasada pierwszeństwa dotyczy także unijnych umów międzynarodowych. Umowy te są aktem prawa wtórnego w rozumieniu art. 91 ust. 3 Konstytucji RP niezależnie od tego, czy są czy też nie ratyfikowane przez Rzeczpospolitą Polską. Ich moc wiążąca wynika z art. 216 ust. 2 TFUE, zgodnie z którym umowy zawarte przez Unię wiążą instytucje Unii i państwa członkowskie. Ma to praktyczne znaczenie w sytuacjach, w których dana unijna umowa międzynarodowa, np. Umowa o handlu i współpracy między Unią Europejską i Europejską Wspólnotą Energii Atomowej, z jednej strony, a Zjednoczonym Królestwem Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, z drugiej strony, nie została ratyfikowana przez Polskę. Także w takich sytuacjach ma ona moc wiążącą i – jeśli zawiera przepisy samowykonalne – może być bezpośrednio stosowana.

Prawo Unii ma przewagę w stosunku do wszelkich innych zobowiązań międzynarodowych między państwami członkowskimi zarówno wcześniejszych, jak i późniejszych, wynikających z umów wielostronnych i dwustronnych.

Zasada bezpośredniego stosowania

Prawo Unii, w tym traktaty europejskie wywierają skutek bezpośredni, jeśli dana norma jest precyzyjna, jasna, bezwarunkowa i nie odwołuje się do dodatkowych środków, krajowych czy wspólnotowych (wyrok TSUE z dnia 5 lutego 1963 r., C-26/62, *Van Gend en Loos*). Bezpośrednie stosowanie jest natomiast wykluczone, jeśli państwa członkowskie posiadają choćby minimalny margines swobody przy wdrażaniu danej normy do krajowego porządku prawnego (wyrok TSUE z dnia 12 grudnia 1990 r., C-100/89, *Kaefer i Procacci*).

Z samej swojej istoty unijne rozporządzenia zawsze wywierają skutek bezpośredni (wyrok TSUE z dnia 14 grudnia 1972 r., C-43/71, *Politi*). W stosunku do pozostałych unijnych instrumentów prawnych sytuacja jest bardziej znuansowana. Dyrektywa jest aktem adresowanym do państw członkowskich i musi zostać przez nie wdrożona do prawa krajowego. Jednak w niektórych przypadkach ma skutek bezpośredni w celu ochrony podmiotów indywidualnych, jeśli przyznaje im prawa (a nie nakłada obowiązków), dane państwo członkowskie nie transponowało jej w wyznaczonym terminie, a jej przepisy są – jak wskazano wyżej – bezwarunkowe, jasne i precyzyjne (wyroki TSUE z dnia 4 grudnia 1974 r., C-41/74, *Van Duyn* oraz z dnia 5 kwietnia 1979 r., C-148/78, *Ratti*).

Bezpośredni skutek mają także unijne umowy międzynarodowe, w zakresie w jakim spełniają kryteria precyzji, jasności i bezwarunkowości, i nie odwołują się do dodatkowych środków, krajowych czy wspólnotowych (wyrok TSUE z dnia 30 września 1987, C-12/86, *Demirel*). Z punktu widzenia Konstytucji RP konieczność ich bezpośredniego stosowania wynika z art. 91 ust. 1 Konstytucji RP (jeśli stroną danej umowy jest z jednej strony państwo obce, a z drugiej jest Unia Europejska i jej państwa członkowskie, w związku z czym Polska ratyfikowała ją za zgodą wyrażoną w ustawie) lub z art. 91 ust. 3 Konstytucji RP (jeśli ich stroną jest tylko Unia Europejska, a więc Polska jej nie ratyfikowała).

Zasada jednolitości

Warunkiem praktycznej skuteczności prawa Unii (*effet utile*) jest to, by faktycznie regulowało stosunki społeczne w określonych dziedzinach zgodnie z intencją unijnego prawodawcy niezależnie od tego, w którym z państw członkowskich jest stosowane. Prawo nie byłoby efektywne, gdyby znaczyło co innego w poszczególnych państwach członkowskich. Zatem prawo Unii powinno być interpretowane i stosowane jednolicie (w całości i jednakowo) na całym jej obszarze, we wszystkich państwach, przez wszystkie ich organy. Zasada jednolitości ma zapewnić wewnętrzną spójność unijnego porządku prawnego i zapobiec jego fragmentacji. Jej istnienie pozwala na potraktowanie prawa Unii jako koherentnego systemu, a nie luźnego zbioru norm. Praktycznym narzędziem pozwalającym na nadanie tej zasadzie realnej treści jest instytucja pytań prejudycjalnych do TSUE. Stosownie bowiem do art. 267 TFUE Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej jest właściwy do orzekania w trybie prejudycjalnym:

- a) o wykładni Traktatów,
- b) o ważności i wykładni aktów przyjętych przez instytucje, organy lub jednostki organizacyjne Unii.

W przypadku gdy pytanie z tym związane jest podniesione przed sądem jednego z państw członkowskich, sąd ten może, jeśli uzna, że decyzja w tej kwestii jest niezbędna do wydania wyroku, zwrócić się do TSUE z wnioskiem o rozpatrzenie tego pytania.

W przypadku gdy takie pytanie jest podniesione w sprawie zawisłej przed sądem krajowym, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu według prawa wewnętrznego, sąd ten jest zobowiązany wnieść sprawę do TSUE. W przypadku Polski za sąd ostatniej instancji uznano Sąd Najwyższy w sprawach kasacyjnych, a w pozostałych sprawach sąd odwoławczy, w tym sąd rejonowy orzekający jako sąd odwoławczy. Niewystąpienie z pytaniem prawnym w sytuacji, w której jest to wymagane może rodzić odpowiedzialność odszkodowawczą państwa członkowskiego (wyroki TSUE z dnia 30 września 2003 r., C-224/01, *Köbler* oraz z dnia 13 czerwca 2006 r., C-173/03, *Traghetti del Mediterraneo*).

Jeżeli pytanie prejudycjalne jest podniesione w sprawie zawisłej przed sądem krajowym dotyczącej osoby pozbawionej wolności, TSUE stanowi w jak najkrótszym terminie (w trybie pilnym lub przyspieszonym). W takich sytuacjach sąd powinien zawrzeć stosowny wniosek w postanowieniu o zadaniu pytania prejudycjalnego.

Pytanie prawne może dotyczyć tylko prawa Unii, a nie przepisów krajowych wydanych w celu jego implementacji. Pytanie prawne jest niedopuszczalne, jeśli dana kwestia została już wyjaśniona w orzecznictwie TSUE (*acte éclairé*) lub jeśli nie ma żadnych racjonalnych podstaw odnośnie do wykładni danego przepisu (*acte clair*).

Pytanie prawne jest dopuszczalne tylko wtedy, gdy sprawa zawiera „element unijny”, czyli jest związana z prawem Unii. Związek ten może wynikać w szczególności z następujących okoliczności (R. Grzeszczak, *Pytania prejudycjalne w obszarze praw człowieka. Podręcznik praktyczny dla sędziów*, Warszawa 2019, s. 33-34):

- 1) Odwołanie się do bezpośrednio skutecznych przepisów aktów prawa unijnego, które są bezpośrednio stosowane (a zatem odwołanie do rozporządzenia, decyzji

- unijnej, a także do umowy międzynarodowej zawartych przez UE oraz do jej prawa pierwotnego, zwłaszcza do TUE i TFUE).
- 2) Sprawy dotyczące przepisów przyjętych w celu wdrożenia dyrektywy.
 - 3) Sprawy, w których ustawa krajowa „pokrywa” się z regulacją z prawem unijnym, tj. dotyczy przepisów krajowych, które stanowią w praktyce wdrożenie dyrektywy, ale nie zostały przyjęte wprost w tym celu; innymi słowy, przepisy prawa Unii znajdują zastosowanie za pośrednictwem prawa krajowego, które przyjęło w stosunku do sytuacji czysto krajowych.
 - 4) Sprawy dotyczące przepisów krajowych przyjętych w celu wdrożenia dyrektyw, ewentualnie wykonania rozporządzenia/decyzji UE lub pierwotnego prawa UE (tj. TUE/TFUE) lub umowy międzynarodowej zawartej przez UE.
 - 5) Sprawy dotyczące przepisów krajowych, które służą wykonaniu obowiązków państw członkowskich, nawet jeśli takie przepisy zostały przyjęte przed wejściem w życie przepisu unijnego nakładającego dany obowiązek (np. obowiązek przyjęcia sankcji, których celem jest zapewnienie skutecznego pobierania podatku VAT, zob. wyrok TSUE z dnia 26 lutego 2013 r., C-617/10, *Fransson*).
 - 6) Sprawy (trudniejsze) dotyczące przepisów krajowych mieszczących się w zakresie *ratione materiae* i *personae* dyrektywy po upływie terminu transpozycji.
 - 7) Sprawy (trudniejsze i bardzo ważne, a często niezauważane) dotyczące przepisów krajowych wprowadzających odstępstwo od zasad przewidzianych w pierwotnym lub pochodnym prawie UE ze względu na interes publiczny, np. art. 36 TFUE i/lub nadrzędne wymogi imperatywne, art. 45 ust. 3 TFUE, art. 4 decyzji ramowej ENA, ograniczenia swobodnego przepływu obywateli UE i ich bliskich określone w dyrektywie 2004/38/WE (zob. np. wyrok WSA W-wa, sygn. akt IV SA/Wa 2093/12, a także wyrok TSUE z dnia 22 grudnia 2010 r., C-208/09, *Sayn-Wittgenstein* i inne).
 - 8) Sprawy, w których prawo krajowe odsyła do prawa UE.
 - 9) Sprawy dotyczące krajowych przepisów procesowych, które regulują wykonanie praw przyznanych przez prawo UE (takich jak prawo do odszkodowania od państwa członkowskiego za szkody wyrządzone osobom prawnym lub fizycznym przez nieterminowe wdrożenie dyrektywy).
 - 10) Niektóre sytuacje krajowe, w których jest możliwe, o ile jest to uzasadnione, przepisy prawa UE znajdują zastosowanie poprzez prawo krajowe w sposób bezpośredni i bezwarunkowy w celu zapewnienia identycznego traktowania sytuacji krajowych i sytuacji regulowanych prawem Unii.

Postępowanie przed TSUE prowadzone jest na podstawie Statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (Protokół nr 3 dołączony do Traktatu o Unii Europejskiej, Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej i Traktatu ustanawiającego Europejską Wspólnotę Energii Atomowej) oraz Regulaminu postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości z dnia 25 września 2012 r.

Dla współpracy z TSUE mają znaczenie opracowane przez Trybunał *Zalecenia dla sądów krajowych dotyczące składania wniosków o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym (2019/C 380/01)*. Zalecenia sporządził sekretariat Trybunału z myślą o sądach państw

członkowskich, stanowiąc nawiązanie do przepisów tytułu III regulaminu postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości. Przypominają i systematyzują one podstawowe cechy charakterystyczne procedury prejudycjalnej oraz elementy, które sądy krajowe powinny uwzględnić, zanim zwrócą się do TSUE w trybie prejudycjalnym, udzielając jednocześnie tym sądom praktycznych wskazówek co do formy i treści takiego pytania.

Jako że pytania prejudycjalne są doręczane wszystkim uczestnikom postępowania, zaś orzeczenia TSUE kończące postępowanie w sprawie są co do zasady także publikowane, należy zwrócić szczególną uwagę na sposób redagowania wniosków o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, a w szczególności na ochronę zawartych w nich danych osobowych. W związku z tym stosownie do § 57 zarządzenia ws. biurowości, przedstawiając postanowienie o skierowaniu wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym do TSUE, przekazuje się odpis tego postanowienia w wersji pełnej oraz odpis w wersji po dokonaniu anonimizacji (zgodnie z regułami określonymi w załączniku nr 5 do tego zarządzenia) wraz z informacją dla sekretariatu TSUE w sprawie utajnienia danych zawartych we wniosku prejudycjalnym (załącznik nr 4 do tego zarządzenia).

Sąd zadaje pytanie prejudycjalne w formie postanowienia i przesyła do TSUE, w miarę możliwości za pośrednictwem aplikacji e-Curia. Z zasadami dostępu do tej aplikacji, umożliwiającej składanie i doręczanie pism procesowych drogą elektroniczną, jak również z warunkami korzystania z niej można zapoznać się na stronie internetowej (https://curia.europa.eu/jcms/jcms/P_78957/pl/). Zadaniu pytania prawnego do TSUE może towarzyszyć zawieszenie postępowania (art. 22 § 1 k.p.k.), o ile jego kontynuowanie nie jest możliwe ani celowe. Zawieszenie nie będzie dopuszczalne, jeśli złożone przedmiotowo lub podmiotowo postępowanie może być prowadzone w wątkach innych niż objęte pytaniem prejudycjalnym, albo jeżeli odpowiedź na pytanie prejudycjalne nie wpływa na dopuszczalność postępowania (określone fakty muszą być ustalone niezależnie od tego, jak hipotecznie mógłby orzec TSUE). Inne rozumienie zasady, zgodnie z którą wystąpienie z pytaniem prejudycjalnym powoduje zawieszenie postępowania krajowego do czasu wydania orzeczenia przez Trybunał, naruszałoby prawo do rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie (art. 43 ust. 2 Karty Praw Podstawowych).

Zasada ochrony praw podstawowych

Stosownie do art. 2 TUE Unia Europejska opiera się na wartościach poszanowania godności osoby ludzkiej, wolności, demokracji, równości, państwa prawnego, jak również poszanowania praw człowieka, w tym praw osób należących do mniejszości. Wartości te są wspólne państwom członkowskim w społeczeństwie opartym na pluralizmie, niedyskryminacji, tolerancji, sprawiedliwości, solidarności oraz na równości kobiet i mężczyzn.

Unia ma własny system ochrony praw człowieka, którego podstawą są wspólne wartości i tradycje konstytucyjne państw członkowskich. Katalog praw podlegających ochronie został zawarty w Karcie Praw Podstawowych (dalej: Karta). Obejmuje on: godność człowieka, prawo do życia, prawo do integralności fizycznej i psychicznej, zakaz tortur i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, zakaz niewolnictwa i pracy przymusowej, zakaz handlu ludźmi, prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego, prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, prawo do ochrony

danych osobowych, prawo do zawarcia małżeństwa i założenia rodziny, wolność myśli, sumienia i religii, wolność wypowiedzi i informacji, wolność zgromadzania się i stowarzyszania się, wolność sztuki i nauki, prawo do nauki, wolność wyboru zawodu i prawo do podejmowania pracy, wolność prowadzenia działalności gospodarczej, prawo własności, prawo do azylu, prawo do ochrony w przypadku usunięcia z terytorium państwa, wydalenia lub ekstradycji, równość wobec prawa, zakaz dyskryminacji, prawo do poszanowania różnorodności kulturowej, religijnej i językowej, równość kobiet i mężczyzn, prawa dziecka, prawa osób w podeszłym wieku, prawa osób niepełnosprawnych, prawo pracowników do informacji i konsultacji w ramach przedsiębiorstwa, prawo do rokowań i działań zbiorowych, prawo dostępu do pośrednictwa pracy, prawo do ochrony w przypadku nieuzasadnionego zwolnienia z pracy, prawo do należytych i sprawiedliwych warunków pracy, zakaz pracy dzieci i ochronę młodocianych w pracy, ochronę rodziny i prawo do godzenia życia rodzinnego i zawodowego, prawo do zabezpieczenia społecznego i pomocy społecznej, prawo do ochrony zdrowia, prawo do dostępu do usług świadczonych w ogólnym interesie gospodarczym, prawo do ochrony środowiska, ochronę konsumentów, prawo głosowania i kandydowania w wyborach do Parlamentu Europejskiego i wyborach lokalnych, prawo do dobrej administracji, prawo dostępu do dokumentów, prawo do skargi do Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich, prawo petycji, swobodę przemieszczania się i pobytu, prawo do opieki dyplomatycznej i konsularnej, prawo do skutecznego środka prawnego i dostępu do bezstronnego sądu, domniemanie niewinności i prawo do obrony, zasady legalności oraz proporcjonalności kar do czynów zabronionych pod groźbą kary, zakaz ponownego sądenia lub karania w postępowaniu karnym za ten sam czyn zabroniony pod groźbą kary. Karta ma taką samą moc prawną jak traktaty europejskie (art. 6 ust. 1 TUE).

Żadne z postanowień Karty nie może być interpretowane jako ograniczające lub naruszające prawa człowieka i podstawowe wolności uznane, we właściwych im obszarach zastosowania, przez prawo Unii i prawo międzynarodowe oraz konwencje międzynarodowe, których Unia lub wszystkie państwa członkowskie są stronami, w szczególności przez Europejską Konwencję Praw Człowieka oraz przez konstytucje państw członkowskich.

Żadne z postanowień Karty nie może być interpretowane jako przyznające prawo do podejmowania jakiejkolwiek działalności lub dokonywania jakiegokolwiek czynu zmierzającego do zniweczenia praw i wolności uznanych w Karcie lub ich ograniczenia w większym stopniu, aniżeli jest to przewidziane w Karcie.

Jak wskazuje się w orzecznictwie TSUE (wyrok z dnia 26 lutego 2013 r., C-617/10 *Fransson*), zakres zastosowania Karty Praw Podstawowych w odniesieniu do działań państw członkowskich został określony w art. 51 ust. 1, zgodnie z którym postanowienia Karty mają zastosowanie do państw członkowskich tylko w sytuacji, gdy stosują one prawo Unii. Wskazane postanowienie Karty potwierdza zatem orzecznictwo TSUE dotyczące sytuacji, w których działania państw członkowskich muszą spełniać wymagania wynikające z praw podstawowych chronionych w porządku prawnym Unii. Z utrwalonego orzecznictwa TSUE wynika bowiem co do zasady, że prawa podstawowe chronione w porządku prawnym Unii znajdują zastosowanie we wszystkich sytuacjach podlegających prawu Unii, ale nie poza takimi sytuacjami. Tak określony zakres zastosowania

praw podstawowych Unii potwierdzają wyjaśnienia dotyczące art. 51 Karty, które zgodnie z art. 6 ust. 1 akapit trzeci TUE i z art. 52 ust. 7 Karty powinny być uwzględniane przy jej wykładni (zob. podobnie wyrok TSUE z dnia 22 grudnia 2010 r., C-279/09, *DEB*). Zgodnie z tymi wyjaśnieniami „wymóg poszanowania praw podstawowych określonych w kontekście Unii jest wiążący dla państw członkowskich wyłącznie wtedy, gdy działają one w zakresie zastosowania prawa Unii”.

W zakresie, w jakim Karta zawiera prawa, które odpowiadają prawom zagwarantowanym w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka ich znaczenie i zakres są takie same jak praw przyznanych przez tę konwencję, chyba że prawo Unii przyznaje jednostce szerszą ochronę.

W zakresie, w jakim Karta uznaje prawa podstawowe wynikające ze wspólnych tradycji konstytucyjnych państw członkowskich, prawa te interpretuje się zgodnie z tymi tradycjami.

Postanowienia Karty zawierające zasady mogą być wprowadzane w życie przez akty prawodawcze i wykonawcze przyjęte przez instytucje, organy i jednostki organizacyjne Unii oraz przez akty państw członkowskich, gdy wykonują one prawo Unii, korzystając ze swoich odpowiednich uprawnień. Można się na nie powoływać w sądzie jedynie w celu wykładni tych aktów i kontroli ich legalności.

Zasada wzajemnego zaufania

Współpraca prawna między państwami członkowskimi Unii Europejskiej oparta jest na zasadzie wzajemnego zaufania. Zakłada ona, że wszystkie państwa członkowskie rzeczywiście przestrzegają wspólnego, minimalnego standardu ochrony praw podstawowych, opartego w szczególności na Europejskiej Konwencji Praw Człowieka oraz Karcie Praw Podstawowych. Zasada wzajemnego zaufania ma w prawie Unii fundamentalne znaczenie (nazywana jest „kamieniem węgielnym” współpracy sądowej), gdyż umożliwia utworzenie i utrzymywanie przestrzeni bez granic wewnętrznych. Zasada ta wymaga w szczególności w odniesieniu do przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, by każde z państw członkowskich uznawało – z zastrzeżeniem wyjątkowych okoliczności – iż wszystkie inne państwa członkowskie przestrzegają prawa Unii, a zwłaszcza praw podstawowych uznanych w tym prawie. Każde z tych państw akceptuje stosowanie prawa karnego obowiązującego w innych państwach członkowskich, nawet jeśli zastosowanie własnego prawa krajowego prowadziłoby w okolicznościach konkretnej sprawy do innego rozwiązania (wyrok TSUE z dnia 11 lutego 2003 r., C-187/01 i C-385/01, *Gözütok i Brügger*).

Przestrzeganie zasady wzajemnego zaufania umożliwiło Unii wypracowane szczególnej metody współpracy. Zgodnie z art. 82 ust. 1 TFUE współpraca wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych w Unii opiera się na zasadzie wzajemnego uznawania wyroków i orzeczeń sądowych. Wzajemne uznawanie oznacza, że wnioski o współpracę w sprawach karnych nie podlegają dyskrecjonalnej ocenie, ale powinny być co do zasady, z daleko idącym automatyzmem, uznane i wykonane. Odmowa wykonania, aczkolwiek możliwa, ma charakter wyjątkowy. W szczególności przesłankę naruszenia praw podstawowych jako podstawę odmowy współpracy należy interpretować zawężająco.

Jedno państwo członkowskie nie może wymagać od drugiego wyższego poziomu ochrony praw podstawowych niż wynikający z prawa Unii (wyrok TSUE z dnia 26 lutego 2016 r., C-399/11, *Melloni*). Nie może także – z zastrzeżeniem wyjątkowych przypadków – sprawdzać, czy inne państwo członkowskie w konkretnej sprawie faktycznie przestrzegało praw podstawowych (opinia TSUE z dnia 18 grudnia 2014 r., 2/13, przystąpienie UE do EKPC).

2. EUROPEJSKI NAKAZ DOCHODZENIOWY (I ZABEZPIECZENIE ŚRODKÓW DOWODOWYCH W UE), EUROPEJSKI NAKAZ OCHRONY I EUROPEJSKI NAKAZ ARESZTOWANIA

Europejski nakaz dochodzeniowy i zabezpieczanie dowodów

Transgraniczne przeprowadzanie dowodów w Unii Europejskiej uregulowane jest w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2014/41/UE z dnia 3 kwietnia 2014 r. w sprawie europejskiego nakazu dochodzeniowego w sprawach karnych. Powołana dyrektywa nie ma zastosowania w stosunkach z Danią i Irlandią (w stosunkach z nimi ma zastosowanie Konwencja UE MLA, i to zarówno w zakresie przeprowadzania jak i zabezpieczenia dowodów). Została ona implementowana do prawa polskiego w dwóch rozdziałach kodeksu postępowania karnego:

- rozdział 62c – Wystąpienie do państwa członkowskiego Unii Europejskiej o przeprowadzenie czynności dochodzeniowych na podstawie europejskiego nakazu dochodzeniowego (art. 589w – 589zd k.p.k.)
- rozdział 62d – Wystąpienie państwa członkowskiego Unii Europejskiej o przeprowadzenie czynności dochodzeniowych na podstawie europejskiego nakazu dochodzeniowego (art. 589ze – 589zt k.p.k.)

Przepisy o europejskim nakazie dochodzeniowym zastąpiły (w zakresie swojego przedmiotu regulacji) dotychczasowe postanowienia regulujące stosunki między państwami członkowskimi w zakresie pomocy prawnej w sprawach karnych, w szczególności nie tylko przepisy Konwencji UE MLA, Konwencji RE o pomocy prawnej w sprawach karnych, ale także przepisy decyzji ramowej 2003/577/WSiSW w sprawie wykonania w Unii Europejskiej postanowień o zabezpieczeniu mienia i środków dowodowych w zakresie zabezpieczenia dowodów. Z praktycznego punktu widzenia oznacza to, że w razie ustalenia, że mogące stanowić dowód w sprawie rzeczy, korespondencja, przesyłki, wykazy połączeń telefonicznych lub innych przekazów informacji lub dane przechowywane w systemie informatycznym, lub na nośniku, w tym korespondencja przesyłana pocztą elektroniczną, znajdując się na terytorium innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, sąd właściwy do rozpoznania sprawy albo prokurator może wystąpić o wykonanie postanowienia o ich zatrzymaniu albo zabezpieczeniu bezpośrednio do właściwego organu sądowego tego państwa w trybie europejskiego nakazu dochodzeniowego. Podobnie właściwy miejscowo sąd rejonowy albo prokurator powinien niezwłocznie wykonać wydane przez właściwy organ sądowy innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej i przekazane w trybie europejskiego nakazu dochodzeniowego orzeczenie o zatrzymaniu

mogących stanowić dowód w sprawie rzeczy, korespondencji, przesyłek, wykazów połączeń telefonicznych lub innych przekazów informacji lub danych przechowywanych w systemie informatycznym, lub na nośniku, w tym korespondencji przesyłanej pocztą elektroniczną, jeżeli rzeczy te, korespondencja, przesyłki, wykazy, dane znajdują się lub są przechowywane na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Jedynie w stosunkach z Danią i Irlandią zabezpieczenie dowodów przeprowadza się na podstawie Konwencji UE MLA.

Wnioski o zabezpieczenie dowodów w trybie europejskiego nakazu dochodzeniowego będą jednak niezwykle rzadkie, o ile w ogóle będą kierowane. Rzecz w tym, że potrzeba niezwłocznego wzajemnego uznawania postanowień, by zapobiegać niszczeniu, przekształcaniu, przemieszczaniu, przenoszeniu lub wyzbywaniu się materiału dowodowego, znalazła swoje odzwierciedlenie w decyzji ramowej Rady 2003/577/WSiSW. Ponieważ jednak akt ten dotyczył tylko samego zabezpieczenia, postanowieniu o zabezpieczeniu musiał towarzyszyć osobny wniosek o przekazanie materiału dowodowego do państwa wydającego postanowienie o zabezpieczeniu zgodnie z zasadami wzajemnej pomocy w sprawach karnych. Skutkowało to procedurą dwuetapową, która obniżała skuteczność wspomnianego aktu. Ponadto system ten współistniał z tradycyjnymi instrumentami współpracy i w związku z tym właściwe organy rzadko stosowały go w praktyce. Wad tych pozbawiony jest system europejskiego nakazu dochodzeniowego, który pozwala po prostu na przeprowadzenie dowodu bez jego wcześniejszego zabezpieczenia.

Europejski nakaz dochodzeniowy (dalej: END) to orzeczenie sądowe wydane lub zatwierdzone przez organ wymiaru sprawiedliwości jednego państwa członkowskiego UE mający na celu przeprowadzenie w innym państwie członkowskim czynności dochodzeniowych w sprawie karnej. Wiąże wszystkie państwa członkowskie, z wyjątkiem tylko Danii i Irlandii (w stosunkach z nimi dowody przeprowadza się w trybie i na zasadach określonych w Konwencji UE MLA).

Dyrektywa nie zawiera definicji „czynności dochodzeniowej”, pozostawiając tę kwestię praktyce państw członkowskich i orzecznictwu TSUE. Z punktu widzenia prawa polskiego za synonim „czynności dochodzeniowej” należy uznać „przeprowadzenie dowodu” w rozumieniu art. 167 k.p.k. W trybie END mogą być przeprowadzane dowody osobowe, rzeczowe, dokumentarne, z opinii biegłych itp. Wydaje się także, że skoro przedmiotem dowodzenia mogą być nie tylko fakty, ale także prawo obce, nie ma przeszkód, by przez „czynność dochodzeniową” rozumieć także wniosek o informację o prawie obcym i praktyce jego stosowania, tym bardziej że takie wnioski bywają uznawane za jedną z form międzynarodowej pomocy prawnej. Europejski Nakaz Dochodzeniowy może dotyczyć także już istniejącego materiału dowodowego

Europejski nakaz dochodzeniowy tworzy kompleksowy system pozyskiwania dowodów w sprawach o charakterze transgranicznym, oparty na zasadzie wzajemnego uznawania, co oznacza, że organ wykonujący nakaz jest zobowiązany do uznania wniosku innego państwa i do zapewnienia jego wykonania. END stosuje się, jeśli wykonanie danej czynności dochodzeniowej jest w okolicznościach konkretnej sprawy proporcjonalne, odpowiednie i mające zastosowanie do danej sprawy. Ocena ta należy do organu wydającego, który powinien ocenić, czy żądany materiał dowodowy jest konieczny i proporcjonalny do celów postępowania, czy wybrana czynność dochodzeniowa jest konieczna i proporcjonalna do gromadzenia tego materiału oraz czy poprzez wydanie END należy

zaangażować w gromadzenie tego materiału dowodowego inne państwo członkowskie. Jednakże wykonania END nie należy odmawiać, powołując się na podstawę inną niż wymieniona w mającej zastosowanie dyrektywie (zob. art. 589zj k.p.k.). Organ wykonujący ma jednak prawo wyboru mniej inwazyjnej czynności dochodzeniowej niż czynność wskazana w danym END, jeśli umożliwia ona osiągnięcie podobnego skutku.

W Polsce przy wykonywaniu END stosuje się prawo polskie. Należy jednak uczynić zadość życzeniu organu wydającego END, aby przy dokonaniu czynności zastosowano szczególnie tryb postępowania lub szczególną formę, jeżeli nie jest to sprzeczne z zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej. Jeżeli czynność dochodzeniowa określona w END nie jest przewidziana przez prawo polskie lub byłaby niedopuszczalna w podobnej sprawie krajowej, sąd lub prokurator informuje o tym organ wydający END, wskazując termin do zmiany, uzupełnienia lub cofnięcia END oraz określając możliwą do przeprowadzenia zastępczą czynność dochodzeniową zgodną z celem END. Po upływie terminu sąd lub prokurator postanawia o wykonaniu zastępczej czynności dochodzeniowej. Jeżeli zastępczej czynności nie da się określić, sąd lub prokurator odmawia wykonania END.

Decyzja w przedmiocie uznania END powinna być wydana nie później niż w terminie 30 dni od wpłynięcia END do właściwego organu; END powinien być skutecznie wykonany nie później niż w terminie 90 dni od podjęcia decyzji o uznaniu.

END wydaje organ prowadzący postępowanie na standardowym formularzu (rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 8 lutego 2018 r. w sprawie określenia wzoru formularza europejskiego nakazu dochodzeniowego), tłumaczy na język urzędowy państwa UE wykonującego ten nakaz lub na jakikolwiek inny język wskazany przez to państwo i przekazuje bez pośrednictwa organu centralnego do właściwego organu sądowego państwa wykonania. Przekazanie END może nastąpić również z wykorzystaniem urządzeń służących do automatycznego przesyłania danych w sposób umożliwiający stwierdzenie autentyczności tego dokumentu.

W Polsce organem wydającym END w postępowaniu przygotowawczym jest co do zasady prokurator, chyba że przepisy szczególne zastrzegają prawo do dopuszczenia albo przeprowadzenia dowodu do właściwości sądu (czynność sądowa w postępowaniu przygotowawczym). W takim wypadku wyłącznie właściwym do wydania europejskiego nakazu dochodzeniowego jest ten sąd. Jeśli prawo krajowe wymaga uzyskania zgody sądu na dostęp do określonych informacji, np. objętych tajemnicą, przed wydaniem END w celu ich pozyskania prokurator musi uzyskać na to zgodę sądu. Nie zmienia to właściwości prokuratora do wydania samego END. Nie zmienia jej także to, że sąd polski nie może zwolnić z tajemnicy podmiotu mającego siedzibę za granicą (nie ma w tym przedmiocie jurysdykcji), czyni to bowiem odpowiedni organ wykonujący nakaz (postanowienie SN z dnia 2 czerwca 2022 r., I KZP 17/21).

Europejski nakaz ochrony

Także transgraniczna ochrona ofiar przestępstw jest oparta o zasadę wzajemnego uznawania orzeczeń. Uregulowano ją w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/99/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie europejskiego nakazu ochrony, która została implementowana do prawa polskiego w dwóch rozdziałach kodeksu postępowania karnego:

- rozdział 66j – Wystąpienie do państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie europejskiego nakazu ochrony (art. 611w – 611wc k.p.k.)
- rozdział 66k – Wystąpienie państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie europejskiego nakazu ochrony (art. 611wd – 611wj k.p.k.)

Unia dąży do tego, aby ochrona udzielana danej osobie fizycznej w jednym państwie członkowskim była utrzymana i kontynuowana we wszystkich innych państwach członkowskich, do których przemieszcza się lub przemieściła się dana osoba. Korzystanie przez obywateli Unii z prawa do swobodnego przemieszczania się i przebywania na terytorium państw członkowskich, zgodnie z art. 3 ust. 2 TUE i art. 21 TFUE, nie powinno skutkować utratą przez nich ochrony. Z myślą o osiągnięciu tych celów w powołanej dyrektywie ustanowiono przepisy, na mocy których ochrona wynikająca z określonych środków ochrony przyjętych zgodnie z prawem jednego państwa członkowskiego („państwa wydającego”) może zostać rozszerzona na inne państwo członkowskie, w którym osoba podlegająca ochronie zdecyduje się zamieszkać lub przebywać („państwo wykonujące”).

Dyrektywa określa zasady pozwalające organowi sądowemu lub równoważnemu organowi w państwie członkowskim, w którym przyjęto środek służący ochronie osoby przed czynem zabronionym innej osoby mogący zagrozić jej życiu, nieetykalności fizycznej lub psychicznej, godności, wolności osobistej lub nieetykalności seksualnej – wydać europejski nakaz ochrony, dzięki któremu właściwy organ w innym państwie członkowskim może nadal chronić daną osobę na terytorium tego innego państwa członkowskiego w przypadku wystąpienia działań wyczerpujących lub przypuszczalnie wyczerpujących – w świetle prawa krajowego państwa wydającego – znamiona przestępstwa.

Europejski nakaz ochrony (dalej: ENO) oznacza decyzję o środku ochrony (decyzja w sprawach karnych, którą wydano w państwie wydającym zgodnie z jego prawem i procedurami krajowymi i która na osobę stwarzającą zagrożenie nakłada co najmniej jeden z zakazów lub ograniczeń określonych w dyrektywie w celu ochrony osoby podlegającej ochronie przed czynem zabronionym mogący zagrozić jej życiu, nieetykalności fizycznej lub psychicznej, godności, wolności osobistej lub nieetykalności seksualnej), którą wydał organ sądowy lub równoważny organ w państwie członkowskim i na podstawie której organ sądowy lub równoważny organ w innym państwie członkowskim stosuje środek lub wszelkie środki zgodnie z własnym prawem krajowym, by dalej chronić osobę podlegającą ochronie.

ENO można wydać tylko na wniosek pokrzywdzonego, który przebywa lub zamierza przebywać w innym państwie członkowskim, o czym należy go pouczyć. Decydując o ewentualnym wydaniu ENO należy uwzględnić m.in. długość okresu(-ów), jaki(-e) osoba pokrzywdzona planuje spędzić za granicą, oraz zasadność potrzeby ochrony.

Określone w dyrektywie zakazy i nakazy, których dotyczy ENO to:

- a) zakaz przebywania w określonych miejscach, miejscowościach lub na określonych obszarach, gdzie mieszka lub które odwiedza osoba podlegająca ochronie,
- b) zakaz lub ograniczenie wszelkich form kontaktu z osobą podlegającą ochronie, w tym kontaktów telefonicznych, elektronicznych, korespondencyjnych, faksowych czy innych,

- c) zakaz lub ograniczenie możliwości zbliżania się na odległość mniejszą, niż to określono, do osoby podlegającej ochronie.

Jest to katalog zamknięty, co oznacza, że tylko w przypadku orzeczenia wskazanych w nim zakazów i nakazów możliwe jest wydanie ENO. Chodzi tu o środki ochrony, których szczególnym celem jest ochrona danej osoby przed czynem zabronionym innej osoby, mogącym w jakikolwiek sposób zagrozić jej życiu lub nieetykalności fizycznej, psychicznej czy seksualnej, np. poprzez uniemożliwienie wszelkich form molestowania, naruszenia jej godności lub wolności osobistej, np. poprzez uniemożliwienie uprowadzenia, nękania i innych form przymusu pośredniego oraz które mają na celu zapobieganie nowym czynom zabronionym lub ograniczenie skutków wcześniejszych czynów zabronionych. Prawa osobiste przysługujące osobie podlegającej ochronie stanowią podstawowe wartości uznawane i upowszechniane we wszystkich państwach członkowskich. Państwo członkowskie nie jest jednak zobowiązane do wydawania ENO na podstawie środka karnego, który nie służy konkretnie ochronie osoby, ale przede wszystkim innym celom, np. resocjalizacji sprawcy. Wydanie ENO musi być niezbędne dla ochrony praw pokrzywdzonego. Przesłanka ta podlega ocenie organu wydającego ENO, przy czym w Polsce na postanowienie sądu lub prokuratora w przedmiocie wydania ENO zażalenie nie przysługuje.

Według prawa polskiego ENO może być wydany albo uznany i wykonany w razie orzeczenia lub wykonywania przez polski sąd lub prokuratora środka zapobiegawczego, środka karnego lub obowiązku związanego z poddaniem sprawcy próbie, polegającego na powstrzymaniu się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach lub kontaktowania się z określonymi osobami, lub zbliżania się do określonych osób.

Jak podnosi się w nauce prawa (B. Augustyniak (w:) red. D. Świecki i in., *Kodeks postępowania karnego, t. II, Komentarz aktualizowany*, Lex, teza 5.) zakaz przebywania w określonych miejscach może zostać orzeczony jako:

- 1) element środka zapobiegawczego w postaci dozoru określonego w art. 275 § 1 k.p.k.,
- 2) środek karny określony w art. 39 pkt 2b k.k.,
- 3) obowiązek probacyjny określony w art. 72 § 1 pkt 7 k.k. lub obowiązek związany z warunkowym zwolnieniem skazanego określony w art. 159 § 1 k.k.w. w zw. z art. 72 § 1 pkt 7 k.k.

Z kolei zakaz kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami może zostać orzeczony w postaci:

- 1) środka zapobiegawczego na podstawie art. 275 § 1 k.p.k.,
- 2) środka karnego określonego w art. 39 pkt 2b k.k.,
- 3) obowiązku probacyjnego określonego w art. 72 § 1 pkt 7a k.k. lub obowiązku związanego z warunkowym zwolnieniem skazanego, który określono w art. 159 § 1 k.k.w. w zw. z art. 72 § 1 pkt 7a k.k.

Zakaz zbliżania się do pokrzywdzonego lub innych osób może natomiast być orzeczony jako:

- 1) środek karny określony w art. 39 pkt 2b k.k.,

- 2) obowiązek probacyjny określony w art. 72 § 1 pkt 7a k.k. lub obowiązek związany z warunkowym zwolnieniem skazanego określony w art. 159 § 1 k.k.w. w zw. z art. 72 § 1 pkt 7a k.k.,
- 3) element środka zapobiegawczego (art. 275 § 1 i 2 k.p.k.).

ENO przekazuje się między właściwymi organami (w Polsce do wydania ENO właściwy jest prowadzący lub nadzorujący postępowanie przygotowawcze prokurator, w postępowaniu sądowym sąd, przed którym sprawa się toczy, a w postępowaniu wykonawczym sąd właściwy według art. 3 § 1 k.k.w.), z pominięciem ministerstw sprawiedliwości. Do poświadczonego za zgodność z oryginałem odpisu przekazywanego orzeczenia dołącza się przetłumaczone na język urzędowy państwa wykonania orzeczenia albo na inny język wskazany przez to państwo zaświadczenie zawierające wszystkie istotne informacje umożliwiające jego prawidłowe wykonanie, sporządzone na formularzu określonym w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 stycznia 2015 r. w sprawie określenia wzoru europejskiego nakazu ochrony.

W razie zmiany lub uchylecia objętego ENO zakazu lub nakazu sąd lub prokurator niezwłocznie zawiadamia o tym właściwy sąd lub inny organ państwa wykonania nakazu.

W razie wystąpienia państwa członkowskiego Unii Europejskiej do Polski o wykonanie ENO nakaz ten podlega niezwłocznemu wykonaniu przez prokuratora właściwego miejscowo ze względu na miejsce pobytu osoby podlegającej ochronie. Na postanowienie prokuratora w przedmiocie wykonania ENO przysługuje zażalenie do sądu rejonowego, w którego okręgu wydano to postanowienie. Sąd rozpoznaje zażalenie na posiedzeniu, w którym ma prawo wziąć udział prokurator, osoba, przeciwko której jest lub było prowadzone postępowanie karne, i osoba podlegająca ochronie, jeżeli przebywają na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, oraz obrońca i pełnomocnik, jeżeli stawia się na nie. Jeżeli osoba, przeciwko której jest lub było prowadzone postępowanie karne, nie przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej ani nie posiada obrońcy, prezes sądu właściwego do rozpoznania zażalenia może jej wyznaczyć obrońcę z urzędu. W Polsce przy wykonywaniu ENO stosuje się przepisy prawa polskiego.

Europejski nakaz aresztowania

W Unii Europejskiej nie funkcjonuje klasyczna ekstradycja. Zastąpiono ją opartym na wzajemnym uznawaniu systemem przekazywania osób uregulowanym w decyzji ramowej z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między państwami członkowskimi (2002/584/WSiSW). Została ona implementowana do prawa polskiego w dwóch rozdziałach kodeksu postępowania karnego:

- rozdział 65a – Wystąpienie do państwa członkowskiego Unii Europejskiej o przekazanie osoby ściganej na podstawie europejskiego nakazu aresztowania (art. 607a – 607j k.p.k.)
- rozdział 65b – Wystąpienie państwa członkowskiego Unii Europejskiej o przekazanie osoby ściganej na podstawie europejskiego nakazu aresztowania (art. 607k – 607zc k.p.k.)

Szczegółowy porządek czynności sądów w postępowaniu w przedmiocie europejskiego nakazu aresztowania określony jest w § 353-359 r.u.s.p. (dział V, rozdział 4 „Postępowanie w sprawach europejskiego nakazu aresztowania i poszukiwań międzynarodowych”).

Europejski nakaz aresztowania (dalej ENA) stanowi decyzję sądową wydaną na zasadzie proporcjonalności, z poszanowaniem praw podstawowych, przez organ sądowy państwa członkowskiego w celu aresztowania i przekazania przez inne państwo członkowskie osoby, której dotyczy wnioski, w celu przeprowadzenia postępowania karnego lub wykonania kary pozbawienia wolności bądź środka zabezpieczającego.

Pojęcie „organ sądowy” ma charakter autonomiczny i obejmuje nie tylko sędziów i sądy, ale wszelkie organy, które uczestniczą w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych, o ile tylko nie są narażone na ryzyko podlegania, bezpośrednio lub pośrednio, indywidualnym poleceniom lub instrukcjom ze strony organu władzy wykonawczej, takiego jak minister sprawiedliwości, w ramach podejmowania decyzji w sprawie wydania ENA, co może mieć miejsce w szczególności w przypadku organów prokuratury (wyrok TSUE z dnia 27 maja 2019 r., C-508/18, *OG (Parquet de Lübeck)*).

Wydając ENA, sąd polski uwzględnia interes wymiaru sprawiedliwości i nie wydaje go w szczególności w związku z prowadzonym przeciwko osobie ściganej postępowaniem karnym o przestępstwo zagrożone karą pozbawienia wolności do roku lub w celu wykonania kary pozbawienia wolności orzeczonej w wymiarze do 4 miesięcy albo innego środka polegającego na pozbawieniu wolności na czas nieprzekraczający 4 miesięcy.

Ocena, czy ENA wydano z zachowaniem zasady proporcjonalności, należy do organu wydającego. Możliwe naruszenie zasady proporcjonalności można ewentualnie zasygnalizować organowi wydającemu w trybie dwustronnych konsultacji. Wykonania ENA nie należy odmawiać, powołując się na podstawę inną niż wymieniona w mającej zastosowanie decyzji ramowej (zob. art. 607p i 607r k.p.k.).

Zgodnie z zasadą wzajemnego zaufania tylko wyjątkowo, w obliczu obiektywnych, wiarygodnych, dokładnych i należyście zaktualizowanych danych świadczących o istnieniu nieprawidłowości, czy to systemowych lub ogólnych, czy dotyczących niektórych grup osób, wykonujący nakaz organ sądowy powinien sprawdzić w sposób konkretny i dokładny, czy istnieją poważne i sprawdzone podstawy, aby uznać, że osoba objęta ENA będzie narażona na rzeczywiste niebezpieczeństwo naruszenia praw podstawowych w razie przekazania do innego państwa członkowskiego. W tym celu sąd powinien wystąpić o przekazanie informacji uzupełniających do wydającego nakaz organu sądowego, który po zwróceniu się w razie potrzeby o pomoc do organu centralnego powinien udzielić rzeczonych informacji w terminie wyznaczonym w takim wniosku. Wykonujący nakaz organ sądowy powinien odroczyć podjęcie decyzji o przekazaniu do czasu uzyskania informacji uzupełniających umożliwiających mu wykluczenie istnienia takiego niebezpieczeństwa. Jeśli nie można wykluczyć istnienia wskazanego niebezpieczeństwa w rozsądnym terminie, wspomniany organ powinien zdecydować, czy należy umorzyć procedurę przekazywania (wyrok TSUE z dnia 5 kwietnia 2016 r., C-404/15 i C-659/15, *Aranyosi i Căldăraru*).

ENA przekazuje się między właściwymi organami sądowymi (w Polsce są to sądy okręgowe działające na wniosek prokuratora, a w postępowaniu sądowym i wykonawczym – z urzędu lub na wniosek właściwego sądu rejonowego), z pominięciem ministerstw

sprawiedliwości. Odpis wydany ENA wraz z niezbędnymi dokumentami sąd okręgowy przesyła w terminie 14 dni od dnia wydania Ministrowi Sprawiedliwości – Departamentowi Wykonywania Orzeczeń i Probacji.

Do poświadczonego za zgodność z oryginałem odpisu przekazywanego orzeczenia dołącza się przetłumaczone na język urzędowy państwa wykonania orzeczenia albo na inny język wskazany przez to państwo zaświadczenie zawierające wszystkie istotne informacje umożliwiające jego prawidłowe wykonanie, sporządzone na formularzu określonym w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 lutego 2012 r. w sprawie określenia wzoru europejskiego nakazu aresztowania.

W przypadku gdy miejsce pobytu osoby ściganej nie jest znane, a istnieje podejrzenie, że może ona przebywać na terytorium państwa uczestniczącego w Systemie Informacyjnym Schengen, sąd okręgowy, który wydał nakaz, przesyła w formie dokumentu elektronicznego odpis nakazu (PDF), jego tłumaczenie na język angielski (DOC, TXT lub RTF) i wniosek o wszczęcie poszukiwań międzynarodowych (PDF), w sposób zapewniający poufność i integralność przekazywanych danych, bezpośrednio na adres poczty elektronicznej Biura SIRENE, po czym dokonuje bezzwłocznie wpisu danych tej osoby do SIS.

Sąd okręgowy, wykonując nakaz wydany przez inne państwo członkowskie Unii Europejskiej, przesyła Ministrowi Sprawiedliwości odpis postanowienia w przedmiocie wykonania nakazu wraz z niezbędnymi informacjami.

Osoba przekazana w trybie ENA korzysta z ochrony zasady specjalności, co oznacza, że co do zasady nie może być ścigana za przestępstwa inne niż te, które stanowiły podstawę przekazania, ani nie można wykonać orzeczonych wobec niej za te przestępstwa kar pozbawienia wolności albo innych środków polegających na pozbawieniu wolności; osoba ta nie podlega też dalszemu przekazaniu lub ekstradycji w związku z przestępstwami popełnionymi przed przekazaniem (art. 607e k.p.k. i 607 i k.p.k.). W związku z tym sąd okręgowy, wydając ENA, dąży do objęcia nim wszystkich spraw, w których oskarżony (skazany) jest poszukiwany. Sprawy w toku, dotyczące tego samego oskarżonego, przewodniczący wydziału kieruje łącznie do rozpoznania na posiedzenie w przedmiocie wydania nakazu.

Na poczet orzeczonej lub wykonywanej kary pozbawienia wolności zalicza się okres faktycznego pozbawienia wolności w państwie wykonania nakazu w związku z przekazaniem. Pojęcie faktycznego pozbawienia wolności należy interpretować w ten sposób, że oznacza ono, oprócz osadzenia w zakładzie karnym lub areszcie śledczym, każdy środek lub każdy całokształt środków nałożonych na daną osobę, które ze względu na ich rodzaj, czas trwania, skutki i zasady wykonywania pozbawiają tę osobę wolności w sposób porównywalny z osadzeniem w tego rodzaju jednostce (wyrok TSUE z dnia 28 lipca 2016 r., C-294/16, JZ).

3. KONWENCJA O POMOCY PRAWNEJ W SPRAWACH KARNYCH POMIĘDZY PAŃSTWAMI CZŁONKOWSKIMI UNII EUROPEJSKIEJ WRAZ Z PROTOKOŁEM DODATKOWYM

Ramy prawne

Do dnia 22 maja 2017 r. podstawowym unijnym instrumentem dotyczącym wzajemnej pomocy prawnej w sprawach karnych były: Konwencja ustanowiona przez Radę zgodnie z art. 34 Traktatu o Unii Europejskiej o pomocy prawnej w sprawach karnych pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej (dalej: Konwencja UE MLA) i Protokół ustanowiony przez Radę zgodnie z art. 34 Traktatu o Unii Europejskiej do Konwencji o pomocy prawnej w sprawach karnych pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej z dnia 29 maja 2000 r., sporządzony w Luksemburgu dnia 16 października 2001 r. (Protokół UE MLA). Od tego dnia zostały zastąpione przez dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2014/41/UE z dnia 3 kwietnia 2014 r. w sprawie europejskiego nakazu dochodzeniowego w sprawach karnych, ale tylko w zakresie, w jaki ma ona zastosowanie, tj. w zakresie „czynności dochodzeniowych” w stosunkach między państwami, które wdrożyły dyrektywę.

Zakres zastosowania Konwencji UE MLA został rozszerzony na Islandię i Norwegię przez Porozumienie między Unią Europejską a Republiką Islandii oraz Królestwem Norwegii w sprawie stosowania niektórych postanowień Konwencji z dnia 29 maja 2000 roku o pomocy prawnej w sprawach karnych pomiędzy Państwami Członkowskimi Unii Europejskiej oraz Protokołu z 2001 roku do Konwencji (Porozumienie UE MLA). Porozumienie to stanowi, że w stosunkach z Islandią i Norwegią stosuje się większość przepisów Konwencji UE MLA (art. 4, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 25 i 26, a także art. 1 i 24 w stopniu, w jakim mają one znaczenie dla tych wymienionych artykułów) oraz Protokołu UE MLA (art. 1 ust. 1-5), 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 11 i 12). Stosuje się także deklaracje złożone na podstawie art. 9 ust. 6, art. 10 ust. 9, art. 14 ust. 4, art. 18 ust. 7 i art. 20 ust. 7 Konwencji UE MLA oraz art. 9 ust. 2 Protokołu MLA UE.

Z punktu widzenia praktycznego oznacza to, że Konwencja i Protokół mają zastosowanie:

- 1) w pełnym zakresie – w stosunkach z Danią i Irlandią, albowiem nie stosują one europejskiego nakazu dochodzeniowego,
- 2) w zakresie niedotyczącym czynności dochodzeniowych (chodzi tu przede wszystkim o wysyłanie oraz doręczanie dokumentów procesowych) – w stosunkach z pozostałymi państwami członkowskimi Unii Europejskiej,
- 3) w zakresie wskazanym w Porozumieniu UE MLA – w stosunkach z Islandią i Norwegią.

Konwencja UE MLA

Celem Konwencji UE MLA jest uzupełnienie postanowień oraz ułatwienie stosowania pomiędzy państwami nią związanymi: Europejskiej konwencji o pomocy prawnej w sprawach karnych z dnia 20 kwietnia 1959 r. oraz Protokołu dodatkowego z dnia 17 marca 1978 r. do Europejskiej konwencji o pomocy prawnej.

Pomocy prawnej na podstawie Konwencji UE MLA udziela się w przypadkach określonych w ww. instrumentach oraz w postępowaniach prowadzonych przez organy administracyjne w odniesieniu do czynów karalnych według prawa wewnętrznego państwa wzywającego lub wezwanego, lub obu tych państw, jako naruszających przepisy prawa, jeżeli od decyzji takich organów istnieje możliwość odwołania się do sądu, w szczególności sądu właściwego w sprawach karnych. Pomocy prawnej udziela się również w związku z postępowaniami karnymi oraz postępowaniami wymienionymi powyżej dotyczącymi przestępstw lub naruszeń, za które osoba prawna może zostać pociągnięta do odpowiedzialności w państwie wzywającym.

W przypadku udzielenia pomocy prawnej państwo wezwane stosuje formalności i procedury wyraźnie wskazane przez państwo wzywające, o ile postanowienia Konwencji UE MLA nie stanowią inaczej oraz pod warunkiem, że takie formalności oraz procedury nie są sprzeczne z podstawowymi zasadami porządku prawnego państwa wezwanego.

Państwo wezwane wykonuje wniosek o pomoc prawną tak szybko, jak jest to możliwe, uwzględniając w jak najszerszym zakresie terminy proceduralne oraz inne terminy wskazane przez państwo wzywające. Państwo wzywające przedstawia powody uzasadniające wskazane terminy.

Jeżeli wniosek nie może zostać wykonany lub nie może zostać wykonany w całości zgodnie z wymogami określonymi przez państwo wzywające, wówczas organy państwa wezwanego niezwłocznie informują o tym organy państwa wzywającego oraz określają warunki, na jakich możliwe jest wykonanie wniosku. Organy państwa wzywającego oraz wezwanego mogą następnie uzgodnić dalsze działania do podjęcia w związku z wnioskiem, uzależniając tam, gdzie to konieczne takie działania od spełnienia określonych warunków.

Jeżeli można przewidzieć, że termin wyznaczony przez państwo wzywające nie może być dotrzymany oraz jeżeli powody wskazane przez państwo wzywające wyraźnie wskazują, że jakiegokolwiek opóźnienie stanowić będzie istotną przeszkodę dla postępowania prowadzonego w państwie wzywającym, wówczas organy państwa wezwanego niezwłocznie określają przewidywany czas niezbędny dla wykonania wniosku. Z kolei organy państwa wzywającego niezwłocznie wskazują, czy mimo to wniosek podtrzymują. Następnie organy obydwu państw mogą uzgodnić dalsze działania, jakie mają zostać podjęte w związku z wnioskiem.

Wnioski o pomoc prawną przekazywane są na piśmie lub przy użyciu jakichkolwiek innych środków pozwalających na uzyskanie pisemnego potwierdzenia odbioru, przy zachowaniu warunków umożliwiających państwu, które je otrzymuje, stwierdzenie ich autentyczności. Wnioski i odpowiedzi przekazywane są bezpośrednio pomiędzy organami sądowymi właściwymi miejscowo dla ich sporządzania i wykonywania.

W nagłych przypadkach każdy wniosek o pomoc prawną może zostać przekazany za pośrednictwem Międzynarodowej Organizacji Policji Kryminalnej (Interpol) lub każdego innego organu właściwego na mocy postanowień przyjętych na podstawie Traktatu o Unii Europejskiej.

Wnioski o tymczasowe przekazanie lub tranzyt osób pozbawionych wolności oraz zawiadomienia o skazaniach (art. 22 Europejskiej konwencji o pomocy prawnej) należy przekazywać za pośrednictwem organów centralnych państw. Jednakże wnioski o odpisy orzeczeń skazujących mogą być przekazywane bezpośrednio do właściwych organów.

Jeżeli osoba, która znajduje się na terytorium jednego państwa, musi zostać przesłuchana w charakterze świadka lub biegłego przez organy sądowe innego państwa, to ostatnie państwo – jeżeli nie jest pożądanym lub możliwym, aby osoba ta stawiła się osobiście na jego terytorium – może wnosić, aby przesłuchanie odbyło się w formie wideokonferencji.

Państwo wezwane wyraża zgodę na przesłuchanie w formie wideokonferencji pod warunkiem, że zastosowanie tej formy nie jest sprzeczne z podstawowymi zasadami jego porządku prawnego oraz dysponuje technicznymi środkami dla przeprowadzenia przesłuchania. Jeżeli państwo wezwane nie posiada środków technicznych pozwalających na przeprowadzenie wideokonferencji, państwo wzywające może, w porozumieniu z państwem wezwanym, środki takie udostępnić.

Wnioski o przesłuchanie w formie wideokonferencji, oprócz informacji wymienionych art. 14 Konwencji RE o pomocy prawnej, zawierają wskazanie przyczyny, dla której nie jest pożądanym lub możliwym osobiste stawiennictwo świadka lub biegłego, a także wskazanie organu sądowego oraz osób, które będą prowadziły przesłuchanie.

Organ sądowy państwa wezwanego kieruje wezwaniem do stawiennictwa do danej osoby w formie określonej przez jego prawo.

Do przesłuchania w formie wideokonferencji zastosowanie mają następujące zasady:

- Organ sądowy państwa wezwanego jest obecny podczas przesłuchania, jeżeli jest to konieczne przy udziale tłumacza i to on jest odpowiedzialny za potwierdzenie tożsamości osoby przesłuchiwanej, jak również za przestrzeganie podstawowych zasad porządku prawnego państwa wezwanego. Jeżeli organ sądowy państwa wezwanego uzna, że podczas przesłuchania zostały naruszone podstawowe zasady porządku prawnego państwa wezwanego, natychmiast podejmuje niezbędne działania w celu zapewnienia, aby przesłuchanie było kontynuowane zgodnie z tymi zasadami.
- Właściwe organy państwa wzywającego i wezwanego uzgodnią w razie potrzeby, jakie środki należy podjąć w celu zapewnienia bezpieczeństwa osobie przesłuchiwanej.
- Przesłuchanie jest prowadzone bezpośrednio przez organ sądowy lub pod kierunkiem organu sądowego państwa wzywającego, zgodnie z jego własnym prawem.
- Na wniosek państwa wzywającego lub osoby, która ma zostać przesłuchana, państwo wezwane zapewnia, aby osoba przesłuchiwana mogła skorzystać z pomocy tłumacza, o ile zaistnieje taka potrzeba.

- Osoba, która ma zostać przesłuchana, może powołać się na prawo do odmowy składania zeznań, które przysługuje jej na podstawie prawa państwa wezwanego lub wzywającego.

Bez uszczerbku dla jakichkolwiek środków uzgodnionych w celu zapewnienia ochrony osób organ państwa wezwanego sporządza protokół z przesłuchania zawierający oznaczenie daty i miejsca przesłuchania, wskazanie tożsamości osoby przesłuchiwanej, tożsamości i charakteru, w jakim występowały inne osoby uczestniczące w przesłuchaniu reprezentujące państwo wezwane, informacje o zaprzysiężeniu, opis warunków technicznych, w jakich przesłuchanie się odbyło. Właściwy organ państwa wezwanego przekazuje protokół właściwemu organowi państwa wzywającego.

Koszty ustanowienia łącza wideo i jego obsługi w państwie wezwanym, wynagrodzenie zapewnionych przez nie tłumaczy oraz należności dla świadków i biegłych, jak również koszty ich podróży w państwie wezwanym – podlegają zwrotowi przez państwo wzywające państwu wezwanemu, chyba że to drugie odstąpi od wymogu zwrotu wszystkich lub niektórych z nich.

W sytuacji gdy świadkowie lub biegli odmawiają składania zeznań, będąc zobowiązani do ich złożenia lub nie zeznają zgodnie z prawdą – każde państwo podejmuje niezbędne działania dla zapewnienia, aby jego prawo wewnętrzne było stosowane w taki sam sposób, jakby przesłuchanie odbywało się według procedury krajowej.

Konwencja określa także zasady i tryb:

- wysyłania i doręczania dokumentów procesowych
- zwrotu przedmiotów uzyskanych w sposób niezgodny z prawem do dyspozycji państwa wzywającego w celu zwrotu tych przedmiotów ich prawowitym właścicielom
- tymczasowego przekazania osób pozbawionych wolności dla celów postępowania karnego
- przesłuchania świadków oraz biegłych w formie konferencji telefonicznej (z tym że praktyczne warunki przeprowadzenia przesłuchania są ustalane w porozumieniach zawieranych przez zainteresowane państwa, a Polska dotychczas takowych nie zawarła)
- przechwytywania przekazów telekomunikacyjnych
- dokonywania dostawy niejawnie nadzorowanej, operacji pod przykryciem funkcjonowania wspólnych zespołów śledczych oraz odpowiedzialności cywilnej i karnej funkcjonariuszy biorących udział w tych przedsięwzięciach

Konwencja UE MLA stanowi, że zasadniczo rzecz biorąc (niektóre jej szczegółowe przepisy stanowią bowiem inaczej), dane osobowe przekazywane na jej podstawie mogą być wykorzystywane przez państwa, którym zostały one przekazane:

- a) dla celów postępowań, w odniesieniu do których konwencja ta ma zastosowanie,
- b) dla innych postępowań sądowych oraz administracyjnych bezpośrednio związanych z postępowaniami wymienionych w lit. a),
- c) dla zapobieżenia bezpośredniemu oraz poważnemu zagrożeniu bezpieczeństwa publicznego,

- d) w jakimkolwiek innym celu, jedynie za uprzednią zgodą państwa, które przekazało dane, chyba że zainteresowane państwo uzyskało zgodę osoby, której dotyczą te dane.

Zasady te mają również zastosowanie w odniesieniu do danych osobowych, które nie zostały przekazane, lecz zostały uzyskane w inny sposób w związku ze stosowaniem Konwencji UE MLA. W konkretnej sprawie państwo, które przekazało dane, może wymagać od państwa, do którego dane osobowe zostały przekazane, aby poinformowało ono o sposobie wykorzystania tych danych. Zasady te nie mają zastosowania w odniesieniu do danych osobowych uzyskanych przez państwo na podstawie Konwencji UE MLA, a pochodzących z tego państwa.

Protokół UE MLA

Protokół MLA UE określa zasady i tryb pozyskiwania informacji o rachunkach i operacjach bankowych oraz monitorowania takich operacji.

Przewiduje, że każde państwo podejmuje, na zasadach w nim określonych, niezbędne środki w celu ustalenia (o ile bank utrzymujący rachunek posiada informacje), w odpowiedzi na wniosek nadesłany przez inne państwo, czy osoba fizyczna lub prawna, przeciwko której toczy się dochodzenie karne, posiada lub kontroluje jeden lub więcej rachunków bankowych niezależnie od ich charakteru, w każdym banku działającym na jego terytorium. Jeśli tak, dostarcza wszelkich szczegółów dotyczących zidentyfikowanych rachunków bankowych. Informacja obejmuje również, jeśli o to wnioskowano oraz w takim stopniu, w jakim może być to dostarczone w odpowiednim czasie, rachunki bankowe, w odniesieniu do których osoba będąca podmiotem toczącego się postępowania sądowego posiada pełnomocnictwo.

Informacje przekazuje się tylko w sprawach o:

- 1) przestępstwa zagrożone karą pozbawienia wolności lub nakazem zatrzymania o maksymalnym okresie czasu przynajmniej czterech lat w państwie wnioskującym oraz przynajmniej dwóch lat w państwie będącym adresatem wniosku,
- 2) przestępstwa określone w art. 2 Konwencji w sprawie ustanowienia Europejskiego Biura Policji (konwencji o Europolu) z 1995 r. lub w załączniku do tej konwencji z uwzględnieniem późniejszych zmian,
- 3) w stopniu, w jakim nie są objęte konwencją o Europolu, przestępstwa określone w Konwencji w sprawie ochrony interesu finansowego Wspólnot Europejskich z 1995 r., protokole z 1996 r. do tej Konwencji lub Drugim protokole z 1997 r. do tej Konwencji.

Władze, sporządzając wniosek, oświadczają o przyczynach, dla których żądana informacja ma prawdopodobnie istotne znaczenie dla celów postępowania, wskazują, na jakiej podstawie przypuszcza się, że w bankach państwa, do którego został skierowany wniosek, znajdują się rachunki oraz, o ile to możliwe, których banków to dotyczy, a także załączają wszelkie dostępne informacje, które mogą ułatwić realizację wniosku.

Na wniosek państwa występującego z wnioskiem państwo będące adresatem wniosku dostarcza (o ile bank prowadzący rachunek je posiada) szczegółowe dane odnośnie do

określonych rachunków bankowych oraz operacji bankowych, które zostały przeprowadzone w określonym czasie na jednym lub więcej rachunkach określonych we wniosku, włączając szczegółowe dane o rachunku wpłat i rachunku wypłat. Wnioskujące państwo wskazuje we wniosku przyczyny, dla których żądana informacja ma istotne znaczenie dla celów postępowania.

Każde państwo zobowiązuje się zapewnić, na wniosek innego państwa, możliwość monitorowania, przez określony czas, operacji bankowych, które są przeprowadzane na jednym lub więcej rachunkach bankowych wymienionych we wniosku oraz przekazywać informacje o rezultatach monitorowania państwu wnioskującemu. Wnioskujące państwo wskazuje we wniosku przyczyny, dla których żądana informacja ma istotne znaczenie dla celów postępowania. Decyzja o monitorowaniu jest podejmowana w każdym indywidualnym przypadku przez właściwe organy państwa będącego adresatem wniosku, w poszanowaniu prawa krajowego niniejszego państwa. Praktyczne szczegóły dotyczące monitorowania są uzgadniane między właściwymi organami państwa wnioskującego oraz państwa będącego adresatem wniosku.

Każde państwo podejmuje konieczne środki dla zagwarantowania, że banki nie ujawnią danemu klientowi banku lub innej osobie trzeciej faktu, że państwu wnioskującemu przekazano informacje o rachunkach i operacjach bankowych lub monitorowano takie operacje ani o fakcie prowadzeniu postępowania.

Jeśli właściwy organ państwa będącego adresatem wniosku podczas realizacji wniosku o pomoc prawną uzna, że należałoby podjąć czynności, które nie były początkowo przewidziane lub nie mogły być określone w trakcie sporządzania wniosku, informuje niezwłocznie organ wnioskujący odpowiednio celem umożliwienia podjęcia dalszego działania.

W przypadku gdy właściwy organ wnioskującego państwa występuje z wnioskiem o pomoc prawną, który ma charakter uzupełniający do wcześniejszego wniosku, nie jest wymagane dostarczenie informacji już przekazanych w pierwotnym wniosku. Wniosek uzupełniający zawiera informacje konieczne do celów identyfikacji wniosku pierwotnego.

W przypadku gdy, zgodnie z obowiązującymi przepisami, właściwy organ, który wystąpił z wnioskiem o pomoc prawną, bierze udział w realizacji wniosku w państwie będącym adresatem wniosku, może on skierować bezpośrednio dodatkowy wniosek do właściwego organu państwa będącego adresatem wniosku podczas obecności w tymże państwie.

Państwo nie może powołać się na tajemnicę bankową jako przyczynę odmowy współpracy.

Nie można odmówić pomocy prawnej wyłącznie na podstawie faktu, że przestępstwo będące przedmiotem wniosku jest uznawane przez państwo będące adresatem wniosku za przestępstwo skarbowe.

Jeżeli państwo uzależnia realizację wniosku o przeszukanie oraz zajęcie od warunku, aby przestępstwo będące przedmiotem wniosku było również zagrożone karą na podstawie jego przepisów prawnych, niniejszy warunek jest spełniony w odniesieniu do przestępstw skarbowych, jeżeli przestępstwo odpowiada przestępstwu o tym samym charakterze zgodnie z jego przepisami prawnymi.

Nie można odrzucić wniosku na podstawie faktu, że prawo państwa będącego adresem wniosku nie nakłada tego samego rodzaju podatku lub innych opłat, lub nie zawiera takich samych uregulowań prawnych odnośnie do podatków, innych opłat, ceł oraz dewiz jak prawo wnioskującego państwa.

Do celów pomocy prawnej żadne przestępstwo nie może być traktowane przez państwo będące adresem wniosku jako przestępstwo polityczne, związane z przestępstwem politycznym lub popełnione z motywów politycznych.

Doręczenia

Wysyłanie oraz doręczanie dokumentów procesowych uregulowane jest w art. 5 Konwencji UE MLA. Przewidziany tym przepisem mechanizm pozwala na maksymalnie szybkie transgraniczne doręczanie dokumentów każdemu adresatowi. Jego poprzednikiem w systemie prawa Unii był bardzo bliski mu treściowo art. 52 Konwencji wykonawczej do układu z Schengen; orzecznictwo TSUE dotyczące tego przepisu zachowuje aktualność.

Przepis ten stanowi, że każde państwo-strona przesyła osobom (pojęcie to należy interpretować szeroko, chodzi tu o osoby fizyczne lub prawne oraz jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej) znajdującym się (nie musi to być pobyt stały ani nawet długotrwały) na terytorium innego państwa przeznaczone dla nich dokumenty procesowe bezpośrednio drogą pocztową. Jest to bardzo istotne ułatwienie i usprawnienie współpracy międzynarodowej. Doręczenie jest bowiem czynnością jurysdykcyjną (choć jest dokonywane na zasadzie dobrowolności) i jako taka wymaga zgody państwa, na terytorium którego jest dokonywana. Formą wyrażenia zgody może być w szczególności związanie się stosowną umową międzynarodową.

Pojęcie „dokument procesowy” nie zostało zdefiniowane, ale należy je interpretować szeroko jako wszelkie dokumenty wytworzone przez organy procesowe w toku postępowania karnego, w tym wezwania, zawiadomienia i odpisy orzeczeń.

Dokumenty procesowe mogą być wysyłane za pośrednictwem organów państwa, na terytorium którego przebywa adresat jedynie wówczas, gdy:

- a) adres osoby, dla której dokument jest przeznaczony jest nieznany albo niepewny,
- b) odpowiednie przepisy proceduralne państwa wzywającego wymagają dowodu doręczenia dokumentu adresatowi – innego niż poświadczenie, jakie można uzyskać przy doręczeniu drogą pocztową,
- c) nie można było doręczyć dokumentu drogą pocztową,
- d) państwo wzywające ma uzasadnione powody, aby sądzić, iż droga pocztowa będzie nieskuteczna lub jest niewłaściwa.

Wyjątków tych nie należy interpretować rozszerzająco. W stosunkach wewnątrzrajnych doręczenie w drodze pomocy prawnej ma charakter subsydiarny w stosunku do doręczenia przez pocztę. Przed skorzystaniem z trybu pomocy prawnej należy podjąć próbę ustalenia rzeczywistego adresu adresata. W odezwie należy też wskazać konkretne powody, dla których doręczenie pocztowe nie zostało uznane za właściwe lub nie było skuteczne. Wskazując przyczynę bezskuteczności doręczenia można odwołać się do Regulaminu Poczty Listowej, sporządzonego w Bernie dnia 28 stycznia 2005 r. (Dz. U. z 2007 r.

Nr 108, poz. 744). Zgodnie z jego art. RL 147.8.1. [Przesyłki niedoręczalne. Zwrot do kraju nadania lub do nadawcy i termin przechowywania] przed zwróceniem do administracji kraju nadania przesyłek niedoręczonych z jakiegokolwiek powodu urząd przeznaczenia powinien podać, po francusku, przyczynę niedoręczenia. Wyraźną i zwięzłą informację o przyczynie umieszcza się, o ile to możliwe, na przedniej stronie przesyłki, w następującej formie: *inconnu* („nieznany”), *refusé* („odmówił przyjęcia”), *déménagé* („wyprowadził się”), *non réclamé* („nie podjął”), *adresse insuffisante* („niewystarczający adres”) itp.

W sytuacji gdy istnieją powody, by przypuszczać, że adresat nie rozumie języka, w którym sporządzono dokument, wówczas dokument ten lub przynajmniej jego istotne fragmenty musi zostać przetłumaczony na język (jeden z języków) państwa, na terytorium którego przebywa adresat. Jeżeli organ, który wystawił dokument procesowy, wie, że adresat rozumie jedynie jakiś inny język, wówczas dokument ten lub przynajmniej jego istotne fragmenty musi zostać przetłumaczony na ten inny język.

Do wszelkich dokumentów procesowych dołącza się pouczenie o tym, że adresat może uzyskać od organu, który sporządził dokument lub od innych organów w tym państwie, informacje dotyczące jego praw i obowiązków związanych z tym dokumentem. Do pouczenia tego mają zastosowanie zasady obowiązujące przy tłumaczeniu dokumentów.

Ponieważ Konwencja MLA UE uzupełnienia Konwencją RE o pomocy prawnej, mają zastosowanie wszelkie postanowienia tej ostatniej dotyczące uprawnień i gwarancji dla świadków i biegłych:

- Świadek lub biegły, który nie stawia się na wezwanie, o którego doręczenie wnoszono, nie może być poddany, mimo sprecyzowania zagrożenia w wezwaniu, żadnej karze ani środkowi przymusu, chyba że uda się on następnie dobrowolnie na terytorium państwa wzywającego i zostanie tam ponownie prawidłowo wezwany do stawiennictwa.
- Diety, jak również koszty podróży i pobytu świadka lub biegłego, należne im od państwa wzywającego, są obliczane według stawek obowiązujących w miejscu ich zamieszkania i powinny być co najmniej równe stawkom przewidzianym według taryf i regulaminów obowiązujących w państwie, gdzie przesłuchanie ma mieć miejsce.
- Świadek lub biegły, który w wyniku wezwania stawia się przed organami sądowymi państwa wzywającego, nie może, niezależnie od posiadanego obywatelstwa, być ścigany, zatrzymany lub w jakikolwiek inny sposób pozbawiony osobistej wolności na terytorium tego państwa, w odniesieniu do czynów popełnionych lub orzeczeń skazujących wydanych przed opuszczeniem przez niego terytorium państwa wezwanego. Osoba wezwana do stawiennictwa przed organami sądowymi państwa wzywającego w celu poniesienia odpowiedzialności za czyny, o które toczy się postępowanie, nie może, niezależnie od posiadanego obywatelstwa, być tam ścigana, zatrzymana lub w jakikolwiek inny sposób pozbawiona osobistej wolności, w odniesieniu do czynów popełnionych lub orzeczeń skazujących wydanych przed opuszczeniem przez nią terytorium państwa wezwanego i nieokreślonych w wezwaniu. Immunitet ten wygasa, jeżeli świadek, biegły lub oskarżony, mając możliwość opuszczenia terytorium państwa wzywającego w ciągu

kolejnych piętnastu dni od dnia, w którym jego obecność nie była już wymagana przez organy sądowe, pozostał na tym terytorium lub powrócił na nie po jego opuszczeniu.

Art. 5 Konwencji MLA UE nie został wskazany w Porozumieniu UE MLA. Nie ma więc zastosowania w stosunkach z Islandią i Norwegią, które nie są objęte zasadą swobodnego przepływu osób, a jedynie pozostają w unii paszportowej z pozostałymi państwami nordyckimi i są członkami strefy Schengen. W obrocie z tymi państwami ma zastosowanie przepis art. 138 k.p.k., zgodnie z którym strona, a także osoba niebędąca stroną, której prawa zostały naruszone, nieprzebywająca w kraju ani w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej, ma obowiązek wskazać adresata dla doręczeń w kraju lub w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej. W razie nieuczynienia tego pismo wysłane na ostatnio znany adres w kraju lub w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej albo – jeżeli adresu tego nie ma – załączone do akt sprawy uważa się za doręczone.

4. ZASADA WZAJEMNEGO UZNAWANIA WYROKÓW SKAZUJĄCYCH NA KARĘ POZBAWIENIA WOLNOŚCI LUB INNYCH ŚRODKÓW POLEGAJĄCYCH NA POZBAWIENIU WOLNOŚCI, STOSOWANIE ZASADY WZAJEMNEGO UZNAWANIA KAR I ŚRODKÓW PROBACYJNYCH, KAR O CHARAKTERZE PIENIĘŻNYM, PRZEPADKU, ZASADY WZAJEMNEGO UZNAWANIA ZABEZPIECZENIA MIENIA W UE

Środki izolacyjne

W ramach Unii Europejskiej zasada wzajemnego uznawania orzeczeń ma zastosowanie do przekazywania skazanych. Jej wyrazem jest decyzja ramowa Rady 2008/909/WSiSW z dnia 27 listopada 2008 r. o stosowaniu zasady wzajemnego uznawania do wyroków skazujących na karę pozbawienia wolności lub inny środek polegający na pozbawieniu wolności w celu wykonania tych wyroków w Unii Europejskiej. Została ona implementowana do prawa polskiego w dwóch rozdziałach kodeksu postępowania karnego:

- rozdział 66f – Wystąpienie do państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie kary pozbawienia wolności (art. 611t – 611tf k.p.k.)
- rozdział 66g – Wystąpienie państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie kary pozbawienia wolności (art. 611tg – 611ts k.p.k.)

Zgodnie z decyzją ramową przekazywaniu podlegają „kary polegające na pozbawieniu wolności”, tj. kary pozbawienia wolności lub środki polegające na pozbawieniu wolności orzeczone za przestępstwo na czas określony lub nieokreślony na podstawie przeprowadzonego postępowania karnego. Polska implementacja tego postanowienia nie obejmuje środków zabezpieczających. Ograniczenie to jest dopuszczalne, albowiem państwo może odmówić przejęcia, gdy orzeczenie obejmuje „środek związany z leczeniem psychiatrycznym lub opieką zdrowotną”. Izolacyjne środki zabezpieczające podlegają przekazaniu na podstawie Konwencji RE o przekazywaniu skazanych.

Zgodnie z decyzją ramową zgoda państwa wykonania na przekazanie nie jest konieczna. Znacznie ograniczono też warunek zgody skazanego (nie jest wymagana w razie przekazania do państwa, którego skazany jest obywatelem i w którym zamieszkuje, do którego zostałby wydalony lub do którego zbiegł). Decyzja w przedmiocie przekazania i samo przekazanie powinny być podejmowane niezwłocznie, nie później niż w przepisanych

prawem terminach. O ich ewentualnym przekroczeniu polski sąd powinien zawiadomić Ministra Sprawiedliwości – Departament Wykonywania Orzeczeń i Probacji.

Wnioski o przekazanie przekazuje się bezpośrednio między właściwymi organami sądowymi (w Polsce są to sądy okręgowe), z pominięciem ministerstw sprawiedliwości. Do poświadczonego za zgodność z oryginałem odpisu przekazywanego orzeczenia dołącza się przetłumaczone na język urzędowy państwa wykonania orzeczenia albo na inny język wskazany przez to państwo zaświadczenie zawierające wszystkie istotne informacje umożliwiające jego prawidłowe wykonanie, sporządzone na formularzu określonym w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 stycznia 2012 r. w sprawie określenia wzoru zaświadczenia stosowanego w razie wystąpienia do państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie wyroku skazującego na karę pozbawienia wolności. Odpis orzeczenia w przedmiocie przekazania wraz z odpisem zaświadczenia przekazuje się Ministrowi Sprawiedliwości – Departamentowi Wykonywania Orzeczeń i Probacji.

Środki probacyjne

W ramach Unii Europejskiej zasada wzajemnego uznawania orzeczeń ma zastosowanie do środków probacyjnych. Jej wyrazem jest decyzja ramowa Rady 2008/947/WSiSW z dnia 27 listopada 2008 r. o stosowaniu zasady wzajemnego uznawania do wyroków i decyzji w sprawie zawieszenia lub warunkowego zwolnienia w celu nadzorowania przestrzegania warunków zawieszenia i obowiązków wynikających z kar alternatywnych. Została ona implementowana do prawa polskiego w dwóch rozdziałach kodeksu postępowania karnego:

- rozdział 66h – Wystąpienie do państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie orzeczenia skazującego na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, karę ograniczenia wolności, samoistnie orzeczony środek karny, a także orzeczenia o warunkowym zwolnieniu oraz warunkowym umorzeniu postępowania karnego (art. 611u-611uc k.p.k.)
- rozdział 66i – Wystąpienie państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie orzeczenia karnego związanego z poddaniem sprawcy próbie (art. 611ud-611uj k.p.k.)

Z Polski przekazaniu za granicę podlegają kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania, kary ograniczenia wolności, samoistnie orzeczone środki karne, a także orzeczenia o warunkowym zwolnieniu lub warunkowym umorzeniu postępowania karnego, jeżeli orzeczenie oddaje skazanego pod dozór kuratora, lub instytucji publicznej, lub nakłada na sprawcę obowiązki określone w enumeratywnie wskazanych w art. 611u § 1 k.p.k. przepisach kodeksu karnego (art. 34 § 1a pkt 1, art. 39 pkt 2-2d, art. 46 § 1 lub 2, art. 67 § 2, art. 72 § 1 pkt 1, 3-7a i 8 lub art. 72 § 2 k.k.).

Wnioski o przekazanie przekazuje się bezpośrednio właściwym organom sądowym. W Polsce są to sądy właściwe w postępowaniu wykonawczym (art. 3 § 1 k.k.w.), z pominięciem ministerstw sprawiedliwości. Do poświadczonego za zgodność z oryginałem odpisu przekazywanego orzeczenia dołącza się przetłumaczone na język urzędowy państwa wykonania orzeczenia albo na inny język wskazany przez to państwo zaświadczenie zawierające wszystkie istotne informacje umożliwiające jego prawidłowe wykonanie,

sporządzone na formularzu określonym w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 stycznia 2012 r. w sprawie określenia wzoru zaświadczenia stosowanego w razie wystąpienia do państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie orzeczenia skazującego na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, karę ograniczenia wolności, samoistnie orzeczony środek karny lub orzeczenia o warunkowym zwolnieniu lub warunkowym umorzeniu postępowania karnego.

Kary o charakterze pieniężnym

W ramach Unii Europejskiej zasada wzajemnego uznawania orzeczeń ma zastosowanie do kar o charakterze pieniężnym. Jej wyrazem jest decyzja ramowa Rady 2005/214/WSiSW z 24 lutego 2005 r. w sprawie stosowania zasady wzajemnego uznawania do kar o charakterze pieniężnym. Została ona implementowana do prawa polskiego w dwóch rozdziałach kodeksu postępowania karnego:

- rozdział 66a – Wystąpienie do państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie orzeczenia dotyczącego grzywny, nawiązki, świadczenia pieniężnego lub orzeczenia zasądzającego od sprawcy koszty procesu (art. 611fa – 611fe k.p.k.)
- rozdział 66b – Wystąpienie państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie orzeczenia o karach o charakterze pieniężnym (art. 611ff – 611fm k.p.k.)

Zgodnie z decyzją ramową „kara o charakterze pieniężnym” oznacza zobowiązanie do zapłaty:

- 1) określonej w orzeczeniu kwoty pieniężnej w związku z popełnieniem przestępstwa lub wykroczenia,
- 2) zadośćuczynienia zasądzonego w tym samym orzeczeniu na rzecz pokrzywdzonych, jeżeli pokrzywdzony nie może w ramach tego postępowania zgłaszać roszczeń cywilnoprawnych, a sąd działa w ramach wykonywania swojej właściwości w sprawach karnych,
- 3) kwoty pieniężnej na poczet kosztów postępowania sądowego lub administracyjnego prowadzącego do wydania orzeczenia,
- 4) kwoty pieniężnej na rzecz funduszu publicznego lub organizacji pomocy ofiarom określonej w tym samym orzeczeniu.

Szerokiej wykładni przepisów prawa krajowego implementujących decyzję ramową 2005/214 wymaga zapewnienie jego zgodności z prawem Unii. Z Polski przekazaniu za granicę podlegają: grzywna, nawiązka, świadczenie pieniężne, koszty procesu. Chodzi tu o orzeczenia wydane w postępowaniu karnym, wykroczeniowym (art. 116b k.p.w.), karnym skarbowym (art. 113 k.k.s.), w przedmiocie odpowiedzialności podmiotów zbiorowych (art. 22 ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych). Odpowiednio szeroka wykładnia przepisów prawa polskiego pozwala na uznanie i wykonanie orzeczenia o karach pieniężnych wydanego z udziałem podmiotu, który według prawa polskiego nie posiada osobowości prawnej.

Przekazaniu nie podlegają natomiast orzeczenia o charakterze cywilnoprawnym, wydane w związku z roszczeniami odszkodowawczymi oraz roszczeniami o przywrócenie

stanu poprzedniego, egzekwowalne zgodnie z rozporządzeniem Rady (WE) nr 44/2001 z 22 grudnia 2000 w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych.

Wnioski o przekazanie przekazuje się bezpośrednio między właściwymi organami sądowymi. W Polsce są to sądy właściwe w postępowaniu wykonawczym (art. 3 § 1 k.k.w.), z pominięciem ministerstw sprawiedliwości. Do poświadczonego za zgodność z oryginałem odpisu przekazywanego orzeczenia dołącza się przetłumaczone na język urzędowy państwa wykonania orzeczenia albo na inny język wskazany przez to państwo zaświadczenie zawierające wszystkie istotne informacje umożliwiające jego prawidłowe wykonanie, sporządzone na formularzu określonym w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 czerwca 2015 r. w sprawie określenia wzoru zaświadczenia stosowanego w razie wystąpienia do państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie orzeczenia grzywny, nawiązki, świadczenia pieniężnego lub orzeczenia zasądzającego od sprawcy koszty procesu. Kwoty uzyskane z egzekucji przekazanych orzeczeń przypadają państwu wykonania orzeczenia.

Zabezpieczenie i konfiskata (przepadek)

W ramach Unii Europejskiej zasada wzajemnego uznawania orzeczeń ma zastosowanie do orzeczeń o zabezpieczeniu i konfiskacie (z punktu widzenia prawa polskiego konfiskata to przepadek we wszystkich znanych mu odmianach, niezależnie od tego czy jest orzekany na podstawie k.k. czy też ustaw szczególnych). Jej wyrazem jest rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady 2018/1805 z dnia 14 listopada 2018 r. w sprawie wzajemnego uznawania nakazów zabezpieczenia i nakazów konfiskaty (rozporządzenie UE o zabezpieczeniu i konfiskacie).

Nie zostało ono implementowane do prawa polskiego, albowiem – inaczej niż decyzje ramowe rozporządzenia – stosowane są bezpośrednio. W toku funkcjonowania UE okazało się, że aby zapewnić skuteczne wzajemne uznawanie nakazów zabezpieczenia i konfiskaty, przepisy dotyczące uznawania i wykonywania tych nakazów należy ustanowić poprzez przyjęcie prawnie wiążącego i bezpośrednio stosowanego aktu Unii (rozporządzenia) a nie wymagające implementacji decyzje ramowe.

W związku z tym między państwami członkowskimi związanymi rozporządzeniem o zabezpieczeniu i konfiskacie zastąpiło ono:

- przepisy decyzji ramowej Rady 2003/577/WSiSW z dnia 22 lipca 2003 r. w sprawie wykonania w Unii Europejskiej postanowień o zabezpieczeniu mienia i środków dowodowych, w zakresie zabezpieczania mienia,
- decyzję ramową Rady 2006/783/WSiSW z dnia 6 października 2006 r. w sprawie stosowania zasady wzajemnego uznawania do nakazów konfiskaty (i implementującą ją przepisy krajowe).

W odniesieniu do państw członkowskich związanych rozporządzeniem odesłania do ww. decyzji ramowych traktuje się jako odesłania do rozporządzenia UE o zabezpieczeniu i konfiskacie.

Istotą rozporządzenia jest to, że zobowiązuje ono państwo członkowskie do uznania i wykonania na swoim terytorium nakazu zabezpieczenia i nakazu konfiskaty wydanego przez inne państwo członkowskie w ramach postępowania w sprawach karnych.

Przez „nakaz zabezpieczenia” rozumie się decyzję wydaną lub zatwierdzoną przez organ wydający do celów przeprowadzenia konfiskaty mienia, aby zapobiec zniszczeniu, przetworzeniu, przemieszczeniu, przekazaniu lub pozbyciu się tego mienia, a przez „nakaz konfiskaty” sankcją lub środek prawomocnie orzeczone przez sąd po przeprowadzeniu postępowania w związku z popełnieniem przestępstwa, powodujące ostateczne pozbawienie mienia osoby fizycznej lub prawnej.

„Mienie” oznacza mienie każdego rodzaju, materialne lub niematerialne, ruchome lub nieruchome oraz dokumenty lub instrumenty prawne potwierdzające prawo do takiego mienia lub prawo z nim związane, które organ wydający uznaje za:

- a) korzyści pochodzące z przestępstwa (wszelkie korzyści majątkowe pochodzące, bezpośrednio lub pośrednio, z przestępstwa – także z przestępstwa skarbowego lub czynu osoby prawnej – przybierające dowolną formę mienia i obejmujące wszelkie korzyści wynikające z ponownego zainwestowania lub przekształcania korzyści bezpośrednich oraz wszelkie wpływy mające wartość) albo ich pełną lub częściową równowartość,
- b) narzędzia (każde mienie użyte lub które miało zostać użyte w jakikolwiek sposób, w całości lub w części, do popełnienia przestępstwa) służące do popełnienia przestępstwa albo wartość takich narzędzi,
- c) podlegające konfiskacie poprzez zastosowanie w państwie wydającym uprawnień do konfiskaty określonych w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/42/UE z dnia 3 kwietnia 2014 r. w sprawie zabezpieczenia i konfiskaty narzędzi służących do popełnienia przestępstwa i korzyści pochodzących z przestępstwa w Unii Europejskiej,
- d) podlegające konfiskacie na podstawie innych przepisów dotyczących uprawnień do konfiskaty, w tym konfiskaty bez prawomocnego wyroku skazującego, na mocy prawa państwa wydającego, po przeprowadzeniu postępowania w związku z popełnieniem przestępstwa.

Rozporządzenie ma zastosowanie do wszystkich nakazów zabezpieczenia i wszystkich nakazów konfiskaty wydanych w ramach postępowania w sprawach karnych (jest to autonomiczne pojęcie prawa Unii i obejmuje w szczególności także postępowania karne skarbowe i postępowania w przedmiocie odpowiedzialności karnej osób prawnych) a nie ma zastosowania do podobnych nakazów wydanych w sprawach cywilnych lub administracyjnych. Rozporządzenie nie obejmuje zabezpieczenia środków dowodowych, gdyż to dokonywane jest w trybie europejskiego nakazu dowodowego.

Państwo wykonujące może uzależnić uznanie i wykonanie nakazu zabezpieczenia lub nakazu konfiskaty od tego, czy czyny, z powodu których wydano nakaz zabezpieczenia lub nakaz konfiskaty, stanowią przestępstwo w świetle prawa państwa wykonującego, niezależnie od jego znamion oraz sposobu jego określenia w przepisach państwa wydającego. Zasada ta nie dotyczy tylko enumeratywnie wskazanych w rozporządzeniu najcięższych przestępstw.

Nakaz zabezpieczenia lub konfiskaty przekazywany jest za pośrednictwem standardowego zaświadczenia sporządzonego na formularzu stanowiącym odpowiednio załącznik nr I lub II do rozporządzenia. Organ wydający przekazuje zaświadczenie bezpośrednio organowi wykonującemu lub, jeśli jest to niezbędne, organowi centralnemu, w dowolny sposób pozwalający uzyskać pisemne potwierdzenie, pod warunkiem że sposób ten pozwala organowi wykonującemu ustalić autentyczność zaświadczenia dotyczącego zabezpieczenia.

Organ wykonujący uznaje nakaz i podejmuje środki konieczne do jego wykonania w ten sam sposób co w przypadku krajowego nakazu wydanego przez organ państwa wykonującego, chyba że powoła się na jedną z wyjątkowych fakultatywnych podstaw odmowy uznania i wykonania lub jego odroczenia.

Organ wykonujący może podjąć decyzję o odmowie uznania lub wykonania nakazu zabezpieczenia tylko wówczas, gdy:

- a) wykonanie nakazu zabezpieczenia byłoby sprzeczne z zasadą *ne bis in idem*,
- b) w prawie państwa wykonującego istnieje przywilej lub immunitet, który uniemożliwia zabezpieczenie danego mienia, lub istnieją przepisy o ustalaniu, lub ograniczaniu odpowiedzialności karnej odnoszące się do wolności prasy, lub wolności wypowiedzi w innych mediach, które to przepisy uniemożliwiają wykonanie nakazu zabezpieczenia,
- c) zaświadczenie dotyczące zabezpieczenia jest niekompletne lub ewidentnie błędnie wypełnione i nie zostało uzupełnione pomimo konsultacji,
- d) nakaz zabezpieczenia dotyczy przestępstwa popełnionego, w całości lub w części, poza terytorium państwa wydającego i, w całości lub w części, na terytorium państwa wykonującego, a czyn, w związku z którym wydano nakaz zabezpieczenia, nie stanowi przestępstwa w świetle prawa państwa wykonującego,
- e) w przypadku objętym zakresem stosowania zasady podwójnej karalności, w związku z którym wydano nakaz zabezpieczenia, nie stanowi przestępstwa w świetle prawa państwa wykonującego, przy czym w przypadkach odnoszących się do przepisów dotyczących podatków lub opłat, lub ceł i obrotu walutowego nie odmawia się jednak uznania, lub wykonania nakazu zabezpieczenia na tej podstawie, że prawo państwa wykonującego nie nakłada tego samego rodzaju podatków lub opłat albo nie zawiera tego samego rodzaju przepisów dotyczących podatków, opłat, ceł oraz obrotu walutowego co prawo państwa wydającego,
- f) w wyjątkowych sytuacjach istnieją uzasadnione podstawy, aby przypuszczać – w oparciu o konkretne i obiektywne dowody – że wykonanie nakazu zabezpieczenia wiązałoby się – w szczególnych okolicznościach dotyczących danej sprawy – z ewidentnym naruszeniem jednego z właściwych praw podstawowych określonych w Karcie Praw Podstawowych, w szczególności prawa do skutecznego środka prawnego, prawa dostępu do bezstronnego sądu lub prawa do obrony.

W każdym z ww. przypadków, zanim organ wykonujący postanowi o odmowie uznania lub wykonania nakazu zabezpieczenia w całości czy w części, wszelkimi odpowiednimi metodami konsultuje się z organem wydającym oraz, w stosownych przypadkach,

występuje do organu wydającego o niezwłoczne dostarczenie wszelkich niezbędnych informacji.

Każda decyzja o odmowie uznania lub wykonania nakazu zabezpieczenia jest podejmowana niezwłocznie i zgłaszana natychmiast organowi wydającemu w dowolny sposób pozwalający uzyskać pisemne potwierdzenie.

Jeżeli organ wykonujący uznał nakaz zabezpieczenia, jednak w trakcie jego wykonywania powziął wiadomość, że jedna z podstaw odmowy uznania lub wykonania znajduje zastosowanie, natychmiast kontaktuje się on, wszelkimi odpowiednimi metodami, z organem wydającym w celu omówienia, jakie stosowne środki należy podjąć. Na tej podstawie organ wydający może podjąć decyzję o wycofaniu nakazu zabezpieczenia. Jeżeli w następstwie takich rozmów nie uda się znaleźć rozwiązania, organ wykonujący może postanowić o wstrzymaniu wykonania nakazu zabezpieczenia.

Organ wykonujący może odroczyć wykonanie nakazu zabezpieczenia, gdy:

- a) jego wykonanie może zaszkodzić toczącemu się postępowaniu przygotowawczemu w sprawach karnych, w której to sytuacji wykonanie nakazu zabezpieczenia może zostać odroczone do momentu, który organ wykonujący uzna za rozsądny,
- b) dane mienie jest już objęte obowiązującym nakazem zabezpieczenia, a wykonanie nakazu zabezpieczenia może zostać odroczone do momentu wycofania tego obowiązującego nakazu,
- c) dane mienie jest już objęte obowiązującym nakazem wydanym w trakcie innego postępowania w państwie wykonującym, w której to sytuacji wykonanie nakazu zabezpieczenia może zostać odroczone do czasu wycofania tego obowiązującego nakazu; jednak niniejsza litera ma zastosowanie tylko w przypadku, gdy ten obowiązujący nakaz miałby na podstawie prawa krajowego pierwszeństwo przed późniejszymi krajowymi nakazami zabezpieczenia wydanymi w sprawach karnych.

Organ wykonujący natychmiast powiadamia organ wydający, w dowolny sposób pozwalający uzyskać pisemne potwierdzenie, o odroczeniu wykonania nakazu zabezpieczenia, podając podstawy odroczenia oraz, o ile to możliwe, spodziewany okres odroczenia.

Gdy tylko ustaną okoliczności stanowiące podstawę odroczenia, organ wykonujący natychmiast podejmuje środki konieczne w celu wykonania nakazu zabezpieczenia oraz informuje o tym organ wydający w dowolny sposób pozwalający uzyskać pisemne potwierdzenie.

Organ wykonujący może podjąć decyzję o odmowie uznania lub wykonania nakazu konfiskaty, gdy:

- a) wykonanie nakazu konfiskaty byłoby sprzeczne z zasadą *ne bis in idem*,
- b) w prawie państwa wykonującego istnieje przywilej lub immunitet, który uniemożliwia konfiskatę danego mienia lub istnieją przepisy o ustalaniu lub ograniczaniu odpowiedzialności karnej odnoszące się do wolności prasy lub wolności wypowiedzi w innych mediach, które to przepisy uniemożliwiają wykonanie nakazu konfiskaty,

- c) zaświadczenie dotyczące konfiskaty jest niekompletne lub ewidentnie błędnie wypełnione i nie zostało uzupełnione po konsultacji,
- d) nakaz konfiskaty dotyczy przestępstwa popełnionego, w całości lub w części, poza terytorium państwa wydającego i, w całości lub w części, na terytorium państwa wykonującego, a czyn, w związku z którym wydano nakaz konfiskaty, nie stanowi przestępstwa w świetle prawa państwa wykonującego,
- e) w świetle prawa państwa wykonującego wykonanie nakazu konfiskaty nie jest możliwe ze względu na prawa osób, których dotyczy nakaz, w tym gdy brak możliwości wykonania nakazu wynika z zastosowania środków zaskarżenia nakazu,
- f) w przypadku objętym zakresem stosowania zasady podwójnej karalności czyn, w związku z którym wydano nakaz konfiskaty, nie stanowi przestępstwa w świetle prawa państwa wykonującego, przy czym w przypadkach odnoszących się do przepisów dotyczących podatków lub opłat, lub ceł i obrotu walutowego nie odmawia się jednak uznania, lub wykonania nakazu konfiskaty na tej podstawie, że prawo państwa wykonującego nie nakłada tego samego rodzaju podatków, lub opłat albo nie zawiera tego samego rodzaju przepisów dotyczących podatków, opłat, ceł oraz obrotu walutowego co prawo państwa wydającego,
- g) według zaświadczenia dotyczącego konfiskaty osoba, wobec której wydano nakaz konfiskaty, nie stawiała się osobiście na rozprawie, w wyniku której wydano nakaz konfiskaty związany z prawomocnym wyrokiem skazującym, chyba że w zaświadczeniu dotyczącym konfiskaty stwierdza się, że zgodnie z dalszymi wymogami procesowymi określonymi w prawie państwa wydającego dana osoba:
 - (i) została wezwana osobiście w odpowiednim terminie i tym samym została poinformowana o wyznaczonym terminie i miejscu rozprawy, w wyniku której wydano nakaz konfiskaty albo inną drogą rzeczywiście otrzymała urzędową informację o wyznaczonym terminie i miejscu rozprawy w sposób pozwalający jednoznacznie stwierdzić, że wiedziała o wyznaczonej rozprawie i została poinformowana w odpowiednim terminie, że taki nakaz konfiskaty może zostać wydany również w przypadku niestawienia się przez nią na rozprawie;
 - (ii) wiedząc o wyznaczonej rozprawie, udzieliła pełnomocnictwa obrońcy, który został wyznaczony przez daną osobę albo z urzędu do tego, aby bronić tę osobę na rozprawie i obrońca ten rzeczywiście bronił ją na rozprawie; lub
 - (iii) po doręczeniu jej nakazu konfiskaty i wyraźnym pouczeniu o prawie do ponownego rozpoznania sprawy lub do złożenia odwołania, w których to procedurach dana osoba miałaby prawo uczestniczyć i które pozwoliłyby na ponowne rozpoznanie istoty sprawy, w tym z uwzględnieniem nowych dowodów, oraz które mogłyby prowadzić do uchylecia pierwotnego nakazu konfiskaty, wyraźnie oświadczyła, że nie kwestionuje nakazu konfiskaty lub nie wystąpiła w stosownym terminie o ponowne rozpoznanie sprawy ani nie złożyła odwołania;
- h) w wyjątkowych sytuacjach istnieją uzasadnione podstawy, aby przypuszczać – w oparciu o konkretne i obiektywne dowody – że wykonanie nakazu konfiskaty wiązałyby się – w szczególnych okolicznościach dotyczących danej sprawy

– z ewidentnym naruszeniem jednego z właściwych praw podstawowych określonych w Karcie, w szczególności prawa do skutecznego środka prawnego, prawa dostępu do bezstronnego sądu lub prawa do obrony.

W każdym z ww. przypadków, zanim organ wykonujący postanowi o odmowie uznania lub wykonania nakazu konfiskaty w całości czy w części, wszelkimi odpowiednimi metodami konsultuje się z organem wydającym oraz, w stosownych przypadkach, występuje do organu wydającego o niezwłoczne dostarczenie wszelkich niezbędnych informacji.

Każda decyzja o odmowie uznania lub wykonania nakazu konfiskaty jest podejmowana niezwłocznie i zgłaszana natychmiast organowi wydającemu w dowolny sposób pozwalający uzyskać pisemne potwierdzenie.

Organ wykonujący może odroczyć uznanie lub wykonanie nakazu konfiskaty, gdy:

- a) jego wykonanie może zaszkodzić toczącemu się postępowaniu przygotowawczemu w sprawach karnych, w której to sytuacji wykonanie nakazu konfiskaty może zostać odroczone do momentu, który organ wykonujący uzna za rozsądny,
- b) w przypadku nakazu konfiskaty dotyczącego kwoty pieniężnej – organ wykonujący uzna, że istnieje ryzyko, iż z powodu jednoczesnego wykonania tego nakazu konfiskaty w więcej niż jednym państwie członkowskim całkowita kwota uzyskana w wyniku wykonania tego nakazu konfiskaty mogłaby znacznie przekroczyć kwotę określoną w tym nakazie,
- c) dane mienie jest już w państwie wykonującym przedmiotem toczącego się postępowania mającego na celu konfiskatę, lub
- d) wniesiono środek zaskarżenia przeciwko decyzji w sprawie uznania i wykonania nakazu.

Na czas odroczenia wykonania nakazu konfiskaty właściwy organ państwa wykonującego podejmuje wszelkie środki, które podjąłby w podobnej sprawie krajowej w celu zapobieżenia niedostępności mienia do celów wykonania nakazu konfiskaty.

Organ wykonujący niezwłocznie powiadamia organ wydający, w dowolny sposób pozwalający uzyskać pisemne potwierdzenie, o odroczeniu wykonania nakazu konfiskaty, podając podstawy odroczenia oraz, o ile to możliwe, spodziewany okres odroczenia.

Gdy tylko ustaną okoliczności stanowiące podstawę odroczenia, organ wykonujący niezwłocznie podejmuje środki konieczne w celu wykonania nakazu konfiskaty oraz informuje o tym organ wydający w dowolny sposób pozwalający uzyskać pisemne potwierdzenie.

Rozporządzenie ws. zabezpieczenia i konfiskaty pozostaje bez uszczerbku dla obowiązku przestrzegania praw podstawowych i zasad prawnych zapisanych w art. 6 TUE, Karcie Praw Podstawowych oraz Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i protokołach dodatkowych do niej. Stosując je, należy w szczególności uwzględnić prawo do rzetelnego procesu sądowego (art. 6 EKPC, art. 47 Karty Praw Podstawowych) i prawo do poszanowania mienia (art. 1 Pierwszego protokołu dodatkowego do EKPC, art. 17 Karty Praw Podstawowych). W kontekście prawa do poszanowania mienia należy uwzględnić następujące zasady wypracowane w orzecznictwie ETPC:

- Zasada domniemania niewinności nie ma zastosowania do orzekania w przedmiocie przepadku po prawomocnym skazaniu, albowiem postępowanie to nie obejmuje postawienia jakiegokolwiek nowego zarzutu w rozumieniu art. 6 ust. 2 EKPC (wyrok ETPC z dnia 5 lipca 2005 r., *Van Offeren v. Nederlandom*, skarga nr 19581/04).
- Odwrócenie ciężaru dowodu w zakresie nabycia mienia nie stanowi naruszenia EKPC, o ile zapewnione są gwarancje rzetelnego procesu, a w szczególności można wykazać legalność pochodzenia mienia (wyrok ETPC z dnia 23 września 2008 r., *Grayson i Barnham v. Zjednoczone Królestwo*, skarga nr 19955/05 i 15085/06).
- W sytuacji, w której domniemanie przewidujące możliwość orzeczenia konfiskaty rozszerzonej przy odwróceniu ciężaru dowodu mogło być obalone, jeśli wnioskodawca wykazał, na zasadzie prawdopodobieństwa, że nabył mienie w inny sposób niż poprzez popełnianie przestępstw, taka gwarancja jest wystarczająca dla uznania przepadku rozszerzonego za zgodny z zasadą domniemania niewinności (wyrok ETPC z dnia 5 lipca 2001 r. *Philips v. Zjednoczone Królestwo*, skarga nr 41087/98).
- Działanie wymiaru sprawiedliwości skierowane jest przeciwko mieniu, nie sprawcy. Aby orzec przepadek nie jest konieczne skazanie sprawcy, ale nie można orzec przepadku, jeśli sprawcę uniewinniono. Orzeczenie przepadku jest możliwe, jeśli postępowanie karne nie zakończyło się skazaniem z innych przyczyn niż brak dowodów winy, np. przedawnienie (por. postanowienie SN z dnia 2 lipca 2002 r., IV KKN 264/99), śmierć oskarżonego itp. (wyroki ETPCz z dnia 17 września 2015 r. *Andonoski v. Macedonia*, skarga nr 16225/08 i z dnia 1 czerwca 2007 r., *Geerings v. Niderlandy*, skarga nr 30810/03).

5. PRZEKAZYWANIE OSÓB SKAZANYCH W STOSUNKACH Z PAŃSTWAMI EUROPEJSKIMI NIEBĘDĄCYMI CZŁONKAMI UE

Ramy prawne

Podstawowe znaczenie praktyczne w sprawach przekazywania skazanych w stosunkach z państwami europejskimi niebędącymi członkami Unii Europejskiej ma instrument Rady Europy: Konwencja o przekazywaniu osób skazanych, sporządzona w Strasburgu dnia 21 marca 1983 r. (dalej: „Konwencja RE o przekazywaniu skazanych”) Została ona zmieniona przez Protokół Dodatkowy do Konwencji o przekazywaniu osób skazanych, sporządzony w Strasburgu dnia 18 grudnia 1997 r., ale ponieważ nie wszystkie państwa go ratyfikowały (zob. tabela 5) należy każdorazowo badać, czy ma on w danej sprawie zastosowanie.

Konwencja RE o przekazywaniu skazanych nie bez racji w tytule nie zawiera przymiotnika „europejska” i ma zastosowanie do wykonywania orzeczeń wydanych zarówno przed, jak i po jej wejściu w życie. Przepisy określające jej zakres przedmiotowy, podmiotowy i temporalny należy interpretować szeroko, wręcz rozszerzająco. Zwrócić uwagę należy, że jest ona otwarta dla wszystkich państw, w tym niebędących członkami Rady Europy. Intencją jej stron jest bowiem szerokie umożliwienie przekazywania skazanych do państw, w których odbycie kary będzie jak najbardziej efektywne, czyli państwa obywatelstwa, z którym skazany jest zwykle dobrze zintegrowany. Współpraca międzynarodowa w tym zakresie ma służyć celom wymiaru sprawiedliwości i resocjalizacji osób skazanych. Cele te wymagają, aby cudzoziemcy, którzy zostali pozbawieni wolności na skutek popełnienia przestępstw, mieli możliwość odbywania orzeczonej kary we własnych społeczeństwach, co można najpełniej osiągnąć przez przekazywanie ich do krajów ojczystych.

Komitet Ministrów Rady Europy, po zasięgnięciu opinii stron Konwencji, może zaproponować państwu niebędącemu członkiem Rady Europy przystąpienie do niej. Nie ukształtowała się praktyka, która pozwoliłaby na przyjęcie, że państwo wykluczone lub występujące z Rady Europy, które stało się stroną Konwencji RE o przekazywaniu skazanych po uzyskaniu członkostwa, automatycznie przestaje być stroną po wykluczeniu lub wystąpieniu z Rady Europy (przypadek Rosji). Nie wynika to w szczególności ani ze Statutu Rady Europy, ani z samej Konwencji (a nawet mogłoby być uznane za sprzeczne z jej przedmiotem i celem).

Lista stron Konwencji i Protokołu zawarta jest w tabeli 5. Poza instrumentami Rady Europy przekazywanie skazanych uregulowane jest w czterech polskich umowach dwustronnych zawartych z państwami europejskimi:

- Umowa między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Turecką o pomocy prawnej w sprawach karnych, o ekstradycji i przekazywaniu osób skazanych, podpisana w Ankarze dnia 9 stycznia 1989 r. (rozdział 4, art. 29-42).
- Umowa między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych, sporządzona w Kijowie dnia 24 maja 1993 r. (rozdział IV części trzeciej, art. 81-96) oraz wykonawcze Porozumienie między Ministerstwem Sprawiedliwości Rzeczypospolitej Polskiej a Ministerstwem Sprawiedliwości Ukrainy na podstawie artykułu 3 ustęp 3 Umowy między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych, zawarte w Warszawie dnia 10 stycznia 2011 r.
- Umowa między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Białoruś o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i karnych, sporządzona w Mińsku dnia 26 października 1994 r. (rozdział 4 części trzeciej „Wykonywanie orzeczeń sądowych w sprawach karnych”, art. 89-104).
- Umowa między Rzeczpospolitą Polską a Federacją Rosyjską o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych, sporządzona w Warszawie dnia 16 września 1996 r. (rozdział 4 części trzeciej „Przekazywanie osób skazanych na karę pozbawienia wolności w celu odbycia kary”, art. 85-101).

Wybór instrumentu z którego w danej sprawie można skorzystać, należy do sądu i powinien być podyktowany względami pragmatycznymi, tzn. tym, który z nich w okolicznościach konkretnej sprawy umożliwi jak najsprawniejsze przeprowadzenie postępowania. Stosownie do art. 22 ust. 2. Konwencji RE o przekazywaniu skazanych, jeżeli dwie lub więcej stron zawarło lub zawrze w przyszłości umowę, lub porozumienie o przekazywaniu skazanych albo w inny sposób uregulowało, lub ureguluje swoje stosunki w tym zakresie, strony będą miały prawo stosowania takiej umowy, traktatu, lub porozumienia zamiast postanowień Konwencji RE o przekazywaniu skazanych. Umowa polsko-turecka nie zawiera przepisu, który wykluczyłby możliwość jej stosowania w razie zawarcia późniejszej umowy dwu- lub wielostronnej dotyczącej kwestii w niej uregulowanych. Umowy polsko-białoruska, polsko-rosyjska i polsko-ukraińska ograniczają się do stwierdzenia, że ich postanowienia nie naruszają praw i obowiązków wynikających z innych umów zawartych przez każdą z umawiających się stron.

Na szczególną uwagę zwraca współpraca z Rosją i Białorusią. Państwa te (inaczej niż Ukraina i Turcja) nie są członkami Rady Europy i nawet nie aspirują do kierowania się jej wartościami. Sytuacja w Rosji i na Białorusi jest wyjątkowo napięta, a działania tamtejszych instytucji państwowych, w tym sądów, prokuratury, służby więziennej, odbiegają od europejskich standardów. Należy to w pełni uwzględnić w toku ewentualnej współpracy z Rosją i Białorusią. Sytuacja ta nie może jednak w żaden sposób stanąć na przeszkodzie w przejściu skazanego z Rosji lub Białorusi do kraju ojczystego, w którym będzie mógł być traktowany zgodnie ze standardami Rady Europy.

Umowa polsko-turecka

Na podstawie umowy z Turcją obywatele jednej umawiającej się strony, skazani prawomocnym wyrokiem na karę pozbawienia wolności na terytorium drugiej umawiającej

się strony, będą przekazywani, za obopólną zgodą tych stron, tej umawiającej się stronie, której są obywatelami, w celu wykonywania kary na terytorium tej strony. Przekazanie skazanego w celu wykonania kary następuje na wniosek umawiającej się strony, której sąd wydał wyrok skazujący (państwo skazania), jeżeli druga umawiająca się strona (państwo wykonania) zgadza się go przyjąć. Skazany, jego pełnomocnik lub członkowie jego rodziny mogą zwracać się do właściwych organów każdej umawiającej się strony w celu wszczęcia postępowania o przekazanie. Sąd polski wykonujący wyrok powinien zawiadomić skazanego obywatela Turcji o możliwości zwrócenia się z taką prośbą. Przekazanie skazanego może nastąpić, jeżeli czyn, za który został on skazany, jest (umowa nie zawiera klauzuli „lub byłby przestępstwem, gdyby został popełniony na jego terytorium”, lub równoznacznej) również przestępstwem według prawa państwa wykonania. Przekazanie skazanego do państwa wykonania może nastąpić jedynie za jego zgodą. Jeżeli skazany jest niezdolny do wyrażenia swojej zgody na przekazanie, zgodę wyraża jego przedstawiciel ustawowy.

Wniosek o przekazanie skazanego sporządza się na piśmie. Do wniosku dołącza się:

- 1) odpis lub uwierzytelnioną kopię orzeczenia ze stwierdzeniem jego prawomocności i wykonalności,
- 2) tekst zastosowanych przepisów prawnych,
- 3) możliwie dokładne dane na temat osoby skazanego, jego obywatelstwa, miejsca zamieszkania lub miejsca stałego pobytu,
- 4) dokument określający część kary odbytej przez skazanego w państwie skazania,
- 5) protokół zawierający zgodę skazanego na przekazanie,
- 6) wszelkie inne dokumenty, które mogą mieć znaczenie dla rozpatrzenia wniosku.

Jeżeli państwo wykonania uzna, że informacje i załączniki, które zostały mu przekazane, nie są wystarczające, może żądać ich uzupełnienia i w tym celu wyznaczyć termin, który na uzasadniony wniosek może ulec przedłużeniu. W wypadku nieprzekazania informacji uzupełniających państwo wykonania podejmuje decyzję w oparciu o przekazane informacje i załączniki.

Wnioski o przekazanie skazanego i dołączone do nich pisma są zwolnione od legalizacji i powinno być do nich dołączone ich tłumaczenie na język państwa wykonania, na język francuski lub na język angielski. Koszty powstałe w związku z przekazaniem skazanego ponosi państwo wykonania z wyjątkiem kosztów powstałych wyłącznie na terytorium państwa skazania.

Jeżeli umawiające się strony porozumiały się co do przekazania skazanego, właściwy organ państwa wykonania jest związany rodzajem i wymiarem kary orzeczonej w wyroku skazującym. Jeżeli rodzaj lub wymiar kary są niezgodne z prawem państwa wykonania albo jeżeli ono tego wymaga, właściwy organ państwa wykonania może zamienić tę karę na karę przewidzianą przez jego prawo za podobne przestępstwo. Kara ta powinna możliwie najpełniej odpowiadać rodzajom kary orzeczonej w wyroku skazującym. Nie może ona swoim rodzajem lub wymiarem zaostrzać kary orzeczonej w państwie skazania ani też przekraczać górnego jej zagrożenia przewidzianego przez prawo państwa wykonania za podobne przestępstwo. Właściwy organ państwa wykonania jest związany ustaleniami stanu faktycznego i nie może zamienić orzeczonej kary pozbawienia wolności na inną

karę. Wykonanie kary, w tym warunkowe przedterminowe zwolnienie, następuje zgodnie z prawem państwa wykonania.

Umowa polsko-ukraińska

Strony umowy zobowiązują się wzajemnie, na wniosek, do przyjmowania wykonania prawomocnych orzeczeń, na mocy których sądy jednej umawiającej się strony orzekły wobec obywateli drugiej umawiającej się strony karę pozbawienia wolności lub środki zabezpieczające. Ze stosownymi wnioskami mogą występować wystąpić ministerstwa sprawiedliwości zarówno państwa wydania wyroku, jak i państwa wykonania wyroku.

Skazany, jego przedstawiciel ustawowy, obrońca, współmałżonek, krewni w linii prostej lub rodzeństwo mogą występować z inicjatywą wystąpienia przez właściwe Ministerstwo Sprawiedliwości z takim wnioskiem. Sąd polski wykonujący wyrok powinien zawiadomić skazanego obywatela Ukrainy o istotnych postanowieniach umowy polsko-ukraińskiej o przekazywaniu skazanych.

Przejęcie wykonania orzeczenia nastąpi tylko w wypadku, gdy czyn stanowiący podstawę orzeczenia jest karalny sądownie również według prawa państwa wykonania wyroku lub byłby karalny sądownie, gdyby czyn taki został popełniony na terytorium państwa wykonania wyroku. W sprawach o przestępstwa skarbowe nie może nastąpić odmowa przejęcia wykonania orzeczenia z tego tylko powodu, że prawo państwa wykonania wyroku nie zawiera przepisów dotyczących danin publicznych, ceł, monopoli, obrotu dewizowego lub handlu zagranicznego albo obrotu towarami tego samego rodzaju, które są zawarte w prawie państwa wydania wyroku.

Przejęcie wykonania orzeczenia może nastąpić tylko za zgodą skazanego. Jeżeli skazany nie jest zdolny do wyrażenia skutecznej prawnie zgody, wymagana jest zgoda jego przedstawiciela ustawowego.

Do wniosku państwa wydania wyroku załącza się:

- 1) oryginał albo poświadczony odpis orzeczenia zaopatrzonego w potwierdzenie prawomocności i wykonalności,
- 2) tekst zastosowanych przepisów prawnych oraz przepisów dotyczących warunkowego zwolnienia,
- 3) możliwie pełne dane o skazanym, jego obywatelstwie oraz miejscu zamieszkania lub pobytu,
- 4) zaświadczenie o okresie pozbawienia wolności lub stosowania środków zabezpieczających, który podlega zaliczeniu,
- 5) protokół sporządzony przy udziale skazanego, z którego wynika jego zgoda na przejęcie wykonania kary pozbawienia wolności lub środków zabezpieczających,
- 6) inne dokumenty, które mogą mieć znaczenie dla rozstrzygnięcia wniosku,
- 7) tłumaczenie na język drugiej umawiającej się strony wniosku wraz z załącznikami.

Do wniosku państwa wykonania wyroku załącza się informacje i materiały wymienione w punktach 3, 6 i 7 oraz pismo zawierające zgodę skazanego. Dopiero w wypadku uwzględnienia wniosku państwo wydania wyroku dołącza do swojej zgody dokumenty

wymienione w punktach 1, 2 i 4, oryginał albo poświadczony odpis orzeczenia zaopatrzonego w potwierdzenie prawomocności i wykonalności.

Umowa określa następujące negatywne przesłanki przejęcia orzeczenia do wykonania:

- 1) czyn stanowiący podstawę orzeczenia jest przestępstwem o charakterze politycznym,
- 2) czyn stanowiący podstawę orzeczenia polega wyłącznie na naruszeniu obowiązków wojskowych,
- 3) wykonanie kary lub środków zabezpieczających uległo przedawnieniu według prawa jednej z umawiających się stron,
- 4) orzeczenie zostało wydane przez sąd szczególny,
- 5) orzeczenie zostało wydane pod nieobecność skazanego,
- 6) skazany został w państwie wykonania wyroku prawomocnie skazany lub uniewinniony za ten sam czyn,
- 7) zdaniem wezwanej umawiającej się strony naruszałoby to porządek publiczny lub zasady porządku prawnego,
- 8) skazany jest pozbawiony wolności w państwie wydania wyroku i w dniu wpłynięcia wniosku pozostała do odbycia kara pozbawienia wolności lub środek zabezpieczający nie przekraczają 4 miesięcy. Przy ocenie tej przesłanki dodaje się wszystkie kary pozbawienia wolności i środki zabezpieczające albo ich części pozostałe do wykonania.

Jeżeli wezwana umawiająca się strona uzna przekazane dane i dokumenty za niewystarczające, zwraca się o konieczne uzupełnienie. Dla uzyskania tego uzupełnienia wezwana umawiająca się strona może ustalić stosowny termin; na uzasadniony wniosek termin ten można przedłużyć. W braku uzupełnienia rozstrzyga się wniosek na podstawie posiadanych danych i dokumentów.

Jeżeli nastąpi przejęcie wykonania orzeczenia, to sądy państwa wykonania wyroku określą według swego prawa podlegającą wykonaniu karę pozbawienia wolności lub środki zabezpieczające, biorąc pod uwagę w możliwie największym stopniu karę pozbawienia wolności lub środki zabezpieczające orzeczone w państwie wydania wyroku. Na skutek przejęcia wykonania orzeczenia przez państwo wykonania wyroku skazany nie może być w żadnym wypadku w sytuacji mniej korzystnej od tej, w jakiej by się znajdował w razie dalszego wykonywania orzeczenia w państwie wydania wyroku.

Wykonanie orzeczenia włącznie z warunkowym zwolnieniem następuje zgodnie z prawem państwa wykonania wyroku. Jeżeli przepisy prawa państwa wydania wyroku dotyczące warunkowego zwolnienia są dla skazanego korzystniejsze, podlegają one zastosowaniu. Na poczet kary pozbawienia wolności lub środków zabezpieczających zalicza się w państwie wykonania wyroku okres pozbawienia wolności lub stosowania środków zabezpieczających w państwie wydania wyroku.

W czasie wykonywania kary pozbawienia wolności lub środka zabezpieczającego w państwie wykonania wyroku państwo wydania wyroku nie podejmuje dalszych czynności związanych z ich wykonaniem. Państwo wydania wyroku jest uprawnione do wykonania pozostałej części kary lub środka zabezpieczającego, jeżeli skazany, uchylając

się od wykonania orzeczenia w państwie wykonania wyroku, opuścił jego terytorium. Państwo wykonania wyroku zawiadamia niezwłocznie państwo wydania wyroku o tych okolicznościach.

Jeżeli skazany został przekazany zgodnie z umową, nie może być ścigany, skazany ani poddany w inny sposób ograniczeniu wolności w związku z czynem popełnionym przed przekazaniem, którego nie dotyczy zgoda na przejęcie wykonania. Ograniczeń tych nie stosuje się, jeżeli państwo wydania wyroku wyrazi zgodę na wszczęcie postępowania karnego, wykonania kary lub środków zabezpieczających albo przekazany skazany pozostał w państwie wykonania wyroku dłużej niż 30 dni po ostatecznym zwolnieniu, chociaż miał prawo i mógł terytorium tego państwa opuścić, albo gdy po opuszczeniu tego państwa dobrowolnie tam powrócił.

Umowa polsko-rosyjska

Strony umowy zobowiązują się wzajemnie, zgodnie z jej postanowieniami, do wzajemnego przekazywania osób skazanych na karę pozbawienia wolności przez sąd jednej umawiającej się strony (państwa wydania wyroku), będących obywatelami drugiej umawiającej się strony – w celu odbycia kary na terytorium tej strony (państwa wykonania wyroku). Przepisy umowy dotyczące przekazywania skazanych mają również zastosowanie do osób mających miejsce stałego pobytu na terytorium państwa wykonania wyroku. Z wnioskiem o przekazanie skazanego w celu odbycia kary może wystąpić zarówno państwo wydania wyroku, jak i państwo wykonania wyroku.

W sprawie przekazywania skazanych porozumiewają się: ze strony Rzeczypospolitej Polskiej – Ministerstwo Sprawiedliwości, a ze strony Federacji Rosyjskiej – Prokuratura Generalna.

Skazany, a także jego przedstawiciel lub bliski krewny (współmałżonek, rodzice, dzieci, przysposabiający, przysposobiony, rodzeństwo, dziadkowie, wnuki) mogą występować do właściwych organów każdej z umawiających się stron o rozważenie możliwości wystąpienia z wnioskiem o przekazanie skazanego. Właściwe organy państwa wydania wyroku (w Polsce: sąd wykonujący wyrok) powiadomią skazanego o tym prawie oraz o skutkach prawnych przekazania.

Wniosek o przekazanie skazanego sporządza się w formie pisemnej.

Do wniosku państwa wydania wyroku załącza się:

- 1) uwierzytelniony odpis wyroku podlegającego wykonaniu, wyroki wyższych instancji, jeżeli były wydane, a także stwierdzenie, że wyrok jest prawomocny,
- 2) tekst przepisów prawnych, na podstawie których osoba została skazana na karę pozbawienia wolności,
- 3) dokument stwierdzający, jaka część kary została wykonana oraz jaka część kary podlega wykonaniu,
- 4) dokument stwierdzający wykonanie kary dodatkowej, jeżeli została orzeczona,
- 5) dokument o wyrażeniu zgody na przekazanie podpisany przez skazanego albo przez jego przedstawiciela,

- 6) dokument poświadczający obywatelstwo skazanego lub miejsce jego stałego pobytu, jeżeli takim dysponuje,
- 7) inne dokumenty, które mogą mieć znaczenie dla rozstrzygnięcia wniosku o przekazanie.

Do wniosku państwa wykonania wyroku załącza się dokument poświadczający obywatelstwo skazanego lub miejsce jego stałego pobytu oraz tekst przepisów prawnych, z których wynika, że czyn, za który nastąpiło skazanie na karę pozbawienia wolności, jest przestępstwem w państwie wykonania wyroku. W wypadku uwzględnienia wniosku państwo wydania wyroku dołącza do zawiadomienia o swojej zgodzie dokumenty wymienione wyżej w pkt 1-5.

Każda z umawiających się stron może żądać nadesłania ww. dokumentów przed wystąpieniem z wnioskiem o przekazanie lub przed podjęciem decyzji w przedmiocie przekazania.

Umowa określa następujące pozytywne przesłanki przekazania:

- 1) wyrok jest prawomocny, a okres pozostałej do odbycia kary pozbawienia wolności wynosi co najmniej sześć miesięcy,
- 2) zgodę na przekazanie wyraził skazany, a jeżeli nie jest on zdolny do wyrażenia skutecznej prawnie zgody – zgodę wyraził jego przedstawiciel ustawowy,
- 3) czyn, za który nastąpiło skazanie, jest karalny sędownie również według prawa państwa wykonania wyroku lub byłby karalny, gdyby został popełniony na terytorium państwa wykonania wyroku,
- 4) wykonanie kary nie uległo przedawnieniu według prawa jednej z umawiających się stron,
- 5) wyrok nie został wydany pod nieobecność skazanego,
- 6) osoba nie została w państwie wykonania wyroku prawomocnie skazana lub uniewinniona za ten sam czyn ani też postępowanie nie zostało umorzone,
- 7) zdaniem wezwanej umawiającej się strony nie będzie to zagrażało jej suwerenności, bezpieczeństwu, porządkowi publicznemu lub innym ważnym interesom albo nie będzie pozostawać w sprzeczności z podstawowymi zasadami prawa lub międzynarodowymi zobowiązaniami tej strony.

W wypadku uwzględnienia wniosku o przekazanie skazanego właściwe organy umawiających się stron określają termin, miejsce i tryb przekazania skazanego, a w razie potrzeby uzgodnią z zainteresowanymi państwami sprawę transzytu.

Warunki i tryb wykonania kary określa prawo państwa wykonania wyroku. Jeżeli nastąpi przejście wykonania wyroku, to sądy państwa wykonania wyroku określają podlegającą wykonaniu karę pozbawienia wolności w wymiarze określonym w wyroku sądu państwa wydania wyroku. Na poczet kary pozbawienia wolności określonej przez państwo wykonania wyroku zalicza się część kary, którą skazany odbył w państwie wydania wyroku. Jeżeli ustawodawstwo państwa wykonania wyroku przewiduje za dany czyn maksymalny wymiar kary pozbawienia wolności niższy od wymienionego w wyroku, sąd wymierza karę pozbawienia wolności w maksymalnej wysokości przewidzianej w ustawodawstwie tego państwa za popełnienie danego czynu. Jeżeli według ustawodawstwa

państwa wykonania wyroku za popełnienie danego czynu nie jest przewidziana kara pozbawienia wolności, sąd wymierza na podstawie swego ustawodawstwa karę najbardziej zbliżoną do kary wymienionej w wyroku. Na skutek przejścia wykonania wyroku przez państwo wykonania wyroku skazany nie może być w żadnym wypadku w sytuacji mniej korzystnej od tej, w jakiej by się znajdował w razie dalszego wykonywania wyroku w państwie wydania wyroku. Orzeczoną wyrokiem karę dodatkową, która nie została wykonana, wymierza sąd państwa wykonania wyroku, jeżeli kara taka jest przewidziana przez ustawodawstwo tego państwa w razie popełnienia danego czynu, przy czym wyżej wskazane zasady stosuje się odpowiednio.

Skazany przekazany w celu odbycia kary w państwie wykonania wyroku nie może być ponownie pociągnięty do odpowiedzialności karnej za ten sam czyn z wyjątkiem wypadku, gdy wyrok w tej sprawie został uchylony i przewidziane jest nowe postępowanie sądowe lub przygotowawcze.

Ułaskawienie skazanego może nastąpić w państwie wykonania wyroku. Państwo wydania wyroku może zwrócić się do państwa wykonania wyroku z postulatem ułaskawienia. Państwo wykonania wyroku stosuje wobec skazanego amnestię wydaną zarówno w państwie wykonania wyroku, jak i w państwie wydania wyroku.

Do zmiany wyroku przejętego do wykonania właściwe wyłącznie jest państwo wydania wyroku. Państwo wydania wyroku zawiadamia niezwłocznie państwo wykonania wyroku o zmianie wyroku przejętego do wykonania. Państwo wykonania wyroku niezwłocznie odstąpi od wykonywania kary po otrzymaniu zawiadomienia od państwa wydania wyroku, że został wydany wyrok, na mocy którego kara nie podlega wykonaniu. Jeżeli po przekazaniu skazanego w celu odbycia kary wyrok zostanie uchylony w państwie wydania wyroku i przewidziane jest nowe postępowanie przygotowawcze lub sądowe, odpis wyroku w tym przedmiocie oraz inne niezbędne materiały przesyła się państwu wykonania wyroku w celu podjęcia decyzji o pociągnięciu go do odpowiedzialności zgodnie z ustawodawstwem tego państwa.

Państwo wykonania wyroku zawiadamia państwo wydania wyroku o odbyciu kary przez skazanego, o tym, że skazany zbiegł lub w inny sposób uchylił się od wykonywania kary, a także – na wniosek państwa wydania wyroku – o wykonywaniu wyroku.

W stosunku do osoby przekazanej w celu odbycia kary do państwa wykonania wyroku skutki prawne skazania są takie same jak w stosunku do osób skazanych w tym państwie za popełnienie takiego czynu.

Koszty związane z przekazaniem skazanego i odbywaniem kary ponosi ta umawiająca się strona, na której terytorium koszty te powstały.

Umowa polsko-białoruska

Strony umowy zobowiązują się wzajemnie, na wniosek właściwych organów centralnych zarówno państwa wydania wyroku, jak i państwa wykonania wyroku, do przejmowania wykonania orzeczeń w sprawach karnych, na mocy których sądy jednej umawiającej się strony orzekły prawomocnie wobec obywateli drugiej umawiającej się strony karę pozbawienia wolności lub środki zabezpieczające. Skazany, jego przedstawiciel ustawowy,

współmałżonek, krewni w linii prostej, rodzeństwo lub pełnomocnik skazanego mogą występować z inicjatywą złożenia wniosku do właściwych organów centralnych państwa wydania wyroku, jak również państwa wykonania wyroku. Każdy skazany, do którego mogą mieć zastosowanie przepisy umowy dotyczące przekazywania skazanych, zostanie powiadomiony przez państwo wydania wyroku (w Polsce: sąd wykonujący karę pozbawienia wolności) o jego istotnych postanowieniach.

Umowa przewiduje następujące przesłanki pozytywne przekazania skazanego:

- 1) skazany jest obywatelem państwa wykonania wyroku,
- 2) skazany wyraził zgodę na przekazanie go państwu wykonania wyroku w celu wykonania kary; jeżeli skazany lub osoba, wobec której zastosowano środek zabezpieczający, nie jest zdolna do wyrażenia zgody, to taką zgodę wyraża jej przedstawiciel ustawowy,
- 3) czyn, za który orzeczono karę lub zastosowano środek zabezpieczający, jest karalny sędownie również według prawa państwa wykonania wyroku lub byłby karalny sędownie, gdyby został popełniony na jego terytorium, przy czym w sprawach o przestępstwa podatkowe, celne, dewizowe i inne przestępstwa skarbowe nie może nastąpić odmowa przejęcia wykonania orzeczenia sądowego z tego tylko powodu, że prawo państwa wykonania wyroku nie przewiduje takiego samego rodzaju opłaty lub podatku, ceł albo nie reguluje w ten sam sposób opłat, podatków, ceł i obrotu dewizowego jak prawo państwa wydania wyroku,
- 4) orzeczenie jest prawomocne,
- 5) w dniu wpłynięcia wniosku o przejęcie wykonania orzeczenia sądowego osobie pozostała do odbycia kara pozbawienia wolności lub środek zabezpieczający co najmniej 6 miesięcy; zasada ta nie ma zastosowania, jeżeli osoba, o której mowa, przebywa na terytorium państwa wykonania wyroku.

Umowa przewiduje następujące przesłanki negatywne przekazania skazanego:

- 1) czyn jest uważany przez wezwaną umawiającą się stronę za przestępstwo polityczne lub wojskowe,
- 2) wykonanie orzeczenia uległo przedawnieniu według prawa jednej z umawiających się stron,
- 3) wyrok został wydany przez sąd szczególny,
- 4) wyrok został wydany pod nieobecność skazanego,
- 5) skazany został w państwie wykonania wyroku prawomocnie skazany lub orzeczono wobec niego środek zabezpieczający albo uniewinniono go za ten sam czyn,
- 6) zdaniem wezwanej umawiającej się strony wykonanie orzeczenia zagrażałoby jego suwerenności lub bezpieczeństwu albo pozostawałoby w sprzeczności z podstawowymi zasadami prawa tego państwa.

Wnioski o przejęcie wykonania orzeczeń sądowych sporządza się w formie pisemnej. Do wniosku państwa wydania wyroku załącza się:

- 1) oryginał albo poświadczony odpis orzeczenia sądowego zaopatrzone w potwierdzenie prawomocności i że podlega ono wykonaniu,

- 2) tekst zastosowanych przepisów prawnych oraz przepisów dotyczących warunkowego zwolnienia,
- 3) możliwie dokładne dane o skazanym, jego obywatelstwie oraz miejscu zamieszkania lub pobytu,
- 4) zaświadczenie o okresie pozbawienia wolności lub stosowania środków zabezpieczających, który podlega zaliczeniu,
- 5) jeżeli skazany lub osoba, wobec której zastosowano środek zabezpieczający, przebywa w państwie wydania wyroku – protokół sporządzony z udziałem skazanego lub osoby, o której mowa wyżej, a w wypadkach przewidzianych w umowie – z udziałem przedstawiciela ustawowego, z którego wynika jego zgoda na przejęcie wykonania orzeczenia sądowego,
- 6) inne dokumenty, które mogą mieć znaczenie dla rozstrzygnięcia wniosku,
- 7) tłumaczenie na język drugiej umawiającej się strony wniosku wraz z załącznikami.

Do pism kierowanych na Białoruś dołącza się tłumaczenie na język białoruski, rosyjski (obecnie ta strona białoruska ułatwia najszybciej) lub angielski. Tłumaczenie powinno być sporządzone i uwierzytelnione przez tłumacza przysięgłego lub urzędowego (np. przybranego *ad hoc* na podstawie k.p.k. pracownika sądu lub prokuratury władającego danym językiem obcym).

Do wniosku państwa wykonania wyroku załącza się informacje i materiały wymienione w punktach 3, 6 i 7 oraz pismo zawierające zgodę skazanego na przekazanie wykonania orzeczenia. W wypadku uwzględnienia wniosku państwo wydania wyroku dołącza do swojej zgody dokumenty wymienione w punktach 1, 2 i 4.

Jeżeli wezwana umawiająca się strona uzna przekazane dane i dokumenty za niewystarczające, zwraca się o konieczne uzupełnienie i może wzywającej umawiającej się stronie ustalić stosowny termin. Na uzasadniony wniosek termin ten można przedłużyć. W braku uzupełnienia rozpoznaje się wniosek na podstawie posiadanych danych i dokumentów.

Umawiające się strony zawiadamiają się wzajemnie niezwłocznie o wszystkich okolicznościach, które mogłyby mieć wpływ na wykonanie orzeczenia sądowego, a w szczególności o ułaskawieniu, amnestii oraz uchyleniu lub zmianie orzeczenia przejętego do wykonania. Jeśli więc orzeczenie, którego wykonanie przekazano na Białoruś zostało uchylone lub zmienione w wyniku zastosowania nadzwyczajnych środków zaskarżenia (kasacja, wznowienie postępowania, skarga nadzwyczajna itp.), właściwy sąd powinien zawiadomić o tym polskiego Ministra Sprawiedliwości, który przekaże tę informację na Białoruś. Państwo wykonania wyroku zawiadamia państwo wydania wyroku w szczególności o wykonaniu orzeczenia.

Jeżeli nastąpi przejęcie wykonania orzeczenia sądowego, to sądy państwa wykonania wyroku określą według swego prawa podlegającą wykonaniu karę pozbawienia wolności lub środki zabezpieczające, biorąc pod uwagę w możliwie największym stopniu karę pozbawienia wolności lub środki zabezpieczające orzeczone w państwie wydania wyroku. Skazany nie może być w żadnym wypadku w sytuacji mniej korzystnej od tej, w jakiej by się znajdował w razie dalszego wykonywania orzeczenia w państwie wydania wyroku.

Wykonanie orzeczenia sądowego włącznie z warunkowym zwolnieniem następuje zgodnie z prawem państwa wykonania wyroku. Jeżeli przepisy prawa państwa wydania wyroku dotyczące warunkowego zwolnienia są dla skazanego korzystniejsze, podlegają one zastosowaniu.

Na poczet kary pozbawienia wolności lub środków zabezpieczających zalicza się w państwie wykonania wyroku okres pozbawienia wolności lub stosowania środków zabezpieczających w państwie wydania wyroku.

W wypadku przekształcenia kary lub środka zabezpieczającego stosuje się przepisy prawne państwa wykonania wyroku. Przy przekształceniu kary właściwe sądy są związane ustaleniami stanu faktycznego, wynikającymi w sposób wyraźny lub dorozumiany z orzeczenia sądowego państwa wydania wyroku i nie mogą zamienić kary pozbawienia wolności na karę grzywny.

W czasie wykonywania orzeczenia sądowego w państwie wykonania wyroku państwo wydania wyroku nie podejmuje dalszych czynności związanych z ich wykonaniem. Państwo wydania wyroku jest jednak uprawnione do wykonania pozostałej części kary lub środka zabezpieczającego, jeżeli skazany, uchylając się od wykonania orzeczenia sądowego w państwie wykonania wyroku, opuścił jego terytorium. Państwo wykonania wyroku zawiadamia niezwłocznie państwo wydania wyroku o tych okolicznościach. Uprawnienie państwa wydania wyroku do wykonania pozostałej części kary lub środka zabezpieczającego wygasa ostatecznie, jeżeli kara lub środek zostały wykonane albo nastąpiło zwolnienie od ich wykonania.

Ułaskawienie skazanego może nastąpić zarówno w państwie wydania wyroku, jak i w państwie wykonania wyroku. Amnestia może być wydana zarówno przez państwo wykonania wyroku, jak i przez państwo wydania wyroku. Amnestię wobec skazanego stosuje państwo wykonania wyroku. Natomiast do uchylecia lub zmiany orzeczenia przejętego do wykonania (nadzwyczajne środki zaskarżenia) właściwe wyłącznie jest państwo wydania wyroku.

Jeżeli skazany lub osoba, wobec której zastosowano środek zabezpieczający, przebywa na terytorium państwa wydania wyroku, państwo to podejmuje w możliwie krótkim czasie wszelkie konieczne środki do ich przekazania organom państwa wykonania wyroku. Państwo wydania wyroku i państwo wykonania wyroku porozumiewają się co do czasu i miejsca przekazania skazanego lub osoby, wobec której zastosowano środek zabezpieczający, organom państwa wykonania wyroku, a w miarę konieczności organom państwa tranzytowego.

Państwo wydania wyroku może po przejęciu wykonania orzeczenia sądowego przez państwo wykonania wyroku odroczyć przekazanie skazanego w celu przeprowadzenia postępowania karnego w związku z innym przestępstwem albo w celu wykonania orzeczenia sądowego wydanego w innej sprawie.

Jeżeli skazany został przekazany zgodnie z Umową z państwa wydania wyroku do państwa wykonania wyroku, nie może być on ścigany, skazany ani poddany w inny sposób ograniczeniom wolności w związku z czynem popełnionym przed przekazaniem, którego nie dotyczy zgoda na przejęcie wykonania. Ograniczeń tych nie stosuje się, jeżeli:

- 1) państwo wydania wyroku wyrazi zgodę na wszczęcie postępowania karnego, wykonanie kary lub środków zabezpieczających,

- 2) przekazany skazany pozostał w państwie wykonania wyroku dłużej niż 45 dni po ostatecznym zwolnieniu, chociaż miał prawo i mógł terytorium tego państwa opuścić, albo gdy po opuszczeniu tego państwa dobrowolnie tam powrócił.

Konwencja RE o przekazywaniu skazanych

Zgodnie z Konwencją strony zobowiązują się do udzielania sobie, na warunkach w niej określonych, możliwie najszerszej pomocy w zakresie przekazywania skazanych. Osoba skazana na terytorium jednej ze stron może być, zgodnie z postanowieniami Konwencji, przekazana na terytorium innej strony w celu odbycia w tym państwie orzeczonej kary. W tym celu może ona wyrazić wobec państwa skazania lub państwa wykonania swoje życzenie przekazania. Przekazania może żądać państwo skazania lub państwo wykonania.

Pozytywne przesłanki przekazania są następujące:

- 1) skazany jest obywatelem państwa wykonania (pojęcie „obywatel” może być przez państwa doprecyzowane w składanym Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy oświadczeniu, np. Polska oświadczyła że przez obywatela rozumie także osobę korzystającą w Polsce z prawa azylu), Konwencja nie wymaga, by skazany miał „wyłącznie” obywatelstwo tego państwa,
- 2) orzeczenie jest prawomocne, czyli nie podlega zaskarżeniu w zwykłym toku instancji (np. kasacją, skargą nadzwyczajną, skargą konstytucyjną),
- 3) skazany wyraża zgodę na przekazanie; gdy jedno z państw uzna to za konieczne ze względu na wiek lub stan fizyczny i psychiczny skazanego, zgodę taką wyraża jego przedstawiciel prawny, czyli osoba uprawniona do reprezentacji, np. przedstawiciel ustawowy małoletniego,
- 4) działanie lub zaniechanie, stanowiące podstawę skazania, stanowi przestępstwo w rozumieniu prawa państwa wykonania lub stanowiłoby przestępstwo w wypadku popełnienia na jego terytorium. Przekazanie jest możliwe także wtedy gdy czyn nie stanowi przestępstwa, ale mógłby je stanowić co oznacza, że strony Konwencji świadomie akceptują to, że będą wykonywać kary także za czyny niebędące przestępstwami według ich prawa. Istotą tego rozwiązania jest to, że podwójna karalność zachodzi także wtedy, gdy przestępstwo jest karalne według prawa jednego państwa i odpowiada przestępstwu o tym samym charakterze w prawie drugiego państwa. Zatem możliwe jest przejmowanie przez Polskę wszystkich obywateli skazanych za granicą za przestępstwa popełnione nawet tylko na szkodę innego państwa, jeżeli prawo polskie zawiera odpowiednią normę karną. Pewne przestępstwa nie naruszają bowiem uniwersalnych dóbr (np. życia, zdrowia, nietykalności, wolności, bezpieczeństwa powszechnego, cudzego mienia itp.) objętych powszechną ochroną prawnokarną w każdym z cywilizowanych państw, a jedynie interesy, np. fiskalne lub administracyjno-porządkowe danego konkretnego państwa, na którego szkodę zostały popełnione, ale ochrona danego konkretnego interesu jest wśród państw powszechna. (uchwała SN (7) z 23.06.1992 r., I KZP 20/92, OSNKW 1992, nr 9-10, poz. 59),
- 5) państwa skazania i wykonania wyrażają zgodę na przekazanie.

Konwencja przewiduje też względną przesłankę negatywną przekazania. Otóż nie może ono nastąpić, gdy w chwili otrzymania wniosku o przekazanie okres kary pozostałej skazanemu do odbycia wynosi mniej niż 6 miesięcy, chyba że państwa-strony (w praktyce – organy centralne) na zasadzie wyjątku uzgodnią inaczej.

Państwo skazania powinno poinformować skazanego, w odniesieniu do którego może mieć zastosowanie Konwencja o jej treści. Uwzględniając rekomendacje Komitetu Ministrów Rady Europy Nr R/84/11 Ministerstwo Sprawiedliwości opracowało polski tekst standardowej informacji w sprawie praktycznego stosowania tej Konwencji. Stanowi on część Oświadczenia rządowego z dnia 8 marca 1995 r. w sprawie ratyfikacji przez Rzeczpospolitą Polską Konwencji o przekazywaniu osób skazanych, sporządzonej w Strasburgu dnia 21 marca 1983 r. (Dz. U. z 1995 r. Nr 51, poz. 280).

Skazany nie ma prawa złożenia wniosku o przekazanie. Jeżeli jednak wyraził wobec państwa skazania swoje życzenie przekazania w trybie Konwencji RE o przekazywaniu skazanych, państwo to powinno poinformować o tym państwo wykonania niezwłocznie po uprawomocnieniu się orzeczenia. Informacja powinna obejmować: nazwisko, datę i miejsce urodzenia skazanego, w stosownych wypadkach miejsce zamieszkania w państwie wykonania, opis stanu faktycznego, w którego wyniku nastąpiło skazanie, rodzaj kary, jej wymiar i datę rozpoczęcia jej wykonywania. Jeżeli skazany wyraził życzenie przekazania w trybie Konwencji wobec państwa wykonania, państwo skazania przekazuje temu państwu, na jego wniosek, ww. informacje. Skazany powinien zostać poinformowany na piśmie o wszelkich działaniach podjętych przez państwo skazania lub państwo wykonania zgodnie z postanowieniami ustępów poprzedzających, jak również o wszelkich decyzjach podjętych przez którekolwiek z państw w zakresie wniosku o przekazanie. Wszystkie ww. informacje powinny być sporządzane w języku strony, której są przekazywane lub w jednym z języków urzędowych Rady Europy. Tłumaczenia wniosku o przekazanie lub załączonych dokumentów nie są wymagane, o ile dane państwo-strona nie oświadczyło Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy, aby do wniosków o przekazanie i załączonych dokumentów było dołączone ich tłumaczenie na język tej strony lub jeden z języków urzędowych Rady Europy, lub na jeden z tych języków wskazany w oświadczeniu. Strona może jednocześnie oświadczyć, że będzie przyjmować tłumaczenia na język inny niż język lub języki urzędowe Rady Europy.

Wnioski o przekazanie i odpowiedzi sporządza się na piśmie. Kieruje się je przez Ministerstwo Sprawiedliwości państwa wzywającego do Ministerstwa Sprawiedliwości państwa wezwanego. Państwo wykonania, na wniosek państwa skazania, powinno mu przekazać:

- 1) dokument lub oświadczenie stwierdzające, że skazany jest obywatelem tego państwa,
- 2) treść przepisów prawnych państwa wykonania, z których wynika, że działanie lub zaniechanie, stanowiące podstawę skazania w państwie skazania, stanowią przestępstwo w rozumieniu prawa państwa wykonania lub stanowiłyby takie przestępstwo w wypadku popełnienia na jego terytorium,
- 3) oświadczenie w przedmiocie tego, czy kara ma być wykonywana w dalszym ciągu, czy też przekształcona.

W razie złożenia wniosku o przekazanie państwo skazania powinno przekazać państwu wykonania następujące dokumenty, chyba że jedno z państw oświadczyło już, że sprzeciwi się przekazaniu:

- 1) uwierzytelniony odpis orzeczenia oraz tekst przepisów prawnych, które zastosowano,
- 2) informację określającą okres kary, który został już odbyty, w tym informacje o areszcie tymczasowym, darowaniu kary i o wszelkich innych faktach istotnych dla wykonania kary,
- 3) oświadczenie zawierające zgodę na przekazanie,
- 4) gdy jest to niezbędne, wszelkie dokumenty lekarskie lub socjalne dotyczące skazanego, informacje o postępowaniu z nim w państwie skazania oraz wszelkie zalecenia co do dalszego postępowania w państwie wykonania.

Zarówno państwo skazania, jak i państwo wykonania mogą żądać nadesłania wszelkich ww. dokumentów i oświadczeń przed wystąpieniem z wnioskiem o przekazanie lub przed podjęciem decyzji o wyrażeniu zgody lub odmowie. Umożliwi to niewszczywanie procedury, gdy okaże się, że warunki przekazania nie są spełnione.

Dokumenty przekazywane w trybie Konwencji RE o przekazywaniu skazanych nie wymagają uwierzytelnienia (z zastrzeżeniem wyjątku, że załączony do wniosku państwa skazania odpis orzeczenia oraz tekst przepisów prawnych, które zastosowano, musi być „uwierzytelniony”).

Państwo skazania powinno zapewnić, aby osoba, której zgoda na przekazanie jest wymagana, wyraziła ją dobrowolnie i z pełną świadomością skutków prawnych. Do postępowania w tym zakresie stosuje się przepisy prawne państwa skazania. Państwo skazania powinno zapewnić państwu wykonania możliwość sprawdzenia, czy zgoda została wyrażona zgodnie z warunkami określonymi w ustępie poprzedzającym, za pośrednictwem konsula lub innego urzędnika wyznaczonego w porozumieniu z państwem wykonania. W szczególności tego rodzaju urzędnik musi mieć możliwość swobodnego kontaktu ze skazanym.

Do wykonania kary stosuje się prawo państwa wykonania i jedynie to państwo jest właściwe do podejmowania decyzji w tym zakresie. Każda ze stron może zastosować ułaskawienie, amnestię lub zamienić karę na inną zgodnie ze swoją konstytucją lub innymi przepisami. Państwo skazania jest wyłącznie właściwe w przedmiocie dopuszczalności postępowania zmierzającego do zmiany orzeczenia. Skazany powinien odbyć karę tylko jeden raz. Zatem przejście skazanego przez władze państwa wykonania powoduje zaprzestanie wykonywania kary w państwie skazania. Z kolei państwo skazania nie może wykonać kary, jeżeli państwo wykonania uzna ją za odbytą.

Właściwe organy państwa wykonania powinny bądź wykonywać karę w dalszym ciągu niezwłocznie lub na podstawie orzeczenia sądowego lub administracyjnego, bądź w drodze postępowania sądowego lub administracyjnego przekształcić skazanie w orzeczenie państwa wykonania, zastępując karę wymierzoną w państwie skazania karą przewidzianą przez prawo państwa wykonania za takie samo przestępstwo. Państwo wykonania, na wniosek, powinno jeszcze przed przekazaniem osoby skazanej zawiadomić państwo skazania, które z tych rozwiązań zastosuje. W Polsce decyzję w tym przedmiocie podejmuje Minister Sprawiedliwości, który komunikuje ją państwu obcemu. Decyzja ta jest

wiążąca dla sądu polskiego orzekającego po przejęciu skazanego o kwalifikacji prawnej czynu i wymiarze przejętej do wykonania kary.

W wypadku wykonywania kary w dalszym ciągu państwo wykonania jest związane rodzajem i wymiarem kary w orzeczeniu skazującym. Jeżeli jednak rodzaj lub wymiar kary są niezgodne z ustawodawstwem państwa wykonania lub jeżeli ustawodawstwo tego wymaga, państwo wykonania może w drodze orzeczenia sądowego lub administracyjnego dostosować karę do kary lub środka przewidzianego przez jego prawo za przestępstwo tego samego rodzaju. Nie dochodzi tu do przekształcenia kary, a jedynie do jej dostosowania do prawa państwa wykonania. Kara lub środek powinny, możliwie najbardziej, odpowiadać swoim rodzajem karze wymierzonej w orzeczeniu przekazanym do wykonania. Nie może ono zaostrzać kary wymierzonej w państwie skazania za względu na rodzaj lub wymiar, ani przekraczać górnej granicy zagrożenia przewidzianej przez prawo państwa wykonania.

W wypadku przekształcenia kary stosuje się przepisy proceduralne państwa wykonania. Przy przekształceniu kary (tzw. postępowanie w sprawie *exequatur*) właściwe organy:

- 1) są związane ustaleniami stanu faktycznego, wynikającymi w sposób wyraźny lub dorozumiany z orzeczenia wydanego w państwie skazania,
- 2) nie mogą przekształcić kary pozbawienia wolności w karę o charakterze majątkowym (a zatem nie ma przeszkód, by np. przekształcić karę pozbawienia wolności w karę ograniczenia wolności),
- 3) uwzględniają okres pozbawienia wolności odbyty przez skazanego włącznie z okresem stosowania tymczasowego aresztowania i innych środków zapobiegawczych podlegających zaliczeniu na poczet kary według prawa państwa skazania,
- 4) nie mogą pogarszać sytuacji skazanego ani nie są związane dolną granicą wymiaru kary przewidzianej przez prawo państwa wykonania za popełnione przestępstwo lub przestępstwa.

Jeżeli postępowanie w sprawie przekształcenia kary ma miejsce po przekazaniu skazanego, państwo wykonania powinno stosować wobec niego pozbawienie wolności lub inne środki dla zapewnienia jego obecności w państwie wykonania do czasu zakończenia postępowania.

Państwo wykonania powinno zaprzestać wykonywania kary niezwłocznie po zawiadomieniu go przez państwo skazania o wydaniu orzeczenia pozbawiającego karę wykonalności.

Państwo wykonania informuje państwo skazania o wykonywaniu kary, gdy uzna karę za wykonaną, gdy skazany zbiegł przed wykonaniem kary w całości lub gdy państwo skazania zażąda specjalnego sprawozdania.

Wszelkie koszty wynikłe ze stosowania Konwencji RE o przekazywaniu skazanych ponosi państwo wykonania z wyjątkiem kosztów powstałych wyłącznie na terytorium państwa skazania.

Istotne znaczenie dla praktycznego stosowania tej konwencji ma protokół dodatkowy do niej (Protokół Dodatkowy do Konwencji o przekazywaniu osób skazanych, sporządzony w Strasburgu dnia 18 grudnia 1997 r.). W stosunkach między państwami będącymi jego stronami (zob. tabela 5) wyłącza on warunek zgody skazanego na przekazanie, jeśli skazany uciekł z państwa skazania lub ma być z niego deportowany.

Uciekinierem jest ten, kto dążąc do uchylenia się od wykonania kary w państwie skazania lub dalszego jej wykonywania, ucieka na terytorium państwa, którego jest obywatelem, zanim odbędzie orzeczoną karę. Samo opuszczenie terytorium państwa skazania nie wystarczy. Konieczny jest negatywny stosunek uciekiniera do obowiązku odbycia kary, dążenie do „uchylania się od niej”. Żeby można było mówić o „uchylaniu się” w rozumieniu Protokołu Dodatkowego, skazany musi mieć świadomość, że kara jest prawomocnie wymierzona (a więc musi opuścić państwo skazania po uprawomocnieniu się wyroku) i podlega wykonaniu (a więc w chwili opuszczenia państwa skazania jej wykonanie nie było zawieszona). Na wniosek państwa skazania państwo wykonania, zanim otrzyma dokumenty uzasadniające żądanie lub przed rozpoznaniem takiego wniosku, może aresztować takiego skazanego albo zastosować inne środki gwarantujące pozostanie skazanego na jego terytorium do czasu podjęcia decyzji co do wniosku.

Nadto zgodnie z Protokołem państwo wykonania może, na wniosek państwa skazania, postanowić o przejęciu skazanego bez jego zgody, jeżeli wyrokiem skazującym lub decyzją administracyjną będącą jego następstwem orzeczono wydalenie, przewiezienie do granicy państwa lub jakikolwiek inny środek ustanawiający zakaz przebywania skazanego na terytorium państwa skazania po zwolnieniu z zakładu karnego. W takim wypadku państwo wykonania postanawia o przejęciu skazanego po rozważeniu jego stanowiska. Z kolei państwo skazania dostarcza państwu wykonania:

- 1) oświadczenie zawierające stanowisko skazanego w sprawie przekazania,
- 2) kopię orzeczenia o wydaleniu, przewiezieniu do granicy lub zastosowaniu jakiegokolwiek innego środka ustanawiającego zakaz przebywania skazanego na terytorium państwa skazania po zwolnieniu z zakładu karnego.

W polskiej praktyce zarysowały się dwa stanowiska odnośnie do tego, jaki organ państwa wykonania ma rozważyć stanowisko skazanego, który nie wyraża zgody na przekazanie. Gdyby uznać, że jest to kwestia prawna (kwestia dopuszczalności przejęcia skazania do wykonania), właściwy byłby sąd orzekający w przedmiocie dopuszczalności. Ani z brzmienia Konwencji, ani z przebiegu prac przygotowawczych nad Protokołem Dodatkowym, ani z jego przedmiotu i celu nie wynika jednak, by państwa zamierzały uznać to zagadnienie za kwestię prawną. Prawidłowe zatem wydaje się drugie stanowisko, zgodnie z którym sąd orzekający o prawnej dopuszczalności przejęcia skazania pomija przyczyny zgody skazanego, wiedząc, że przekazanie skazanego jest prawnie dopuszczalne także w braku zgody. Obowiązek ich rozważenia spoczywa tylko i wyłącznie na Ministrze Sprawiedliwości jako organie podejmującym ostateczną decyzję w przedmiocie dopuszczalności przejęcia skazanego, który nie chce odbywać kary w Polsce.

Osoba przekazana w tym trybie nie będzie ścigana, skazana ani też pozbawiona wolności w celu wykonania kary lub zastosowania środka zabezpieczającego, ani też poddana jakimkolwiek innym ograniczeniom wolności osobistej za jakiekolwiek przestępstwo popełnione przed przekazaniem, inne niż to objęte wyrokiem, którego dotyczy przekazanie, z wyjątkiem następujących przypadków:

- 1) jeżeli państwo skazania wyrazi na to zgodę; w tym celu składa się wniosek, do którego należy dołączyć odpowiednie dokumenty oraz protokoły wszelkich oświadczeń skazanego; zgoda zostanie udzielona, jeżeli przestępstwo objęte wnioskiem

podlegałoby ekstradycji zgodnie z prawem państwa skazania albo jeżeli ekstradycja byłaby wyłączona jedynie z uwagi na wysokość kary;

- 2) jeżeli, mając ku temu możliwość, skazany nie opuścił terytorium państwa wykonania w ciągu 45 dni od daty ostatecznego zwolnienia lub powrócił na to terytorium po jego opuszczeniu.

Protokół Dodatkowy nie stoi jednak na przeszkodzie podejmowaniu przez państwo wykonania działań, które zgodnie z jego prawem wewnętrznym są wymagane dla przeważania biegu przedawnienia, w tym postępowaniu zaocznemu.

6. WZAJEMNA POMOC PRAWNA ORAZ WSPÓŁPRACA W SPRAWACH KARNYCH W ZAKRESIE INNYM NIŻ EKSTRADYCJA I PRZEKAZYWANIE OSÓB SKAZANYCH W STOSUNKACH Z PAŃSTWAMI EUROPEJSKIMI NIEBĘDĄCYMI CZŁONKAMI UE

Konwencja RE o pomocy prawnej

Podstawowe znaczenie praktyczne w zakresie wzajemnej pomocy prawnej oraz współpracy w sprawach karnych w zakresie innym niż ekstradycja i przekazywanie osób skazanych w stosunkach z państwami europejskimi niebędącymi członkami Unii Europejskiej ma instrument Rady Europy: Europejska Konwencja o pomocy prawnej w sprawach karnych, sporządzona w Strasburgu dnia 20 kwietnia 1959 r. (dalej: „Konwencja RE o pomocy prawnej”). Konwencja nie definiuje pojęcia [wzajemnej] pomocy prawnej, co pozwala ujmować je szeroko, zgodnie z celem i przedmiotem konwencji, jakim jest zacieśnienie więzów między członkami Rady Europy i danie im lepszych narzędzi służących do kontroli przestępczości. Konwencja dotyczy międzynarodowej pomocy prawnej w wąskim znaczeniu tego pojęcia (przeprowadzania czynności procesowych w jednym państwie na potrzeby postępowania w innym państwie). Nie obejmuje natomiast ekstradycji, gdyż ta forma współpracy międzynarodowej (wzajemna pomoc prawna w znaczeniu szerokim) została uregulowana w Europejskiej konwencji o ekstradycji, sporządzonej w Paryżu dnia 13 grudnia 1957 r. Konwencja nie obejmuje także przekazywania skazanych do odbycia kary.

Konwencja RE o pomocy prawnej została zmieniona przez:

- Protokół dodatkowy do Europejskiej Konwencji o pomocy prawnej w sprawach karnych, sporządzony w Strasburgu dnia 17 marca 1978 r. (dalej: „Protokół dodatkowy”). Mające najważniejsze praktyczne znaczenie dla Polski postanowienia Protokołu dotyczą zastosowania Konwencji w sprawach karnych skarbowych oraz doręczeń w sprawach karnych wykonawczych.
- Drugi Protokół dodatkowy do Europejskiej Konwencji o pomocy prawnej w sprawach karnych, sporządzony w Strasburgu dnia 8 listopada 2001 r. (dalej: „Drugi Protokół dodatkowy”). Mające najważniejsze praktyczne znaczenie dla Polski postanowienia tego Protokołu dotyczą zastosowania Konwencji w sprawach karno-administracyjnych, ograniczenia możliwości odmowy dopuszczenia udziału przedstawicieli organów strony wzywającej lub zainteresowanych osób do udziału w wykonywaniu wniosku rekwizycyjnego, pozbawienia wolności osoby czasowo przekazanej do udziału w czynności procesowej, sposobów porozumiewania się

właściwych organów, tłumaczeń, kosztów, odroczenia wykonywania wniosków, zasady przychylności wobec porządku prawnego strony wzywającej, przesłuchań w formie wideo- i telekonferencji, zwrotu przedmiotów pochodzących z przestępstwa, zabezpieczenia dowodów, poufności wniosku, ochrony danych osobowych, doręczania pism i orzeczeń sądowych za pośrednictwem poczty, języka doręczanych pism i orzeczeń sądowych.

Konwencja reguluje nie tylko zasady i tryb sporządzania i załatwiania wniosków rekwizycyjnych oraz przeprowadzania czynności procesowych w drodze wzajemnej pomocy prawnej. Reguluje także zasady doręczania pism i orzeczeń sądowych, wymianę informacji z rejestrów karnych, wymianę szczegółowych danych o skazaniach, a także przekazywanie wniosków o wszczęcie ścigania. Nie odnosi się natomiast do międzynarodowej ważności wyroków karnych (uwzględnianie w jednym państwie faktu skazania w drugim).

Komitet Ministrów Rady Europy może zaprosić jakiekolwiek państwo niebędące członkiem Rady Europy do przystąpienia do Konwencji i protokołów. Lista stron tych instrumentów zawarta jest w tabeli 5. Stosując Konwencję i protokoły, należy zawsze (oprócz sprawdzenia, którym z tych instrumentów dane państwo jest związane) sprawdzić, czy dane państwo nie złożyło w stosunku do danego instrumentu zastrzeżenia lub innego typu oświadczenia modyfikującego, lub doprecyzowującego zawarte w nich rozwiązania. Składanie zastrzeżeń lub oświadczeń, w tym oświadczeń „opt-out”, jest stosunkowo częstą praktyką pozwalającą dostosować Konwencję do potrzeb i wymogów danego państwa, a przez to zapewniającą jej szeroką ratyfikację. Utrudnia jednak stosowanie Konwencji w praktyce. Oświadczenia dotyczą w szczególności takich kwestii, jak:

- Możliwość odmowy udzielenia pomocy prawnej w razie zajścia określonych przeszkód procesowych, wśród których wskazuje się najczęściej zawisłość sprawy, powagę rzezy osądzonej, brak znamion czynu zabronionego według prawa państwa wezwanego, przedawnienie.
- Możliwość odmowy doręczenia wezwania, jeżeli do wskazanego terminu nie upłynął określony czas.
- Wyłączenie możliwości czasowego przekazania osoby pozbawionej wolności do udziału w czynności procesowej.
- Szczególnie zasady przekazywania wniosków i rekwizycyjnych i odpowiedzi.
- Żądanie sporządzenia wniosków w określonych językach albo załączania do wniosków tłumaczeń na określone języki.

W zakresie istotnym dla praktyki współpracy sądowej Polska złożyła następujące oświadczenia do Konwencji:

- W zakresie art. 5 Konwencji: Rzeczpospolita Polska zastrzega sobie prawo do wykonywania wniosków rekwizycyjnych o przeszukanie i zajęcie mienia w zależności od zajścia warunku, o którym mowa w art. 5 ust. 1 (a) (b) (c) Konwencji.
- W zakresie art. 7: Można odmówić doręczenia wezwania, jeśli do daty stawienia pozostawo mniej niż 30 dni.
- W zakresie art. 13: Będą przekazywane tylko dane zawarte w Centralnym Rejestrze Skazanych.

- W zakresie art. 15: Kopie wniosków rekwizycyjnych adresowanych bezpośrednio do organów sądowych powinny być przekazywane do Ministerstwa Sprawiedliwości.
- W zakresie art. 16: Do wniosków i innych doręczanych dokumentów należy dołączyć tłumaczenie na język polski lub język urzędowy Rady Europy; tłumaczenie dokumentów, które mają być doręczone nie jest wymagane, jeśli doręczenie ma nastąpić przez zwykłe oddanie. W pozostałych wypadkach powinno być sporządzone tłumaczenie na język polski, jeśli odbiorca jest obywatelem polskim lub posiada w Polsce stałe miejsce pobytu.
- W zakresie art. 24: Dla celów niniejszej Konwencji jednostki organizacyjne prokuratury będą uznawane za „organy sądowe”.

Odnosnie do Drugiego protokołu dodatkowego Polska złożyła następujące oświadczenia:

- W zakresie art. 4: Zgodnie z art. 4 ust. 8 Rzeczpospolita Polska zastrzega sobie prawo uzależnienia wykonywania wniosków o wzajemną pomoc prawną: wniosek o wzajemną pomoc prawną dotyczący przesłuchania świadków lub biegłych w drodze wideokonferencji lub telekonferencji powinien być przekazany za pośrednictwem Ministerstwa Sprawiedliwości Rzeczypospolitej Polskiej.
- W zakresie art. 9: Zgodnie z art. 9 ust. 9 Rzeczpospolita Polska oświadcza, że nie skorzysta z możliwości przesłuchiwanie w drodze wideokonferencji oskarżonego lub podejrzanego (art. 9 ust. 8).
- W zakresie art. 13: Zgodnie z art. 13 ust. 7 Rzeczpospolita Polska oświadcza, że zastrzega sobie możliwość niewykonywania wniosków o tymczasowe przekazanie osoby pozbawianej wolności na terytorium strony wzywającej, jeśli osoba ta nie wyraża zgody na przekazanie.
- W zakresie art. 18 i 19: Na podstawie art. 18 ust. 4 i art. 19 ust. 4 Rzeczpospolita Polska oświadcza, że organem właściwym dla celów wykonywania wniosków, o których mowa w tych artykułach, jest Komendant Główny Policji.

Konwencja RE o pomocy prawnej uchyła w odniesieniu do terytoriów, do których ma zastosowanie, postanowienia traktatów, konwencji lub umów dwustronnych, które w stosunkach między dwiema umawiającymi się stronami regulują pomoc prawną w sprawach karnych. Równocześnie jednak:

- 1) nie narusza zobowiązań zawartych w postanowieniach jakiegokolwiek innej konwencji międzynarodowej o charakterze dwu- lub wielostronnym, której niektóre postanowienia regulują lub mogą regulować zagadnienia szczegółowe z zakresu pomocy prawnej,
- 2) pozwala, w pilnych wypadkach, i jeżeli bezpośrednio przesyłanie wniosków rekwizycyjnych jest dopuszczalne, na dokonywanie tego także za pośrednictwem Interpolu,
- 3) nie narusza postanowień dotyczących tłumaczenia wniosków i dołączonych do nich dokumentów, które są zawarte w umowach i porozumieniach obowiązujących między dwiema lub więcej umawiającymi się stronami,

- 4) nie narusza postanowień umów lub porozumień dwustronnych, obowiązujących między stronami, na mocy których dopuszczalne jest bezpośrednio przekazywanie wniosków o udzielenie pomocy prawnej między organami stron.

Strony Konwencji RE o pomocy prawnej mogą zawierać między sobą umowy dwu- lub wielostronne o pomocy prawnej w sprawach karnych jedynie w celu uzupełnienia postanowień Konwencji lub ułatwienia stosowania zasad w niej zawartych.

Jeżeli w stosunkach między dwiema lub więcej umawiającymi się stronami pomoc prawna w sprawach karnych jest udzielana na podstawie jednolitego ustawodawstwa lub szczególnego trybu przewidującego wzajemność w udzielaniu pomocy prawnej na ich terytoriach, strony te mogą uregulować swoje wzajemne stosunki w tej dziedzinie jedynie w oparciu o te systemy, niezależnie od postanowień Konwencji. Pozwala to w szczególności na funkcjonowanie europejskiego nakazu dochodzeniowego.

Na szczególną uwagę zwraca ewentualna współpraca w zakresie wzajemnej pomocy prawnej z Rosją i Białorusią. Państwa te nie są członkami Rady Europy i nawet nie aspirują do kierowania się jej wartościami. Sytuacja w Rosji i na Białorusi jest wyjątkowo napięta a działania tamtejszych instytucji państwowych, w tym sądów, prokuratury, służby więziennej, odbiegają od europejskich standardów. Należy to w pełni uwzględnić w toku ewentualnej współpracy z Rosją i Białorusią.

Postępowanie w przedmiocie pomocy prawnej

Strony Konwencji RE o pomocy prawnej zobowiązują się do udzielania sobie zgodnie z jej postanowieniami, w jak najkrótszym czasie, możliwie najszerszej pomocy prawnej w sprawach o przestępstwa, których ściganie należy, w chwili występowania z wnioskiem, do właściwych organów sądowych strony zzywającej.

Pojęcie „organ sądowy” i „przestępstwo” mają charakter autonomiczny.

Organ sądowy to w szczególności sąd, sędzia (w tym sędzia śledczy), organ prokuratury. Pojęcie to nie obejmuje organów policyjnych, nawet jeśli działają w ścisłej współpracy z prokuraturą lub sądem, na ich polecenie lub pod ich nadzorem. Przepisów Konwencji nie stosuje się też do współpracy między organami administracyjnymi, w tym organami administracji finansowej, nawet jeśli pełnią funkcje orzecznicze w sprawach celnych i podatkowych.

Przestępstwo to czyn zabroniony przez prawo danego państwa pod groźbą kary kryminalnej. W rozumieniu Konwencji przestępstwami mogą być także czyny uznawane przez prawo krajowe za wykroczenie (w systemach prawnych, które rozróżniają takie przewidyują i w których wykroczenia nie są uznawane za jeden z rodzajów przestępstw – obok zbrodni i występków). Niektóre instytucje Konwencji i protokołów dodatkowych (np. doręczanie pism sądowych drogą pocztową bezpośrednio do adresata) mogą wydatnie przyczynić się do uproszczenia i przyspieszenia postępowania wykroczeniowego. Tym niemniej to, że Konwencja jako całość formalnie może być stosowana w sprawach o wykroczenia, nie uchyla potrzeby stosowania jej w sposób racjonalny, z uwzględnieniem dobra wymiaru sprawiedliwości, którego elementem jest zasada proporcjonalności.

Konwencja dotyczy wszystkich kwestii rozpoznawanych w sprawie o przestępstwo, nie tylko w przedmiocie tego, czy został popełniony czyn zabroniony, kto jest jego sprawcą i czy i w jakim wymiarze podlega odpowiedzialności karnej, ale także powództwa cywilnego rozpoznawanego w ramach procesu karnego oraz postępowania związane z postępowaniem głównym inne niż postępowania karne wykonawcze. Postulować należy zastosowanie Konwencji w możliwie szerokim zakresie, tj. także w razie rozpoznawania w postępowaniu karnym sprawy o odszkodowanie za niesłuszne pozbawienie wolności, postępowaniu w przedmiocie ułaskawienia itp.

Postanowień Konwencji nie stosuje się do wykonywania orzeczeń o aresztowaniu i orzeczeń skazujących ani do przestępstw wojskowych niebędących przestępstwami pospolitymi.

Drugi Protokół dodatkowy wskazuje, że pomocy prawnej można również udzielić w odniesieniu do czynów karalnych według prawa wewnętrznego strony wzywającej lub strony wezwanej, których ściganie należy do właściwości organów administracyjnych, jeżeli od decyzji takich organów istnieje możliwość odwołania się do sądu właściwego w sprawach karnych.

Protokół dodatkowy do Konwencji RE o pomocy prawnej stanowi, że jego strony stosować będą Konwencję do:

- 1) doręczeń dokumentów dotyczących wykonania kary, wykonania kar majątkowych lub pokrycia kosztów postępowania,
- 2) środków związanych z zawieszeniem wyrokowania lub wykonania kary, warunkowym zwolnieniem, odroczeniem wykonania kary lub przerwą w jej wykonywaniu.

Udzielenia pomocy prawnej nie można odmówić wyłącznie na tej podstawie, że czyny, których dotyczy wnioszek, mogą wiązać się w stronie wzywającej z odpowiedzialnością osoby prawnej.

Można odmówić (formalnie rzecz biorąc, według Konwencji odmowa ma zawsze charakter fakultatywny, ale trudno sobie wyobrazić inną decyzję, w sytuacji gdy wykonanie wniosku naruszałoby podstawowe interesy państwa) udzielenia pomocy prawnej, jeżeli:

- 1) wniosek dotyczy przestępstw uważanych przez stronę wezwaną za przestępstwa polityczne, za przestępstwa pozostające w związku z przestępstwami politycznymi lub za przestępstwa skarbowe (Protokół dodatkowy do Konwencji RE o pomocy prawnej stanowi jednak, że jego strony nie będą korzystać z tego prawa w celu odmowy udzielenia pomocy wyłącznie na tej podstawie, że wniosek dotyczy przestępstwa, które strona wezwana uznaje za przestępstwo skarbowe),
- 2) Strona wezwana uzna, że wykonanie wniosku mogłoby naruszyć suwerenność, bezpieczeństwo, porządek publiczny lub inne podstawowe interesy państwa.

Strona wezwana wykonuje w formie przewidzianej przez jej prawo (*lex fori regit actum*) wnioski rekwizycyjne w sprawach karnych, przekazywane jej przez organy sądowe strony wzywającej i dotyczące przeprowadzenia czynności śledczych lub przekazywania dowodów, akt lub dokumentów. Jeżeli strona wzywająca wnosi o przesłuchanie świadków lub biegłych pod przysięgą (po odebrana przyrzeczenia), powinna to sprecyzować we

wniosku, a strona wezwana – wykonać taki wniosek, jeżeli nie sprzeciwia się temu jej prawo. Drugi Protokół dodatkowy stanowi, że przychylność wobec porządku prawnego strony wzywającej powinna iść jeszcze dalej: jeżeli wniosek przewiduje określone formalności lub postępowanie wymagane prawem strony wzywającej, nawet jeżeli dana formalność czy postępowanie nie jest znane systemowi prawnemu strony wezwanej, strona wezwana wykonuje wniosek w takim zakresie, w jakim czynności nie są sprzeczne z podstawowymi zasadami jej porządku prawnego, chyba że postanowienia przedmiotowego Protokołu stanowią inaczej. Do oceny prawidłowości przeprowadzenia danej czynności stosuje się prawo strony wezwanej (co może wpływać np. na dopuszczalność dowodu, przy przeprowadzaniu którego nie dochowano określonych warunków lub formalności wymaganych według prawa strony wzywającej, ale który przeprowadzono w sposób niesprzeczny z podstawowymi zasadami jej porządku prawnego).

Strona wezwana może przekazywać jedynie uwierzytelnione kopie lub fotokopie żądanych akt lub dokumentów. Jeżeli jednak strona wzywająca wnosi o przekazanie oryginałów, należy w miarę możliwości uwzględnić jej wniosek.

Jeżeli strona wzywająca wyraźnie o to wnosi, strona wezwana zawiadamia ją o dacie i miejscu wykonania wniosku rekwizycyjnego. Za zgodą strony wezwanej w wykonaniu wniosku mogą wziąć udział przedstawiciele zainteresowanych organów oraz zainteresowane osoby.

Drugi Protokół dodatkowy wskazuje, że wnioski o dopuszczenie udziału przedstawicieli tych organów lub zainteresowanych osób nie powinny zostać odrzucone, jeżeli udział odpowiada lepiej potrzebom strony wzywającej, a w konsekwencji pozwala uniknąć występowania z wnioskami dodatkowymi.

Drugi Protokół dodatkowy stanowi także, że strona wezwana może odroczyć wykonanie wniosku, jeżeli jego wykonanie mogłoby mieć negatywny wpływ na prowadzone przez organy tej strony śledztwo, dochodzenie, ściganie czy jakiegokolwiek inne związane z nimi postępowania prowadzone przez te organy. Strona wezwana, zanim odmówi lub odroczy wykonanie wniosku, zbada, w stosownych wypadkach, po porozumieniu się ze stroną wzywającą, możliwość wykonania wniosku w części lub pod warunkami, jakie uzna za konieczne. Każda decyzja o odroczeniu wykonania wniosku powinna być uzasadniona. Strona wezwana informuje również stronę wzywającą o przyczynach uniemożliwiających wykonanie wniosku lub przyczynach znacznego opóźnienia wykonania.

Drugi protokół dodatkowy stanowi, że na wniosek strony wzywającej strona wezwana, zgodnie ze swoim prawem wewnętrznym, może zlecić zastosowanie środków tymczasowych w celu zabezpieczenia dowodów, utrzymania istniejącej sytuacji lub ochrony zagrożonych interesów prawnych. Strona wezwana może wykonać wniosek częściowo lub pod pewnymi warunkami, w szczególności ograniczając czas stosowania środków.

Drugi protokół dodatkowy zawiera istotne postanowienia dotyczące ochrony danych osobowych. Przewiduje, że dane o charakterze osobowym przekazane przez jedną ze stron drugiej stronie, w następstwie wykonania wniosku złożonego na podstawie Konwencji lub jednego z jej protokołów, mogą być używane przez stronę, która je otrzymała, wyłącznie do postępowań, do których stosuje się Konwencję lub jeden z jej protokołów, innych postępowań sądowych lub administracyjnych związanych bezpośrednio z postępowaniami,

o których mowa wyżej, zapobieżenia bezpośredniemu i poważnemu zagrożeniu bezpieczeństwa publicznego. Dane takie mogą być jednakże użyte do każdego innego celu po uprzednim wyrażeniu zgody albo przez stronę, która dane takie przekazała, albo przez osobę zainteresowaną.

Każda ze stron może odmówić przekazania danych otrzymanych w następstwie wykonania wniosku o udzielenie pomocy prawnej w ramach Konwencji lub jednego z jej protokołów, gdy dane takie podlegają ochronie zgodnie z jej prawem wewnętrznym i kiedy strona, której dane miałyby zostać przekazane, nie jest związana Konwencją o ochronie osób w związku z automatycznym przetwarzaniem danych o charakterze osobowym, sporządzoną w Strasburgu dnia 28 stycznia 1981 r., chyba że ta ostatnia strona zgodzi się przyznać tym danym taką samą ochronę, jaka jest im nadana przez pierwszą stronę.

Każda ze stron, która przekazuje dane otrzymane w następstwie wykonania wniosku o udzielenie pomocy prawnej na podstawie Konwencji lub jednego z jej protokołów dodatkowych, może wymagać od strony, której dane są przesyłane, aby poinformowała ją o fakcie wykorzystania tych danych.

Każda z umawiających się stron może zastrzec, w drodze oświadczenia skierowanego do Sekretarza Generalnego Rady Europy, możliwość uzależnienia wykonywania wniosków rekwizycyjnych dotyczących przeszukania lub zajęcia przedmiotów od spełnienia jednego, lub więcej, z następujących warunków:

- 1) przestępstwo stanowiące podstawę wniosku rekwizycyjnego jest karalne zarówno według prawa strony wzywającej, jak i strony wezwanej,
- 2) przestępstwo stanowiące podstawę wniosku podlega ekstradycji w państwie wezwanym,
- 3) wykonanie wniosku rekwizycyjnego jest zgodne z prawem strony wezwanej.

Jeżeli jedna z umawiających się stron złoży takie oświadczenie, każda z pozostałych stron będzie mogła zastosować zasadę wzajemności. Uwzględnić jednak należy, że Protokół dodatkowy do Europejskiej konwencji o pomocy prawnej w sprawach karnych stanowi, że:

- 1) w przypadku gdy umawiająca się strona uzależniła wykonanie wniosków rekwizycyjnych dotyczących przeszukania lub zajęcia przedmiotów od warunku, że przestępstwo stanowiące podstawę wniosku jest karalne według prawa strony wzywającej i strony wezwanej, warunek ten uważa się za spełniony co do przestępstw skarbowych, jeżeli przestępstwo jest karalne według prawa strony wzywającej i odpowiada przestępstwu o tym samym charakterze w prawie strony wezwanej,
- 2) nie można odmówić wykonania wniosku na tej podstawie, że prawo strony wezwanej nie przewiduje takiego samego rodzaju opłaty lub podatku albo nie reguluje w ten sam sposób opłat, podatków, ceł i obrotu dewizowego jak prawo strony wzywającej.

Z zastrzeżeniem powyższych reguł Konwencja nie wymaga dla dopuszczalności wniosku spełnienia wymogu podwójnej karalności czynu. Zatem brak uznania czynu za przestępstwo lub wykroczenie według prawa polskiego nie stoi na przeszkodzie realizacji wniosku rekwizycyjnego.

Decyzje w przedmiocie wykonania wniosku rekwizycyjnego i jego faktyczne wykonanie powinny nastąpić niezwłocznie. Strona wezwana może jednak odroczyć przekazanie przedmiotów, akt lub dokumentów, o których przekazanie się wnosi, jeżeli są one jej niezbędne dla celów toczącego się postępowania karnego. Przedmioty oraz oryginały akt lub dokumentów przekazane w wyniku wykonania wniosku rekwizycyjnego powinny być możliwie najszybciej zwrócone stronie wezwanej przez stronę wzywającą, chyba że strona wezwana zrzeknie się tego prawa.

Strona wezwana dokonuje doręczeń pism i orzeczeń sądowych przekazywanych jej w tym celu przez stronę wzywającą. Doręczenie może być dokonane przez zwykłe oddanie pisma lub orzeczenia adresatowi. Jeżeli strona wzywająca wyraźnie o to wnosi, strona wezwana dokonuje doręczenia w formie przewidzianej przez jej prawo dla analogicznych dokumentów lub w formie szczególnej zgodnej z tym prawem.

Potwierdzenia doręczenia dokonuje się przy użyciu dowodu doręczenia opatrzonego datą i podpisanego przez adresata lub oświadczenia strony wezwanej, stwierdzającego fakt, formę i datę doręczenia. Jeden z powyższych dokumentów jest niezwłocznie przekazywany stronie wzywającej. Na jej wniosek strona wezwana stwierdza, czy doręczenie zostało dokonane zgodnie z jej prawem. Jeżeli doręczenie nie mogło być dokonane, strona wezwana zawiadamia niezwłocznie stronę wzywającą o przyczynach niedokonania doręczenia.

Każda z umawiających się stron może zastrzec, by wezwanie do stawiennictwa kierowane do osoby ściganej przebywającej na jej terytorium było przekazane jej organom w pewnym terminie poprzedzającym datę stawiennictwa. Termin ten nie może przekraczać 50 dni. Termin ten należy uwzględnić przy wyznaczeniu daty stawiennictwa i przekazywaniu wezwania.

Drugi Protokół dodatkowy przewiduje bardzo daleko idące ułatwienia w przedmiocie doręczeń. Przewiduje bowiem, że właściwe organy sądowe każdej ze stron mogą dokonywać doręczeń przez pocztę wszelkich pism procesowych i orzeczeń sądowych bezpośrednio osobom, które znajdują się na terytorium każdej innej strony, przy czym:

- Do pism i orzeczeń sądowych załącza się pouczenie o tym, że odbiorca może uzyskać informacje na temat swoich praw i obowiązków związanych z przesyłaną korespondencją od organu wskazanego w pouczeniu. Postanowienia Drugiego protokołu dodatkowego o obowiązku tłumaczenia w razie przypuszczeń, że adresat nie zna języka, w którym sporządzono doręczany mu dokument, mają zastosowanie w odniesieniu do tego pouczenia.
- Postanowienia Konwencji o niestosowaniu środków przymusu wobec świadków, *quasi*-liście żelaznym i dietach dla świadka stosuje się odpowiednio w wypadku doręczeń przez pocztę.
- Postanowienia Drugiego protokołu dodatkowego o obowiązku załączenia do doręczanych pism sądowych, na życzenie strony wezwanej, krótkiego omówienia ich treści w języku lub jednym z języków tej strony, nie stosuje się do doręczeń przez pocztę.

Zgodnie z Konwencją świadek lub biegły, który nie stawia się na wezwanie, o którego doręczenie wnoszono, nie może być poddany, mimo sprecyzowania zagrożenia w wezwaniu, żadnej karze ani środkowi przymusu, chyba że uda się on następnie dobrowolnie na

terytorium strony wzywającej i zostanie tam ponownie prawidłowo wezwany do stawienia. Zasada dobrowolności stawiennictwa na wezwanie (które nabiera w istocie cech zawiadomienia) nie dotyczy wezwania świadka lub biegłego przez organ sądowy państwa wezwanego do stawienia się przed nim w celu wykonania czynności w drodze pomocy prawnej (np. przesłuchanie), gdyż czynność taką wykonuje się w formie przewidzianej w prawie państwa wezwanego.

Diety, jak również koszty podróży i pobytu świadka lub biegłego, należne im od strony wzywającej, są obliczane według stawek obowiązujących w miejscu ich zamieszkania i powinny być co najmniej równe stawkom przewidzianym według taryf i regulaminów obowiązujących w państwie, gdzie przesłuchanie ma mieć miejsce.

Jeżeli strona wzywająca uzna, że osobiste stawiennictwo świadka lub biegłego przed ich organami sądowymi jest szczególnie konieczne, powinna to uwzględnić we wniosku o doręczenie wezwania, a strona wezwana – wezwać świadka lub biegłego do stawiennictwa. Strona wezwana zawiadamia stronę wzywającą o odpowiedzi świadka lub biegłego.

Wniosek lub wezwanie powinny określać przybliżoną wysokość diety oraz kosztów podróży i pobytu podlegających zwrotowi.

Na stosowny wniosek strona wezwana może przyznać świadkowi lub biegłemu zaliczkę. Podlega ona określeniu w wezwaniu i zwrotowi przez stronę wzywającą.

Osobę pozbawioną wolności, o której osobiste stawiennictwo w celu przeprowadzenia czynności w ramach postępowania karnego, z wyłączeniem stawiennictwa w celu osądzenia, wnosi strona wzywająca, przekazuje się czasowo na jej terytorium pod warunkiem zapewnienia jej powrotu w terminie wskazanym przez stronę wezwaną i z zastrzeżeniem postanowień Konwencji o *quasi*-liście żelaznym dla świadka lub biegłego, który w wyniku wezwania stawia się przed organami sądowymi strony wzywającej, w zakresie w jakim mogą one znaleźć zastosowanie. Przekazania można odmówić:

- 1) jeśli osoba pozbawiona wolności nie wyraża na nie zgody,
- 2) obecność jest konieczna dla celów postępowania karnego toczącego się na terytorium strony wezwanej,
- 3) jeżeli przekazanie tej osoby mogłoby spowodować przedłużenie okresu pozbawienia jej wolności,
- 4) jeżeli inne istotne przyczyny sprzeciwiają się jej przekazaniu na terytorium strony wzywającej.

Z zastrzeżeniem przepisów Konwencji o prawie odmowy wyrażenia zgody na udzielenie wzajemnej pomocy prawnej zgoda na tranzyt przez terytorium państwa trzeciego osoby pozbawionej wolności podlegającej czasowemu przekazaniu wyrażana jest na wniosek, do którego dołącza się wszelkie niezbędne dokumenty. Wniosek taki kierowany jest przez Ministerstwo Sprawiedliwości strony wzywającej do Ministerstwa Sprawiedliwości strony wezwanej do udzielenia tranzytu. Każda z umawiających się stron może odmówić wyrażenia zgody na tranzyt własnych obywateli.

Drugi Protokół dodatkowy wskazuje, że osoba przekazana powinna pozostawać pozbawiona wolności na terytorium strony wzywającej oraz, w stosownych wypadkach,

na terytorium strony wezwanej do udzielenia tranzytu, chyba że strona wezwana zażąda jej zwolnienia.

Konwencja przewiduje też ochronę dla świadka lub biegłego, który w wyniku wezwania stawi się przed organami sądowymi strony wzywającej (*quasi-list żelazny*). Osoba taka nie może, niezależnie od posiadanego obywatelstwa, być ścigana, zatrzymana lub w jakikolwiek inny sposób pozbawiona osobistej wolności na terytorium tej strony w odniesieniu do czynów popełnionych lub orzeczeń skazujących wydanych przed opuszczeniem przez niego terytorium strony wezwanej. Osoba wezwana do stawiennictwa przed organami sądowymi strony wzywającej w celu poniesienia odpowiedzialności za czyny, o które toczy się postępowanie, nie może, niezależnie od posiadanego obywatelstwa, być tam ścigana, zatrzymana lub w jakikolwiek inny sposób pozbawiona osobistej wolności w odniesieniu do czynów popełnionych lub orzeczeń skazujących wydanych przed opuszczeniem przez nią terytorium strony wezwanej i nieokreślonych w wezwaniu. Immunitet ten wygasa, jeżeli świadek, biegły lub oskarżony, mając możliwość opuszczenia terytorium strony wzywającej w ciągu kolejnych piętnastu dni od dnia, w którym jego obecność nie była już wymagana przez organy sądowe, pozostał na tym terytorium lub powrócił na nie po jego opuszczeniu.

Strona wezwana przekazuje, z zastrzeżeniem takiej samej możliwości dla jej organów sądowych w podobnej sprawie, wyciągi z rejestru skazanych i wszelkie z nim związane informacje, o których przekazanie wnoszą organy sądowe każdej umawiającej się strony na potrzeby sprawy karnej. W pozostałych sprawach tego rodzaju wnioski wykonuje się na warunkach określonych przez prawo, uregulowania lub praktykę strony wezwanej.

Wnioski o udzielenie pomocy prawnej powinny określać:

- 1) organ, który sporządził wniosek,
 - 2) przedmiot i podstawę wniosku,
 - 3) w miarę możliwości tożsamość i obywatelstwo osoby, której dotyczy wniosek,
 - 4) w stosownych wypadkach nazwisko i miejsce zamieszkania adresata.
 - 5) Wnioski dotyczące:
 - 6) przeprowadzenia czynności śledczych lub przekazywania dowodów, akt lub dokumentów,
 - 7) o przesłuchanie świadków lub biegłych pod przysięgą,
 - 8) o dopuszczenie do udziału w czynności procesowej przedstawicieli zainteresowanych organów strony wzywającej oraz zainteresowanych osób,
 - 9) przeszukania lub zajęcia przedmiotów,
- powinny ponadto określać zarzut oraz zawierać zwięzły opis stanu faktycznego sprawy.

Drugi Protokół dodatkowy wskazuje, że strona wzywająca może zwrócić się do strony wezwanej o zachowanie poufności wniosku oraz jego zawartości, wyłączając sytuacje, kiedy uniemożliwiłoby to wykonanie wniosku. Jeżeli strona wezwana nie może zapewnić zachowania poufności, bezzwłocznie informuje o tym stronę wzywającą.

Wnioski o udzielenie pomocy prawnej, jak również wszelkie informacje przekazywane z własnej inicjatywy są kierowane w formie pisemnej przez Ministerstwo Sprawiedliwości strony wzywającej do Ministerstwa Sprawiedliwości strony wezwanej i podlegają zwrotowi w tej samej drodze. Jednakże w pilnych wypadkach (Drugi Protokół dodatkowy wyłącza to wymaganie) mogą być kierowane bezpośrednio przez organy sądowe strony wzywającej do organów sądowych strony wezwanej i podlegać zwrotowi za pośrednictwem Ministerstwa Sprawiedliwości (Drugi Protokół dodatkowy przewiduje zwrot bezpośredni do właściwego organu).

Inne wnioski o udzielenie pomocy prawnej, w szczególności wnioski o przeprowadzenie dochodzenia wstępnego przed ściganiem, mogą być bezpośrednio przekazywane między organami sądowymi.

W pilnych wypadkach, i jeżeli przesyłanie bezpośrednie jest dopuszczone przez Konwencję, może być ono dokonane za pośrednictwem Międzynarodowej Organizacji Policji Kryminalnej (Interpol).

Drugi Protokół dodatkowy do Konwencji stanowi, że:

- Wnioski o czasowe przekazanie osoby pozbawionej wolności będą kierowane w każdym wypadku przez Ministerstwo Sprawiedliwości strony wzywającej do Ministerstwa Sprawiedliwości strony wezwanej i podlegać zwrotowi w tej samej drodze.
- Wnioski o udzielenie pomocy prawnej dotyczące określonych w Konwencji czynów, których ściganie należy do organów administracyjnych, mogą również być kierowane, w stosownych wypadkach, bezpośrednio przez organy administracyjne lub sądowe strony wzywającej do organów administracyjnych lub sądowych strony wezwanej i podlegać zwrotowi w tej samej drodze.
- Wnioski o przekazanie wyciągu z rejestru skazanych i wszelkich z nim związanych informacji mogą być kierowane bezpośrednio przez właściwe organy sądowe do właściwych służb strony wezwanej, a odpowiedzi mogą być przesyłane bezpośrednio przez te służby. Inne wnioski dotyczące informacji z rejestru skazanych będą kierowane przez Ministerstwo Sprawiedliwości strony wzywającej do Ministerstwa Sprawiedliwości strony wezwanej.
- Wnioski o nadesłanie odpisów orzeczeń skazujących i informacji o zastosowanych środkach mogą być kierowane bezpośrednio do właściwych organów.
- Wnioski o udzielenie pomocy prawnej lub każda inna informacja przesyłana w oparciu o Konwencję lub protokoły dodatkowe do niej mogą być przesyłane przy użyciu elektronicznych środków komunikacji lub każdą inną drogą telekomunikacyjną, pod warunkiem że strona wzywająca, na wniosek, będzie w stanie w każdym czasie udokumentować na piśmie przesłanie wniosku, jak również przedstawić jego oryginał.

Tłumaczenie wniosków i dołączonych do nich dokumentów nie jest wymagane. Jednakże każda z umawiających się stron może zastrzec sobie możliwość wymagania, aby przesłanym do niej wnioskom i dołączonym do nich dokumentom towarzyszyły tłumaczenia bądź na jej język, bądź na jeden z języków urzędowych Rady Europy, albo na jeden

z tych języków określony przez nią. Inne strony będą mogły wtedy zastosować zasadę wzajemności.

Uwzględnić jednak należy to, że Drugi Protokół dodatkowy do Konwencji wprowadza szczególne regulacje dotyczące języka doręczanych pism i orzeczeń sądowych:

- Pisma oraz orzeczenia sądowe zawsze są doręczane w języku lub językach, w którym lub w których zostały one sporządzone.
- Niezależnie od postanowień Konwencji o tłumaczeniach, jeżeli organ, od którego pochodzą dokumenty, wie lub ma podstawy sądzić, że odbiorca zna jedynie inny język, do dokumentów tych lub co najmniej do najważniejszych fragmentów tych dokumentów powinno być załączone ich tłumaczenie.
- Niezależnie od postanowień Konwencji o tłumaczeniach do pism i orzeczeń sądowych, na życzenie strony wezwanej, powinno być załączone krótkie omówienie ich treści w języku lub jednym z języków tej strony.

Pisma i dokumenty przekazywane w wyniku stosowania Konwencji są zwolnione od wszelkich wymogów legalizacji.

Jeżeli organ, do którego został przekazany wniosek o udzielenie pomocy prawnej, jest niewłaściwy do jego wykonania, przekazuje on wniosek z urzędu właściwemu organowi swojego państwa i – w przypadku gdy wniosek został przekazany bezpośrednio – powiadamia o tym stronę wzywającą w ten sam sposób.

Każdą odmowę udzielenia pomocy prawnej należy uzasadnić.

Z zastrzeżeniem tego, że na stosowny wniosek strona wezwana może przyznać świadkowi lub biegłemu zaliczkę, która podlega określeniu w wezwaniu i zwrotowi przez stronę wzywającą wykonanie wniosku o udzielenie pomocy prawnej, Konwencja nie rodzi obowiązku zwrotu żadnych kosztów z wyjątkiem kosztów związanych z udziałem biegłych, powstałych na terytorium strony wezwanej oraz kosztów czasowego przekazania osób pozbawionych wolności.

Drugi Protokół Dodatkowy do Konwencji reguluje natomiast tę kwestię w sposób bardziej rozbudowany, ustanawiając następujące zasady rozliczania kosztów:

Strony nie będą wysuwały wzajemnych roszczeń o zwrot kosztów wynikających ze stosowania Konwencji lub jej protokołów z wyjątkiem:

- 1) kosztów powstałych w związku z czynnościami biegłych wykonywanymi na terytorium strony wezwanej,
- 2) kosztów powstałych w związku z czasowym przekazaniem osób pozbawionych wolności,
- 3) kosztów znacznych lub nadzwyczajnych.

Jednakże koszty ustanowienia połączeń wideo lub telefonicznych, koszty związane z udostępnieniem połączeń wideo lub telefonicznych na terytorium strony wezwanej, wynagrodzenie tłumaczy zapewnionych przez tę stronę, diety wypłacone świadkom, a także koszty ich podróży na terytorium strony wezwanej podlegają zwrotowi przez stronę wzywającą stronie wezwanej, chyba że strony postanowią inaczej.

Strony porozumiewają się w celu określenia warunków zwrotu kosztów, które mogą być żądane jako znaczne lub nadzwyczajne.

Postanowienia powyższe pozostają bez uszczerbku dla prawa strony wezwanej do przyznania na stosowny wniosek świadkowi lub biegłemu zaliczki oraz temu, że zaliczka taka podlega określeniu w wezwaniu i zwrotowi przez stronę wzywającą.

Zgodnie z Konwencją RE o pomocy prawnej każda z umawiających się stron zawiadamia stronę zainteresowaną o orzeczeniach skazujących i późniejszych środkach podjętych wobec obywateli tej strony, które zostały wpisane w rejestrze skazanych. Ministerstwa sprawiedliwości przekazują sobie te informacje co najmniej raz w roku. Jeżeli dana osoba jest traktowana jako obywatel dwóch lub więcej umawiających się stron, zawiadamia się wszystkie zainteresowane strony, chyba że osoba ta posiada obywatelstwo państwa, na którego terytorium została skazana.

Protokół dodatkowy do Konwencji stanowi dodatkowo, że każda jego strona, która dostarczyła wyżej wymienione informacje, przedstawia zainteresowanej stronie, na jej wniosek w konkretnej sprawie, odpis orzeczenia skazującego i informację o zastosowanych środkach, a także inne informacje dotyczące sprawy, które umożliwią rozważenie konieczności zastosowania środków na szczeblu krajowym. Porozumiewanie się następuje między ministerstwami sprawiedliwości.

Drugi Protokół dodatkowy do Konwencji szczegółowo określa możliwość przeprowadzania wideo- i telekonferencji.

Jeżeli osoba znajdująca się na terytorium jednej ze stron ma być przesłuchana w charakterze świadka lub biegłego przez organy sądowe innej strony, ta ostatnia może wnosić, aby przesłuchanie odbyło się w formie wideokonferencji, jeżeli osobiste stawiennictwo osoby na terytorium strony wzywającej jest niewskazane lub niemożliwe.

Strona wezwana wyraża zgodę na przesłuchanie w formie wideokonferencji, jeżeli zastosowanie tej metody nie jest sprzeczne z podstawowymi zasadami jej porządku prawnego i pod warunkiem, że dysponuje środkami technicznymi umożliwiającymi przeprowadzenie tego typu przesłuchania. Jeżeli strona wezwana nie posiada środków technicznych pozwalających na przeprowadzenie wideokonferencji, strona wzywająca może, za zgodą strony wezwanej, takie środki udostępnić.

Wnioski o przesłuchanie w formie wideokonferencji powinny zawierać także wskazanie przyczyny, dla której nie jest pożądane lub nie jest możliwe osobiste stawiennictwo świadka lub biegłego oraz wskazanie nazwy organu sądowego i osób, które przeprowadzą przesłuchanie.

Organ sądowy strony wezwanej kieruje wezwaniem do osoby, której wniosek dotyczy, w sposób zgodny ze swoim prawem wewnętrznym.

Do przesłuchania w formie wideokonferencji zastosowanie mają następujące zasady:

- przesłuchanie odbywa się w obecności organu sądowego strony wezwanej, w razie potrzeby z udziałem tłumacza; organ ten jest odpowiedzialny również za potwierdzenie tożsamości osoby przesłuchiwanej i przestrzeganie podstawowych zasad porządku prawnego strony wezwanej. Jeżeli organ sądowy strony

wezwaną uzna, że w trakcie przesłuchania nie są przestrzegane podstawowe zasady porządku prawnego strony wezwanej, podejmie natychmiast konieczne działania mające na celu zapewnienie, aby przesłuchanie odbywało się zgodnie z wyżej wymienionymi zasadami;

- właściwe organy sądowe strony wzywającej i wezwanej uzgodnią, w stosownych wypadkach, jakie środki należy podjąć w celu zapewnienia bezpieczeństwa osobie przesłuchiwanej;
- przesłuchanie jest prowadzone bezpośrednio przez organ sądowy strony wzywającej lub pod jego kierunkiem, zgodnie z prawem wewnętrznym tej strony;
- na wniosek strony wzywającej lub osoby przesłuchiwanej strona wezwana zapewni, aby w razie potrzeby przesłuchiwanej osobie zapewniona została pomoc tłumacza;
- osoba przesłuchiwana może powoływać się na prawo do odmowy składania zeznań, które przysługiwałyby jej zgodnie z ustawodawstwem strony wezwanej lub wzywającej.

Bez uszczerbku dla jakichkolwiek środków podjętych w celu zapewnienia ochrony osób organ sądowy strony wezwanej sporządza protokół z przesłuchania, zawierający oznaczenie daty i miejsca przesłuchania, wskazanie tożsamości osoby przesłuchiwanej, tożsamości i charakteru, w jakim występowały inne osoby uczestniczące w przesłuchaniu reprezentujące stronę wezwaną, ewentualne informacje o zaprzysiężeniu i opis warunków technicznych, w jakich przesłuchanie się odbyło. Dokument ten zostaje przekazany przez właściwy organ strony wezwanej właściwemu organowi strony wzywającej.

Każda ze stron podejmie konieczne środki ażeby, w razie gdy świadkowie lub biegli przesłuchiwani na jej terytorium, zgodnie z postanowieniami Konwencji bezprawnie odmówili złożenia zeznań lub złożyli fałszywe zeznania, prawo tej strony stosowało się tak, jakby przesłuchanie odbywało się w ramach postępowania krajowego.

Strony mogą, jeżeli wyrażą takie życzenie, stosować również, za zgodą właściwych organów sądowych, postanowienia dotyczące przesłuchań w formie wideokonferencji z udziałem oskarżonego lub podejrzanego. W tym wypadku decyzje o przeprowadzeniu wideokonferencji i sposobie jej przeprowadzenia powinny być przedmiotem porozumienia zawartego między zainteresowanymi stronami i być zgodne z przepisami ich prawa wewnętrznego oraz z instrumentami międzynarodowymi obowiązującymi w tym zakresie. Przesłuchania z udziałem oskarżonego lub podejrzanego mogą mieć miejsce jedynie za ich zgodą. Polska jak dotąd nie zdecydowała się na dopuszczenie zdalnego przesłuchania oskarżonego lub podejrzanego.

Jeżeli osoba znajdująca się na terytorium jednej ze stron ma być przesłuchana w charakterze świadka lub biegłego przez organy sądowe innej strony, ta ostatnia może wnieść, jeżeli możliwość taką przewiduje jej prawo wewnętrzne, o udzielenie przez pierwszą stronę pomocy w postaci przeprowadzenia przesłuchania w formie konferencji telefonicznej.

Przesłuchanie w formie konferencji telefonicznej może odbyć się jedynie wtedy, gdy świadek lub biegły wyrażą zgodę na przeprowadzenie przesłuchania w tej formie.

Strona wezwana wyraża zgodę na przeprowadzenie przesłuchania w formie konferencji telefonicznej, jeżeli zastosowanie tej metody nie jest sprzeczne z podstawowymi zasadami jej porządku prawnego.

Wnioski o przesłuchanie w formie konferencji telefonicznej powinny zawierać także wskazanie nazwy organu sądowego i osób, które przeprowadzą przesłuchanie, a także informację, iż świadek lub biegły są skłonni do wzięcia udziału w przesłuchaniu w formie konferencji telefonicznej.

Praktyczne warunki przeprowadzenia przesłuchania są ustalane w porozumieniach zawieranych przez zainteresowane strony. Akceptując te warunki, strona wezwana zobowiązuje się do:

- 1) powiadomienia świadka lub biegłego o godzinie i miejscu przesłuchania,
- 2) zapewnienia potwierdzenia tożsamości świadka lub biegłego,
- 3) sprawdzenia, że świadek lub biegły wyrażają zgodę na przesłuchanie w formie konferencji telefonicznej.

Strona wezwana może uzależnić wyrażenie zgody od stosowania w całości lub w części niektórych postanowień dotyczących wideokonferencji.

Drugi Protokół dodatkowy do Konwencji określa także zasady i tryb przekazywania przedmiotów pochodzących z przestępstwa. Strona wezwana może na wniosek strony wzywającej, bez naruszenia praw osób trzecich działających w dobrej wierze, oddać do dyspozycji strony wzywającej przedmioty uzyskane w sposób niezgodny z prawem w celu zwrócenia ich prawnemu właścicielowi.

W ramach stosowania postanowień Konwencji dotyczących zasady *lex fori regit actum* i możliwości odroczenia przekazania przedmiotów strona wezwana może zarówno przed, jak i po przekazaniu przedmiotów Stronie wzywającej zrzec się ich odbioru, jeżeli ułatwi to zwrot tych przedmiotów ich właścicielowi. Prawa osób trzecich działających w dobrej wierze nie mogą zostać naruszone. Zrzeczenie się nie ogranicza prawa strony wezwanej do pobrania od prawnego właściciela podatków czy opłat celnych.

Jeżeli strona wezwana zrzeka się odbioru przedmiotów przed ich wydaniem stronie wzywającej, żadne prawo o charakterze zabezpieczenia ani inne roszczenie wynikające z prawa podatkowego czy celnego co do tych przedmiotów nie może być przez nią dochodzone.

7. EKSTRADYCJA W STOSUNKACH Z PAŃSTWAMI EUROPEJSKIMI NIEBĘDĄCYMI CZŁONKAMI UE

Ramy prawne

Ekstradycja to wydanie przez jedno państwo władzom innego państwa osoby przebywającej na terytorium państwa wydającego, dokonywane w sytuacji, gdy osoba ta podejrzana jest o popełnienie na terytorium państwa zwracającego się z wnioskiem o ekstradycję przestępstwa lub w celu odbycia kary. Podstawowe znaczenie praktyczne w sprawach ekstradycyjnych w stosunkach z państwami europejskimi niebędącymi członkami Unii Europejskiej ma instrument Rady Europy: Europejska konwencja o ekstradycji, sporządzona w Paryżu dnia 13 grudnia 1957 r. (dalej: „Konwencja RE o ekstradycji”), Została ona zmieniona przez:

- Protokół dodatkowy do Europejskiej konwencji o ekstradycji, sporządzony w Strasburgu dnia 15 października 1975 r.
- Drugi Protokół dodatkowy do Europejskiej konwencji o ekstradycji, sporządzony w Strasburgu dnia 17 marca 1978 r.

Protokół dodatkowy doprecyzowuje pojęcie „przestępstwo polityczne” oraz rozszerza zakres przeszkody ekstradycyjnej *ne bis in idem*. Drugi Protokół dodatkowy reguluje następujące kwestie: amnestia w państwie wezwanym jako przeszkoda ekstradycyjna, możliwość wydania za przestępstwa skarbowe i przestępstwa zagrożone wyłącznie karami finansowymi, skazanie w postępowaniu zaocznym jako przeszkoda ekstradycyjna.

Komitet Ministrów Rady Europy może zaprosić jakiegokolwiek państwo niebędące członkiem Rady Europy do przystąpienia do Konwencji i protokołów. Lista stron tych instrumentów zawarta jest w tabeli 5.

Konwencja RE o ekstradycji uchyla postanowienia traktatów, umów lub porozumień dwustronnych, które w stosunkach między dwiema umawiającymi się stronami regulują zagadnienia ekstradycji w odniesieniu do terytoriów, do których ma ona zastosowanie. Umawiające się strony mogą zawierać między sobą porozumienia dwu- lub wielostronne jedynie w celu uzupełnienia postanowień Konwencji lub ułatwienia stosowania zawartych w niej zasad.

Jednakże jeżeli w stosunkach między dwiema lub więcej umawiającymi się stronami wydanie następuje na podstawie jednolitego ustawodawstwa, strony te mogą uregulować swoje wzajemne stosunki w zakresie wydania, opierając się wyłącznie na tym systemie, niezależnie od postanowień Konwencji. Taką samą zasadę stosuje się do dwóch lub więcej umawiających się stron, jeżeli w każdej z nich obowiązują przepisy prawne przewidujące

wykonywanie na jej terytorium nakazów aresztowania wydanych na terytorium innej lub innych stron. Pozwala to na funkcjonowanie w ramach Unii Europejskiej systemu wydawania osób opartego na europejskim nakazie aresztowania.

Na szczególną uwagę zwraca ewentualna współpraca w zakresie ekstradycji z Rosją i Białorusią. Państwa te nie są członkami Rady Europy i nawet nie aspirują do kierowania się jej wartościami. Sytuacja w Rosji i na Białorusi jest wyjątkowo napięta, a działania tamtejszych instytucji państwowych, w tym sądów, prokuratury, służby więziennej, odbiegają od europejskich standardów. Należy to w pełni uwzględnić w toku ewentualnej współpracy z wymienionymi państwami.

Ekstradycja może być przeprowadzona w jednym z dwóch celów:

- 1) ścigania, albo
- 2) wykonania kary lub środka zabezpieczającego.

Tę drugą formę należy odróżnić od przekazywania skazanych. **Ekstradycja w celu wykonania kary ma zastosowanie, gdy skazany wyrokiem państwa B przebywa w państwie A, ale zamierza się doprowadzić, by odbywał karę w państwie B. Przekazywanie skazanych ma zastosowanie, gdy skazany wyrokiem państwa A przebywa w państwie A, ale zamierza się doprowadzić, by odbywał karę w państwie B.** Relacje między ekstradycją do odbycia kary a przekazywaniem skazanych ilustruje tabela 6.

Tabela 6. Relacje między ekstradycją do odbycia kary a przekazywaniem skazanych

Państwo skazania	Państwo pobytu skazanego	Państwo wykonania	Właściwa instytucja
Polska	obce	Polska	Ekstradycja do odbycia kary
obce	Polska	obce	Ekstradycja do odbycia kary
Polska	Polska	obce	Przekazywanie skazanych
obce	obce	Polska	Przekazywanie skazanych

Postępowanie ekstradycyjne

Strony Konwencji zobowiązują się do wzajemnego wydawania, zgodnie z postanowieniami i na warunkach w niej określonych, wszystkich osób ściganych za popełnienie przestępstwa albo poszukiwanych w celu wykonania kary lub środka zabezpieczającego, orzeczonych przez właściwe organy strony wzywającej.

Podstawę wydania stanowią przestępstwa zagrożone według prawa strony wzywającej i strony wezwanej karą pozbawienia wolności o maksymalnym wymiarze co najmniej jednego roku lub karą surowszą (przez maksymalny wymiar należy rozumieć także wymiar kary nadzwyczajnie zaostrzonej, jeśli zaostrzenie jest w danym wypadku prawnie dopuszczalne, np. sprawca odpowiada w warunkach recydywy) albo czyny, wobec sprawców których można orzec środek zabezpieczający (każdy środek polegający na pozbawieniu wolności orzekany przez sąd karny obok lub zamiast kary) w takim samym wymiarze. Jeżeli na terytorium strony wzywającej zapadło już orzeczenie skazujące na karę pozbawienia wolności lub orzeczono o środku zabezpieczającym, wydanie może nastąpić, jeżeli orzeczono karę lub środek w wymiarze co najmniej 4 miesięcy.

Jeżeli wniosek o wydanie dotyczy kilku różnych przestępstw, z których każde – według prawa strony wzywającej i strony wezwanej – zagrożone jest karą pozbawienia wolności lub środkiem zabezpieczającym, ale niektóre nie spełniają warunku dotyczącego wymiaru orzeczonej kary, strona wezwana może zgodzić się na wydanie również w odniesieniu do takich przestępstw. Drugi Protokół dodatkowy do Konwencji RE o ekstradycji stanowi, że powyższe stosuje się również do przestępstw, które są zagrożone jedynie karami o charakterze finansowym.

Zgoda na wydanie nie zostanie udzielona w odniesieniu do przestępstwa uważanego przez stronę wezwaną za polityczne lub za czyn pozostający w związku z takim przestępstwem. Ocena należy do właściwych organów państwa-strony, w Polsce do sądu orzekającego w przedmiocie ekstradycji. Konwencja przewiduje jedynie, że nie mogą być uznane za przestępstwa polityczne zamach na życie szefa państwa lub członka jego rodziny. Z kolei Pierwszy protokół dodatkowy do Konwencji stanowi, że nie będą uznawane za przestępstwa polityczne:

- 1) zbrodnie przeciwko ludzkości, określone w Konwencji o zapobieganiu i karaniu zbrodni ludobójstwa, przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w dniu 9 grudnia 1948 r.;
- 2) przestępstwa określone w artykule 50 Konwencji genewskiej o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych z 1949 r., artykule 51 Konwencji genewskiej o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu z 1949 r., artykule 130 Konwencji genewskiej o traktowaniu jeńców wojennych z 1949 r. i artykule 147 Konwencji genewskiej o ochronie osób cywilnych w czasie wojny z 1949 r.;
- 3) inne podobne naruszenia prawa wojennego, obowiązującego w chwili wejścia w życie niniejszego protokołu oraz zwyczajów wojennych istniejących w tym samym czasie, nieuregulowanych już przez postanowienia wyżej wymienionych konwencji genewskich.

Polska praktyka nie wykształciła jednolitej i spójnej definicji przestępstwa politycznego. Można postulować, by za przestępstwo polityczne uznawać przestępstwo popełnione z zamiarem bezpośrednim o charakterze kierunkowym zademonstrowania, poprzez dokonanie przestępstwa, pewnej postawy co do kierunku rozwoju politycznego danej społeczności bez, choćby nieumyślnego, dążenia do spowodowania przez przestępstwo krzywdy u innych osób czy uszczerbku dla interesu społecznego.

We współczesnych realiach państwa niedemokratyczne ścigają przeciwników politycznych władzy pod kryminalnymi pretekstami. W związku z tym należy pamiętać, że zgodnie z Konwencją zgoda na wydanie także nie zostanie udzielona, gdy strona wezwana ma poważne podstawy do przypuszczenia, że wniosek o wydanie za przestępstwo pospolite został złożony w celu ścigania lub ukarania osoby ze względu na jej rasę, wyznanie, narodowość lub poglądy polityczne albo że jej sytuacja może ulec pogorszeniu z jednej z tych przyczyn.

Wydanie za przestępstwa wojskowe, niebędące przestępstwami pospolitymi, jest wyłączone z zakresu stosowania Konwencji. Natomiast odnośnie do przestępstw skarbowych Konwencja wskazuje, że wydawanie na jej podstawie za przestępstwa podatkowe,

celne i dewizowe może nastąpić wyłącznie wtedy, gdy umawiające się strony porozumieją się co do danego przestępstwa lub kategorii przestępstw.

Każda z umawiających się stron ma prawo do odmowy wydania własnych obywateli. Polska z takiego prawa skorzystała (składając stosowne oświadczenie Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy) i rozciągnęła zakaz ekstradycji na osoby korzystające w Polsce z prawa azylu.

Strona wezwana może odmówić wydania osoby za przestępstwo, które według jej ustawodawstwa zostało popełnione w całości lub w części i na jej terytorium lub w miejscu traktowanym jak jej terytorium. Chodzi tu w szczególności o statki wodne (art. 115 § 15 k.k. ze statkiem wodnym utożsamia stałą platformę umieszczoną na szelfie kontynentalnym) lub powietrzne zarejestrowane w danym państwie.

Jeżeli przestępstwo stanowiące podstawę wniosku o wydanie zostało popełnione poza terytorium strony wzywającej, można odmówić wydania jedynie wtedy, gdy ustawodawstwo strony wezwanej nie zezwala na ściganie przestępstwa tego rodzaju popełnionego poza jej terytorium lub gdy nie zezwala ono na wydanie za przestępstwo stanowiące podstawę wniosku.

Przeszkodą ekstradycyjną są także zawisłość sprawy (*lis pendens*) i powaga rzeczy osądzonej (*res iudicata*). Otóż strona wezwana może odmówić wydania osoby, jeżeli właściwe organy tej strony wszczęły przeciwko niej postępowanie o przestępstwo lub przestępstwa stanowiące podstawę wniosku.

Odmawia się wydania, jeżeli wobec osoby, której dotyczy wniosek, zapadło prawomocne orzeczenie właściwych organów strony wezwanej dotyczące przestępstwa lub przestępstw, w związku z którymi żąda się wydania. Można odmówić wydania, jeżeli właściwe organy strony wezwanej zdecydowały o niewszczygnięciu postępowania lub o jego umorzeniu w związku z tym lub tymi samymi przestępstwami.

Zgodnie z Pierwszym Protokołem dodatkowym do Konwencji RE o ekstradycji wydanie osoby nie może nastąpić także wtedy, gdy w państwie trzecim, stronie Konwencji, w sprawie o przestępstwo lub przestępstwa, w odniesieniu do których wniosek został złożony, zostało wydane prawomocne orzeczenie i jeżeli:

- 1) oskarżonego uniewinniono,
- 2) karę pozbawienia wolności lub inny orzeczony środek wykonano w całości albo zastosowano ulaskawienie lub amnestię co do całości lub nie wykonanej części kary,
- 3) sąd skazując oskarżonego, odstąpił od wymierzenia kary.

Jednakże w takich wypadkach wydanie może nastąpić, jeżeli:

- 1) przestępstwo, za które zapadło orzeczenie, zostało popełnione przeciwko osobie, instytucji lub dobru o charakterze publicznym w państwie wzywającym,
- 2) osoba, wobec której zapadło orzeczenie, jest osobą publiczną w państwie wzywającym,
- 3) przestępstwo, za które zapadło orzeczenie, popełniono w całości lub w części na terytorium państwa wzywającego albo w miejscu traktowanym jak jego terytorium.

Postanowienia Pierwszego Protokołu dodatkowego nie wyłączają stosowania szerszych uregulowań wewnętrznych, odnoszących się do zasady *ne bis in idem*, dotyczących zagranicznych orzeczeń w sprawach karnych.

Drugi Protokół dodatkowy do Konwencji RE o ekstradycji stanowi, że wydanie nie następuje za przestępstwo objęte amnestią w państwie wezwanym, jeżeli przestępstwo to mogło być ścigane na mocy ustawodawstwa karnego tego państwa.

Zgodnie z Konwencją odmawia się wydania, jeżeli według ustawodawstwa strony wzywającej lub strony wezwanej nastąpiło przedawnienie karalności lub wykonania kary.

Jeżeli przestępstwo, w związku z którym żąda się wydania, jest według ustawodawstwa strony wzywającej zagrożone karą śmierci (wystarczy sam fakt ustawowego zagrożenie samo w sobie to, że kara ta nie jest wykonywana z uwagi na faktyczne lub prawne moratorium – nie wystarczy), a taka kara nie jest przewidziana za nie przez ustawodawstwo strony wezwanej lub nie jest tam zwyczajowo wykonywana, można odmówić wydania, chyba że strona wzywająca zagwarantuje w sposób uznany przez stronę wezwaną za wystarczający, że kara śmierci nie zostanie wykonana.

Drugi Protokół dodatkowy do Konwencji RE o ekstradycji przewiduje, że wydanie za przestępstwa podatkowe, celne i dewizowe pomiędzy umawiającymi się stronami następuje zgodnie z postanowieniami Konwencji, jeżeli dane przestępstwo, według prawa strony wezwanej, odpowiada przestępstwu takiego samego rodzaju. Nie można odmówić wydania na tej podstawie, że prawo strony wezwanej nie przewiduje takiego samego rodzaju opłaty lub podatku albo nie reguluje w ten sam sposób opłat, podatków, ceł i obrotu dewizowego jak prawo strony wzywającej.

Drugi Protokół dodatkowy do Konwencji RE o ekstradycji odnosi się do zaocznego trybu postępowania jako przeszkody ekstradycyjnej. Stanowi, że jeżeli umawiająca się strona wystąpiła do innej umawiającej się strony o wydanie osoby w celu wykonania kary lub środka zabezpieczającego, orzeczonych zaocznie, Strona wezwana może odmówić wydania w tym celu, jeżeli uzna, że postępowanie, w którego wyniku zostało wydane orzeczenie, nie zapewniło minimum praw do obrony przysługujących każdej osobie oskarżonej o popełnienie przestępstwa. Jednakże wydanie może nastąpić, jeżeli strona wzywająca zagwarantuje w sposób uznany za wystarczający, że sprawa osoby, o której wydanie wnosi, będzie ponownie rozpoznana z zagwarantowaniem prawa do obrony. Decyzja ta uprawnia stronę wzywającą do wykonania tego orzeczenia, jeżeli osoba skazana nie wniesie sprzeciwu lub, w razie jej sprzeciwu, do wszczęcia postępowania przeciwko osobie wydanej. Strona wzywająca nie może traktować jako doręczenia w rozumieniu przepisów postępowania karnego, toczącego się w tym państwie, zawiadomienia osoby, której wydania żąda, dokonanego przez stronę wezwaną, o wydanym przeciwko niej orzeczeniu zaocznym. Protokół nie zawiera definicji postępowania zaocznego. W praktyce państwa za „zaoczne” uznają postępowania prowadzone pod nieobecność oskarżonego.

Wniosek sporządza się na piśmie i przekazuje w drodze dyplomatycznej. Do wniosku dołącza się:

- 1) oryginał lub uwierzytelniony odpis podlegającego wykonaniu orzeczenia skazującego lub o zastosowaniu środka zabezpieczającego albo innego dokumentu

- mającego taką samą moc prawną, wydanego w formie określonej przez prawo strony wzywającej,
- 2) opis czynów faktycznych, w związku z którymi wnioskuje się o wydanie, przy czym czas i miejsce popełnienia czynów, ich kwalifikacja prawna oraz wskazanie przepisów prawnych mających zastosowanie powinny być podane możliwie dokładnie,
 - 3) kopię przepisów prawnych mających zastosowanie lub, jeżeli nie jest to możliwe, oświadczenie na temat prawa mającego zastosowanie, jak również możliwie dokładne dane osoby, której wydania żąda się, oraz wszelkie inne informacje pomocne dla ustalenia jej tożsamości i obywatelstwa.

Jeżeli informacje przekazane przez stronę wzywającą uznane będą za niewystarczające dla podjęcia przez stronę wezwaną decyzji w przedmiocie ekstradycji, strona ta zwróci się o dostarczenie niezbędnych dodatkowych informacji i w tym celu może wyznaczyć termin do ich otrzymania.

Jeżeli o wydanie osoby wnosi jednocześnie kilka państw za to samo przestępstwo bądź za różne przestępstwa, strona wezwana podejmie decyzję w tym przedmiocie, biorąc pod uwagę wszelkie okoliczności, a w szczególności wagę przestępstw i miejsce ich popełnienia, daty wniosków, obywatelstwo poszukiwanej osoby oraz możliwość późniejszego wydania innemu państwu.

Przekazywane dokumenty sporządza się w języku strony wzywającej lub strony wezwanej. Strona wezwana może żądać ich tłumaczenia na wybrany przez siebie język urzędowy Rady Europy.

Koszty związane z wydaniem, powstałe na terytorium strony wezwanej, ponosi ta strona. Koszty związane z tranzytem przez terytorium strony wezwanej do jego udzielenia ponosi strona wzywająca.

Prawo strony wezwanej jest wyłącznie właściwe do postępowania w przedmiocie wydania oraz stosowania tymczasowego aresztowania, chyba że Konwencja stanowi inaczej.

Osoba wydana nie będzie ścigana, skazana ani też pozbawiona wolności w celu wykonania kary lub zastosowania środka zabezpieczającego, ani też poddana jakimkolwiek innym ograniczeniom wolności osobistej za jakiegokolwiek przestępstwo popełnione przed wydaniem, inne niż to, w związku z którym nastąpiło wydanie (zasada specjalności), z wyjątkiem następujących wypadków:

- 1) jeżeli strona, która ją wydała, wyrazi na to zgodę (w tym celu sporządza się wniosek, do którego dołącza się ww. dokumenty oraz protokół zawierający oświadczenia osoby wydanej dotyczące danego przestępstwa; zgoda zostanie wyrażona, jeżeli przestępstwo, w związku z którym wnosi się o nią, stanowi samo podstawę do wydania na mocy niniejszej Konwencji),
- 2) jeżeli, mając ku temu możliwość, osoba wydana nie opuściła w ciągu 45 dni od daty jej ostatecznego zwolnienia terytorium strony, której została wydana, lub po jego opuszczeniu powróciła na nie.

Zasada specjalności pozostaje bez uszczerbku dla prawa strony wzywającej do podjęcia działań niezbędnych do wydalenia osoby wydanej z jej terytorium bądź przerwania biegu przedawnienia, zgodnie ze swym prawem wewnętrznym, w tym również skorzystania z trybu zaocznego.

Jeżeli w toku postępowania zmienia się kwalifikacja prawna zarzucanego czynu, osoba wydana nie może być sądzona lub skazana, chyba że istotne znamiona czynu przy zmiennej kwalifikacji pozwoliłyby na wydanie.

Z zastrzeżeniem wypadku, gdy osoba wydana, mając ku temu możliwość nie opuściła w ciągu 45 dni od daty jej ostatecznego zwolnienia terytorium strony, której została wydana, lub po jego opuszczeniu powróciła na nie, zgoda strony wezwanej jest niezbędna do przekazania przez stronę wzywającą innej stronie lub państwu trzeciemu osoby, która została jej wydana i która jest poszukiwana przez inną stronę lub państwo trzecie za przestępstwo popełnione przed wydaniem. Strona wezwana może zażądać przedłożenia takich dokumentów, jakie załącza się do wniosku o ekstradycję.

W nagłych wypadkach właściwe organy strony wzywającej mogą zwrócić się z wnioskiem o tymczasowe aresztowanie poszukiwanej osoby. Właściwe organy strony wezwanej podejmą decyzję w sprawie wniosku zgodnie ze swym prawem wewnętrznym.

Wniosek o tymczasowe aresztowanie powinien wskazywać na istnienie oryginału lub uwierzytelnionego odpisu podlegającego wykonaniu orzeczenia skazującego lub o zastosowaniu środka zabezpieczającego albo innego dokumentu mającego taką samą moc prawną, wydanego w formie określonej przez prawo strony wzywającej. Wniosek powinien także zawiadamiać o zamiarze wystąpienia z wnioskiem o wydanie oraz określać przestępstwo, w związku z którym będzie żądać się wydania, miejsce i czas jego popełnienia, jak również zawierać wszelkie dostępne dane poszukiwanej osoby.

Wniosek o tymczasowe aresztowanie będzie przekazany właściwym organom Strony wezwanej w drodze dyplomatycznej bądź bezpośrednio drogą pocztową lub telegraficzną, lub za pośrednictwem Międzynarodowej Organizacji Policji Kryminalnej (Interpol) albo w jakikolwiek inny, udokumentowany na piśmie sposób lub zaakceptowany przez stronę wezwaną. Organ wzywający zostanie niezwłocznie poinformowany o sposobie załatwienia wniosku.

Tymczasowe aresztowanie może być zakończone, jeżeli w ciągu 18 dni od chwili aresztowania strona wezwana nie otrzyma wniosku o wydanie oraz dokumentów, jakie załącza się do wniosku o ekstradycję. Okres takiego aresztowania w żadnym wypadku nie może przekroczyć 40 dni licząc od daty aresztowania. Tymczasowe zwolnienie jest jednak dopuszczalne w każdym czasie, jeśli strona wezwana podejmie wszelkie niezbędne, jej zdaniem, środki dla zapobieżenia ucieczce osoby, której dotyczy wniosek.

Zwolnienie nie stoi na przeszkodzie ponownemu aresztowaniu osoby i jej wydaniu, jeżeli wniosek o jej wydanie wpłynie w terminie późniejszym.

W wypadku uwzględnienia wniosku strona wzywająca powinna być zawiadomiona o miejscu i dacie przekazania oraz o okresie aresztowania poszukiwanej osoby w celu wydania.

Jeżeli osoba, która ma być wydana, nie zostanie odebrana w oznaczonym terminie, może zostać zwolniona po upływie 15 dni od tej daty, a zwalnia się ją w każdym wypadku po upływie 30 dni. Strona wezwana może odmówić jej wydania za to samo przestępstwo. Tylko wyjątkowo, jeżeli przekazanie lub odebranie osoby podlegającej wydaniu nie nastąpiło z powodu siły wyższej, strona zainteresowana zawiadomi o tym drugą stronę. Obie strony porozumieją się co do nowej daty przekazania.

Strona wezwana, po podjęciu decyzji w sprawie wniosku o wydanie, może odroczyć wydanie poszukiwanej osoby w związku z jej ściganiem na terytorium tej strony albo jeżeli ta osoba już została skazana, w celu odbycia przez nią na terytorium tej strony kary za przestępstwo inne niż to, za które żąda się wydania. Zamiast odroczenia wydania strona wezwana może wydać tymczasowo taką osobę stronie wzywającej na warunkach określonych w porozumieniu między tymi stronami.

Spis tabel

1) Tabela 1. Ciała traktatowe ONZ	11
2) Tabela 2. Ciała monitorujące Rady Europy	18
3) Tabela 3. Zdalne przesłuchania z udziałem konsula	82
4) Tabela 4. Zastrzeżenia do Konwencji wiedeńskiej o stosunkach konsularnych	91
5) Tabela 5. Instrumenty Rady Europy	116
6) Tabela 6. Relacje między ekstradycją do odbycia kary a przekazywaniem skazanych	189

Teksty źródłowe

1) Załączniki do rozporządzenia OZ mające zastosowanie w sprawach karnych (Dz. U. z 2014 r. poz. 1657 z późn. zm.)	197
2) Standardowa informacja dotycząca Konwencji o przekazywaniu osób skazanych (Dz. U. z 1995 r. Nr 51, poz. 280)	209
3) Załączniki do rozporządzenia Parlamentu i Rady 2018/1805 z dnia 14 listopada 2018 r. w sprawie wzajemnego uznawania nakazów zabezpieczenia i nakazów konfiskaty (Dz. U. UE L 303, s. 1-38)	211

ZAŁĄCZNIKI
DO ROZPORZĄDZENIA OZ
MAJĄCE ZASTOSOWANIE
W SPRAWACH KARNYCH (DZ. U.
Z 2014 R. POZ. 1657 Z PÓZN. ZM.)

WZÓR POTWIERDZENIA ODBIORU

(oznaczenie Sądu)

.....

(sygnatura akt)

.....

(data)

Potwierdzenie odbioru pism

Potwierdzam własnoręcznym podpisem, że w dniu dzisiejszym otrzymałem niżej wymienione pisma z Sądu

.....

(podać nazwę sądu zagranicznego)

W

(sygnatura akt sądu zagranicznego)

1)

2)

3)

..... dnia

.....

(czytelny podpis osoby
dokonującej doręczenia)

(czytelny podpis odbiorcy*)

(pieczęć Sądu)

* Jeżeli adresatem pisma nie jest osoba fizyczna, należy obok podpisu podać stanowisko służbowe osoby upoważnionej do odebrania tego pisma.

WZÓR WNIOSKU O DOKONANIE CZYNNOŚCI W SPRAWIE KARNEJ

WNIOSK
o dokonanie czynności w sprawie karnej
REQUEST
for taking action in a criminal matter
DEMANDE
d'accomplissement d'acte dans une affaire pénale

Określenie, adres, numer telefonu i telefaksu oraz sygnatura sprawy organu wzywającego
 Name, address, phone/fax nos. and case number of Requesting Authority
 Désignation, adresse, no. de téléphone et fax, no. de l'affaire de l'autorité requérante

Określenie i adres organu wezwanego
 Name and address of Requested Authority
 Désignation et adresse de l'autorité requise

W związku z postępowaniem karnym przeciwko
 In connection with the criminal proceedings instituted against
 Dans une procédure pénale engagée à l'encontre de
o
 charged with
 pour

na podstawie postanowień art.
 Pursuant to the provision(s) of Article
 conformément aux dispositions de l'article

organ wzywający uprzejmie wnosi o :
 The Requesting Authority kindly requests:
 l'autorité requérante a l'honneur de demander de:

A) dokonanie następującej czynności⁷¹⁾
 that the following action(s) be taken⁷¹⁾
 accomplir l'acte suivant⁷¹⁾

niezwłoczne nadesłanie organowi wzywającemu niezbędnych dokumentów potwierdzających fakt dokonania czynności⁷¹⁾
 that (a) requisite document(s) certifying that the requested action has been taken to be transmitted to the Requesting Authority⁷¹⁾
 envoyer sans délai à l'autorité requérante les documents prouvant l'accomplissement de l'acte⁷¹⁾

B) przesłuchanie niżej wskazanej osoby w charakterze⁷¹⁾:
 that the subject be interviewed/interrogated as a/an⁷¹⁾:
 d'entendre la personne suivante en tant que⁷¹⁾:

świadka⁷¹⁾
 witness⁷¹⁾
 témoin⁷¹⁾

oskarżonego⁷¹⁾
 accused⁷¹⁾
 l'accusé⁷¹⁾

biegłego⁷¹⁾
 expert⁷¹⁾
 l'expert⁷¹⁾

innej strony⁷¹⁾
 other party⁷¹⁾
 l'autre partie⁷¹⁾

imię i nazwisko
 first name and last name / prénom et nom

adres
 address / l'adresse

Organ wzywający prosi, aby przed przesłuchaniem zapoznano osobę z treścią pouczeń załączonych do niniejszego wniosku, a świadka uprzedzono ponadto o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań.

The Requesting Authority submits that aforementioned shall, prior to the interview/interrogation, be duly instructed on the information herewith and, if a witness, be cautioned that testifying falsely will subject him/her to criminal liability. L'autorité requérante a l'honneur de demander de bien vouloir faire part à la personne à entendre de la portée des

⁷¹⁾ W brzmieniu ustalonym przez § 1 pkt 43 rozporządzenia, o którym mowa w odnośniku 2.

instructions jointes à ladite requête et de l'avertir de la responsabilité pénale qu'elle encoure en cas de fausses déclarations.

Podczas przesłuchania należy zadać pytania według załączonej listy.

During the interview/interrogation queries should be put in keeping with the enclosed list.

Pendant l'interrogation les questions doivent être posées selon la liste jointe.

Organ wzywający wnosi o:

The Requesting Authority requests:

L'autorité requérante demande de:

- wcześniejsze powiadomienie o terminie i miejscu wykonania wniosku, gdyż w przesłuchaniu chcą uczestniczyć przedstawiciele strony wzywającej (wskazani w załączonej liście),^{*)}**
that it be promptly informed of the time and place of the execution of this request so that its officials (as listed in the enclosure) may be present at the interview/interrogation,^{*)}
l'information préalable de la date et du lieu de l'exécution de la demande car les représentants de la partie requérante (mentionnés dans la liste) souhaitent participer à l'interrogation,^{*)}
 - wyrażenie zgody na wzięcie przez przedstawicieli strony wzywającej udziału w przesłuchaniu osoby,^{*)}**
that the Requesting Authority's officials be permitted to be present at the interview/interrogation of the subject,^{*)}
donner l'accord pour la participation à l'interrogation des représentants de la partie requérante,^{*)}
 - niewzłoczne nadesłanie treści zeznań organowi wzywającemu.^{*)}**
that the testimony by the subject be promptly delivered to the Requesting Authority.^{*)}
envoi immédiat à l'autorité requérante du contenu de l'interrogation.^{*)}
- C) **Sprawa jest szczególnie pilna, ponieważ:^{*)}**
This matter is particularly urgent because:^{*)}
Cette affaire est particulièrement urgente car:^{*)}
- a) oskarżony jest tymczasowo aresztowany,^{*)}**
a) the accused person is in custody,^{*)}
a) l'accusé est en détention provisoire,^{*)}
 - b) termin rozprawy został wyznaczony na dzień,^{*)}**
b) the date of the court hearing is set down for,^{*)}
b) la date de l'audience a été prévue pour,^{*)}
 - c) zbliża się termin przedawnienia.^{*)}**
c) the offence will soon be time-barred,^{*)}
c) le délai de la prescription s'approche.^{*)}

Lista dokumentów :

List of documents:

Liste de documents

- 1) **tekst pouczeń**
Contents of information
contenu des instructions
- 2) **lista pytań do**
- 3) **zwięzły opis stanu faktycznego sprawy**
Brief statement of facts
un exposé des faits en brief

Sporządzono w

Done at/Fait à

dnia/on/le

.....
(nazwisko, podpis i pieczęć)
(name, signature and seal)
(nom, signature et sceau)

- ^{*)} **Właściwe zaznaczyć.**
Cross where applicable.
Cocher la case correspondante.

WZÓR WNIOSKU O DORĘCZENIE ZA GRANICĄ PISM SĄDOWYCH W SPRAWIE KARNEJ

WNIOSEK
o doręczenie za granicą dokumentów sądowych w sprawie karnej
REQUEST
for service abroad of documents in a criminal matter
DEMANDE
de remise à l'étranger des actes judiciaires dans une affaire pénale

Określenie, adres, numer telefonu i telefaksu oraz sygnatura sprawy organu wzywającego
Name, address, phone/fax nos. and case number of Requesting Authority
Désignation, adresse, no. de téléphone et fax, no. de l'affaire de l'autorité requérante

Określenie i adres organu wezwanego
Name and address of Requested Authority
Désignation et adresse de l'autorité requise

W związku z postępowaniem karnym przeciwko

In connection with the criminal proceedings instituted against

Dans une procédure pénale engagée a l'encontre de

o

charged with
pour

na podstawie postanowień art.

Pursuant to the provision(s) of Article

conformément aux dispositions de l'article

organ wzywający ma zaszczyt przesłać organowi wezwanemu niżej wymienione dokumenty (w dwóch egzemplarzach) z prośbą o bezzwłoczne doręczenie jednego egzemplarza adresatowi:

It is our privilege to deliver to the Requested Authority the documents as listed below (in duplicate) and further request that the person to be served be given one copy forthwith:

l'autorité requérante a l'honneur de transmettre à l'autorité requise les documents suivants (en deux exemplaires) en la priant de bien vouloir remettre sans délai un de ces exemplaires au destinataire:

imię i nazwisko

First name and last name

prénom et nom

adres

address

l'adresse

w następującej formie:

in the following manner:

en forme suivante:

a) przez zwykłe oddanie pisma adresatowi,^{*)}

a) by simple transmission of the writ or record to the person to be served,^{*)}

a) la simple transmission de l'acte ou de la décision au destinataire,^{*)}

b) w formie przewidzianej przez prawo wewnętrzne państwa wezwanego dla tego rodzaju doręczeń,^{*)}

b) in the manner provided for service of analogous documents under the law of Requested State,^{*)}

b) dans la forme prévue par la législation de l'État requis pour les significations analogues,^{*)}

c) w następującej formie szczególnej, zgodnej z prawem państwa wezwanego:^{*)}

c) in a special manner consistent with the law of Requested State:^{*)}

c) dans la forme spéciale suivante compatible avec la législation de l'État requis:^{*)}

Organ wezwany proszony jest o zwrot niniejszego wniosku wraz z uprzednio wypełnionym potwierdzeniem doręczenia organowi wzywającemu:

The Requested Authority is kindly requested to return the enclosed duplicate hereof and the proof of service to the

⁷²⁾ W brzmieniu ustalonym przez § 1 pkt 44 rozporządzenia, o którym mowa w odnośniku 2.

Requesting Authority.

L'autorité requise est priée de bien vouloir renvoyer à l'autorité requérante l'exemplaire supplémentaire de cette requête avec la preuve de la remise remplie.

Lista dokumentów:

List of documents:

Liste de documents:

Zwięzły opis stanu faktycznego.

Brief statement of facts.

Un exposé des faits en brief.

.....

Sporządzono w

Done at/Fait à

dnia/on/le

.....
(nazwisko, podpis i pieczęć)

(name, signature, seal)

(nom, signature, sceau)

*)

Właściwe zaznaczyć.

Cross where applicable.

Cocher la case correspondante.

Potwierdzenie doręczenia
Proof of service
La preuve de la remise

Niżej wskazany organ ma zaszczyt poświadczyć:

The undersigned authority has the honour to certify:

L'autorité soussignée a l'honneur de certifier:

1. że wniosek został wykonany^{*)}

that the service was effected^{*)}

qu' il été donné suite à la demande^{*)}

- **dnia (data)** **w (miejscowość)**
- on (date)/le (date) at (place)/ à (lieu)
- **w jednej z następujących form:**
- in one of the following manners:
- dans une des formes indiquées ci-après:
 - a) **przez zwykłe oddanie pisma adresatowi,**^{*)}
 - a) by simple transmission of the writ or record to the person to be served,^{*)}
 - a) la simple remise au destinataire,^{*)}
 - b) **w formie przewidzianej przez prawo wewnętrzne państwa wezwanego dla tego rodzaju doręczeń,**^{*)}
 - b) in the manner provided for the service of analogous documents under the law of Requested State,^{*)}
 - b) dans la forme prévue par la législation de l'État requis pour les significations analogues,^{*)}
 - c) **w następującej formie szczególnej, zgodnej z prawem państwa wezwanego;**^{*)}
 - c) in a special manner consistent with the law of Requested State;^{*)}
 - c) dans la forme spéciale suivante, pour autant que celle-ci soit compatible avec la législation de l'État requis;^{*)}

.....
.....

Dokumenty wymienione we wniosku zostały doręczone:

The documents concerned have been served upon:

Les documents indiquées dans la demande ont été remis à:

- a) **adresatowi** / the person to be served / au destinataire,^{*)}
- b) **innej osobie, a mianowicie:** / other person i.e.: / à une autre personne:^{*)}
 - **(nazwisko i stosunek do adresata)**
 - (name and relationship / nom et lien de parenté)

2. że wniosek nie mógł być wykonany z następujących przyczyn^{*)}:

that the service could not have been effected for the following reasons^{*)}:

la remise n'a pas pu se faire pour les motifs suivants^{*)}:

.....
.....

Proszę zwrócić do / Please return to / priè de renvoyer

Sporządzono w

Donne at/Fait à

Nazwa, adres i numer sprawy organu wzywającego
(Wypełnia sąd polski występujący o doręczenie)

dnia/on/le

.....
(nazwisko, podpis i pieczęć/name, signature, seal/nom, signature, sceau)

* Właściwe zakreślić/Cross where applicable/cocher la case correspondante

WZÓR WNIOSKU O WYDANIE LUB PRZEWÓZ OSOBY ŚCIGANEJ
W CELU PRZEPROWADZENIA POSTĘPOWANIA SĄDOWEGO

(oznaczenie Sądu)

.....

(sygnatura akt)

.....

(data)

**Wniosek
o wydanie^{*)} lub przewóz^{*)} osoby ściganej w celu przeprowadzenia postępowania sądowego**

Przed Sądem w Rzeczpospolita Polska toczy się postępowanie karne przeciwko oskarżonemu na podstawie aktu oskarżenia z dnia wniesionego przez Prokuratora w

Wobec tego, że oskarżony przebywa obecnie w

(nazwa państwa wezwanego)

Sąd w na podstawie postanowień art.

(wymienić pełne brzmienie tytułu umowy międzynarodowej regulującej wydawanie osób w stosunkach z danym państwem**)
wnosi o wydanie wymienionego oskarżonego w celu przeprowadzenia postępowania sądowego.

Dane personalne oskarżonego:

- 1) imię (imiona)
- 2) nazwisko
- 3) pseudonim
- 4) data urodzenia
- 5) miejsce urodzenia
(podać miejscowość, województwo i nazwę państwa)
- 6) imiona rodziców oraz nazwisko rodowe matki
- 7) obywatelstwo
- 8) stan cywilny
- 9) poprzednia karalność
- 10) miejsce zamieszkania lub pobytu za granicą

(w miarę możliwości podać dokładny adres)

Dane dotyczące popełnionego przestępstwa

.....
(imię i nazwisko)

został oskarżony o to, że:

.....
(podać treść zarzutów lub zwięzły opis stanu faktycznego popełnionych czynów oraz – w sprawach o przestępstwa przeciwko mieniu – ustaloną lub przypuszczalną wysokość wyrządzonej szkody).

^{*)} Niepotrzebne skreślić.

^{***)} W razie braku odpowiedniego porozumienia międzynarodowego zamieszcza się następującą treść „na podstawie przepisów Kodeksu postępowania karnego”.

Opisane wyżej czyny podlegają w Rzeczypospolitej Polskiej karze na podstawie przepisów art., które brzmią następująco:

„Art.”
„Art.”

Według przepisów prawa karnego Rzeczypospolitej Polskiej przedawnienie ścigania czynu popełnionego przez oskarżonego nie nastąpiło.

„Art.”

Przedawnienie ścigania karnego nastąpi w dniu

Do niniejszego wniosku Sąd załącza:

- 1) postanowienie z dnia o zastosowaniu aresztowania wydane przez
- 2) zaświadczenie dotyczące obywatelstwa oskarżonego
- 3) rysopis oskarżonego,
- 4) fotografię oskarżonego,
- 5) kartę z odciskami palców oskarżonego,
- 6)

Sędzia

.....
(podpis)

(pieczęć Sądu)

WZÓR WNIOSKU O WYDANIE LUB PRZEWÓZ OSOBY SKAZANEJ W CELU WYKONANIA KARY

(oznaczenie Sądu)

.....

(sygnatura akt)

.....

(data)

Wniosek o wydanie^{*)} lub przewóz^{*)} osoby skazanej w celu wykonania kary

Wyrokiem Sądu w Rzeczpospolita Polska
..... został skazany na karę lat pozbawienia wolności oraz
.....

Wyrok ten stał się prawomocny w dniu

Wobec tego, że skazany przebywa obecnie w,
(nazwa państwa wezwanego)

Sąd w na podstawie postanowień art.

.....
(wymienić pełne brzmienie tytułu umowy międzynarodowej regulującej wydawanie osób w stosunkach z danym państwem**)
wnosi o wydanie wymienionego skazanego w celu wykonania orzeczonej wobec niego kary.

Dane personalne skazanego:

1) imię (imiona)

2) nazwisko

3) pseudonim

4) data urodzenia

5) miejsce urodzenia

(podać miejscowość, województwo i nazwę państwa)

6) imiona rodziców oraz nazwisko rodowe matki

7) obywatelstwo

8) stan cywilny

9) poprzednia karalność

10) miejsce zamieszkania lub pobytu za granicą

.....

(w miarę możliwości podać dokładny adres)

*) Niepotrzebne skreślić.

**) W razie braku odpowiedniego porozumienia międzynarodowego zamieszcza się następującą treść „na podstawie przepisów Kodeksu postępowania karnego”.

Dane dotyczące popełnionego przestępstwa

.....
(imię i nazwisko)

został skazany za to, że:

.....
(podać zgodnie z wyrokiem; jeżeli wyrok nie zawiera uzasadnienia, należy zwięźle opisać stan faktyczny każdego przestępstwa)

Opisane wyżej czyny podlegają w Rzeczypospolitej Polskiej karze na podstawie przepisów art., które brzmią następująco:

„Art.”

„Art.”

Według przepisów prawa karnego Rzeczypospolitej Polskiej przedawnienie wykonania orzeczonej kary nie nastąpiło.

„Art.”

Przedawnienie wykonania kary nastąpi w dniu

Do niniejszego wniosku Sąd załącza:

- 1) uwierzytelniony odpis prawomocnego wyroku z dnia
- 2) zaświadczenie dotyczące obywatelstwa skazanego
- 3) rysopis skazanego
- 4) fotografię skazanego
- 5) kartę z odciskami palców skazanego
- 6)

Sędzia

.....
(podpis)

(pieczęć Sądu)

WZÓR WNIOSKU O PRZEJĘCIE ŚCIGANIA KARNEGO

(oznaczenie Sądu)

.....

(sygnatura akt)

.....

(data)

Wniosek o przyjęcie ścigania karnego

Przed Sądem w Rzeczpospolita Polska
toczy się postępowanie karne przeciwko oskarżonemu o czyn z art.
.....

Wobec tego, że oskarżony jest obywatelem/ma stałe miejsce zamieszkania na terytorium*)
..... Sąd w na podstawie postanowień art.
.....

(wymienić pełne brzmienie tytułu umowy międzynarodowej regulującej wydawanie osób w stosunkach z danym państwem**)

wnosi o przyjęcie ścigania karnego przeciwko oskarżonemu.

Dane personalne oskarżonego:

- 1) imię (imiona)
- 2) nazwisko
- 3) data urodzenia
- 4) miejsce urodzenia
-
(podać miejscowość, województwo i nazwę państwa)
- 5) imiona rodziców oraz nazwisko rodowe matki
- 6) obywatelstwo
- 7) stan cywilny
- 8) miejsce stałego zamieszkania lub pobytu
-

(w miarę możliwości podać dokładny adres)

Dane dotyczące popełnionego przestępstwa

.....

(imię i nazwisko)

został oskarżony o to, że:

(podać zgodnie z aktem oskarżenia)

Opisane wyżej czyny podlegają w Rzeczypospolitej Polskiej karze na podstawie przepisów art., które brzmią następująco:

„Art.”

„Art.”

Według przepisów prawa karnego Rzeczypospolitej Polskiej przedawnienie ścigania czynu popełnionego przez oskarżonego nie nastąpiło.

„Art.”

Przedawnienie ścigania karnego nastąpi w dniu

Do niniejszego wniosku Sąd załącza:

- 1) uwierzytelnione odpisy dokumentów z akt sprawy
- 2) wnioski o ściganie lub odpisy pozwów (o ile są wymagane lub zostały złożone)
- 3)

Sędzia

.....

(podpis)

(pieczęć Sądu)

*) Niepotrzebne skreślić.

**) W razie braku odpowiedniego porozumienia międzynarodowego zamieszcza się następującą treść „na podstawie przepisów Kodeksu postępowania karnego”.

⁷⁴⁾ Dodany przez § 1 pkt 47 rozporządzenia, o którym mowa w odnośniku 2; w brzmieniu ustalonym przez § 1 pkt 22 rozporządzenia, o którym mowa w odnośniku 4.

STANDARDOWA INFORMACJA DOTYCZĄCA KONWENCJI O PRZEKAZYWANIU OSÓB SKAZANYCH (DZ. U. Z 1995 R. NR 51, POZ. 280)

Konwencja o przekazywaniu osób skazanych umożliwia, pod pewnymi warunkami, osobom skazanym na karę pozbawienia wolności w państwie niebędącym ich państwem ojczystym przekazanie ich w celu odbycia kary do tego państwa. Poniżej przedstawione zostały pokrótce te warunki. Niniejsza informacja nie jest wyczerpującym opisem Konwencji. Jeżeli więc życzy sobie Pan/Pani ustalić, jakie są możliwości przekazania Pana/Pani do odbycia kary w Polsce, proszę zwrócić się do administracji więziennej w państwie, w którym Pan/Pani przebywa, albo do polskiego Ministerstwa Sprawiedliwości w celu uzyskania dalszych informacji (na przykład tekstu Konwencji) oraz rozważenia możliwości przekazania. Można także zwrócić się o informację do najbliższej polskiej placówki konsularnej.

Kto musi wyrazić zgodę na przekazanie?

Przekazanie wymaga:

- a) zgody samego zainteresowanego, a jeżeli to konieczne – także jego przedstawiciela prawnego,
- b) zgody państwa, w którym został skazany,
- c) zgody państwa, do którego ma być przekazany (to jest zgody właściwego organu w Polsce).

Kto może skorzystać z przekazania do Polski?

Można ubiegać się o przekazanie, jeżeli spełnione są następujące warunki:

- a) jest Pan/Pani uważany/a za obywatela/kę Polski,
- b) wydany wyrok jest prawomocny,
- c) do wykonania kary pozostało, w zasadzie, nie mniej niż sześć miesięcy, jednak w wyjątkowych przypadkach okres ten może być krótszy, oraz
- d) jeżeli przestępstwo, za które został/a Pan/Pani skazany/a, stanowi przestępstwo także zgodnie z prawem polskim.

Jaki wyrok będzie podlegał wykonaniu po przekazaniu?

Wydany wyrok będzie musiał zostać przekształcony przez właściwy sąd polski. Nie jest zatem możliwe dokładne określenie przed przekazaniem rodzaju i wymiaru kary podlegającej odbyciu w Polsce, jako że wyrok skazujący musi zostać przekształcony w orzeczeniu sądu, które zapadłoby, gdyby popełniono przestępstwo w Polsce. Otrzyma Pan/Pani jednak pewne informacje dotyczące charakteru i wymiaru kary tak przekształconej

w Polsce w celu podjęcia decyzji, czy ubiegać się o przekazanie. Zgodnie jednak z konwencją kara tak przekształcona nie może być ani dłuższa, ani surowsza niż ta orzeczona w państwie skazania, a także nie będą miały zastosowania dolne granice wymiaru kary przewidziane przez ustawę polską za dane przestępstwo. Okres kary odbytej za granicą zostanie w pełni zaliczony na poczet tak orzeczonej kary.

Po przekazaniu kara i jej wykonanie będą podlegać przepisom prawa polskiego.

Ściganie za inne przestępstwa

Zwracamy uwagę, że po przekazaniu polskie organy ścigania mają prawo do prowadzenia postępowania, a sądy – do skazania za przestępstwo inne niż to, którego dotyczy wyrok już obecnie wykonywany.

Prawo łaski, amnestia, złagodzenie kary

Przekazanie nie stoi na przeszkodzie skorzystaniu z prawa łaski, amnestii lub innego złagodzenia kary zarówno w państwie skazania, jak i w Polsce.

Nadzwyczajne środki odwoławcze

Jeżeli po przekazaniu pojawią się nowe okoliczności, które zdaniem Pana/Pani stanowiąby podstawę do wniesienia nadzwyczajnego środka odwoławczego od orzeczenia wydanego w państwie skazania, wyłącznie to państwo będzie właściwe do rozpoznania takiego wniosku.

Zakończenie wykonywania kary

Jeżeli z jakichkolwiek powodów orzeczenie wydane w państwie skazania przestaje być wykonalne, zostanie Pan/Pani zwolniony/a z odbywania kary przez organy polskie, jak tylko otrzymają o tym informację. Podobnie jeżeli zgodnie z prawem polskim orzeczenie wykonywane w Polsce przestanie być wykonalne, państwo skazania nie będzie mogło żądać jego wykonania, gdy Pan/Pani do tego państwa powróci.

Kilka informacji o postępowaniu

Swój zamiar przekazania może Pan/Pani zgłosić zarówno organom państwa skazania, jak i organom polskim (bezpośrednio Ministerstwu Sprawiedliwości lub polskiej placówce konsularnej).

Jeżeli organy państwa skazania są gotowe rozważyć Pana/Pani przekazanie, prześlą organom polskim informację o Panu/Pani, o faktach, które doprowadziły do skazania, a także o charakterze i wymiarze orzeczonej kary. Jeżeli organy polskie będą gotowe do rozważenia przekazania, odpowiedzą przesyłając informację albo informację o możliwym złagodzeniu kary, warunkowym przedterminowym zwolnieniu itp. w Polsce.

Jeżeli oba państwa zgodzą się wyrazić zgodę na przekazanie po otrzymaniu i rozważeniu wszystkich informacji udzielonych przez organy polskie, zwrócimy się do Pana/Pani o wyrażenie zgody na przekazanie w trybie niniejszej Konwencji.

Informacje o państwach, które w terminie późniejszym staną się stronami powyższej Konwencji, można uzyskać w Departamencie Prawno-Traktatowym Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

ZAŁĄCZNIKI
DO ROZPORZĄDZENIA
PARLAMENTU I RADY 2018/1805
Z DNIA 14 LISTOPADA 2018 R.
W SPRAWIE
WZAJEMNEGO UZNAWANIA
NAKAZÓW ZABEZPIECZENIA
I NAKAZÓW KONFISKATY
(DZ. U. UE L 303, S. 1-38)

ZAŁĄCZNIK I

ZAŚWIADCZENIE DOTYCZĄCE ZABEZPIECZENIA

<p>CZĘŚĆ A:</p> <p>Państwo wydające:</p> <p>Organ wydający:</p> <p>Organ zatwierdzający (jeżeli dotyczy):</p> <p>Państwo wykonujące:</p> <p>Organ wykonujący (jeżeli jest znany):</p>
<p>CZĘŚĆ B: Tryb pilny/wniosek o wykonanie w konkretnym terminie</p> <p>1. Proszę wskazać podstawy wykonania nakazu w trybie pilnym:</p> <p>☐ Istnieją uzasadnione podstawy, aby przypuszczać, że dane mienie zostanie wkrótce przemieszczone lub zniszczone, mianowicie:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>☐ Jest to konieczne z następujących względów proceduralnych lub związanych z postępowaniem przygotowawczym w państwie wydającym:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>2. Data wykonania:</p> <p>☐ Wniesiono o wykonanie nakazu w dniu:</p> <p>☐ Między zaangażowanymi państwami członkowskimi konieczna jest koordynacja</p> <p>Uzasadnienie tego wniosku:</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>CZĘŚĆ C: Osoby, których dotyczy nakaz</p> <p>Tożsamość osoby, wobec której wydano nakaz zabezpieczenia, lub osoby będącej właścicielem mienia objętego nakazem zabezpieczenia (jeżeli nakaz dotyczy więcej niż jednej osoby, proszę podać informacje o każdej z nich):</p> <p>1. Dane identyfikacyjne</p> <p>(i) Osoba fizyczna</p> <p>Nazwisko:</p> <p>Imię (imiona):</p> <p>Inne nazwiska (jeżeli dotyczy):</p> <p>Pseudonimy (jeżeli dotyczy):</p> <p>Płeć:</p> <p>Obywatelstwo:</p> <p>Numer w systemie ewidencji ludności lub numer ubezpieczenia społecznego (jeżeli są dostępne):</p> <p>Rodzaj i numer dokumentu(-ów) tożsamości (dowodu osobistego lub paszportu) (jeżeli są dostępne):</p> <p>Data urodzenia:</p> <p>Miejsce urodzenia:</p> <p>Miejsce zamieszkania lub znany adres (jeżeli aktualny adres nie jest znany, proszę podać ostatni znany adres):</p> <p>Język lub języki zrozumiałe dla osoby, której dotyczy nakaz:</p> <p>Proszę wskazać, w jakim charakterze występuje w postępowaniu osoba, której dotyczy nakaz:</p> <p>☐ osoba, wobec której wydano nakaz zabezpieczenia</p> <p>☐ osoba będąca właścicielem mienia objętego nakazem zabezpieczenia</p>

(ii) Osoba prawna

Nazwa:

Forma prawna:

Nazwa skrócona, nazwa powszechnie używana lub nazwa handlowa (jeżeli dotyczy):

Siedziba statutowa:

Numer nadany przy rejestracji:

Adres:

Imię i nazwisko przedstawiciela osoby prawnej:

Proszę wskazać, w jakim charakterze występuje w postępowaniu osoba, której dotyczy nakaz:

osoba, wobec której wydano nakaz zabezpieczenia

osoba będąca właścicielem mienia objętego nakazem zabezpieczenia

2. Proszę podać adres miejsca, w którym ma być wykonany nakaz zabezpieczenia, jeżeli jest inny od adresu podanego powyżej:

.....

3. Osoby trzecie, na których prawa względem mienia objętego nakazem zabezpieczenia bezpośrednio wpłynął ten nakaz (tożsamość i podstawy):

.....

.....

4. Proszę podać wszelkie inne informacje, którą pomogą wykonać nakaz zabezpieczenia:

.....

CZĘŚĆ D: Informacje o mieniu, którego dotyczy nakaz

1. Proszę wskazać, czy nakaz dotyczy:

kwoty pieniężnej

określonego składnika lub składników mienia (materialnego lub niematerialnego, ruchomego lub nieruchomości)

mienia o równoważnej wartości (w przypadku konfiskaty równowartości)

2. Jeżeli nakaz dotyczy kwoty pieniężnej lub mienia o wartości równoważnej tej kwocie pieniężnej:

— Kwota podlegająca egzekucji w państwie wykonującym (liczbowo i słownie), ze wskazaniem waluty:

.....

— Całkowita kwota objęta nakazem (liczbowo i słownie), ze wskazaniem waluty:

.....

Informacje dodatkowe:

— Podstawy pozwalające przypuszczać, że osoba, której dotyczy nakaz, posiada mienie/uzyskuje dochody w państwie wykonującym:

.....

— Opis mienia/źródła dochodów osoby, której dotyczy nakaz (w miarę możliwości):

.....

— Dokładna lokalizacja mienia/źródła dochodów osoby, której dotyczy nakaz (jeżeli nie jest znana, proszę podać ostatnią znaną lokalizację):

.....

— Dane rachunku bankowego osoby, której dotyczy nakaz (jeżeli jest znany):

.....

3. Jeżeli nakaz dotyczy określonego składnika lub określonych składników mienia lub mienia o wartości równoważnej takim składnikiem:

Podstawy przekazania nakazu państwu wykonującemu:

określony składnik lub określone składniki mienia znajdują się w państwie wykonującym

określony składnik lub określone składniki mienia są zarejestrowane w państwie wykonującym

- organ wydający ma uzasadnione podstawy, aby przypuszczać, że określony składnik lub określone składniki mienia objętego nakazem w całości lub w części znajdują się w państwie wykonującym.

Informacje dodatkowe:

- Podstawy pozwalające przypuszczać, że określony składnik lub określone składniki mienia znajdują się w państwie wykonującym:

- Opis składnika mienia:

- Lokalizacja składnika mienia (jeżeli nie jest znana, proszę podać ostatnią znaną lokalizację):

- Inne istotne informacje (np. wyznaczenie nadzorcy sądowego):

CZĘŚĆ E: Podstawy wydania nakazu zabezpieczenia

1. Streszczenie faktów

Proszę uzasadnić wydanie nakazu zabezpieczenia, w tym:

- streścić odnośne fakty, podać opis przestępstwa lub przestępstw:

- wskazać obecny etap postępowania przygotowawczego:

- wskazać podstawy zabezpieczenia:

- podać inne istotne informacje:

2. Charakter i kwalifikacja prawna przestępstwa lub przestępstw, w związku z którymi został wydany nakaz zabezpieczenia, i mające zastosowanie przepisy:

3. Czy przestępstwo, w związku z którym został wydany nakaz zabezpieczenia, jest w państwie wydającym zagrożone karą pozbawienia wolności o górnej granicy ustawowego zagrożenia w wysokości co najmniej trzech lat i figuruje w poniższym wykazie przestępstw? (proszę zaznaczyć właściwe pole) W przypadku gdy nakaz zabezpieczenia dotyczy kilku przestępstw, proszę oznaczyć je w poniższym wykazie numerami odpowiadającymi numerom przestępstw opisanych w pkt 1 i 2 powyżej.

- przynależność do organizacji przestępczej
- terroryzm
- handel ludźmi
- seksualne wykorzystywanie dzieci i pornografia dziecięca
- nielegalny handel środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi
- nielegalny handel bronią, amunicją i materiałami wybuchowymi
- korupcja
- nadużycia finansowe, w tym nadużycia i inne przestępstwa naruszające interesy finansowe Unii zdefiniowane w dyrektywie (UE) 2017/1371
- pranie dochodów pochodzących z przestępstwa
- fałszowanie walut, w tym waluty euro
- przestępczość komputerowa

- przestępstwa przeciwko środowisku, w tym nielegalny handel zagrożonymi gatunkami zwierząt oraz zagrożonymi gatunkami i odmianami roślin
- ułatwanie bezprawnego wjazdu i stałego przebywania
- zabójstwo lub spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu
- nielegalny handel organami i tkankami ludzkimi
- porwanie, bezprawne przetrzymywanie lub branie zakładników
- rasizm i ksenofobia
- kradzież zorganizowana lub rozbój z użyciem broni
- nielegalny handel dobrami kultury, w tym antykami i dziełami sztuki
- sprzeniewierzenie cudzego mienia
- ściąganie haraczy i wymuszanie
- podrabianie towarów i piractwo
- fałszowanie dokumentów urzędowych i handel nimi
- fałszowanie środków płatniczych
- nielegalny handel substancjami hormonalnymi i innymi środkami pobudzającymi wzrost
- nielegalny handel materiałami jądrowymi lub radioaktywnymi
- handel kradzionymi pojazdami
- zgwałcenie
- podpalenie
- przestępstwa podlegające jurysdykcji Międzynarodowego Trybunału Karnego
- bezprawne zajęcie samolotu lub statku
- sabotaż

4. Inne istotne informacje (np. związek między mieniem a przestępstwem):

.....

CZĘŚĆ F: Poufny charakter nakazu lub wniosek o dokonanie konkretnych formalności

Konieczność zachowania poufnego charakteru informacji zawartych w nakazie po jego wykonaniu:

.....

Konieczność dokonania konkretnych formalności w momencie wykonania nakazu:

.....

CZĘŚĆ G: Jeżeli zaświadczenie dotyczące zabezpieczenia przekazano więcej niż jednemu państwu wykonującemu, proszę podać następujące informacje:

1. Zaświadczenie dotyczące zabezpieczenia przekazano następującemu innemu państwu wykonującemu lub następującym innym państwom wykonującym (państwo i organ):

.....

.....

2. Zaświadczenie dotyczące zabezpieczenia przekazano więcej niż jednemu państwu wykonującemu, ponieważ:

W przypadku gdy nakaz zabezpieczenia dotyczy określonych składników mienia:

Istnieje przypuszczenie, że poszczególne składniki mienia objęte nakazem znajdują się w różnych państwach wykonujących

Zabezpieczenie określonego składnika mienia wymaga podjęcia działań w więcej niż jednym państwie wykonującym

W przypadku gdy nakaz zabezpieczenia dotyczy kwoty pieniężnej:

Szacowana wartość mienia, które może zostać zabezpieczone w państwie wydającym oraz w dowolnym z państw wykonujących, prawdopodobnie nie jest wystarczająca do zabezpieczenia całej kwoty objętej nakazem

Inne szczególne potrzeby:

.....

<p>3. Wartość mienia (jeżeli jest znana) w każdym z państw wykonujących:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>4. Jeżeli zabezpieczenie określonego składnika lub określonych składników mienia wymaga podjęcia działań w więcej niż jednym państwie wykonującym, proszę opisać działania wymagane w państwie wykonującym:</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>CZĘŚĆ H: Związek z wcześniejszymi nakazami zabezpieczenia lub innymi nakazami i wnioskami</p> <p>Proszę wskazać, czy przedmiotowy nakaz zabezpieczenia ma związek z wcześniejszymi nakazami lub wnioskami (np. nakazem zabezpieczenia, europejskim nakazem dochodzeniowym, europejskim nakazem aresztowania lub wzajemną pomocą prawną). W stosownym przypadku proszę podać następujące informacje pozwalające zidentyfikować poprzedni nakaz lub wniosek:</p> <p>— Rodzaj nakazu/wniosku:</p> <p>.....</p> <p>— Data wydania:</p> <p>.....</p> <p>— Organ, do którego nakaz/wniosek został przekazany:</p> <p>.....</p> <p>— Sygnatura nadana przez organ wydający:</p> <p>.....</p> <p>— Sygnatura(-y) nadana(-e) przez organ lub organy wykonujące:</p> <p>.....</p>
<p>CZĘŚĆ I: Konfiskata</p> <p>Proszę wskazać, czy:</p> <p>☐ do niniejszego zaświadczenia dotyczącego zabezpieczenia załączono zaświadczenie dotyczące konfiskaty wydane w państwie wydającym (sygnatura zaświadczenia dotyczącego konfiskaty):</p> <p>.....</p> <p>☐ mienie ma pozostać zabezpieczone w państwie wykonującym do czasu przekazania i wykonania nakazu konfiskaty (szacowany termin przekazania zaświadczenia dotyczącego konfiskaty, jeżeli jest znana):</p> <p>.....</p>
<p>CZĘŚĆ J: Środki alternatywne</p> <p>1. Proszę wskazać, czy państwo wydające zezwala na zastosowanie przez państwo wykonujące środków alternatywnych, jeżeli niemożliwe jest wykonanie nakazu zabezpieczenia w całości lub w części:</p> <p>☐ tak</p> <p>☐ nie</p> <p>2. W razie odpowiedzi twierdzącej proszę wskazać, jakie środki można zastosować:</p> <p>.....</p>
<p>CZĘŚĆ K: ZWROT ZABEZPIECZONEGO MIENIA</p> <p>1. Proszę wskazać, czy wydano decyzję o zwrocie zabezpieczonego mienia ofierze przestępstwa:</p> <p>☐ tak</p> <p>☐ nie</p> <p>W razie odpowiedzi twierdzącej proszę podać informacje dotyczące decyzji o zwrocie zabezpieczonego mienia ofierze przestępstwa:</p> <p>Organ, który wydał decyzję (pełna nazwa organu):</p> <p>.....</p> <p>Data wydania decyzji:</p>

Sygnatura decyzji (jeżeli jest dostępna):

Opis mienia, które należy zwrócić:

Imię i nazwisko (nazwa) ofiary przestępstwa:

Adres ofiary przestępstwa:

Jeżeli prawo ofiary przestępstwa do tego mienia jest przedmiotem sporu, proszę podać szczegóły (osoby kwestionujące to prawo, uzasadnienie itd.):

.....

Jeżeli zwrot zabezpieczonego mienia mógłby naruszyć prawa osób, których dotyczy nakaz, proszę podać szczegóły (osoby, których dotyczy nakaz, prawa, które mogłyby zostać naruszone, uzasadnienie itd.):

.....

2. Czy wniosek o zwrot zabezpieczonego mienia ofierze przestępstwa jest obecnie rozpatrywany w państwie wydającym?

nie

tak, organ wykonujący zostanie powiadomiony o wyniku tego postępowania

Organ wydający musi zostać poinformowany w przypadku bezpośredniego przekazania mienia ofierze przestępstwa.

CZĘŚĆ L: Środki zaskarżenia

Organ w państwie wydającym, który może dostarczyć dalszych informacji o procedurach korzystania ze środków zaskarżenia w państwie wydającym oraz o dostępności pomocy prawnej, tłumaczeń ustnych i pisemnych:

Organ wydający (zob. część M)

Organ zatwierdzający (zob. część N)

Inne organy:

CZĘŚĆ M: Dane organu wydającego

Proszę wskazać rodzaj organu wydającego:

sędzieja, sąd, prokurator

inny właściwy organ wyznaczony przez państwo wydające

Nazwa organu:

Imię i nazwisko osoby kontaktowej:

Zajmowane stanowisko (tytuł/stopień):

Sygnatura sprawy:

Adres:

Numer telefonu (nr kierunkowy państwa) (nr kierunkowy miejscowości):

Numer faksu (nr kierunkowy państwa) (nr kierunkowy miejscowości):

E-mail:

Języki, w których można się komunikować z organem wydającym:

Dane kontaktowe osób, z którymi można się kontaktować, by uzyskać dodatkowe informacje lub dokonać praktycznych ustaleń w celu wykonania nakazu, jeżeli są inne od wskazanych wyżej:

Imię i nazwisko/tytuł/organizacja:

Adres:

E-mail/numer telefonu:

Podpis organu wydającego lub jego przedstawiciela potwierdzający dokładność i poprawność treści zaświadczenia dotyczącego zabezpieczenia:

Nazwa/imię i nazwisko:

Zajmowane stanowisko (tytuł/stopień): Data: Pieczęć urzędowa (jeżeli jest dostępna):
CZĘŚĆ N: Dane organu, który zatwierdził nakaz zabezpieczenia Proszę wskazać rodzaj organu, który zatwierdził nakaz zabezpieczenia (jeżeli dotyczy): ☐ sędzia lub sąd ☐ prokurator Nazwa organu zatwierdzającego: Imię i nazwisko osoby kontaktowej: Zajmowane stanowisko (tytuł/stopień): Sygnatura sprawy: Adres: Numer telefonu (nr kierunkowy państwa) (nr kierunkowy miejscowości): Numer faksu (nr kierunkowy państwa) (nr kierunkowy miejscowości): E-mail: Języki, w których można się komunikować z organem zatwierdzającym: Proszę wskazać, który z poniższych organów jest głównym punktem kontaktowym dla organu wykonującego: ☐ organ wydający ☐ organ zatwierdzający Podpis i dane organu zatwierdzającego lub jego przedstawiciela: Nazwa/imię i nazwisko: Zajmowane stanowisko (tytuł/stopień): Data: Pieczęć urzędowa (jeżeli jest dostępna):
CZĘŚĆ O: Organ centralny Jeżeli za administracyjne przekazywanie i przyjmowanie zaświadczeń dotyczących zabezpieczenia w państwie wydającym odpowiedzialny jest organ centralny, proszę podać poniższe informacje: Nazwa organu centralnego: Imię i nazwisko osoby kontaktowej: Zajmowane stanowisko (tytuł/stopień): Sygnatura sprawy: Adres: Numer telefonu (nr kierunkowy państwa) (nr kierunkowy miejscowości): Numer faksu (nr kierunkowy państwa) (nr kierunkowy miejscowości): E-mail:
CZĘŚĆ P: Załączniki Załączniki do niniejszego zaświadczenia:

ZAŁĄCZNIK II

ZASWIADCZENIE DOTYCZĄCE KONFISKATY

<p>CZĘŚĆ A:</p> <p>Państwo wydające:</p> <p>Organ wydający:</p> <p>Państwo wykonujące:</p> <p>Organ wykonujący (jeżeli jest znany):</p>
<p>CZĘŚĆ B: Nakaz konfiskaty</p> <p>1. Sąd, który wydał nakaz konfiskaty (pełna nazwa sądu):</p> <p>2. Sygnatura nakazu konfiskaty (jeżeli jest dostępna):</p> <p>3. Nakaz konfiskaty wydano dnia:</p> <p>4. Nakaz konfiskaty stał się prawomocny dnia:</p>
<p>CZĘŚĆ C: Osoby, których dotyczy nakaz</p> <p>Tożsamość osoby, wobec której wydano nakaz konfiskaty, lub osoby będącej właścicielem mienia objętego nakazem konfiskaty (jeżeli nakaz dotyczy więcej niż jednej osoby, proszę podać informacje o każdej z nich):</p> <p>1. Dane identyfikacyjne</p> <p>(i) Osoba fizyczna</p> <p>Nazwisko:</p> <p>Imię (imiona):</p> <p>Inne nazwiska (jeżeli dotyczy):</p> <p>Pseudonimy (jeżeli dotyczy):</p> <p>Płeć:</p> <p>Obywatelstwo:</p> <p>Numer w systemie ewidencji ludności lub numer ubezpieczenia społecznego (jeżeli są dostępne):</p> <p>Rodzaj i numer dokumentu(-ów) tożsamości (dowodu osobistego lub paszportu), jeżeli są dostępne:</p> <p>Data urodzenia:</p> <p>Miejsce urodzenia:</p> <p>Miejsce zamieszkania lub znany adres (jeżeli aktualny adres nie jest znany, proszę podać ostatni znany adres):</p> <p>Język lub języki zrozumiałe dla osoby, której dotyczy nakaz:</p> <p>Proszę wskazać, w jakim charakterze występuje w postępowaniu osoba, której dotyczy nakaz:</p> <p>☐ osoba, wobec której wydano nakaz konfiskaty</p> <p>☐ osoba będąca właścicielem mienia objętego nakazem konfiskaty</p> <p>(ii) Osoba prawna</p> <p>Nazwa:</p> <p>Forma prawna:</p> <p>Nazwa skrócona, nazwa powszechnie używana lub nazwa handlowa (jeżeli dotyczy):</p>

Siedziba statutowa:
Numer nadany przy rejestracji:
Adres:
Imię i nazwisko przedstawiciela osoby prawnej:
Proszę wskazać, w jakim charakterze występuje w postępowaniu osoba, której dotyczy nakaz:
☐ osoba, wobec której wydano nakaz konfiskaty
☐ osoba będąca właścicielem mienia objętego nakazem konfiskaty
2. Proszę podać adres miejsca, w którym ma być wykonany nakaz konfiskaty, jeżeli jest inny od adresu podanego powyżej:
3. Osoby trzecie, na których prawa względem mienia objętego nakazem konfiskaty bezpośrednio wpłynął ten nakaz (tożsamość i podstawy):
4. Proszę podać wszelkie inne informacje, którą pomogą wykonać nakaz konfiskaty:

CZĘŚĆ D: Informacje o mieniu, którego dotyczy nakaz

- Sąd orzekł, że mienie:
 - stanowi korzyści pochodzące z przestępstwa albo ich pełną lub częściową równowartość
 - stanowi narzędzia służące do popełnienia przestępstwa albo wartość takich narzędzi
 - podlega konfiskacie poprzez zastosowanie w państwie wydającym uprawnień do konfiskaty określonych w dyrektywie 2014/42/UE (w tym konfiskaty rozszerzonej)
 - podlega konfiskacie na podstawie innych przepisów dotyczących uprawnień do konfiskaty, w tym konfiskaty bez prawomocnego wyroku skazującego, na mocy prawa państwa wydającego po przeprowadzeniu postępowania w związku z popełnieniem przestępstwa
- Proszę wskazać, czy nakaz dotyczy:
 - kwoty pieniężnej
 - określonego składnika lub składników mienia (materialnego lub niematerialnego, ruchomego lub nieruchomości)
 - mienia o równoważnej wartości (w przypadku konfiskaty równowartości)
- Jeżeli nakaz dotyczy kwoty pieniężnej lub mienia o wartości równoważnej tej kwocie pieniężnej:
 - Kwota podlegająca egzekucji w państwie wykonującym (liczbowo i słownie), ze wskazaniem waluty:
.....
 - Całkowita kwota objęta nakazem (liczbowo i słownie), ze wskazaniem waluty:
.....

Informacje dodatkowe:

- Podstawy pozwalające przypuszczać, że osoba, której dotyczy nakaz, posiada mienie/uzyskuje dochody w państwie wykonującym:
.....
- Opis mienia/źródła dochodów osoby, której dotyczy nakaz (w miarę możliwości):
.....
- Dokładna lokalizacja mienia/źródła dochodów osoby, której dotyczy nakaz (jeżeli nie jest znana, proszę podać ostatnią znaną lokalizację):
- Dane rachunku bankowego osoby, której dotyczy nakaz (jeżeli jest znany):
.....

4. Jeżeli nakaz dotyczy określonego składnika lub określonych składników mienia lub mienia o wartości równoważnej takim składnikom:

Podstawy przekazania nakazu państwu wykonującemu:

- określony składnik lub określone składniki mienia znajdują się w państwie wykonującym
- określony składnik lub określone składniki mienia są zarejestrowane w państwie wykonującym
- organ wydający ma uzasadnione podstawy, aby przypuszczać, że określony składnik lub określone składniki mienia objętego nakazem w całości lub w części znajdują się w państwie wykonującym

Informacje dodatkowe:

- Podstawy pozwalające przypuszczać, że określony składnik lub określone składniki mienia znajdują się w państwie wykonującym:
- Opis składnika mienia:
- Lokalizacja składnika mienia (jeżeli nie jest znana, proszę podać ostatnią znaną lokalizację):
- Inne istotne informacje (np. wyznaczenie nadzorcy sądowego)

5. Informacje o konwersji i przekazaniu mienia

Jeżeli nakaz dotyczy określonego składnika mienia, proszę wskazać, czy prawo państwa wydającego przewiduje, że konfiskata w państwie wykonującym może zostać wykonana w drodze konfiskaty kwoty pieniężnej odpowiadającej wartości mienia, które ma zostać skonfiskowane:

- tak
- nie

CZĘŚĆ E: Nakaz zabezpieczenia

Proszę wskazać, czy:

- do nakazu konfiskaty załączono nakaz zabezpieczenia wydany w państwie wydającym (sygnatura zaświadczenia dotyczącego zabezpieczenia):
- mienie zostało zabezpieczone zgodnie z wcześniejszym nakazem zabezpieczenia przekazanym państwu wykonującemu
 - data wydania nakazu zabezpieczenia:
 - data przekazania nakazu zabezpieczenia:
 - organ, do którego nakaz został przekazany:
 - sygnatura nadana przez organ wydający:
 - sygnatura nadana przez organ wykonujący:

CZĘŚĆ F: Podstawy wydania nakazu konfiskaty

1. Proszę streścić odnośne fakty i podać powody wydania nakazu konfiskaty, w tym opis przestępstwa lub przestępstw, a także inne istotne informacje:
2. Charakter i kwalifikacja prawna przestępstwa lub przestępstw, w związku z którymi został wydany nakaz konfiskaty, i mające zastosowanie przepisy:

3. Czy przestępstwo, w związku z którym został wydany nakaz konfiskaty, jest w państwie wydającym zagrożone karą pozbawienia wolności o górnej granicy ustawowego zagrożenia w wysokości co najmniej trzech lat i figuruje w poniższym wykazie przestępstw? (proszę zaznaczyć właściwe pole) W przypadku gdy nakaz konfiskaty dotyczy kilku przestępstw, proszę oznaczyć je w poniższym wykazie numerami odpowiadającymi numerom przestępstw opisanych w pkt 1 i 2 powyżej.

- przynależność do organizacji przestępczej
- terroryzm
- handel ludźmi
- seksualne wykorzystywanie dzieci i pornografia dziecięca
- nielegalny handel środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi
- nielegalny handel bronią, amunicją i materiałami wybuchowymi
- korupcja
- nadużycia finansowe, w tym nadużycia i inne przestępstwa naruszające interesy finansowe Unii zdefiniowane w dyrektywie (UE) 2017/1371
- pranie dochodów pochodzących z przestępstwa
- fałszowanie walut, w tym waluty euro
- przestępczość komputerowa
- przestępstwa przeciwko środowisku, w tym nielegalny handel zagrożonymi gatunkami zwierząt oraz zagrożonymi gatunkami i odmianami roślin
- ułatwianie bezprawnego wjazdu i stałego przebywania
- zabójstwo lub spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu
- nielegalny handel organami i tkankami ludzkimi
- porwanie, bezprawne przetrzymywanie lub branie zakładników
- rasizm i ksenofobia
- kradzież zorganizowana lub rozbój z użyciem broni
- nielegalny handel dobrami kultury, w tym antykami i dziełami sztuki
- sprzeniewierzenie cudzego mienia
- ściąganie haraczy i wymuszanie
- podrabianie towarów i piractwo
- fałszowanie dokumentów urzędowych i handel nimi
- fałszowanie środków płatniczych
- nielegalny handel substancjami hormonalnymi i innymi środkami pobudzającymi wzrost
- nielegalny handel materiałami jądrowymi lub radioaktywnymi
- handel kradzionymi pojazdami
- zgwałcenie
- podpalenie
- przestępstwa podlegające jurysdykcji Międzynarodowego Trybunału Karnego
- bezprawne zajęcie samolotu lub statku
- sabotaż

4. Inne istotne informacje (np. związek między mieniem a przestępstwem):

.....

CZĘŚĆ G: Jeżeli zaświadczenie dotyczące konfiskaty przekazano więcej niż jednemu państwu wykonującemu, należy podać następujące informacje:

1. Zaświadczenie dotyczące konfiskaty przekazano następującemu innemu państwu wykonującemu lub następującym innym państwom wykonującym (państwo i organ):

.....
.....

2. Zaświadczenie dotyczące konfiskaty przekazano więcej niż jednemu państwu wykonującemu, ponieważ:
W przypadku gdy nakaz konfiskaty dotyczy określonych składników mienia:
- Istnieje przypuszczenie, że poszczególne składniki mienia objęte nakazem znajdują się w różnych państwach wykonujących
 - Konfiskata określonego składnika mienia wymaga podjęcia działań w więcej niż jednym państwie wykonującym
- W przypadku gdy nakaz konfiskaty dotyczy kwoty pieniężnej:
- dane mienie nie zostało zabezpieczone na podstawie rozporządzenia (UE) 2018/1805
 - Szacowana wartość mienia, które może zostać skonfiskowane w państwie wydającym oraz w dowolnym z państw wykonujących, prawdopodobnie nie jest wystarczająca do konfiskaty całej kwoty objętej nakazem
 - Inne szczególne potrzeby:
.....
3. Wartość mienia (jeżeli jest znana) w każdym z państw wykonujących:
.....
.....
4. Jeżeli konfiskata określonego składnika lub określonych składników mienia wymaga podjęcia działań w więcej niż jednym państwie wykonującym, proszę opisać działania wymagane w państwie wykonującym:
.....

CZĘŚĆ H: Postępowanie, w wyniku którego wydano nakaz konfiskaty

Proszę wskazać, czy osoba, wobec której wydano nakaz konfiskaty, stawiła się osobiście na rozprawie, w wyniku której wydano nakaz konfiskaty związany z prawomocnym wyrokiem skazującym:

1. tak, osoba ta stawiła się osobiście na rozprawie
2. nie, osoba ta nie stawiła się osobiście na rozprawie
3. nie, zgodnie z krajowymi przepisami proceduralnymi nie odbyły się żadne posiedzenia
4. Jeżeli zaznaczono odpowiedź w pkt 2, proszę wskazać, która z poniższych okoliczności zachodzi:
 - 4.1a. osoba ta została wezwana osobiście w dniu (dzień/miesiąc/rok) ... i tym samym została poinformowana o wyznaczonym terminie i miejscu rozprawy, w wyniku której wydano nakaz konfiskaty, oraz została poinformowana, że nakaz konfiskaty może zostać wydany również w przypadku niestawienia się przez tę osobę na rozprawie
LUB
 - 4.1b. osoba ta nie została wezwana osobiście, ale inną drogą rzeczywiście otrzymała urzędową informację o wyznaczonym terminie i miejscu rozprawy, w wyniku której wydano nakaz konfiskaty, w sposób pozwalający jednoznacznie stwierdzić, że wiedziała ona o wyznaczonej rozprawie, oraz została poinformowana, że nakaz konfiskaty może zostać wydany również w przypadku niestawienia się przez tę osobę na rozprawie
LUB
 - 4.2. wiedząc o wyznaczonej rozprawie, osoba ta udzieliła pełnomocnictwa obrońcy, który został wyznaczony przez nią lub z urzędu do tego, aby ją bronił na rozprawie, i obrońca ten rzeczywiście bronił ją na rozprawie
LUB
 - 4.3. osobie tej doręczono nakaz konfiskaty w dniu (dzień/miesiąc/rok) ... i wyraźnie pouczone ją o prawie do ponownego rozpoznania sprawy lub do złożenia odwołania, w których to procedurach osoba ta miała prawo uczestniczyć i które pozwalały na ponowne rozpoznanie istoty sprawy, w tym z uwzględnieniem nowych dowodów, oraz które mogły prowadzić do uchylecia pierwotnego nakazu konfiskaty, oraz
 - osoba ta wyraźnie oświadczyła, że nie kwestionuje nakazu konfiskatyLUB
 - osoba ta w stosownym terminie nie wystąpiła o ponowne rozpoznanie sprawy ani nie złożyła odwołania

<p>5. Jeżeli zaznaczono odpowiedź w pkt 4.1b, 4.2 lub 4.3, proszę podać, w jaki sposób odnośny warunek został spełniony:</p>
<p>CZĘŚĆ I: Środki alternatywne, łącznie z pozbawieniem wolności</p> <p>1. Proszę wskazać, czy państwo wydające zezwala na zastosowanie przez państwo wykonujące środków alternatywnych, jeżeli niemożliwe jest wykonanie nakazu konfiskaty w całości lub w części:</p> <p>☐ tak</p> <p>☐ nie</p> <p>2. W razie odpowiedzi twierdzącej proszę wskazać, jakie środki można zastosować:</p> <p>☐ Pozbawienie wolności (maksymalny okres):</p> <p>☐ Praca na cele społeczne (lub odpowiednik) (maksymalny okres):</p> <p>☐ Inne środki (opis):</p>
<p>CZĘŚĆ J: Decyzja o zwrocie mienia ofierze przestępstwa lub o odszkodowaniu dla ofiary przestępstwa</p> <p>1. Proszę wskazać (jeżeli dotyczy):</p> <p>☐ Organ wydający lub inny właściwy organ państwa wydającego wydał decyzję o odszkodowaniu dla ofiary przestępstwa w następującej kwocie lub o zwrocie na rzecz ofiary następującej kwoty pieniężnej:</p> <p>☐ Organ wydający lub inny właściwy organ państwa wydającego wydał decyzję o zwrocie ofierze przestępstwa następującego mienia innego niż środki pieniężne:</p> <p>☐ W państwie wydającym toczy się postępowanie w sprawie zwrotu mienia ofierze przestępstwa lub odszkodowania dla ofiary przestępstwa i organ wykonujący zostanie powiadomiony o wyniku tego postępowania</p> <p>2. Informacje o decyzji o zwrocie mienia ofierze przestępstwa lub o odszkodowaniu dla ofiary przestępstwa:</p> <p>Organ, który wydał decyzję (pełna nazwa organu):</p> <p>Data wydania decyzji:</p> <p>Decyzja stała się prawomocna dnia:</p> <p>Sygnatura decyzji (jeżeli jest dostępna):</p> <p>Opis mienia, które należy zwrócić:</p> <p>Imię i nazwisko (nazwa) ofiary przestępstwa:</p> <p>Adres ofiary przestępstwa:</p> <p>Organ wydający musi zostać poinformowany w przypadku bezpośredniego przekazania mienia lub środków pieniężnych ofierze przestępstwa.</p>
<p>CZĘŚĆ K: Dane organu wydającego</p> <p>Nazwa organu:</p> <p>Imię i nazwisko osoby kontaktowej:</p> <p>Zajmowane stanowisko (tytuł/stopień):</p> <p>Sygnatura sprawy:</p> <p>Adres:</p> <p>Numer telefonu (nr kierunkowy państwa) (nr kierunkowy miejscowości):</p> <p>Numer faksu (nr kierunkowy państwa) (nr kierunkowy miejscowości):</p> <p>E-mail:</p> <p>Języki, w których można się komunikować z organem wydającym:</p>

Dane kontaktowe osób, z którymi można się kontaktować, by uzyskać dodatkowe informacje lub dokonać praktycznych ustaleń w celu wykonania nakazu lub przekazania mienia, jeżeli są inne od wskazanych wyżej:
Imię i nazwisko/tytuł/organizacja:
Adres:
E-mail/numer telefonu:
Podpis organu wydającego lub jego przedstawiciela potwierdzający dokładność i poprawność treści zaświadczenia dotyczącego konfiskaty:
Nazwa/imię i nazwisko:
Zajmowane stanowisko (tytuł/stopień):
Data:
Pieczęć urzędowa (jeżeli jest dostępna):
CZĘŚĆ L: Organ centralny Jeżeli za administracyjne przekazywanie i przyjmowanie zaświadczeń dotyczących konfiskaty w państwie wydającym odpowiedzialny jest organ centralny, proszę podać poniższe informacje: Nazwa organu centralnego:
Imię i nazwisko osoby kontaktowej:
Zajmowane stanowisko (tytuł/stopień):
Sygnatura sprawy:
Adres:
Numer telefonu (nr kierunkowy państwa) (nr kierunkowy miejscowości):
Numer faksu (nr kierunkowy państwa) (nr kierunkowy miejscowości):
E-mail:
CZĘŚĆ M: Rachunek bankowy państwa wydającego IBAN:
BIC:
Nazwa posiadacza rachunku:
CZĘŚĆ N: Załączniki Załączniki do niniejszego zaświadczenia:

Przemysław Domagała

Doktor nauk prawnych, sędzia, Zastępca Dyrektora Departamentu Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka w Ministerstwie Sprawiedliwości, wykładowca Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury, autor publikacji z zakresu prawa karnego i międzynarodowego, specjalista z tematyki prawno-traktatowej i międzynarodowych procedur ochrony praw człowieka, autor monografii, rozdziałów w monografiach, artykułów i glos.

Zeskanuj kod i pobierz wersję elektroniczną publikacji.

Publikacja została opracowana w ramach projektu pn. „Sądowa współpraca międzynarodowa w sprawach cywilnych i karnych” realizowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020.

